

Zalecenia Komitetu Praw Dziecka ONZ dla Polski.

Ocena realizacji i rekomendacje dla władz

Warszawa 2026

Koalicja Organizacji Pozarządowych monitorujących wdrażanie Konwencji o Prawach Dziecka w Polsce:

 KOALICJA
NA RZECZ RODZINNEJ OPIEKI ZASTĘPCZEJ

 **SOS WIOSKI
DZIECIĘCE**

 **HELŚIŃSKA FUNDACJA
PRAW CZŁOWIEKA**

 **fundacja
rozwoju dzieci**

**INTE
GRA
CJA**

 **STOWARZYSZENIE
INTERWENCJI
PRAWNEJ**

 **Fundacja
ITAKA**
Centrum Poszukiwań
Ludzi Zaginionych

**EA
PN**

**FUNDACJA
W
STRONĘ
DIALOGU**

 **FUNDACJA
DAJEMY
DZIECIOM
SIŁĘ**

ATD
CZWARTY ŚWIAT

La Strada

 **Fundacja
Szkoła z Klasą**

unicef dla każdego dziecka

Spis treści

Wprowadzenie	5
Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski*	6
Ogólne środki wdrażania	8
Zalecenia Komitetu Praw Dziecka	8
Ocena realizacji i rekomendacje	9
Zasady ogólne	19
Zalecenia Komitetu Praw Dziecka	19
Ocena realizacji i rekomendacje	20
Prawa i wolności obywatelskie	25
Zalecenia Komitetu Praw Dziecka	25
Ocena realizacji i rekomendacje	25
Przemoc wobec dzieci.....	31
Zalecenia Komitetu Praw Dziecka	31
Ocena realizacji i rekomendacje	32
Środowisko rodzinne i opieka alternatywna.....	38
Zalecenia Komitetu Praw Dziecka	38
Ocena realizacji i rekomendacje	39
Dzieci z niepełnosprawnością	50
Zalecenia Komitetu Praw Dziecka	50
Ocena realizacji i rekomendacje	50
Podstawowa opieka zdrowotna	64
Zalecenia Komitetu Praw Dziecka	64
Ocena realizacji i rekomendacje	67
Edukacja, czas wolny i życie kulturalne	99
Zalecenia Komitetu Praw Dziecka	99
Ocena realizacji i rekomendacje	100
Środki ochrony specjalnej	114
Zalecenia Komitetu Praw Dziecka	114
Ocena realizacji i rekomendacje	116
Wymiar sprawiedliwości wobec nieletnich	149
Zalecenia Komitetu Praw Dziecka	149
Ocena realizacji i rekomendacje	149
Poprzednie uwagi końcowe Komitetu i jego zalecenia dotyczące wdrażania Protokołów Fakultatywnych do Konwencji	154

Zalecenia Komitetu Praw Dziecka.....	154
Ocena realizacji i rekomendacje	155
Ratyfikacja Protokołu Fakultatywnego w sprawie rozpoznawania skarg.....	171
Zalecenia Komitetu Praw Dziecka.....	171
Ocena realizacji i rekomendacje	171
Bibliografia	175

Raport prezentuje stan dostępnej wiedzy na lipiec 2026 r.

Członkowie Koalicji Organizacji Pozarządowych monitorujących wdrażanie Konwencji o Prawach Dziecka w Polsce:

- ATD Czwarty Świat,
- Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę,
- Fundacja Integracja,
- Fundacja Itaka Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych,
- Fundacja Rozwoju Dzieci im. J. A. Komeńskiego,
- Fundacja Szkoła z Klasą,
- Fundacja W Stronę Dialogu,
- Helsińska Fundacja Praw Człowieka,
- La Strada – Fundacja przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu,
- Koalicja na rzecz Rodzinnej Opieki Zastępczej,
- Polski Komitet EAPN (EAPN Polska),
- Stowarzyszenie Interwencji Prawnej,
- Stowarzyszenie Polski Komitet Narodowy UNICEF,
- Stowarzyszenie SOS Wioski Dziecięce w Polsce.

KOALICJA
NA RZECZ RODZINNEJ OPIEKI ZASTĘPCZEJ

HELŚKIE FUNDACJA
PRAW CZŁOWIEKA

INTE
GRA
CJA

La Strada

STOWARZYSZENIE
INTERWENCJI
PRAWNEJ

FUNDACJA
W
STRONĘ
DIALOGU

S Z K
Fundacja
Szkoła z Klasą

unicef
dla każdego dziecka

Wprowadzenie

Koalicja Organizacji Pozarządowych monitorujących wdrażanie Konwencji o Prawach Dziecka w Polsce powstała w 2024 r. Prowadzi systematyczne badania i analizy. Ocenie poddawane są przede wszystkim postępy w implementacji Konwencji, a także realizacji rekomendacji i zaleceń Komitetu Praw Dziecka ONZ. Koalicja stara się także identyfikować obszary w tym zakresie, wymagające podjęcia pilnych działań ze strony władz publicznych.

Niniejsza publikacja stanowi zaktualizowaną wersję raportu pt.: „Zalecenia Komitetu Praw Dziecka ONZ dla Polski. Ocena realizacji i rekomendacje dla władz”, opublikowanego w 2025 r. Punktem odniesienia pozostają „Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski” (ang. „Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Poland”), przyjęte przez Komitet Praw Dziecka ONZ w grudniu 2021 r. Dokument ten wyznacza najważniejsze kierunki działań niezbędnych dla pełnej realizacji w Polsce praw zawartych w Konwencji praw dziecka.

Aktualizacja raportu obejmuje wybrane zagadnienia, w których w okresie 2025–2026 odnotowano istotne zmiany legislacyjne, instytucjonalne lub społeczne mogące wpływać na sytuację dzieci i młodzieży. W opracowaniu uwzględniono również nowe wyzwania pojawiające się w obszarach objętych wcześniejszymi rekomendacjami i zaleceniami Komitetu Praw Dziecka.

Przedstawione w niniejszym raporcie analizy i rekomendacje zostały przygotowane na podstawie analizy prawa, informacji zgromadzonych przez organizacje członkowskie Koalicji, dostępnych danych publicznych, raportów, badań oraz stanowisk instytucji krajowych i międzynarodowych. Stanowią one głos społeczeństwa obywatelskiego w debacie dotyczącej realizacji praw dziecka w Polsce oraz próbę oceny skuteczności działań podejmowanych przez Państwo w tym zakresie.

Koalicja Organizacji Pozarządowych
monitorujących wdrażanie
Konwencji o Prawach Dziecka w Polsce

Komitet Praw Dziecka

Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski*

I. Wstęp

1. Komitet rozpatrzył połączone piąte i szóste sprawozdanie okresowe Polski¹ na swym 2544. i 2545. posiedzeniu², które to posiedzenia odbyły się w trybie online w dniach 13 i 14 września 2021 r., i przyjął następujące uwagi końcowe na 2562. posiedzeniu, które odbyło się w dniu 24 września 2021 r.
2. Komitet przyjmuje z zadowoleniem złożenie połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Państwa-Strony. Komitet docenia konstruktywny dialog prowadzony z wielosektorową delegacją Państwa-Strony.

II. Podjęte działania zaradcze oraz postęp osiągnięty przez Państwo-Stronę

3. Komitet odnotowuje z uznaniem przyjęcie następujących środków legislacyjnych, politycznych i administracyjnych:
 - a) Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny, Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich i Ustawy - Kodeks postępowania karnego, która zwiększyła ochronę osób małoletnich;
 - b) Ustawa z dnia 26 stycznia 2018 r. o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego w sprawach rodzinnych z zakresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych;
 - c) Zmiana w 2018 r. Ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, która polepszyła sytuację osób małoletnich bez opieki ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej;
 - d) Ustawa z dnia 12 kwietnia 2019 r. o opiece zdrowotnej nad uczniami, zapewniająca równy dostęp do opieki zdrowotnej w szkole niezależnie od miejsca zamieszkania ucznia lub rodzaju placówki;
 - e) Ustawa z dnia 16 maja 2019 r. o zmianie Ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, która przewiduje prawo rodziców do nieodpłatnego pobytu w podmiotach leczniczych razem z chorymi dziećmi;
 - f) Ustawa z dnia 16 października 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny i ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, która przewiduje, że przysposobienie dziecka w sposób niezgodny z prawem lub nieprawidłowy jest czynem karalnym;
 - g) Przyjęcie Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030.
4. Komitet ponadto przyjmuje z zadowoleniem opracowanie programu kompleksowego wsparcia dla rodzin i innych działań mających na celu wsparcie i integrację dzieci z niepełnosprawnościami oraz postępy

* Przyjęte przez Komitet na 88. sesji (6-24 września 2021 r.).

Tekst jest roboczym tłumaczeniem na język polski. Oryginalny tekst dostępny pod adresem: <https://www.ohchr.org/en/documents/concluding-observations/crcpolco5-6-concluding-observations-combined-fifth-and-sixth>

¹ CRC/C/POL/5-6.

² Zob. CRC/C/SR.2544 i CRC/C/SR.2545.

w zmniejszaniu śmiertelności wśród niemowląt.

III. Główne obszary wymagające szczególnej uwagi oraz zalecenia

5. Komitet przypomina Państwu-Stronie o niepodzielności i niezależności wszystkich praw ujętych w Konwencji oraz podkreśla znaczenie wszystkich zaleceń zawartych w niniejszych uwagach końcowych. Komitet chciałby zwrócić uwagę Państwa-Strony na zalecenia dotyczące następujących obszarów, w których należy podjąć pilne działania: zakaz dyskryminacji (par. 18); swoboda myśli, sumienia i wyznania (par. 24); wolność od wszelkich form przemocy (par. 26); wykorzystywanie i wyzyskiwanie seksualne (par. 28); zdrowie i ochrona zdrowia (par. 33); wymiar sprawiedliwości wobec nieletnich (par. 45).
6. Komitet zaleca Państwu-Stronie zapewnienie realizacji praw dzieci zgodnie z Konwencją, Protokołem Fakultatywnym w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne oraz Protokołem Fakultatywnym w sprawie handlu dziećmi, wyzyskiwanie dzieci w prostytucji i pornografii przez cały okres realizowania Agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030. Komitet wzywa Państwo-Stronę do zapewnienia znaczącego udziału dzieci w projektowaniu i wdrażaniu polityk i programów mających na celu realizację wszystkich 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju w zakresie, w jakim dotyczą one dzieci.

Ogólne środki wdrażania

Zalecenia Komitetu Praw Dziecka

Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski

[...]

A. Ogólne środki wdrażania (Art. 4, 42 i 44 (6) Konwencji)

Zastrzeżenia

7. Komitet, zgodnie z zaleceniami zawartymi w swoich uwagach końcowych do połączonych trzeciego i czwartego sprawozdania okresowego Państwa-Strony³ oraz w świetle Deklaracji Wiedeńskiej i Programu Działania, zachęca Państwo-Stronę, by rozważyło wycofanie swej deklaracji interpretacyjnej dotyczącej artykułów 12-16 oraz 24 (2) (f) Konwencji oraz wzmocnienie swoich działań w zakresie zwiększania świadomości dotyczącej zasad i praw zawartych w Konwencji.

Przepisy prawa

8. Odnotowując prace legislacyjne podjęte przez Państwo-Stronę w kilku dziedzinach, o których mówi Konwencja, Komitet jednocześnie zaleca kompleksowe zrewidowanie przez Państwo-Stronę wszystkich przepisów prawa Państwa-Strony, by dostosować je do Konwencji i zapewnić jej pełne zastosowanie.

Kompleksowa polityka i strategia

9. Komitet, odnotowując jednocześnie przyjęcie przez Państwo-Stronę strategii na rzecz odpowiedzialnego rozwoju w roku 2017, zaleca, aby Państwo-Strona:
 - a) Opracowało kompleksową politykę i strategię wobec dzieci, która obejmuje swym zakresem wszystkie dziedziny, o których mowa w Konwencji;
 - b) Przeznaczyło określone i adekwatne środki finansowe na realizację, monitorowanie i ocenę polityki i strategii na wszystkich poziomach.

Koordinacja

10. Komitet odnotowuje, że Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej nadzoruje działania związane z realizacją praw dzieci. Jednakże, Komitet zaleca, by Państwo-Strona precyzyjnie określiło uprawnienia oraz przeznaczyło odpowiednie zasoby ludzkie, techniczne i finansowe, aby Ministerstwo mogło koordynować wszystkie działania związane ze wdrażaniem postanowień Konwencji w sektorach na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym.

Alokacja zasobów

11. Komitet przyjmuje z zadowoleniem zwiększenie wsparcia dla rodzin z dziećmi. W świetle swojego Komentarza Ogólnego nr 19 (2016) w sprawie ustanawiania budżetu publicznego na realizację praw dzieci, Komitet zachęca Państwo-Stronę do:
 - a) Stosowania podejścia uwzględniającego perspektywę praw dziecka przy opracowywaniu budżetu Państwa-Strony oraz wdrożenia systemu monitorowania i wskaźników dotyczących przeznaczania i wykorzystywania zasobów przeznaczonych na dzieci w poszczególnych ministerstwach;

³ [CRC/C/POL/CO/3-4](#), ust. 7.

- b) Podejmowania działań mających na celu zapewnienie transparentności i partycypacyjności budżetowania poprzez nawiązanie dialogu publicznego, zwłaszcza poprzez zachęcanie dzieci do uczestnictwa i zwiększanie kompetencji dzieci i zaangażowanych władz.

Zbieranie danych

12. W świetle swojego Komentarza Ogólnego nr 5 (2003) w sprawie ogólnych środków wdrażania postanowień Konwencji, Komitet zaleca stworzenie przez Państwo-Stronę scentralizowanych i zintegrowanych systemów zbierania danych, podział danych ze względu na wiek, płeć, niepełnosprawność, miejsce zamieszkania, pochodzenie etniczne i narodowość oraz status socjoekonomiczny i migracyjny, a także ujednolicenie metodologii i procedur zbierania danych dotyczących dzieci.

Niezależne monitorowanie

13. Komitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło Biuru Rzecznika Praw Dziecka zasoby konieczne, aby zagwarantować, że Rzecznik Praw Dziecka może w skuteczny, niezależny i kompletny sposób realizować przysługujące mu uprawnienia w zakresie promowania, ochrony i monitorowania praw dzieci.

Współpraca ze społeczeństwem obywatelskim

14. Komitet zaleca zaangażowanie przez Państwo-Stronę społeczeństwa i organizacji obywatelskich pracujących na rzecz dzieci oraz z nimi w proces opracowywania, wdrażania, monitorowania i oceny polityk, planów i programów dotyczących praw dzieci oraz sporządzania sprawozdań okresowych wynikających z Konwencji i Protokołów Fakultatywnych do niej.

Rozpowszechnianie informacji, zwiększanie świadomości i szkolenia

15. Komitet z zadowoleniem przyjmuje informację o kursach szkoleniowych oferowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury, dotyczących kwestii praw dzieci; jednocześnie Komitet zwraca uwagę na fakt, iż poziom świadomości na temat Konwencji w Polsce jest niewystarczający, w szczególności wśród dzieci, ich rodziców i specjalistów pracujących z dziećmi lub na ich rzecz. W związku z tym Komitet zaleca, aby Państwo-Strona zintensyfikowało swoje wysiłki w zakresie zwiększania świadomości i przeprowadzania systematycznych szkoleń wśród powyższych grup osób.

Prawa dzieci i sektor biznesowy

16. W świetle swojego Komentarza Ogólnego nr 16 (2013) w sprawie obowiązków Państwa w zakresie wpływu sektora biznesowego na prawa dzieci oraz Wytycznych dotyczących biznesu i praw człowieka, Komitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło, że osoby z sektora biznesowego przestrzegają międzynarodowych i krajowych standardów w zakresie praw człowieka, pracy, ochrony środowiska i innych, w szczególności w odniesieniu do praw dzieci, a także wymagało przeprowadzania ocen skutków dla ochrony środowiska, zdrowia i praw dzieci i konsultacji w tym zakresie oraz publicznego ujawniania wszystkich informacji dotyczących wpływu prowadzonej działalności gospodarczej w obszarze ochrony środowiska, zdrowia i praw dzieci, a także planów w zakresie zaradzenia takiemu wpływowi

Ocena realizacji i rekomendacje

Wycofanie Deklaracji do Konwencji

7. Pomimo zaleceń Komitetu Praw Dziecka w 2015 i 2021 r., nie podjęto dotychczas działań, które skutkowałyby wycofaniem deklaracji dotyczącej artykułów 12 – 16 oraz 24 Konwencji o prawach dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia

20 listopada 1989 r.⁴ (dalej: Konwencja o prawach dziecka). Należy zwrócić uwagę, że Rzecznik Praw Dziecka (RPD) w lipcu 2025 r. przedstawił wystąpienie generalne do Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wskazując potrzebę wycofania wskazanych wyżej deklaracji⁵.

Legislacja

8. Pomimo zaleceń Komitetu Praw Dziecka nie przeprowadzono kompleksowej oceny aktów prawnych pod kątem ich zgodności z zapisami Konwencji o prawach dziecka. Jednak należy zauważyć, że w Sejmie RP, dnia 12 lipca 2024 r., powołano Komisję do Spraw Dzieci i Młodzieży, której jednym z zadań ma być m.in. analiza działań dotyczących ochrony praw dzieci, w tym ocena rozwiązań legislacyjnych odnoszących się do tej problematyki. Dotychczasowe działania Komisji (do końca czerwca 2026 r.) skupiały się na analizie bieżących działań rządu oraz podległych mu instytucji w zakresie ochrony praw dziecka. Pomimo znacznej aktywności Komisji – obejmującej 72 posiedzenia od momentu założenia do końca czerwca 2026 r.⁶ – ograniczony był jej udział w konsultowaniu, komentowaniu i opracowywaniu nowych propozycji ustawowych. Komisja nie brała udziału w pracach nad przepisami dotyczącymi dzieci cudzoziemskich (objętych pracami Komisji Administracji i Spraw Wewnętrznych), czy dotyczącymi zmian w Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym (objętych pracami Komisji nadzwyczajnej do Spraw zmian w kodyfikacjach). Do Komisji do końca czerwca 2026 r. skierowano 6 projektów ustaw⁷.

9. Do dnia opublikowania tego raportu nie została wypracowana kompleksowa strategia w zakresie dzieci, która obejmie wszystkie dziedziny objęte Konwencją o prawach dziecka⁸.

⁴ Konwencja o prawach dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.).

⁵ Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Dziecka do Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 lipca 2025 r. dotyczące wycofania deklaracji dotyczącej artykułów 12-16 oraz 24 Konwencji o prawach dziecka, sygn. ZSM.420.26.2025.MC. Źródło:

<https://brpd.gov.pl/wp-content/uploads/2025/08/Wystapienie-generalne-do-MRPIPS-ws-zgloszonych-przez-Polske-deklaracji-koncowych-do-Konwencji-o-Prawach-Dziecka.pdf> (dostęp dnia 17 lipca 2026 r.).

⁶ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Komisja do Spraw Dzieci i Młodzieży. Źródło:

<https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/PosKomZrealizowane.xsp?komisja=DIM> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

⁷ Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (druk nr 326), Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o opiece nad dziećmi do lat 3 oraz ustawy – Prawo oświatowe (druk nr 528), Rządowy projekt ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, Obywatelski projekt ustawy o ochronie małoletnich przed treściami pornograficznymi w Internecie oraz o zmianie ustawy – Prawo telekomunikacyjne (druk nr 1006), Rządowy projekt ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, ustawy o Krajowym Rejestrze Karnym oraz ustawy – Prawo oświatowe (druk nr 1381), Rządowy projekt ustawy o ochronie małoletnich przed dostępem do treści pornograficznych w internecie (druk 2697).

Źródło: <https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/agent.xsp?symbol=PROJUSTST&NrKadencji=10&KodKom=DIM> (dostęp dnia 30 czerwca 2026 r.).

⁸ Należy zauważyć, że formułowane są przez środowiska eksperckie i pozarządowe postulaty dotyczące konieczności pilnego opracowania i wprowadzenia Strategii w węższych zakresach np.: strategię na rzecz zdrowia dzieci i młodzieży.

Dokument taki jest bez wątpienia potrzebny, a postulat wart jest przywołania i wsparcia. Bardzo istotne jest włączenie do prac nad strategią wszystkich zainteresowanych, w tym środowisk eksperckich i organizacji pozarządowych.

Należy odnotować rozpoczęcie prac nad Krajową strategią młodzieżową przez Ministra Edukacji – koordynatora działań z zakresu polityki młodzieżowej. Projekt krajowej strategii młodzieżowej, obejmować ma jednak z założenia młodzież (osoby w wieku 15 – 18 lat) i młodych dorosłych (osoby w wieku 19 – 29 lat) oraz ma określić priorytetowe kierunki działań publicznych wspierających rozwój młodego pokolenia⁹. Mając na względzie zakres strategii oraz grupę osób, którą ma obejmować, nie można uznać tego działania za wypełniające Zalecenie Komitetu Praw Dziecka.

10. Koordynacja działań mających na celu realizację praw dziecka w Polsce została przekazana w 2013 r. do Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Stopień zaangażowania Ministerstwa w monitorowanie wdrażania Konwencji o prawach dziecka w Polsce wydaje się pozostawać od lat na niskim poziomie, a aktywność koncentruje się głównie na procedurze związanej ze sprawozdawczością przed Komitetem Praw Dziecka. Brakuje jednostki organizacyjnej w strukturze Ministerstwa, która zajmowałaby się kompleksowo koordynacją działań na rzecz wdrażania Konwencji, a także informowaniem o podstawowych kwestiach związanych z Konwencją (jak aktualne dokumenty w języku polskim itp.), we współpracy z innymi resortami.

Alokacja środków budżetowych

11. Pomimo zaleceń Komitetu Praw Dziecka z lat 2015 i 2021 nie wdrożono dotychczas systemu identyfikacji środków finansowych przeznaczanych na rzecz realizacji praw dzieci (z wyjątkiem dedykowanych im programów) ani nie wypracowano monitoringu ich wydatkowania w odniesieniu do osiągniętych rezultatów. Strona społeczna, w tym dzieci, w minimalnym zakresie mają możliwość udziału w konsultowaniu budżetów poszczególnych ministerstw, czy innych organów zajmujących się wsparciem działań na rzecz dzieci i młodzieży (Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Obywatelskich). Nie zbudowano mechanizmów transparentności przydzielania środków ani zachęty dla strony społecznej, w tym dzieci, do udziału w konsultacjach dotyczących budżetu.

⁹ Przedstawienie projektu Radzie Ministrów planowane jest na jesień 2026 r.

Źródło: <https://www.gov.pl/web/edukacja/krajowa-strategia-mlodziezowa> (dostęp dnia 25 maja 2026 r.).

Zbieranie danych

12. Gromadzone i udostępniane przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) dane statystyczne dostarczają wielu informacji na temat sytuacji dzieci w Polsce, jednak nie pokrywają wszystkich obszarów życia dziecka.

Szczególnie utrudnione jest pozyskanie kompleksowych danych dotyczących istotnych tematów jak niepełnosprawność, zaburzenia psychiczne, sytuacja dzieci migrantów i uchodźców oraz przemoc wobec dzieci i przestępczość wśród nieletnich. Mimo, że GUS gromadzi część danych obejmujących wskazane obszary, dane te pozostają rozproszone w wielu opracowaniach i często są ujmowane marginalnie lub mają charakter fragmentaryczny. Dotyczy to m.in. danych o niepełnosprawności dzieci, wieku i płci małoletnich ofiar przestępstw, dzieci bez opieki rodzicielskiej i przebywających w zakładach opiekuńczo-leczniczych lub Domach Pomocy Społecznej).

Jednocześnie inne podmioty publiczne gromadzące dane statystyczne, takie jak Policja, Ministerstwo Zdrowia czy Ministerstwo Sprawiedliwości, nie udostępniają części statystyk albo publikują je z dużym opóźnieniem. Problemem pozostaje również stosowanie odmiennych metodologii zbierania danych, co prowadzi do rozbieżności pomiędzy poszczególnymi opracowaniami. Dużym wyzwaniem pozostaje pozyskanie danych dotyczących opinii dzieci i młodzieży na temat ich sytuacji życiowej oraz statystyk dotyczących aktywności fizycznej młodych osób, zachowań ryzykownych czy zaangażowania społecznego.

W Polsce nadal brakuje jednego, zbiorczego opracowania dotyczącego warunków i jakości życia dzieci. Próby przygotowania całościowych analiz podejmowane są głównie przez organizacje pozarządowe¹⁰.

Krajowy Plan Przeciwdziałania Przestępstwom Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności na Szkodę Małoletnich na lata 2023 – 2026 przewiduje usprawnienie oraz ujednolicenie systemu zbierania danych dotyczących wykorzystywania seksualnego dzieci¹¹. Realizacja Przebiega jednak z opóźnieniem i ma charakter wybiórczy. W konsekwencji trudno oczekiwać, aby do końca 2026 r. powstały jednolite zasady zbierania danych w tym obszarze.

Dążąc do pełnej realizacji zadania nr 1 Krajowego Planu Przeciwdziałania Przestępstwom Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności na Szkodę Małoletnich, w ramach Zespołu do Spraw Ochrony Małoletnich powołano grupę roboczą do spraw sprawozdawczości statystycznej. Jej zadaniem jest opracowanie matrycy pozyskiwania danych statystycznych w sposób pozwalający na ich dalsze wykorzystanie.

¹⁰ Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, *Dzieci się liczą 2022. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce*, 2022 r. Źródło: [Raport FDDS - Dzieci się Liczą 2022.pdf](#) (dostęp dnia 29 maja 2026 r.).

¹¹ Uchwała nr 204 Rady Ministrów z dnia 17 października 2023 r. w sprawie przyjęcia Krajowego Planu Przeciwdziałania Przestępstwom Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności na Szkodę Małoletnich na lata 2023-2026 (M.P. z 2023 r., nr 1235).

Pewnym krokiem w kierunku budowy bardziej spójnego systemu zbierania danych jest wdrożony na przełomie lat 2024 i 2025 Centralny Rejestr Pieczy Zastępczej¹². W rejestrze gromadzone są dane dzieci objętych pieczą zastępczą w Polsce oraz o miejscach, w których dzieci mogą być umieszczane, w tym rodzinach zastępczych i placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Dane dzieci z Ukrainy zbierane są w systemie teleinformatycznym ewidencji małoletnich obywateli Ukrainy, którzy wjechali na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez opieki osób sprawujących nad nimi faktyczną pieczę lub małoletnich obywateli Ukrainy, którzy bezpośrednio przed wjazdem do Polski, byli umieszczeni w pieczy zastępczej na terytorium Ukrainy. Analiza danych z tych rejestrów umożliwia pogłębioną ocenę funkcjonowania systemu pieczy zastępczej w Polsce, również w odniesieniu do dzieci cudzoziemskich. Wnioski płynące z tych analiz mają stanowić podstawę do szerokiej nowelizacji przepisów regulujących system pieczy zastępczej w 2026 r.¹³.

Rząd sygnalizował także zamiar stworzenia informatycznego systemu śledzenia losów dziecka, który miałby umożliwić gromadzenie danych dotyczących sytuacji problemowych, w jakich znajdują się dzieci i ich rodziny. Do końca maja 2026 r. w przestrzeni publicznej pojawiły się tylko ogólne zapowiedzi tego projektu, bez podania szczegółów. W maju wiceminister sprawiedliwości zadeklarował w wywiadzie w jednym portalu informacyjnych, że prace zostały rozpoczęte¹⁴. Podano informacje o równoległe prowadzonych pracach nad digitalizacją procedury „Niebieskie Karty”, uruchamianej w przypadkach przemocy domowej. Zmiany miały być wprowadzone planowo w IV kwartale 2025 r., jednak do końca maja 2026 r. nie przedstawiono do konsultacji społecznych projektu ustawy zmieniającej ustawę o przeciwdziałaniu przemocy domowej¹⁵. Nie jest jednak jasne czy oba systemy będą miały część wspólną i czy prace nad nimi prowadzone są w sposób skoordynowany.

Istotnym problemem pozostaje również brak transparentności w zakresie monitorowania realizacji krajowych polityk dotyczących ochrony dzieci. Do tej pory, nie opublikowano sprawozdań z realizacji Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej za 2023 r.

¹² Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2025 r. poz.49 późn. zm., dalej: ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej), art. 38d.

¹³ Projekt ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw – Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, nr wykazu UD354. Źródło: <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12408601> (dostęp dnia 20 lipca 2026 r.).

¹⁴ M. Mieśnik, M. Janczura, „Nie mamy hekatombi dzieci”. Wiceminister Palka nie uznaje danych policji i prokuratury, Wirtualna Polska, 2026 r.

Źródło: https://wiadomosci.wp.pl/nie-mamy-hekatombi-dzieci-wiceminister-palka-nie-uznaje-danych-policji-i-prokuratury-7283681012709408a?fbclid=IwY2xjawRvrdVleHRuA2FlbQIxMQBiCmlkETBDdb0RIRGJOcXdmYIVkb1Bmc3J0YwZhcHBfaWQQMjlyMDM5MTc4ODIwMDg5MgABHgNinI6LkBhaYDjWH8J-NL4H7glYgua4XFHdLpktSN8SCtJmZm9qIFHfUuX2_aem_wE79gu5wXwVnlDgYpBv_dg (dostęp dnia 26 czerwca 2026 r.).

¹⁵ Projekt ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, nr wykazu UD246. Źródło: <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy-o-przeciwdzialaniu-przemocy-domowej> (dostęp dnia 20 lipca 2026 r.).

i kolejne lata¹⁶. Ponadto, według stanu na dzień 29 maja 2026 r., nie opublikowano także żadnego sprawozdania z realizacji Krajowego Planu Przeciwdziałania Przepięstwowm Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności na Szkodę Małoletnich na lata 2023 – 2026, ani nie opracowano projektu nowego Planu. Nie opracowano także Krajowego Planu Przeciwdziałania Przemocy na Szkodę Małoletnich. Co istotne, obowiązujące przepisy nie regulują szczegółowo zasad i terminów publikacji sprawozdań z realizacji krajowych planów w tym obszarze (stan na dzień 29 maja 2026 r.).

Niezależny monitoring

13. Budżet alokowany Rzecznikowi Praw Dziecka uległ zwiększeniu na 2026 r., co powinno przełożyć się na większe możliwości realizowania mandatu monitorowania praw dziecka. Niejednokrotnie jednak pisma RPD kierowane do ministrów pozostają bez odpowiedzi lub czas odpowiedzi jest zbyt długi.

Istotną rolę w zakresie monitorowania polityk dotyczących dzieci odgrywa również Sejmowa Komisja do Spraw Dzieci i Młodzieży, która stwarza platformę do wymiany informacji i perspektyw pomiędzy władzą ustawodawczą, wykonawczą oraz stroną pozarządową. Od rozpoczęcia działalności w 2024 r. do końca czerwca 2026 r. Komisja do Spraw Dzieci i Młodzieży odbyła już ponad 72 posiedzenia (i planuje kolejne) oraz przygotowała 6 dezyderatów z zapytaniami do Rady Ministrów w sprawach działań na rzecz ochrony dzieci.

Współpraca z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego

14. Po wyborach parlamentarnych, które odbyły się jesienią 2023 r. rząd powołał wiele rad konsultacyjnych działających przy poszczególnych resortach. Ich wpływ na kształtowanie polityk publicznych pozostaje jednak ograniczony. Rady te zbierają się nieregularnie, bez jasno wytyczonych celów, harmonogramu prac oraz realnego wpływu na zmiany legislacyjne lub systemowe. Nie wdrożono również trwałych mechanizmów umożliwiających partycypację dzieci, w szczególności dzieci należących do grup marginalizowanych.

Pozytywnie należy natomiast ocenić działanie Sejmowej Komisji do Spraw Dzieci i Młodzieży, która stworzyła forum dialogu pomiędzy administracją publiczną, Parlamentem i organizacjami społecznymi.

¹⁶ Pismo Minister do Spraw Równości do Zastępcy Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 30 października 2025 r. Źródło:

https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2025-11/Odpowiedz_Ministry_Rownosci_przemoc_rodzina_sprawozdanie_30_10_2025.pdf (dostęp dnia 26 czerwca 2026 r.). Również: Pismo Pełnomocnika Rządu do Spraw Równości do Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 16 kwietnia 2026 r. Źródło:

https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2026-05/Odpowiedz_KPRM_przemoc_rodzina_sprawozdanie_16_04_2026.pdf (dostęp dnia 26 czerwca 2026 r.).

Istotnym krokiem było także powołanie Rady Dzieci i Młodzieży przy Rzeczniku Praw Dziecka oraz Zespołu do Spraw Partycypacji Dzieci i Młodzieży w Polsce powołanego wspólnie przez Rzecznika Praw Dziecka oraz UNICEF Polska. Podobny organ – Rada Młodzieży – został powołany przy Kancelarii Prezydenta RP. Z kolei przy Ministerstwie Edukacji Narodowej powołano Zespół do Spraw Polityki Młodzieżowej.

Propagowanie praw dziecka

15. Wprowadzony w 2024 r. obowiązek opracowania Standardów Ochrony Małoletnich (dalej: SOM) przez podmioty pracujące z dziećmi może przyczynić się do zwiększenia świadomości społecznej w zakresie praw dziecka, w szczególności prawa do życia wolnego od przemocy i dyskryminacji. Procesowi wdrażania SOM nie towarzyszyła jednak kampania informacyjna, skierowana zarówno do podmiotów zobligowanych do ich wdrożenia, jak i do rodziców oraz samych dzieci. Niewystarczający poziom świadomości praw dziecka występuje również w innych obszarach. Planowane są zmiany w edukacji dzieci i młodzieży w tym zakresie w ramach nowego przedmiotu „edukacja obywatelska” wprowadzonego do szkół dnia 1 września 2025 r. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r.¹⁷ w podstawie programowej przedmiotu znajdują się zapisy o edukacji z praw człowieka, w tym dziecka/ucznia oraz praw dziecka w rodzinie.

Rok 2026 jest również okresem ustawowo wymaganej ewaluacji i zmian w Standardów Ochrony Małoletnich oraz prac nad ich zmianą w jednostkach zobowiązanych do ich stosowania. W praktyce ujawniły się jednak liczne wątpliwości interpretacyjne dotyczące części obowiązujących przepisów. Nowelizacja¹⁸, która miała doprecyzować niejasne regulacje, została zawetowana przez Prezydenta RP¹⁹.

Należy pozytywnie ocenić wprowadzenie obowiązku odbywania przez sędziów rodzinnych szkoleń raz na 4 lata wprowadzonego na mocy ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw²⁰. Jednocześnie jednak, z perspektywy ochrony dzieci, zakres i intensywność szkoleń pozostają niewystarczające. Programy szkoleniowe nie przewidują m.in. szkolenia z metodyki przesłuchiwania małoletnich świadków opartej na dowodach, takich jak np. Protokół NICHHD (National Institute of Child

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym (Dz. U. z 2026 r. poz. 378). Źródło: <https://dziennikustaw.gov.pl/D2026000037801.pdf> (dostęp dnia 26 czerwca 2026 r.).

¹⁸ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, ustawy o Krajowym Rejestrze Karnym oraz ustawy - Prawo oświatowe (druk nr 1381).

¹⁹ Szef KPRP: Prezydent podpisał ustawę o świadczeniach opieki zdrowotnej; zawetował tzw. lex Kamilek, Warszawa 2025 r. Źródło: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/szef-kprp-prezydent-podpisal-ustawe-o-swiadczeniach-opieki-zdrowotnej-zawetowal-nowelizacje-tzw-lex-kamilek,105980> (dostęp dnia 26 czerwca 2026 r.).

²⁰ Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r., poz. 1606).

Health and Human Development). Potrzebę systemowego podnoszenia kompetencji profesjonalistów zakłada również przyjęty w 2023 r. Krajowy Plan Przeciwdziałania Przestępstwom Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności na Szkodę Małoletnich na lata 2023 – 2026.

Prawa dziecka w biznesie

16. Firmy zobowiązane są do ujawniania informacji z zakresu ochrony środowiska, polityki społecznej i ładu korporacyjnego (dalej: ESG) na mocy dyrektywy w sprawie sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju – Corporate Sustainability Reporting Directive (dalej: CSRD)²¹. Dyrektywa ta powinna zostać wdrożona do porządku krajowego do 6 lipca 2024 r., jednak Polska wdrożyła przepisy z pięciomiesięcznym opóźnieniem, w ramach nowelizacji ustawy o rachunkowości, ustawy o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym oraz niektórych innych ustaw. Nowe przepisy zwiększyły grupę przedsiębiorstw zobowiązanych do raportowania istotnych, porównywalnych i wiarygodnych informacji dotyczących zrównoważonego rozwoju. Ma to zwiększyć użyteczność tych danych dla inwestorów i innych interesariuszy. Zrównoważony rozwój w kontekście raportowania obejmuje również ochronę dzieci jako szczególnie wrażliwej grupy. W ramach obszaru „S” (ang. *social*) przedsiębiorstwa powinny identyfikować, oceniać i ujawniać wpływ swojej działalności na prawa człowieka, warunki życia społeczności lokalnych oraz bezpieczeństwo produktów i usług. Może to obejmować m.in. ryzyko pracy dzieci w łańcuchach dostaw czy wpływ środowiskowy działalności przedsiębiorstwa na zdrowie najmłodszych. Uwzględnianie ochrony dzieci wpisuje się w koncepcję podwójnej istotności wymaganej przez CSRD, ponieważ zarówno oddziaływanie przedsiębiorstwa na dzieci, jak i społeczne uwarunkowania dotyczące dzieci mogą mieć znaczenie finansowe i reputacyjne dla organizacji.

W obszarze ochrony praw dziecka w sektorze prywatnym rozwijana jest także inicjatywa Karty Praw Dziecka w Biznesie promowana przez Forum Odpowiedzialnego Biznesu. Karta Praw Dziecka w Biznesie ma zachęcić biznes do konkretnych działań na rzecz ochrony praw dziecka w całym łańcuchu wartości przedsiębiorstw. Została przygotowana przez Forum Odpowiedzialnego Biznesu we współpracy z firmami i organizacjami społecznymi. Inicjatywa została objęta Patronatem Honorowym Rzecznika Praw Dziecka.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych (dalej: MSZ) koordynuje w Polsce wdrażanie Wytycznych ONZ dotyczących biznesu i praw człowieka, opierając działania na Krajowym Planie Działania na rzecz wdrażania Wytycznych (dalej: KPD). Celem tych działań jest zwiększenie ochrony

²¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2464 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 537/2014, dyrektywy 2004/109/WE, dyrektywy 2006/43/WE oraz dyrektywy 2013/34/UE w odniesieniu do sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (Dz. U. UE. L. z 2022 r. Nr 322, str. 15 z późn. zm.).

praw człowieka, zapobieganie naruszeniom ze strony przedsiębiorstw oraz zapewnienie dostępu do skutecznych środków ochrony prawnej. Działania te opierają się na trzech filarach: obowiązku ochrony praw człowieka przez państwo, odpowiedzialności biznesu za ich poszanowanie oraz dostępie do wymiaru sprawiedliwości. W ostatnich pracach nad wdrożeniem nowego KPD na okres 2025-2028 doproszono organizacje społeczne zajmujące się tematem dzieci i młodzieży.

Ponadto, wprowadzony ustawowy obowiązek opracowania i wdrożenia Standardów Ochrony Małoletnich dotyczy również podmiotów komercyjnych (m.in. prywatnych placówek oświatowych czy prywatnych klubów sportowych itp.). Każda firma, placówka czy organizacja, której działalność w jakikolwiek sposób wiąże się z opieką, edukacją, leczeniem, wypoczynkiem lub uprawianiem sportu przez dzieci, musi wdrożyć te procedury. Także hotele i inne miejsca zakwaterowania mają obowiązek wprowadzenia Standardów Ochrony Małoletnich, które obejmują weryfikację tożsamości gości (w tym małoletnich) i relacji między dzieckiem a dorosłym, sprawdzanie niekaralności personelu oraz schematy szybkiego reagowania na krzywdzenie.

Rekomendacje:

1. zobligowanie wszystkich szczebli administracji rządowej do przeprowadzania procedury oceny wpływu stanowionego prawa na realizację praw dziecka oraz zaangażowanie w ten proces partnerów społecznych,
2. wycofanie deklaracji dotyczącej artykułów 12 – 16 oraz 24 Konwencji o prawach dziecka,
3. opracowanie strategii na rzecz dzieci obejmującej wszystkie obszary życia dziecka z mierzalnymi celami oraz systemem monitoringu. Zaangażowanie w ten proces partnerów społecznych oraz dzieci,
4. stworzenie zinstytucjonalizowanego mechanizmu na wysokim szczeblu między-ministerialnym o zdefiniowanym precyzyjnie zakresie działań oraz z uprawnieniami umożliwiającymi koordynację wdrażania Konwencji o prawach dziecka (np. powołanie w strukturze Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej Zespołu do Spraw wykonywania postanowień Konwencji o prawach dziecka. W skład Zespołu wchodziłoby przedstawicieli ministerstw. Do udziału w posiedzeniach Zespołu, w charakterze ekspertów, uprawnione byłyby inne osoby niż członkowie Zespołu, w szczególności reprezentujące np. instytucje lub organizacje pozarządowe),
5. stworzenie transparentnego systemu identyfikacji środków finansowych przeznaczanych na rzecz dzieci z budżetu państwa,
6. ujednolicenie metodologii zbierania danych dotyczących dzieci przez poszczególne jednostki administracji publicznej,

7. stworzenie przekrojowego, cyklicznego i opartego na wybranych wskaźnikach opracowania dotyczącego warunków i jakości życia dzieci w Polsce,
8. prowadzenie systematycznej edukacji o prawach dziecka wśród dzieci oraz profesjonalistów pracujących z dziećmi lub na rzecz dzieci,
9. przy wprowadzaniu zmian prawnych istotnych dla dzieci przewidzenie szerokich kampanii informacyjno-edukacyjnych oraz mechanizmów ewaluacji skuteczności wdrożenia,
10. nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich w zakresie rozjaśniającym zapisy o SOM oraz szczegółowej regulacji dotyczącej zasad i terminów publikacji sprawozdań z realizacji Krajowych Planów (Przeciwdziałania Przemocy na Szkodę Małoletnich i Przeciwdziałania Przestępstwom Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności na Szkodę Małoletnich),
11. ocena wpływu każdego aktu prawnego na sytuację dzieci (np. przez Komisję do Spraw Dzieci i Młodzieży Sejmu RP).

B. Definicja dziecka (Art. 1)

17. **Komitet zaleca, by Państwo-Strona dokonało zmiany przepisów prawa tak, aby usunąć z nich wszystkie wyjątki umożliwiające zawieranie małżeństw przez osoby poniżej 18 r.ż.**

Zasady ogólne

Zalecenia Komitetu Praw Dziecka

Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski [...]

C. Zasady ogólne (Art. 2-3, 6 i 12 Konwencji)

Zakaz dyskryminacji

18. Komitet jest zaniepokojony faktem, że:

- a) Przepisy prawa nie zakazują dyskryminacji na każdej podstawie, we wszystkich dziedzinach życia i w każdej formie, w tym wielu form dyskryminacji oraz zjawiska polegającego na deklarowaniu przez terytoria, miejsca pracy lub służby, że są one „strefą wolną od lesbijek, gejów, osób biseksualnych, transpłciowych, queerowych oraz interpłciowych”;
- b) Rośnie liczba przypadków zastraszania i dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne, religię lub brak przynależności wyznaniowej, orientację seksualną i tożsamość płciową a reakcja na takie incydenty ze strony władz jest niewystarczająca;
- c) Nadal panują stereotypy na temat płci związane z rolą i obowiązkami kobiet i mężczyzn w rodzinie i społeczeństwie.

19. Komitet wraca do swoich poprzednich zaleceń²² i rekomenduje, aby Państwo-Strona:

- a) Dokonało zmiany stosownych przepisów prawa, aby zapewnić ochronę przed wszelkimi formami bezpośredniej, pośredniej i międzysektorowej dyskryminacji w różnych formach, włącznie z dyskryminacją ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową, niepełnosprawność i płeć, a także zapewniło, że takie incydenty będą dokładnie wyjaśniane a sprawcom zostanie wymierzona sprawiedliwość;
- b) Systematycznie podejmowało działania w zakresie zwiększania świadomości i edukowania w sprawach dyskryminacji, nietolerancji i mowy nienawiści wobec dzieci należących do grup mniejszości etnicznej, religijnej i językowej, uchodźców, osób ubiegających się o azyl oraz dzieci w sytuacjach migracji, dzieci z niepełnosprawnościami oraz dzieci o orientacji homoseksualnej lub biseksualnej, a także dzieci transpłciowych i interpłciowych;
- c) Wzmocniło środki zapobiegające i eliminujące stereotypy na temat płci, nietolerancję i dyskryminację w życiu publicznym oraz w działaniu władz państwowych i lokalnych;
- d) Przedstawiło w swoim kolejnym sprawozdaniu okresowym aktualizację dotyczącą pracy związanej z prawami dzieci, realizowanej przez zespół międzyministerialny, o którym mowa w par. 48 sprawozdania Państwa-Strony.

Najlepszy interes dziecka

- 20. Zgodnie ze swoim Komentarzem Ogólnym nr 14 (2013) w sprawie prawa dziecka do zabezpieczenia jego najlepszego interesu jako sprawy nadrzędnej, Komitet zaleca, aby Państwo-Strona:
 - a) Integrowało i w sposób spójny interpretowało i stosowało prawo dzieci, w tym dzieci rodziców tej samej płci, do zabezpieczenia ich najlepszych interesów, jako sprawy nadrzędnej we wszystkich

²² CRC/C/POL/CO/3-4 ust. 17.

postępowaniach prawnych, administracyjnych i sądowych oraz decyzjach dotyczących dzieci, w tym w sporach dotyczących sprawowania opieki nad dzieckiem, a także wszystkich politykach, programach i projektach, które dotyczą dzieci i mają na nie wpływ;

- b) Opracowało procedury i kryteria w celu zapewnienia systematycznych szkoleń i wytycznych dla wszystkich odpowiednich specjalistów w zakresie ustalania najlepszego interesu dziecka w każdej dziedzinie, w szczególności w dziedzinie edukacji, niepełnosprawności, opieki zastępczej, migracji oraz azylu i wymiaru sprawiedliwości, oraz nadania odpowiedniej wagi tej zasadzie jako sprawie nadrzędnej.

Szacunek dla poglądów dziecka

- 21. Odnotowując z niepokojem brak jasnych zasad postępowania dotyczących wypowiadania się przez dziecko i jednocześnie odwołując się do swojego Komentarza Ogólnego nr 12 (2009) w sprawie prawa dziecka do wyrażania własnych poglądów, Komitet zaleca, aby Państwo-Strona:
 - a) Zapewniło przyjęcie oraz skuteczne i spójne wdrażanie przepisów dotyczących prawa dzieci do wypowiadania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym dotyczącym dziecka, w tym w postępowaniu cywilnym i karnym, procedurze migracyjnej i azylowej oraz w sprawie opieki rodzicielskiej i zastępczej;
 - b) Wzmocniło środki mające na celu zapewnienie, aby specjaliści pracujący z dziećmi i na ich rzecz odbywali odpowiednie szkolenia w zakresie zapewniania dzieciom możliwości wypowiadania się i uwzględniania poglądów dzieci we wszystkich decyzjach ich dotyczących.

Ocena realizacji i rekomendacje

Przeciwdziałanie dyskryminacji

19. Po wyborach do Sejmu RP i do Senatu RP które odbyły się w 2023 r. powołano w strukturze Rady Ministrów Ministra do Spraw Równości oraz rozpoczęto prace nad regulacją dotyczącą związków partnerskich, co w założeniu miało przyczynić się do poprawy sytuacji dzieci wychowywanych m.in. przez pary tej samej płci. W wyniku rekonstrukcji rządu przeprowadzonej w lipcu 2025 r., obniżono jednak rangę tematyki antydyskryminacyjnej – obecnie kwestie te pozostają w kompetencji sekretarza stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Prace nad regulacją dotyczącą związków partnerskich zostały przeniesione do parlamentu, gdzie w maju 2026 r. Sejm RP przyjął ustawę o statusie osoby najbliższej w związku i umowie o wspólnym pożyciu. W lipcu 2026 Prezydent RP wniósł o ponowne rozpatrzenie ustawy²³. Jednocześnie nie ma dostępnych informacji o działaniach ukierunkowanych wprost na przeciwdziałanie dyskryminacji dzieci.

Gminy, które we wcześniejszych latach przyjmowały uchwały mogące prowadzić do dyskryminacji osób nieheteronormatywnych, wycofały się z rozwiązań.

²³ Rządowy projekt ustawy o statusie osoby najbliższej w związku i umowie o wspólnym pożyciu (druk sejmowy nr 2110). Ustawa (wraz z przepisami wprowadzającymi ustawę) została przyjęta przez Senat RP. Prezydent RP złożył wniosek o ponowne rozpatrzenie ustawy (stan na dzień 17 lipca 2026 r.).

Jednocześnie nasilają się działania i narracje o charakterze dyskryminacyjnym ze względu na narodowość. Niepokój może budzić w szczególności przyjęcie przez rząd strategii migracyjnej oraz wprowadzenie możliwości czasowego i terytorialnego ograniczenia prawa do ubiegania się o ochronę międzynarodową i ograniczenie świadczeń 800+, co różnicuje dzieci ukraińskie i polskie według statusu zawodowego ich rodziców²⁴.

Istotne zastrzeżenia wzbudza wprowadzona 1 stycznia 2026 r. zmiana ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP legitymizująca umieszczanie w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców małoletnich bez opieki ubiegających się o ochronę międzynarodową na terytorium RP²⁵. Wprowadzenie powyższej zmiany przepisów w praktyce oznacza umieszczanie dzieci w ośrodkach o charakterze detencyjnym, mającym charakter więzienny²⁶. Dodatkowe zastrzeżenia budzi tryb procedowania ustawy – zmiana została wprowadzona na końcowym etapie prac komisji sejmowej, co ograniczyło możliwość przeprowadzenia rzetelnych konsultacji społecznych.

Należy odnotować działania Ministerstwa Edukacji Narodowej (dalej: MEN) zmierzające do ograniczenia negatywnych skutków organizacyjnych dla uczniów nieuczestniczących w lekcjach religii. MEN wydało rozporządzenie w sprawie zmniejszenia wymiaru godzin lekcji religii z dwóch do jednej godziny w tygodniu oraz przewidujące organizowanie tych zajęć na pierwszej lub ostatniej godzinie lekcyjnej, tak by dzieci nieuczęszczające na zajęcia religii, nie miały dodatkowych przerw w trakcie dnia²⁷.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny²⁸, określa kilka rodzajów przestępstw „z nienawiści” jednak nie obejmują one przestępstw popełnianych ze względu na niepełnosprawność, orientację seksualną, tożsamość płciową czy przestępstwa popełniane wobec osób z doświadczeniem migracji lub posiadających jedną z form ochrony międzynarodowej. Nowelizację Kodeksu karnego rozszerzającą ściganie przestępstw „z nienawiści” uchwalono 6 marca 2025 r.²⁹. Nowe przepisy miały na celu penalizację znieważania i naruszania nietykalności cielesnej ze względu na niepełnosprawność, wiek, płeć czy orientację seksualną. We wrześniu 2025 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł o ich niezgodności z Konstytucją RP³⁰.

²⁴ Ustawa z dnia 12 września 2025 r. o zmianie niektórych ustaw w celu weryfikacji prawa do świadczeń na rzecz rodziny dla cudzoziemców oraz o warunkach pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. (Dz. U. z 2025 r. poz. 1301).

²⁵ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2026 r. poz. 862, dalej: ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej)

²⁶ Rzecznik Praw Obywatelskich, *KMPT diagnozuje sytuację cudzoziemców w strzeżonych ośrodkach i przedstawia zalecenia dla władz*, 2022 r. Źródło: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/kmpt-cudzoziemcy-strzezone-osrodki-raport> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

²⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 17 stycznia 2025 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach (Dz. U. 2025 poz. 66).

²⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 2025 r., poz. 383 z późn. zm. dalej: Kodeks karny).

²⁹ Ustawa z dnia 6 marca 2025 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny (Dz. U. z 2025 r., poz. 383 z późn. zm.).

³⁰ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 września 2025 r., sygn. akt Kp 3/25.

Dobro dziecka

20. Instytucje pomocy społecznej, sądy, organy administracji publicznej oraz organy ustawodawcze – zarówno na poziomie krajowym jak i lokalnym nie prowadzą w sposób systemowy ewaluacji i monitorowania wpływu podejmowanych działań i decyzji na prawa i dobro dziecka. Nie wypracowano dotychczas instrumentów pomagających w ocenie najlepiej pojętego interesu dziecka, umożliwiających ewaluację podejmowanych decyzji oraz pomagających ocenić, w jakim stopniu samo dziecko ma prawo do wyrażania tego, co leży w jego interesie, a jaką rolę w tym procesie odgrywają dorośli.

Również w odniesieniu do dzieci cudzoziemskich praktyka wskazuje, że najlepiej pojęty interes dziecka nie zawsze jest w pełni i odpowiednio zabezpieczony. W postępowaniach dotyczących dzieci nadal nie wykształciły się odpowiednie procedury oraz jasno sprecyzowany obowiązek przeprowadzenia oceny najlepszego interesu dziecka przez organy stosujące prawo. W postępowaniu o zobowiązanie do powrotu, wpływ deportacji na dobro dziecka nie w każdym przypadku podlega wnikliwej analizie. W trakcie tych postępowań, Straż Graniczna (dalej: SG) rzadko korzysta z opinii biegłego psychologa lub psychiatry dziecięcego, w celu zbadania wpływu powrotu na rozwój psychofizyczny dziecka. Taki wymóg nie został także wyraźnie przewidziany w przygotowanym przez Komendę Główną Straży Granicznej dokumencie zawierającym wytyczne postępowania dla funkcjonariuszy SG³¹. Nastąpiło to pomimo wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 29 sierpnia 2018 r.³², w którym wskazano, że ocena tego, czy zobowiązanie małoletniego cudzoziemca do powrotu mogłoby naruszać prawa dziecka określone w Konwencji o prawach dziecka, może wymagać powołania w toku postępowania biegłego psychologa³³.

Decydując o pozbawieniu wolności dzieci ze względów migracyjnych, ich najlepszy interes również w większości przypadków nie jest wystarczająco zabezpieczany ani rzetelnie badany przez sądy decydujące o detencji. Przyjęta w październiku 2024 r. strategia migracyjna³⁴, nie odnosi się do kwestii zabezpieczenia najlepszego interesu dziecka cudzoziemskiego, natomiast rozwiązania legislacyjne przygotowywane na jej podstawie mogą wpływać na dalsze ograniczanie poziomu ochrony dzieci cudzoziemskich w Polsce. Nie ma spójnego programu

Źródło: <https://trybunal.gov.pl/postepowanie-i-orzeczenia/komunikaty-prasowe/komunikaty-po/art/przeslanki-penalizacji-mowy-nienawisci-5> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

³¹ Wytyczne nr 269 Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 23 grudnia 2019 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności postępowania przygotowawczego oraz czynności postępowania sprawdzającego przez funkcjonariuszy Straży Granicznej.

Źródło: https://e-dziennik.strazgraniczna.pl/DU_SG/2019/82/akt.pdf (dostęp dnia 22 maja 2026 r.).

³² Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 29 sierpnia 2018 r., sygn. II OSK 1041/18.

³³ Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, *Decyzja o powrocie do kraju pochodzenia naruszyłby prawa dziecka*, 2020 r.

Źródło: <https://interwencjaprawna.pl/decyzja-powrot-do-kraju-pochodzenia-naruszylby-prawa-dziecka/> (dostęp dnia 22 maja 2026 r.).

³⁴ Załącznik do uchwały nr 120 Rady Ministrów z dnia 15 października 2024 r., „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo” *Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025 – 2030*.

ani nie są prowadzone systemowe szkolenia dla profesjonalistów pracujących z dziećmi nt. ich najlepiej pojętego interesu.

Respektowanie poglądów dziecka

21. Zapewnienie dziecku możliwości wyrażania własnych poglądów oraz uwzględniania ich przy podejmowaniu decyzji w sprawach, które go dotyczą, nadal pozostaje obszarem wymagającym utrwalenia w polskim porządku prawnym. Uczestnictwo dzieci i młodzieży w życiu społecznym – zarówno na poziomie krajowym jak i lokalnym – stopniowo się rozwija. Powstają różne inicjatywy, które stwarzają ku temu szanse, ale brakuje zorganizowanych i systemowych rozwiązań, które zapewniłyby młodym ludziom realny wpływ na procesy decyzyjne, zwłaszcza osobom z grup defaworyzowanych.

Na poziomie krajowym funkcjonują:

1. Rada Dzieci i Młodzieży przy Rzeczniku Praw Dziecka,
2. Rada do Spraw Młodzieży przy Prezydencie Rzeczypospolitej Polskiej,
3. Rada Młodzieżowa przy Parlamentarnym Zespole do Spraw Młodzieży, która aktywnie działa nie tylko w przedmiocie zadań Parlamentarnego Zespołu, ale jej przedstawiciele uczestniczą także w pracach komisji sejmowych.

Jednocześnie należy docenić zmianę prawa wprowadzoną w ustawie z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego³⁵, na mocy, której wprowadzono obowiązek wysłuchania dziecka w postępowaniu cywilnym, a odstępienie przez sędziego od tej czynności może nastąpić jedynie w szczególnych okolicznościach, które muszą zostać uzasadnione na piśmie³⁶.

Na uwagę zasługują również inicjatywy mające na celu rozwój uczestnictwa dzieci i młodzieży w życiu publicznym. W czerwcu 2026 r. zorganizowano „I Prezydenckie Kongres Młodzieżowych Rad”, czyli program edukacyjny realizowany przez Kancelarię Prezydenta RP we współpracy z Radą do Spraw Młodzieży przy Prezydencie RP. Program skierowany jest do aktywnych młodych obywateli z młodzieżowych rad gmin, powiatów i sejmików województw – środowisk Młodzieżowych Rad, które po raz pierwszy w historii zyskują możliwość prezentacji w Pałacu Prezydenckim swoich rozwiązań na zidentyfikowane problemy i potrzeby lokalnych społeczności³⁷.

³⁵ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2026 r. poz. 468 z późn. zm.).

³⁶ Okręgowa Izba Radców Prawnych w Warszawie, *Wysłuchanie dziecka – poradnik*, 2025 r.

Źródło: <https://www.oirp.warszawa.pl/wysluchanie-dziecka-poradnik/> (dostęp dnia 25 maja 2026 r.).

³⁷ Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, *I Prezydencki Kongres Młodzieżowych Rad*, 2026 r. Źródło: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/rady-przy-prezydencie-rp/rada-mlodziezy/kongres> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

Jednocześnie doświadczenia praktyczne wskazują, że wśród profesjonalistów pracujących z dziećmi nadal istnieje potrzeba dalszego wzmacniania wiedzy i kompetencji związanych z zapewnieniem dzieciom jakościowej i rzeczywistej partycypacji.

Rekomendacje:

1. prowadzenie przez rząd aktywnych działań w celu zwalczania wszelkich przejawów dyskryminacji,
2. wprowadzenie systemowej edukacji antydyskryminacyjnej oraz edukacji w zakresie praw dziecka,
3. wprowadzenie procedury oceny najlepszego interesu dziecka, która pozwoli każdorazowo w postępowaniach sądowych i administracyjnych dotyczących dziecka, na podjęcie decyzji zgodnej z jego najlepszym interesem,
4. uwzględnienie zasady najlepszego interesu dziecka w polityce migracyjnej Polski,
5. prowadzenie systemowych szkoleń dla pracowników wymiaru sprawiedliwości dotyczących postępowania z udziałem małoletniego, w tym z zakresie realizacji prawa dziecka do bycia wysłuchanym zgodnie z art. 12 Konwencji o prawach dziecka,
6. ewaluacja skuteczności wdrożenia zmian prawnych dotyczących wysłuchania dziecka w postępowaniu cywilnym,
7. wprowadzenie ustawowego obowiązku wysłuchania małoletniego cudzoziemca w procedurze legalizacyjnej, dotyczącej umieszczenia w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców oraz w postępowaniu o zobowiązanie cudzoziemca do powrotu do kraju pochodzenia,
8. poszerzenie treści nauczania z zakresu edukacji obywatelskiej o informacje dotyczące możliwości angażowania się dzieci i młodzieży w życie społeczne także przed ukończeniem pełnoletności, a także przygotowujące do aktywnego uczestnictwa w procesach decyzyjnych,
9. wypracowanie spójnej polityki na rzecz partycypacji dzieci i młodzieży na poziomie lokalnym i krajowym, ze szczególnym uwzględnieniem grup defaworyzowanych,
10. wprowadzenie szkoleń dla nauczycieli dotyczących prawa do partycypacji dzieci.

Prawa i wolności obywatelskie

Zalecenia Komitetu Praw Dziecka

Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski [...]

D. Prawa i wolności obywatelskie (Art. 7-8 i 13-17 Konwencji)

Rejestracja urodzeń i narodowość

22. Uwzględniając cel 16.9 Celów Zrównoważonego Rozwoju, Komitet zaleca, aby Państwo-Strona:

- a) Wzmocniło działania zapobiegawcze w zakresie bezpieczeństwa wśród dzieci, w tym w drodze rozszerzenia ochrony na urodzone dzieci bezpaństwowym rodziców bez dokumentów;
- b) Rozważyło ratyfikowanie Konwencji dotyczącej Statusu Bezpaństwowców, Konwencji o Ograniczaniu Bezpaństwowości, Europejskiej Konwencji o Obywatelstwie oraz Konwencji Rady Europy o Unikaniu Zjawiska Bezpaństwowości w Związku z Sukcesją Państw.

Prawo do tożsamości

23. Komitet wraca do swoich poprzednich zaleceń³⁸ i wzywa Państwo-Stronę do zaradzenia przyczynom anonimowego porzucania dzieci, zwiększenia środków wsparcia dla rodzin oraz rozważenia wprowadzenia, w ostateczności, udostępnienia instytucji „anonimowego” porodu w szpitalu, aby wyeliminować anonimowe porzucanie dzieci w „oknach życia”.

Swoboda myśli, sumienia i wyznania

24. Komitet jest zaniepokojony rolą, jaką Kościół Katolicki rzekomo odgrywa w edukacji publicznej. Komitet jest również zaniepokojony tym, że lekcje etyki nie są dostępne we wszystkich szkołach w ramach alternatywy dla lekcji religii.
25. Komitet zaleca, aby Państwo-Strona szanowało prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania w edukacji, zgodnie z międzynarodowymi standardami, w taki sposób, aby świecki system kształcenia publicznego promował kulturę równości i integracji oraz, aby zajęcia etyki były dostępne we wszystkich szkołach jako alternatywa dla lekcji religii.

Ocena realizacji i rekomendacje

22. Zgodnie z przepisami Konwencji o prawach dziecka niezwłocznie po urodzeniu dziecka powinien zostać sporządzony jego akt urodzenia, a dziecko od momentu urodzenia powinno mieć prawo m.in. do uzyskania obywatelstwa (art. 7).

W kontekście gwarancji wynikających z art. 7 Konwencji o prawach dziecka, należy zwrócić uwagę, że Polska wciąż nie wykonała zaleceń Komitetu Praw Dziecka, odnoszących się do polepszenia gwarancji przeciwdziałania bezpaństwowości dzieci. Polska nie ratyfikowała

³⁸ CRC/C/POL/CO/3-4, ust. 21.

Konwencji o statusie bezpaństwowców przyjętej dnia 28 sierpnia 1954 r. przez Konferencję Pełnomocników zwołaną na mocy rezolucji Rady Ekonomiczno-Społecznej nr 526 A (XVII) z dnia 26 kwietnia 1954 r., (dalej: Konwencja o statusie bezpaństwowców), Konwencji o ograniczeniu bezpaństwowości przyjętą 30 sierpnia 1961 r. przez Konferencję Pełnomocników działającą zgodnie z rezolucją Zgromadzenia Generalnego ONZ nr 896 (IX) z 4 grudnia 1954 r., (dalej: Konwencja o ograniczaniu bezpaństwowości), Europejskiej Konwencji o obywatelstwie otwartą do podpisu w Strasburgu 6 listopada 1997 r., (dalej: Europejska Konwencja o obywatelstwie) oraz Konwencji Rady Europy o unikaniu zjawiska bezpaństwowości w związku z sukcesją państw przyjętą 19 maja 2006 r. w Strasbourgu, (dalej: Konwencja o unikaniu bezpaństwowości).

W odniesieniu do gwarancji powiązanych z prawem dziecka do uzyskania obywatelstwa, nierozwiązanym problemem pozostaje ochrona praw dzieci urodzonych za granicą Rzeczypospolitej Polskiej w związkach osób tej samej płci, z których co najmniej jedno jest obywatelem RP. Obecnie, dzieci te oraz ich rodzice napotykać znaczne trudności w dokonaniu transkrypcji zagranicznych aktów urodzenia, w których jako rodzice wskazane są osoby tej samej płci. Znacznie utrudnia im to dostęp do wydania dokumentów tożsamości potwierdzających polskie obywatelstwo. Sytuację pogarsza orzecznictwo sądów administracyjnych, które wskazują, że transkrypcja tego rodzaju aktów stanu cywilnego naruszałaby podstawowe zasady porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej³⁹, nie poruszając w odpowiednim stopniu kwestii dobra dziecka. Co więcej, Naczelny Sąd Administracyjny, oddalając skargę na odmowę wydania dowodu osobistego wskazał, że na skutek takiej odmowy „[p]rawa dziecka nie doznają żadnych ograniczeń, o ile skarżąca i jej partnerka wykażą zaangażowanie w celu uregulowania kwestii prawnych w sposób odpowiadający standardom polskim”⁴⁰. W ocenie tego sądu, trudności związane z odmową wydania dowodu osobistego „nie są nadmiernie uciążliwe i nie ograniczają żadnego prawa w sposób trwały”⁴¹. Pomimo tego, kwestia nie znalazła odzwierciedlenia w planach legislacyjnych Rady Ministrów.

Tymczasem sytuacja dzieci urodzonych lub wychowywanych w związkach osób tej samej płci, negatywnie wpływa także na stopień prawnej ochrony relacji istniejących pomiędzy rodzicami takiego dziecka oraz samym dzieckiem, co kłóci się z gwarantowanym w art. 8 Konwencji o prawach dziecka, prawem do zachowania jego tożsamości oraz stosunków rodzinnych. Warto zauważyć, że we wspomnianej wcześniej ustawie o statusie osoby najbliższej w związku i umowie o wspólnym pożyciu⁴², nie znalazły się żadne rozwiązania chroniące relacje faktyczne wykształcone pomiędzy dzieckiem, a partnerem lub partnerką jego rodzica. Rozwiązania takie były natomiast obecne w poprzedniej wersji projektu tej ustawy. Gwarantowały one możliwość uczestniczenia w sprawowaniu pieczy i wychowaniu dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską drugiej z osób w związku. Proponując to rozwiązanie

³⁹ Uchwała NSA z 2 grudnia 2019 r., II OPS 1/19, ONSAiWSA 2020, nr 2, poz. 11.

⁴⁰ Wyrok NSA z 28 lutego 2024 r., II OSK 1303/21, LEX nr 3705334.

⁴¹ Wyrok NSA z 28 lutego 2024 r., II OSK 1303/21, LEX nr 3705334.

⁴² Ustawa o statusie osoby najbliższej w związku i umowie o wspólnym pożyciu. Prezydent RP złożył wniosek o ponowne rozpatrzenie ustawy (stan na dzień 17 lipca 2026 r.).

projektodawca wskazywał, że jest to wyraz częściowego dostrzeżenia rzeczywistości i sytuacji dzieci wychowywanych w związkach par osób tej samej płci. Podkreślał, że ma to na celu realizację zasady dobra dziecka. Należy więc uznać, że ominięcie tego rozwiązania w obecnym przedłożeniu legislacyjnym, w praktyce będzie skutkowało systemowym naruszeniem praw dzieci i osób uczestniczących w ich wychowaniu.

23. W przeszłości Komitet Praw Dziecka odnosił się także do praktyki funkcjonowania w Polsce tzw. okien życia, a więc specjalnie przygotowanych miejsc, umożliwiających rodzicom na anonimowe pozostawianie w nich dzieci. Rozwiązania te zostały wprowadzone w życie wskutek pojawiających się przypadków zabójstw nowonarodzonych dzieci. W tym kontekście, Komitet Praw Dziecka rekomendował Polsce zajęcie się przyczynami anonimowego porzucania dzieci, wzmocnienia środków wsparcia dla rodzin oraz rozważenie wprowadzenia, w ostateczności, możliwości „poufnych porodów szpitalnych”. Należy zauważyć, że pomimo rozwijającego się systemu wsparcia socjalnego dla rodzin z dziećmi, w dalszym ciągu zdarzają się przypadki anonimowego porzucania dzieci w tzw. oknach życia. Co więcej, dotyczą one nie tylko noworodków, lecz również dzieci starszych, dwuipółletnich⁴³, trzyletnich⁴⁴, a nawet sześciolletnich⁴⁵. Przypadki te stawiają pod dużym znakiem zapytania poziom wsparcia dla rodzin z dziećmi znajdującymi się w trudnej sytuacji, a także to, czy wsparcie to adresowane jest zawsze do osób najbardziej tego wymagających. Jednocześnie, należy odnotować, że zgodnie z danymi Ministerstwa Zdrowia, stale rośnie liczba dzieci pozostawionych w szpitalu po urodzeniu⁴⁶. W 2023 r. było to 715 noworodków, podczas gdy w 2021 r. - 643 noworodków. Ministerstwo Zdrowia, jak samo przyznaje, nie gromadzi natomiast informacji na temat przyczyn, dla których dzieci są pozostawiane w szpitalu po urodzeniu⁴⁷. Dlatego też, konieczne wydaje się przeprowadzenie szczegółowych badań powodów, dla których dzieci są pozostawiane w oknach życia, a następnie – w oparciu o wyniki tych badań – rozważenie wprowadzenia nowych polityk socjalnych lub modyfikacje już istniejących.

25. Konwencja o prawach dziecka w art. 14 gwarantuje każdemu dziecku prawo do swobody myśli, sumienia i wyznania, a także poszanowanie praw i obowiązków rodziców w zakresie ukierunkowywania dziecka przy korzystaniu z tego prawa, w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka. W kontekście gwarancji wynikających z art. 14 Konwencji o prawach

⁴³ RMF24, *Trudno uwierzyć w taką historię. 2,5-letnie dziecko zostawione w oknie życia*, 2021 r. Źródło: https://www.rmfm24.pl/fakty/polska/news-trudno-uwierzyć-w-taką-historię-2-5-letnie-dziecko-zostawione,nId,5425767#crp_state=1 (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

⁴⁴ Polsat News, *Ojciec zostawił 3-latkę w oknie życia. Szuka go policja*, 2019 r. Źródło: <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2019-12-27/ojciec-zostawil-3-latke-w-oknie-zycia-szuka-go-policja/> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

⁴⁵ Onet, *6-latka zostawiona w oknie życia. Sąd zdecydował o jej dalszym losie*, 2024 r. Źródło: <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/6-latka-zostawiona-w-oknie-zycia-sad-zdecydowal-ze-trafi-pod-opieke-babci/ct9e8bd> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

⁴⁶ Odpowiedź Ministra Zdrowia na interpelację nr 4221 z dnia 16 sierpnia 2024 r. w sprawie zapewnienia bezpiecznego porodu oraz pozostawienia noworodka w tzw. oknie życia, sygn. RZ1.050.1.2024.JK. Źródło: <https://sejm.gov.pl/INT10.nsf/klucz/ATTD8AJ5E/%24FILE/i04221-o1.pdf> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

⁴⁷ Ibidem.

dziecka, należy odnotować pozytywne zmiany związane z powszechnym dostępem do lekcji etyki w szkołach publicznych⁴⁸, będące następstwem wykonania wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Grzelak p. Polsce⁴⁹. W ramach implementacji omawianego orzeczenia znacznemu rozszerzeniu uległa oferta edukacyjna lekcji etyki adresowana do uczniów⁵⁰. Pozytywnie ocenić należy także zmiany polegające na niewliczaniu oceny z religii lub etyki do średniej ocen, jak również te wskazujące, że zajęcia z tych przedmiotów będą odbywały się na pierwszej lub ostatniej godzinie lekcyjnej.

W sferze realizacji wolności sumienia, problemem pozostaje brak możliwości określenia przez uczniów niepełnoletnich tego, czy chcą uczestniczyć w lekcjach religii lub etyki. Ministerstwo Edukacji i Nauki w 2021 r. negatywnie odniosło się do postulatu zapewnienia dzieciom starszym swobody decyzji w tym zakresie, argumentując to treścią art. 48 Konstytucji RP gwarantującej rodzicom prawo do wychowywania dzieci zgodnie z ich przekonaniami. Zdaniem Ministerstwa Edukacji i Nauki, wykonywanie takich praw powinno jednak uwzględniać opinię dziecka⁵¹.

Istotną ingerencją w wolność sumienia, chronioną art. 14 Konwencji o prawach dziecka, jest także praktyka powoływania się na klauzulę sumienia ze strony lekarzy i farmaceutów w odniesieniu do zagadnień związanych ze zdrowiem reprodukcyjnym. W tym kontekście pozytywnie należy ocenić działania Ministerstwa Zdrowia, pozwalające uzyskać receptę na tzw. „antykontracepcję awaryjną” nie tylko u lekarza, ale również w aptece w ramach recepty farmaceutycznej. W przypadku dzieci, które ukończyły 15 r.ż., nie ma potrzeby na uzyskanie zgody rodzica⁵².

Konwencja o prawach dziecka gwarantuje dzieciom m.in. wolność zgromadzeń (art. 15). Z niepokojem należy odnieść się do przypadków kierowania wniosków przez funkcjonariuszy Policji, o stwierdzenie demoralizacji nastolatków, w związku z uczestnictwem w protestach klimatycznych⁵³ lub demonstracjach. Za niepokojące należy uznać także nieproporcjonalne stosowanie, w trakcie tych protestów, środków przymusu bezpośredniego⁵⁴, a także

⁴⁸ J. Suchecka, *Wiemy, w ilu szkołach można uczyć się etyki. Tak mało nie było ich od lat*, TVN24, 2019 r. Źródło: <https://tvn24.pl/polska/lekcje-etyki-w-szkolach-maleje-liczba-szkol-w-ktorych-mozna-sie-uczyc-etyki-ra995481-ls2616114> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

⁴⁹ Wyrok ETPC z dnia 15 czerwca 2010 r. w sprawie Grzelak p. Polsce, skarga nr 7710/02.

⁵⁰ J. Suchecka, *Wiemy, w ilu szkołach można uczyć się etyki. Tak mało nie było ich od lat*, TVN24, 2019 r.

⁵¹ Odpowiedź Rzecznika Praw Obywatelskich na pismo w sprawie postulatu o umożliwienie uczniom niepełnoletnim samodzielnego decydowania o uczestnictwie w lekcjach religii z dnia 13 maja 2021 r. Źródło: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/lekcje-religii-uczen-niepelnoletni-kto-decyduje-MEN-do-RPO> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

⁵² Ministerstwo Zdrowia, *Antykontracepcja awaryjna*, 2024 r. Źródło: <https://www.gov.pl/web/zdrowie/antykontracepcja-awaryjna2> (dostęp dnia 13 kwietnia 2026 r.).

⁵³ Rzeczpospolita, *Sąd będzie badał demoralizację nastolatka po „Spacerze dla klimatu”*, 2021 r. Źródło: <https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art8683831-sad-bedzie-badal-demoralizacje-nastolatka-po-spacerze-dla-klimatu> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

⁵⁴ D. Sitnicka, *Policjant złamał jej rękę podczas demonstracji. Prokuratura umorzyła śledztwo*, Oko.press, 2021 r. Źródło: <https://oko.press/policjant-zlamal-jej-reke-podczas-demonstracji-prokuratura-umorzyla-sledztwo> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

prowadzenie działań ukierunkowanych na wywołanie wśród uczestników protestów „efektu mrozącego” tj. masowego spisywania danych uczestników oraz techniki działania policji w postaci tzw. *kettlingu* – blokowania dużej grupy ludzi na małej powierzchni.

Zgodnie z art. 16 Konwencji o prawach dziecka, żadne dziecko nie powinno podlegać arbitralnej lub bezprawnej ingerencji w sferę jego życia prywatnego, rodzinnego lub domowego czy w korespondencję, ani bezprawnym zamachom na jego honor i reputację. Brak urzeczywistnienia tych gwarancji, jest w Polsce szczególnie widoczny w przypadku styku praw dziecka i nowych technologii. Powszechnym zjawiskiem jest problem tzw. *sharentingu*, przez co należy rozumieć udostępnianie informacji o dziecku i jego wizerunku w Internecie, w szczególności w mediach społecznościowych. Problem ten dotyczy około 40% rodziców⁵⁵. Publikowane zdjęcia, filmy oraz informacje, często mogą godzić w godność dziecka, jego prawo do prywatności, a także być wykorzystywane w sposób niezgodny z prawem. Co więcej, zjawisko to dotyczy także części placówek oświatowych, które wykorzystują wizerunek swoich podopiecznych do promowania swojej aktywności w mediach społecznościowych, nie zważając na potencjalne zagrożenia jakie niesie to dla bezpieczeństwa dzieci i ich prawa do prywatności⁵⁶. W lipcu 2026 r. Sejm uchwalił nowelizację ustawy o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 przewidującą zakaz publicznego udostępniania wizerunku dzieci przez podmioty prowadzące żłobki, kluby dziecięce oraz zatrudniające dziennych opiekunów, także w przypadku uzyskania zgody rodziców. Zmiana ta stanowi istotny krok w kierunku ograniczenia tzw. instytucjonalnego *sharentingu*, jednak nie obejmuje przedszkoli ani szkół.

Rekomendacje:

1. ratyfikacja Konwencji o statusie bezpaństwowców, Konwencji o ograniczeniu bezpaństwowości, Europejskiej Konwencji o obywatelstwie oraz Konwencji o unikaniu zjawiska bezpaństwowości,
2. zapewnienie pełnej realizacji praw dzieci posiadających obywatelstwo polskie, urodzonych lub wychowywanych w związkach osób tej samej płci, do uzyskania polskich dokumentów tożsamości i realizacji praw wynikających z tego obywatelstwa,
3. zapewnienie pełnej realizacji praw dzieci wychowywanych w związkach osób tej samej płci, do ochrony wykształconych w nich relacji dziecko – rodzic,
4. rozwój systemu wsparcia dla rodzin wychowujących dzieci, znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, w celu minimalizacji zjawiska porzucania dzieci,
5. podejmowanie działań w kierunku diagnozy przyczyn porzucania dzieci przez rodziców i przeciwdziałania ich powstawaniu,

⁵⁵ A. Borkowska, M. Witkowska, *Sharenting i wizerunek dziecka w sieci. Poradnik dla rodziców*, Warszawa 2020 r.

⁵⁶ Fundacja Orange, *Wizerunek dziecka w Internecie. Publikować czy nie*, Warszawa 2024 r.

6. pełne poszanowanie praw dziecka w zakresie wolności zgromadzeń, w tym niepodejmowanie działań, mających na celu wywołanie wśród uczestników zgromadzenia „efektu mrożącego”,
7. podejmowanie działań mających na celu budowanie świadomości społecznej na temat zjawiska *sharentingu* i zagrożeń z nim związanych.

Przemoc wobec dzieci

Zalecenia Komitetu Praw Dziecka

Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski

[...]

E. Przemoc wobec dzieci (Art. 19, 24 (3), 28 (2), 34, 37 (a) i 39 Konwencji)

Wolność dziecka od wszystkich form przemocy

26. Komitet z zadowoleniem przyjmuje działania podejmowane przez Państwo-Stronę w celu zwalczania przemocy domowej, jednak pozostaje zaniepokojony następującymi kwestiami:
- a) Brak kompleksowej strategii państwowej mającej na celu zapobieganie i ochronę dzieci przed wszystkimi formami przemocy, w tym zastraszaniem i przemocą cyfrową, oraz zapewnienie wsparcia dzieciom będącym ofiarami takiej przemocy;
 - b) Zakończenie kilku programów, w tym Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020 oraz Programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań Razem bezpieczniej im. Władysława Stasiaka na lata 2018-2020;
 - c) Stała praktyka stosowania kar cielesnych, zwłaszcza w domach oraz przemocy domowej wobec dzieci;
 - d) Brak prawnego obowiązku opracowania standardów ochrony dzieci przed przemocą nałożonego na placówki opiekuńcze i oświatowe;
 - e) Brak bezpiecznych i przyjaznych dla dzieci mechanizmów składania skarg w celu zgłaszania nadużyć w policyjnych izbach dziecka, schroniskach młodzieżowych, szkołach lub innych placówkach dla dzieci.
27. Zgodnie ze swoim Komentarzem Ogólnym nr 13 (2011) o prawie dziecka do wolności od wszelkich form przemocy i Komentarzem Ogólnym nr 25 (2021) o prawach dzieci w środowisku cyfrowym oraz celem 16.2 Celów Zrównoważonego Rozwoju, Komitet zaleca, aby Państwo-Strona:
- a) Sformułowało, przy udziale dzieci, kompleksową strategię zapobiegania, zwalczania i monitorowania wszelkich form przemocy wobec dzieci, w tym zastraszania i przemocy cyfrowej;
 - b) Rozważyło przedłużenie krajowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, który zakończył się w roku 2020, w celu wdrożenia Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej;
 - c) Wzmocniło środki mające na celu wyeliminowanie stosowania kar cielesnych, w szczególności w domach i przemocy w rodzinie;
 - d) Nałożyło na placówki opiekuńcze i oświatowe prawny obowiązek opracowania wewnętrznych standardów ochrony dzieci przed przemocą;
 - e) Zachęcało do zgłaszania wszystkich form przemocy wobec dzieci i ustanowiło dostępne, poufne, przyjazne dla dziecka i skuteczne mechanizmy składania skarg i zgłaszania nadużyć, w tym w policyjnych izbach dziecka, szkołach i instytucjach opiekuńczych;
 - f) Zapewniło wyjaśnianie i ściganie wszystkich przypadków przemocy wobec dzieci oraz wymierzenie sprawcom sprawiedliwości; Wzmocniło programy i usługi w zakresie zapobiegania przemocy oraz odzyskiwania zdrowia fizycznego i psychicznego oraz re-integracji społecznej dzieci będących ofiarami przemocy.

Wykorzystywanie i wyszukiwanie seksualne

28. Komitet odnotowuje przyjęcie Ustawy z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 oraz powołanie niezależnej komisji do zbadania przypadków wykorzystania seksualnego dzieci poniżej 15 r.ż. Komitet pozostaje zaniepokojony kwestią wykorzystywania

seksualnego dzieci i ograniczonymi informacjami dotyczącymi wyjaśniania, ścigania i karania - po przyjęciu Ustaw - przypadków wykorzystywania seksualnego dzieci popełnianych przez duchownych.

29. Komitet wraca do swoich poprzednich zaleceń i wzywa Państwo-Stronę do:

- a) Kontynuowania działań mających na celu zagwarantowanie, że wszystkie przypadki wykorzystywania seksualnego dzieci wobec dzieci poniżej 18 r.ż. będą zgłaszane, wyjaśniane i ścigane, w tym wykorzystywania seksualnego dzieci jakiego dopuszczają się osoby z kręgu zaufania dziecka, np. członkowie rodziny lub duchowni katoliccy;
- b) Zbierania danych dotyczących przypadków wykorzystywania seksualnego dzieci, w tym tych popełnianych przez duchownych katolickich, w podziale według odpowiednich czynników oraz przekazania w swoim kolejnym sprawozdaniu okresowym szczegółowych informacji na temat zgłoszeń takich czynów i związanych z nimi postępowań wyjaśniających, postępowań karnych i wyroków skazujących;
- c) Zapewnienia podstawy prawnej i środków do utworzenia przyjaznych dla dzieci i interdyscyplinarnych centrów pomocy dzieciom (*barnahus*) w celu zapewnienia placówek umożliwiających przesłuchiwanie dzieci i prowadzenie odpowiedniej terapii dla dzieci będących ofiarami wykorzystywania seksualnego oraz zwiększenia dostępu do takich usług dla dzieci z wszystkich regionów;
- d) Rozważenia wykreślenia imion i nazwisk dzieci, które popełniły przestępstwa na tle seksualnym, z Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym, oraz zapewnienia, że otrzymają one odpowiednie wsparcie terapeutyczne uwzględniające ich potrzeby rozwojowe i zaburzenia seksualne;
- e) Zapewnienia odpowiednich środków zaradczych i wsparcia dla dzieci będących ofiarami wykorzystywania seksualnego oraz należytego ukarania sprawców tych przestępstw i dopilnowania, aby byli oni pozbawieni jakiegokolwiek kontaktu z dziećmi w swej działalności zawodowej.

Ocena realizacji i rekomendacje

Wolność od wszelkich form przemocy

27. W ostatnich latach wprowadzono w Polsce szereg znaczących zmian w obszarze przeciwdziałania wszelkim formom przemocy wobec dzieci.

W 2023 r. przyjęto ustawę⁵⁷, którą dokonano nowelizacji m.in. ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich⁵⁸, wprowadzając obowiązek wdrożenia Standardów Ochrony Małoletnich. Zrealizowano tym samym jedno z zaleceń Komitetu Praw Dziecka (27 (d)), dotyczące wprowadzenia prawnego obowiązku posiadania standardów ochrony dzieci przed przemocą⁵⁹. Zakres regulacji objął nie tylko podmioty opiekuńcze i edukacyjne, ale też m.in. podmioty medyczne oraz prowadzące

⁵⁷ Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r., poz. 1606).

⁵⁸ Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (Dz. U. z 2024 r. poz. 560, dalej: ustawa o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich).

⁵⁹ Concluding observations on the combined 5th and 6th periodic reports of Poland: Committee on the Rights of the Child. Źródło: <https://digitallibrary.un.org/record/3953970?v=pdf> (dostęp dnia 25 maja 2026 r.).

miejsca zbiorowego zakwaterowania. Wciąż jednak nie wszystkie podmioty objęte są powyższą regulacją. Przykładowo podmioty prowadzące działalność psychologiczną, wciąż pozostają poza zakresem obowiązujących przepisów.

Wprowadzenie obowiązku wdrożenia Standardów Ochrony Małoletnich stanowi też częściową realizację zaleceń Komitetu Praw Dziecka nr 27 (c), (e) i (f). Wewnętrzne procedury przyjęte przez placówki mają bowiem uwzględniać reagowanie na przemoc domową, efektywne raportowanie wszelkich form przemocy w instytucjach różnego typu, a tym samym częstsze pociąganie do odpowiedzialności sprawców krzywdzenia dzieci, z uwagi na posiadanie przez organy informacji o fakcie krzywdzenia, które wcześniej mogło pozostać nieujawnione.

Procedury przyjęte przez placówki w ramach wdrożenia Standardów Ochrony Małoletnich powinny również zawierać określenie sposobu postępowania, na wypadek, gdy dziecko doznające przemocy lub jego rówieśnik ujawni fakt doznawania przemocy. O możliwości zgłoszenia niepokojących sytuacji dziecko powinno być poinformowane w ramach informacji o standardach, przygotowanych w wersji zrozumiałej dla dzieci. Stanowi to częściowe wykonanie zalecenia 27 (e) w zakresie umożliwienia raportowania krzywdzenia przez dzieci.

Działania na rzecz przeciwdziałania przemocy wobec dzieci obejmują również inicjatywy edukacyjne i społeczne. Kampania Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę “Dzieciństwo bez przemocy”, finansowana jest ze środków Funduszu Sprawiedliwości, wpisuje się w realizację zalecenia 27 (c) dotyczącego reagowania na przemoc domową.

Ministerstwo Edukacji zdecydowało o wprowadzeniu od 1 września 2026 r. obowiązkowego przedmiotu edukacja obywatelska w szkołach średnich⁶⁰, a także przedmiotu edukacja zdrowotna, którego moduł „zdrowie seksualne” ma pozostać nieobowiązkowy. Rozporządzenie Ministra Edukacji dotyczące tego zagadnienia zostało opublikowane na stronie Rządowego Centrum Legislacji pod numerem 115 wykazu prac legislacyjnych Ministra Edukacji. W ramach przedmiotu edukacja obywatelska uczniowie mają m.in. umieć rozpoznawać problemy społeczne i na nie reagować⁶¹.

Istotnym krokiem było również powstanie Krajowego Planu Przeciwdziałania Przestępstwom Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności na Szkodę Małoletnich na lata 2023 – 2026⁶². Dokument ten stanowi częściową realizację zalecenia Komitetu Praw Dziecka, dotyczącego przyjęcia kompleksowej strategii przeciwdziałania wszelkim formom przemocy wobec dzieci. Nadal nie został jednak opracowany Krajowy Plan Przeciwdziałania Przemocy na Szkodę Małoletnich, o którym mowa w art. 3 ust. 2 pkt 4 ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom

⁶⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 20 maja 2024 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz. U. z 2024 r., poz. 781 z późn. zm.).

⁶¹ Edukacja obywatelska, Koncepcja przedmiotu. Źródło: <https://zpe.gov.pl/edukacja-obywatelska> (dostęp dnia 3 czerwca 2026 r.)

⁶² Uchwała nr 204 Rady Ministrów z dnia 17 października 2023 r. w sprawie przyjęcia Krajowego Planu Przeciwdziałania Przestępstwom Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności na Szkodę Małoletnich na lata 2023-2026 (M. P. z 2023 r. poz. 1235).

przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich⁶³, powołano jednak Zespół do Spraw Ochrony Małoletnich, o którym mowa w art. 22s ust. 1 tejże ustawy, którego zadaniem ma być m.in. opracowanie tego planu oraz monitorowanie jego realizacji.

Ponadto, uchwalono Rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań – Razem bezpieczniej im. Władysława Stasiaka na lata 2025 – 2028⁶⁴, a także Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024 – 2030⁶⁵, czym zrealizowano zalecenie komitetu nr 27 (b).

Przyjęto również inne rozwiązania prawne⁶⁶ mające na celu zwiększenie ochrony osób doznających przemocy domowej, w tym możliwość wydawania przez Policję natychmiastowych nakazów opuszczenia wspólnie zajmowanego lokalu oraz zakazu zbliżania się w określone miejsca lub kontaktowania z osobą doznającą przemocy.

Ponadto w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej⁶⁷ zmieniono definicję przemocy domowej, rozszerzając ją o przemoc ekonomiczną, a także podkreślając, że dziecko, które jest świadkiem przemocy, samemu jej bezpośrednio nie doznając, także powinno być uważane za pokrzywdzone przemocą tego typu.

Na uwagę zasługuje również powołanie przy Ministrze Sprawiedliwości „Zespołu do spraw analizy zdarzeń, na skutek których małoletni poniósł śmierć lub doznał ciężkiego uszczerbku na zdrowiu”. Zespół, powstały za sprawą wprowadzenia ustawy o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw⁶⁸. Zespół ma za zadanie badać poważne przypadki krzywdzenia dzieci, celem wyciągania wniosków na temat występujących w systemie braków w zakresie ochrony dzieci i możliwych ulepszeń w tym zakresie. Zespół do dnia 1 lipca 2026 r. wydał cztery raporty z badania indywidualnych przypadków⁶⁹.

Jednocześnie część obszarów nadal wymaga dalszych działań systemowych. Dotyczy to w szczególności ochrony dzieci przed przemocą w środowisku cyfrowym. Trwają prace legislacyjne nad regulacją mającą na celu uniemożliwienie dzieciom dostępu do treści pornograficznych poprzez mechanizmy weryfikacji wieku⁷⁰. Ponadto, rozpoczęto prace nad

⁶³ Ustawa o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich.

⁶⁴ Uchwała nr 52 Rady Ministrów z dnia 31 marca 2025 r. w sprawie "Rządowego programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań Razem bezpieczniej na lata 2025-2028" (M. P. z 2025 r. poz. 338 z późn. zm.).

⁶⁵ Uchwała nr 205 Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2023 r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030 (M. P. z 2023 r. poz. 1232 z późn. zm.).

⁶⁶ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2025 r. poz. 636 z późn. zm.).

⁶⁷ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz. U. z 2024 r. poz. 1673 z późn. zm.).

⁶⁸ Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r. poz. 1606).

⁶⁹ Ministerstwo Sprawiedliwości, Raporty Zespołu do spraw analizy zdarzeń, na skutek których małoletni poniósł śmierć lub doznał ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. Źródło: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/raporty> (dostęp dnia 25 maja 2026 r.).

⁷⁰ Projekt ustawy o ochronie małoletnich przed dostępem do treści pornograficznych w Internecie – Ministerstwo Cyfryzacji, nr wykazu UD 179. Źródło:

<https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12394953/katalog/13113181#13113181> (dostęp dnia 25 maja 2025 r.).

projektem ustawy dotyczącej granicy wiekowej dostępu dzieci do mediów społecznościowych (15 lat)⁷¹.

Nadal nie został również wdrożony do polskiego systemu prawnego zintegrowany model pomocy dzieciom pokrzywdzonym przestępstwem typu Barnahus. Centra Pomocy Dzieciom, bazujące na tym modelu, nadal funkcjonują wyłącznie dzięki staraniom Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę i jej partnerów ze środowiska organizacji społecznych.

Doświadczenia praktyczne wskazują ponadto na utrzymujące się trudności w zakresie koordynacji działań podejmowanych wobec dzieci doznających krzywdzenia. Wobec rodziny, w której podejrzewa się krzywdzenie dziecka, zaangażowane bywają równolegle różne służby i profesjonaliści, którzy nie zawsze wymieniają między sobą informacje (dwa różne wydziały tego samego sądu), prowadzą działania w oparciu o odmienne cele swojego działania (asystent rodziny, kurator), a niekiedy nawet nie wiedzą o swoim wzajemnym zaangażowaniu. W debacie eksperckiej podnoszona jest potrzeba koordynacji działań podejmowanych wobec dziecka i jego rodziny, poprzez powołanie służb ochrony dzieci w istniejącej strukturze systemowej tj. wydzielenie departamentów ochrony dzieci w ramach ośrodków pomocy społecznej.

Procedura Niebieskiej Karty dotycząca rodzin, gdzie jest stosowana przemoc, wciąż nie została zdigitalizowana.

Rekomendacje:

1. wprowadzenie do porządku prawnego centrów pomocy dzieciom opartych na modelu Barnahus jako miejsca zapewniającego dzieciom pokrzywdzonym i ich niekrzywdzącym opiekunom interdyscyplinarną pomoc „pod jednym dachem”, wraz z zapewnieniem ich (co najmniej) częściowego finansowania ze środków publicznych,
2. cyfryzacja procedury Niebieskiej Karty poprzez powstanie ogólnopolskiej bazy danych,
3. powołanie służb ochrony dzieci wzorem innych państw europejskich i ujęcie ich jako koordynatorów każdego przypadku dziecka i jego rodziny,
4. nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich celem upewnienia się, że wszystkie podmioty pracujące z dziećmi są objęte tą regulacją.

⁷¹ Nagranie konferencji prasowej z 27 lutego 2026 r., *Prezentacja głównych założeń ograniczenia dostępności mediów społecznościowych dla dzieci i młodzieży*. Źródło: https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=905401565573564 (dostęp dnia 4 czerwca 2026 r.).

Przemoc i wykorzystywanie seksualne

29. Wydłużono okres przedawnienia czynów przeciwko wolności seksualnej popełnionych na szkodę małoletnich, do ukończenia przez pokrzywdzonego 40 r.ż. oraz wyłączono przedawnienie w przypadku przestępstw z art. 197 § 4 lub 5 oraz art. 148 § 2 pkt 2 lub § 3 gdy poszkodowanym jest małoletni poniżej 15 r.ż.⁷², czym częściowo zrealizowano zalecenie 29 (a). Ponadto częściową realizację tego zalecenia stanowi również wprowadzenie Standardów Ochrony Małoletnich, których celem jest zapewnienie odpowiedniej reakcji instytucji na ujawnienie przypadków krzywdzenia dzieci, niezależnie od typu przemocy doświadczonej przez dziecko oraz osoby sprawcy.

Nie wykonano zalecenia Komitetu Praw Dziecka nr 29 (b) i nie wprowadzono żadnych zmian w zakresie systemu zbierania danych o krzywdzeniu dzieci.

Zalecenie Komitetu Praw Dziecka nr 29 (c), dotyczące wprowadzenia do systemu prawnego centrów pomocy dzieciom oraz zapewnienia ich stabilnego finansowania, również nie zostało dotychczas zrealizowane.

Nie dokonano także zmian odnoszących się do zalecenia nr 29 (d), dotyczącego usunięcia nieletnich sprawców przemocy seksualnej z Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym.

Wykonano zalecenie 29 (e) poprzez rozszerzenie zakresu art. 21 ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich. Zobowiązano pracodawców i organizatorów działalności różnego typu związanej z pracą z dziećmi, do weryfikacji niekaralności kandydatów do pracy i współpracy, w tym weryfikacji w rejestrach karnych państw trzecich.

Dokonano również nowelizacji ustawy o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15⁷³. Celem było umożliwienie Komisji inicjowania postępowań dotyczących wpisu do Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym osób, wobec których nastąpiło już przedawnienie karalności, jednak nadal mogą stanowić zagrożenie dla dzieci i nie powinni mieć możliwości pracy z nimi. W marcu 2026 r. Rejestr Orzeczeń Komisji liczył 11 wpisów. Jednocześnie zakres działania Komisji ogranicza się wyłącznie do spraw dotyczących przemocy seksualnej wobec dzieci poniżej 15 r.ż. W kontekście definicji dziecka przyjętej w Konwencji o prawach dziecka, dzieckiem jest każda osoba poniżej 18 r.ż. W debacie eksperckiej podnoszona jest potrzeba rozszerzenia kompetencji Komisji dla celów polepszenia systemu ochrony dzieci przed przemocą seksualną, w tym dla zapewnienia prewencji

⁷² Kodeks karny, art. 101 § 4.

⁷³ Ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 (Dz. U. z 2024 r. poz. 94, dalej: ustawa o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajowości wobec małoletnich poniżej lat 15.).

indywidualnej co do sprawców tego typu przestępstw, także o sprawy, w których pokrzywdzone zostały dzieci w wieku 15 – 18 lat.

W praktyce wskazuje się również na ryzyko pośredniej identyfikacji danych dziecka pokrzywdzonego przestępstwem o charakterze seksualnym poprzez zapoznanie się z danymi sprawcy umieszczonymi w publicznej części Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym. Może to prowadzić do ujawnienia informacji o pokrzywdzonym dziecku oraz wiązać się z ryzykiem stygmatyzacji i dalszych negatywnych konsekwencji.

Rekomendacje:

1. poprawę systemu zbierania danych dotyczących krzywdzenia dzieci, w tym m.in. ujednolicienie definicji stosowanych przez różne podmioty, granic wiekowych oraz sposobu dezagregacji danych ze względu na wiek i płeć osób pokrzywdzonych i podejrzanych, a także zbieranie danych dotyczących śmiertelnych przypadków krzywdzenia dzieci, celem zapewnienia państwu pełnego obrazu sytuacji dzieci w Polsce,
2. rozważanie rezygnacji z publicznej części Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym bądź zapewnienie odpowiednich szkoleń dla sędziów w przedmiocie możliwości oraz zasadności rezygnacji z umieszczania danych sprawcy w publicznej części Rejestru, nawet jeśli istnieją ku temu ustawowe przesłanki,
3. rozważenie usunięcia danych dzieci, które dopuściły się przestępstw o charakterze seksualnym z Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym oraz zapewnienie im odpowiedniego wsparcia terapeutycznego ukierunkowanego na ich potrzeby rozwojowe i rozwiązywanie problemów związanych z zachowaniami seksualnymi,
4. objęcie zakresem kognicji Komisji do Spraw Przeciwdziałania Pedofilii także do spraw dotyczących dzieci powyżej 15 r.ż.

Środowisko rodzinne i opieka alternatywna

Zalecenia Komitetu Praw Dziecka

Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski [...]

F. Środowisko rodzinne i opieka zastępcza (Art. 5, 9–11, 18 (1)–(2), 20–21, 25 i 27 (4) Konwencji)

Środowisko rodzinne

30. Komitet zaleca, aby Państwo-Strona:

- a) Wzmocniło system sądów opiekuńczych, usprawniło procedury sądowe i przyjęło regulacje w zakresie postępowania egzekucyjnego w sprawach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego;
- b) Przeprowadziło badania dotyczące dzieci pozostawionych przez rodziców, którzy wyjechali za granicę w celach zarobkowych;
- c) Zachęcało ojców do wykorzystywania w całości urlopu rodzicielskiego.

Dzieci odebrane ze środowiska rodzinnego

31. Kierując uwagę Państwa-Strony na Wytyczne ONZ dotyczące opieki zastępczej nad dziećmi (ang. *Guidelines for the Alternative Care of Children*) i wracając do swoich⁷⁴ wcześniejszych zaleceń,⁷⁵ Komitet zaleca, aby Państwo-Strona:

- a) Zapewniło, że polityki i praktyki będą opierać się na zasadzie, zgodnie z którą ubóstwo finansowe i materialne lub warunki spowodowane bezpośrednio i jednoznacznie takim ubóstwem nie powinny nigdy stanowić jedynego uzasadnienia dla pozbawienia rodziców opieki nad dzieckiem, umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej lub uniemożliwienia re-integracji społecznej dziecka;
- b) Podejmowało wszystkie działania niezbędne, aby unikać odbierania dzieci z rodziny biologicznej, między innymi poprzez zapewnienie odpowiedniego wsparcia dla rodziców i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji i realizowanie w pełni zobowiązania zawartego w ust. 143 sprawozdania Państwa-Strony, dotyczącego nieumieszczania dzieci poniżej 10 r.ż. w placówkach;
- c) Usprawniło deinstytucjonalizację dzieci z niepełnosprawnościami poprzez zapewnienie im bezpiecznej pieczy zastępczej w rodzinnych formach opieki oraz usługi włączające w społeczeństwo;
- d) Rozszerzyło i zwiększyło wsparcie dla systemu rodzinnej pieczy zastępczej, w tym poprzez zwiększenie wynagrodzeń i liczby rodzin zastępczych;
- e) Zapewniło, aby władze samorządu terytorialnego nie odmawiały umieszczania dzieci pochodzących spoza ich obszaru w rodzinach zastępczych na podległym im terenie;
- f) Zapewniło przeprowadzanie okresowego przeglądu dotyczącego umieszczania dzieci w pieczy zastępczej, monitorowanie jakości opieki, w tym poprzez zapewnienie dzieciom dostępnych systemów zgłaszania przemocy i niewłaściwego traktowania, wyjaśnianie zgłaszanych przypadków, pociąganie sprawców do odpowiedzialności i zapewnianie dzieciom odpowiednich środków naprawczych;
- g) Zapewniło dzieciom przebywającym w pieczy zastępczej miejsce i możliwość utrzymywania bezpośrednich kontaktów z rodzicami;

⁷⁴ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 64/142, aneks.

⁷⁵ CRC/C/POL/CO/3-4, ust. 33.

- h) Opracowało szczegółowe regulacje dotyczące zasad i przejrzystych procedur w zakresie przysposabiania dzieci, w tym ośrodków adopcyjnych i adopcji zagranicznej.

Ocena realizacji i rekomendacje

Dzieci w pieczy zastępczej

31. Zgodnie z danymi GUS z 2024 r. liczba osób przebywających w pieczy zastępczej wyniosła 78,3 tys. (wzrost rok do roku o 1,3%)⁷⁶. Co więcej, liczba ta rośnie rok do roku od 2018 r., z wyłączeniem 2020 r. W 2020 r. z powodu pandemii COVID-19 prace instytucji publicznych, w tym sądów rodzinnych, były wstrzymane lub podlegały ograniczeniom wynikającym z przepisów dotyczących stanu epidemii, co skutkowało zmniejszeniem napływu dzieci do pieczy zastępczej. Z tego względu dane za 2020 r. nie stanowią miarodajnego punktu odniesienia dla opisywanego trendu. W 2025 r. w instytucjonalnej pieczy zastępczej przebywało 17,5 tys. dzieci (w 2024 r. 17 561, a w 2023 r. – 17 431). Wskaźnik ten – 23% – utrzymuje się od lat na zbliżonym poziomie⁷⁷. Należy przy tym podkreślić, że dane te nie obejmują kilkunastu tysięcy dzieci przebywających poza rodziną w instytucjach funkcjonujących poza systemem pieczy zastępczej, takich jak Domy Pomocy Społecznej (DPS), gdzie wg. raportu Najwyższej Izby Kontroli przebywało w 2024 r. 1.059 małoletnich⁷⁸ oraz Zakłady Opiekuńczo-Lecznicze (dalej: ZOL) czy inne miejsca długookresowego pobytu całodobowego. Wspomniany raport Najwyższej Izby Kontroli, opublikowany 19 maja 2026 r. wskazuje na ryzyko systemowego naruszenia praw osób małoletnich przebywających w DPS, które ze względu na swoją powagę i zakres wymagają pilnych zmian w zakresie obowiązującego prawa (m.in. Ustawy o pomocy społecznej⁷⁹, rozporządzenia ws. DPS⁸⁰, ustawy o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej⁸¹, ustawy o ochronie zdrowia psychicznego⁸²) oraz opracowania wspólnej strategii działań wobec dzieci, które mogą zostać umieszczone w DPS oraz dzieci już w nich umieszczonych.

Wyżej opisane zjawiska ilustrują utrzymujące się ograniczenia w procesie deinstytucjonalizacji opieki nad dziećmi. Dodatkowym wyzwaniem pozostaje brak zintegrowanego systemu danych

⁷⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Pieczka zastępcza w 2025 r.* (dalej: GUS, *Pieczka zastępcza w 2025 r.*). Źródło: Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Dzieci i rodzina / Dzieci / Pieczka zastępcza w 2025 r. (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

⁷⁷ Ibidem.

⁷⁸ Najwyższa Izba Kontroli, Informacja o wynikach kontroli: *Zapewnienie opieki dzieciom i młodzieży umieszczonym w domach pomocy społecznej. Jednostka kontrolująca: Delegatura NIK w Poznaniu*, 2026 r. Źródło: <https://www.nik.gov.pl/kontrola/wyniki-kontroli-nik/kontrola,26128.html> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

⁷⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2026 r. poz. 639).

⁸⁰ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej (Dz. U. z 2025 r. poz. 51).

⁸¹ Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

⁸² Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2024 r. poz. 917).

obejmującego wszystkie dzieci przebywające poza rodziną, co utrudnia pełną ocenę rzeczywistej skali instytucjonalizacji dzieci w Polsce.

Od momentu wejścia w życie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej w 2012 r., liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych wzrosła z 508 w 2011 r. do 1328 w 2025 r. Częściowo pozostaje to związane z procesem dostosowywania się do standardu obowiązującego od 1 stycznia 2021 r.⁸³, zgodnie z którym w placówce może przebywać maksymalnie 14 podopiecznych. Wzrost liczby placówek jest także wynikiem otwierania przez powiaty, które dotąd nie miały na swoim terenie tego typu form opieki, zupełnie nowych placówek. Zgodnie z obowiązującymi przepisami, od 1 stycznia 2020 r. w instytucjach pieczy zastępczej, co do zasady powinny przebywać wyłącznie dzieci powyżej 10 r.ż.⁸⁴. Według najnowszych danych GUS, na koniec 2025 r., w instytucjonalnej pieczy zastępczej przebywało 23% wszystkich dzieci objętych pieczą zastępczą w Polsce. Wśród wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych znajdowały się również dzieci młodsze – dzieci poniżej 10 r.ż. stanowiły łącznie 19,9% wychowanków placówek, tj. ok. 3,4 tys. dzieci.⁸⁵. Dane te wskazują na utrzymujące się przypadki umieszczania młodszych dzieci w instytucjonalnych formach opieki pomimo obowiązującej zasady, zgodnie z którą instytucjonalna piecza zastępcza powinna być stosowana zasadniczo wobec dzieci powyżej 10 r.ż.

Jednocześnie dane przedkładane w Informacji Rady Ministrów o realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁸⁶, nie pozwalają jednoznacznie ustalić, czy do liczby dzieci poniżej 10 r.ż. przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej wliczane są również dzieci umieszczone w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego, wobec których nie obowiązuje ograniczenie wieku dotyczące umieszczania dzieci poniżej 10 r.ż. Z perspektywy charakteru sprawowanej opieki dane dotyczące placówek typu rodzinnego powinny być analizowane łącznie z danymi dotyczącymi rodzinnych form pieczy zastępczej.

Ustawodawca dopuszcza umieszczenie dziecka poniżej 10 r.ż. w instytucjonalnej pieczy zastępczej m.in. w sytuacji, gdy dziecko przebywa w nich wraz z małoletnim rodzicem, starszym rodzeństwem lub ze względu na stan zdrowia. Dane statystyczne wskazują, że znacząca część młodszych dzieci trafia do instytucjonalnych form opieki wraz ze starszym

⁸³ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2, do czasu odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego zawiesiła konieczność dostosowania się do standardu 14 wychowanków. Stan zagrożenia epidemicznego odwołano na mocy Rozporządzenia Ministra Zdrowia z 14 czerwca 2023 r. w sprawie odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego. Z kolei na mocy ustawy z 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, do limitów określonych w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej nie wlicza się umieszczonych w pieczy zastępczej dzieci będących obywatelami Ukrainy, przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest uznawany za legalny na podstawie art. 2 ust. 1 tej ustawy (Dz. U. z 2022 r., poz. 583).

⁸⁴ Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, art. 95.

⁸⁵ GUS, *Pieczka zastępcza w 2025 r.*

⁸⁶ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Sprawozdania z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*. Źródło: <https://www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdania-z-realizacji-ustawy> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

rodzeństwem⁸⁷. W praktyce oznacza to, że zasada nierozdzielania rodzeństw może prowadzić do sytuacji, w której młodsze dzieci są umieszczane w instytucjonalnych formach pieczy wraz ze starszym rodzeństwem pomimo generalnej zasady preferowania rodzinnych form opieki.

Tym samym zalecenia Komitetu Praw Dziecka 33(a) z 30 października 2015 r. powtórzone następnie w 6 grudnia 2021 r. (31) oraz zalecenie 31(d) z ostatniego dokumentu zawierającego Zalecenia Komitetu Praw Dziecka ONZ (Concluding observations) nie zostały dotychczas w pełni wdrożone.

Jednocześnie należy podkreślić, że liczba dzieci oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej na podstawie postanowień sądu na dzień 9 czerwca 2026 r. wynosiła 1530 dzieci⁸⁸. Wskazuje to na utrzymujący się niedobór miejsc zarówno w rodzinnych, jak i instytucjonalnych formach pieczy zastępczej. W praktyce oznacza to, że część dzieci pozostaje w środowiskach, w których – zgodnie z oceną sądu opiekuńczego – ich dobro jest zagrożone. Z perspektywy art. 3 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka, sytuacja ta rodzi istotne wątpliwości co do pełnej realizacji zasady najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka.

Według danych GUS w 2025 r. w rodzinnej pieczy zastępczej przebywało 60,7 tys. dzieci, w tym 7,3 tys. w rodzinnych domach dziecka⁸⁹. Na przestrzeni ostatnich lat obserwowany jest wzrost liczby rodzinnych domów dziecka (w 2025 r. około 1000), natomiast liczba rodzin zastępczych zawodowych pozostaje względnie stabilna lub w części lat ulega niewielkiemu spadkowi⁹⁰. Może to wskazywać, że obserwowany rozwój rodzinnej pieczy zastępczej wynika przede wszystkim z przekształceń pomiędzy jej poszczególnymi formami, a nie z rzeczywistego zwiększenia liczby rodzin zastępczych zawodowych.

Tempo rozwoju rodzinnej opieki zastępczej pozostaje ograniczone, a działania podejmowane przez rząd jak i samorządy okazują się być niewystarczające. Nowelizacja ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 7 października 2022 r.⁹¹ miała na celu przyspieszenie procesu deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej oraz wzmocnienie rozwoju rodzinnych form opieki nad dziećmi⁹². Wprowadzone rozwiązania obejmowały m.in. częściową derejonizację rodzinnej pieczy zastępczej, wzrost wynagrodzenia zawodowych rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka do kwoty nie niższej niż 4100 zł brutto na umowę

⁸⁷ Według analiz systemu pieczy zastępczej opartych na danych administracyjnych z lat 2017–2018 ok. 42% dzieci poniżej 7 r.ż. przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej zostało umieszczonych w niej wraz ze starszym rodzeństwem, natomiast w odniesieniu do ok. 36% dzieci poniżej 7 r.ż. powodem umieszczenia ich w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej był brak dostępnych miejsc w rodzinnych formach pieczy.

⁸⁸ Kancelaria Sejmu Biuro Komisji Sejmowych, Pełny zapis przebiegu posiedzenia Komisji do Spraw Dzieci i Młodzieży (Nr 70) z dnia 9 czerwca 2026 r., s. 22. Źródło: <https://orka.sejm.gov.pl/zapisy10.nsf/0/505D202ACA7E72F3C1258E1E004879AE/%24File/0322510.pdf> (dostęp dnia 20 lipca 2026 r.).

⁸⁹ GUS, *Pieczka zastępcza w 2025 r.*

⁹⁰ Ibidem.

⁹¹ Ustawa z dnia 7 października 2022 r. o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r., poz. 2140).

⁹² Rozumianej w duchu „Ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczących przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”.

zlecenie⁹³, waloryzowane wg. wskaźnika inflacji. Ustawodawca wprowadził także ograniczenia dotyczące tworzenia nowych instytucjonalnych form pieczy zastępczej (z wyłączeniem placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego), m.in. poprzez wprowadzenie obowiązku uzyskania opinii Rzecznika Praw Dziecka dla nowej instytucji pieczy zastępczej oraz wykazanie szczególnych potrzeb lokalnych dla jej otworzenia.

Nowelizacja przewidywała również utworzenie teleinformatycznego rejestru pieczy zastępczej, integrującego dane o kandydatach do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i prowadzących rodzinne domy dziecka, o funkcjonujących rodzinnych formach pieczy zastępczej oraz o dzieciach skierowanych decyzją sądu do pieczy zastępczej.

Celem rejestru, uruchomionego w 2025 r. jest ułatwienie sądom, w procesie podejmowania decyzji o jego umieszczeniu w pieczy zastępczej, identyfikacji dostępnych miejsc w pieczy zastępczej i dopasowania formy opieki do indywidualnych potrzeb dziecka. Jednocześnie część środowisk związanych z rodzinną pieczą zastępczą zgłaszała zastrzeżenia dotyczące zakresu danych gromadzonych w Centralnym Rejestrze Pieczy Zastępczej, wskazując w szczególności na nadmierny charakter informacji dotyczących źródła i wysokości dochodów kandydatów oraz rodzin zastępczych⁹⁴.

Działania podejmowane przez rząd częściowo odpowiadają na zalecenia Komitetu Praw Dziecka 31(d) i 31(e). Jednakże środowisko rodzicielstwa zastępczego wskazuje, że podwyższenie minimalnego wynagrodzenia może w pewnym stopniu ograniczyć odpływ już funkcjonujących rodzin zastępczych, nie stanowiąc jednocześnie motywującego bodźca do podjęcia się tej funkcji, zwłaszcza jeżeli pensja minimalna jest wyższa niż minimalne wynagrodzenie zawodowego rodzica zastępczego.

Rząd podejmuje działania, które mają wpłynąć na deinstytucjonalizację⁹⁵ np. poprzez programy współfinansowania zatrudnienia asystentów, koordynatorów, rodziców zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz pracowników placówek opiekuńczo-wychowawczych⁹⁶. Zdaniem grup zawodowych objętych tymi działaniami mają one na celu ograniczenie odpływu kadr z systemu pieczy zastępczej, podobnie jak wcześniejsze podwyższenie minimalnego wynagrodzenia dla zawodowych rodzin zastępczych

⁹³ Na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 września 2025 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę oraz wysokości minimalnej stawki godzinowej w 2026 r. Dz. U. poz. 1242), w 2026 r. minimalne wynagrodzenie wynosi 4 806 zł brutto na umowie o pracę oraz 31,40 zł brutto na godzinę przy umowie zlecenie.

⁹⁴ Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Szeroki zakres danych osobowych przy pieczy zastępczej. Odpowiedź PUODO*, 2023 r. Źródło: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-pieczka-zastepcza-dane-osobowe-puodo-odpowiedz> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

⁹⁵ Rozumianej w duchu „Ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczących przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”.

⁹⁶ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2024 r. o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy dot. rządowego programu „Dofinansowanie wynagrodzeń rodzin zastępczych zawodowych i prowadzących rodzinne domy dziecka na lata 2024-2027” oraz rządowego programu „Dofinansowanie wynagrodzeń pracowników jednostek wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej na lata 2024-2027”.

i prowadzących rodzinne domy dziecka. Niepokój budzą też opóźnienia w przekazywaniu środków finansowych rodzicom zastępczym w ramach programów rządowych przez niektóre samorządy powiatowe, na terenie których sprawują oni funkcję rodziny zastępczej zawodowej lub rodzinnego domu dziecka.

W dalszym ciągu brakuje wiarygodnych i kompleksowych statystyk, pozwalających na całościową analizę liczby dzieci umieszczonych zarówno w pieczy zastępczej, jak i w innych instytucjach podlegających różnym resortom, w tym systemowi pomocy społecznej, edukacji, ochrony zdrowia czy wymiarowi sprawiedliwości. Brak spójnego systemu danych dotyczących dzieci przebywających poza środowiskiem rodzinnym, utrudnia ocenę rzeczywistej skali instytucjonalizacji opieki nad dziećmi, a także planowanie działań sprzyjających rozwojowi usług środowiskowych i rodzinnych form opieki.

Pieczą zastępczą dla dzieci ze specjalnymi potrzebami i dzieci małych

Na koniec 2025 r. w Polsce funkcjonowało 36,8 tys. rodzin zastępczych, z czego 6,3% stanowiły rodziny zawodowe⁹⁷. Na przestrzeni ostatniej dekady, liczba rodzin zastępczych specjalistycznych utrzymuje się na relatywnie niskim poziomie i nie wykazuje wyraźnej tendencji wzrostowej.

W praktyce sytuacja ta może wpływać na częstsze kierowanie dzieci z niepełnosprawnością, niezależnie od wieku, do instytucjonalnych form opieki, w tym do domów pomocy społecznej. Jednocześnie zgodnie z założeniami systemu pieczy zastępczej pierwszeństwo powinna mieć rodzinna pieczę zastępcza⁹⁸, w szczególności w odniesieniu do dzieci poniżej 10 r.ż., które zgodnie z ustawą nie powinny być umieszczane w placówkach instytucjonalnych⁹⁹. Spośród 17,5 tysiąca dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych 9,3% stanowiły dzieci poniżej 7 r.ż., a 10,4% dzieci w wieku 7 – 9 lat¹⁰⁰.

Obowiązujące przepisy przewidują również możliwość funkcjonowania interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych (dalej: IOP)¹⁰¹, przeznaczonych dla niemowląt do 1 r.ż., w tym dzieci ze szczególnymi potrzebami. W jednej placówce może przebywać do 20 dzieci. Na

⁹⁷ GUS, *Pieczą zastępczą w 2025 r.*

⁹⁸ Należy też odnotować prawo do otrzymania jednorazowego świadczenia w wysokości 4000 zł po przyjęciu do pieczy zastępczej dziecka z ciężką i nieodwracalną niepełnosprawnością albo nieuleczalną chorobą zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu. Zmianę tę można odczytać jako krok ku zachęceniu przyjmowania dzieci z niepełnosprawnością do rodzinnych form pieczy zastępczej.

⁹⁹ Zgodnie z ustawą, od 1 stycznia 2020 r. dzieci poniżej 10 r.ż. nie można umieścić w instytucjonalnej formie opieki zastępczej (z wyłączeniem placówki typu rodzinnego). Ta sama zasada obowiązuje w odniesieniu do dzieci 7 letnich już od 1 stycznia 2016 r. Natomiast w związku z ogłoszeniem stanu zagrożenia epidemicznego na czas jego trwania wprowadzono przepisy, które zawieszały do odwołania zapisy o minimalnych limitach wieku dzieci przyjmowanych do pieczy instytucjonalnej, czyli do 1 lipca 2023 r., na te przepisy nałożyła się ustawa z 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, która również umożliwia przekraczanie limitów miejsc.

¹⁰⁰ GUS, *Pieczą w 2024 r.*

¹⁰¹ Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, art. 93 pkt. 1.

koniec 2024 r. w trzech IOP przebywało 53 dzieci¹⁰². Oznacza to, że rozwiązanie to pozostaje trudne do pełnego pogodzenia z zaleceniami Organizacji Narodów Zjednoczonych “Guidelines for the Alternative Care of Children” dla dzieci do 3 r.ż.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wprowadziła także funkcjonowanie regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych, przeznaczonych dla dzieci ze specjalnymi potrzebami. Dopuszczalna liczba dzieci mogących przebywać w jednej placówce wynosi 45. Rozwiązanie to w praktyce sprzyja tworzeniu relatywnie dużych placówek opiekuńczych. Dodatkowo dzieci po ukończeniu 12 r.ż. kierowane są do domów pomocy społecznej, w których mogą przebywać przez wiele kolejnych lat.

Wskazuje to, że zalecenia 33(a), 33(b), 33(c) Komitetu Praw Dziecka ONZ, dotyczące likwidacji instytucjonalnych form pieczy zastępczej dla dzieci poniżej 1 r.ż. oraz działań na rzecz deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej dla dzieci z niepełnosprawnościami, które zostały powtórzone jako zalecenie 31 i 31(c) w dokumencie zawierającym Zalecenia Komitetu Praw Dziecka ONZ (*Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Poland*) z 6 grudnia 2021 r., wciąż pozostają niewdrożone.

Barieri w rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej

Z informacji gromadzonych przez organizacje pozarządowe wynika, realizacja założeń ustawy dotyczących rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej pozostaje zróżnicowana na poziomie poszczególnych powiatów.

Badania prowadzone w latach 2016 - 2018 wskazują na czynniki determinujące skuteczność procesu deinstytucjonalizacji. Szczególne znaczenie przypisuje się poziomowi świadomości decydentów kierujących polityką społeczną na poziomie samorządowym, ich wiedzy na temat deinstytucjonalizacji oraz wytrwałość w realizacji przyjętych kierunków działań¹⁰³. Część samorządów przeznacza znaczące środki finansowe na funkcjonowanie instytucjonalnych form opieki, przy jednocześnie bardziej ograniczonym rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej oraz usług wspierających rodziny biologiczne. Dotychczasowe działania nie wskazują przy tym na istotną zmianę tego kierunku po przyjęciu w 2022 r. Strategii rozwoju usług społecznych, polityki publicznej do 2030 r. (z perspektywą do 2035 r.)¹⁰⁴.

¹⁰² Informacja Rady Ministrów o realizacji w roku 2024 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Źródło: <https://www.gov.pl/web/rodzina/informacja-rady-ministrow-o-realizacji-w-roku-2024-ustawy-z-dnia-9-czerwca-2011-r-o-wspieraniu-rodziny-i-systemie-pieczy-zastepczej> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.)

¹⁰³ WiseEuropa – Fundacja Warszawski Instytut Studiów Ekonomicznych i Europejskich, Fundacja Przyjaciółka, Koalicja na rzecz Rodzinnej Opieki Zastępczej, *Raport Postępy deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej w Polsce*, Warszawa 2018 r. Źródło: http://wise-europa.eu/wp-content/uploads/2018/06/raport_deinstytucjonalizacja.pdf (dostęp dnia 27 maja 2026 r.).

¹⁰⁴ Uchwała nr 135 Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2022 r. w sprawie przyjęcia polityki publicznej pod nazwą Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.) (M. P. z 2022 r. poz. 767).

Przyjęty przez Polskę Krajowy plan działania na rzecz realizacji Zalecenia Rady (UE) 2021/1004 z dnia 14 czerwca 2021 r. w sprawie ustanowienia europejskiej Gwarancji dla dzieci przewidywał utworzenie systemu teleinformatycznego obejmującego centralny rejestr miejsc w pieczy zastępczej. Rozwiązanie to zostało następnie wprowadzone na podstawie nowelizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. W odniesieniu do dzieci z doświadczeniem uchodźczym, plan wskazuje ogólne warunki organizacji pieczy zastępczej dla dzieci z Ukrainy, nie przewidując jednocześnie odrębnych działań systemowych dotyczących rozwoju tej formy opieki.

W przeglądzie realizacji planu opracowanym w 2024 r. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wskazało 2025 r. jako termin pełnego uruchomienia systemu teleinformatycznego. Jednocześnie dokument nie określa mierzalnych celów dotyczących zmniejszenia liczby dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej ani wskaźników odnoszących się do rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej. Zakres działań przewidzianych w planie nie został również istotnie rozszerzony w stosunku do wersji dokumentu przyjętej w 2022 r.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej prowadzi obecnie prace nad projektem nowelizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, obejmującej zmiany dotyczące funkcjonowania systemu pieczy zastępczej oraz wzmocnienia wsparcia dla rodzin zastępczych (Rządowy proces legislacyjny, numer z wykazu prac: UD354)¹⁰⁵.

Usamodzielnianie wychowanków

W 2025 r. pieczę zastępczą opuściło około 7 tys. wychowanków, z czego około 1,7 tys. stanowiły osoby opuszczające instytucjonalną pieczę zastępczą. Grupa ta obejmuje przede wszystkim osoby rozpoczynające proces usamodzielniania po osiągnięciu pełnoletności. Na koniec 2025 r. w pieczy zastępczej przebywało około 3,4 tys. pełnoletnich wychowanków, głównie w związku z kontynuowaniem nauki i procesem usamodzielniania¹⁰⁶.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej przewiduje różne formy wsparcia dla osób usamodzielnianych, w tym pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych. W praktyce jednak dostęp do stabilnych i długoterminowych rozwiązań mieszkaniowych dla wielu młodych osób opuszczających pieczę zastępczą pozostaje ograniczony.

Szczególnie trudna pozostaje sytuacja wychowanków z niepełnosprawnościami. Pomimo ratyfikacji przez Polskę Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych w 2012 r.¹⁰⁷, jedną

¹⁰⁵ Projekt ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw – Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, nr wykazu UD354 (dalej: Projekt ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, nr wykazu UD354). Źródło: <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12408601> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

¹⁰⁶ GUS, *Pieczą zastępczą w 2025 r.*

¹⁰⁷ Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169).

z najczęściej dostępnych form wsparcia dla tej grupy pozostają instytucjonalne formy opieki, w tym domy pomocy społecznej.

Zgodnie z nowelizacją ustawy o pomocy społecznej z 2023 r. wsparcie dla młodych dorosłych opuszczających pieczę zastępczą może obejmować mieszkania treningowe i wspomagane. Jednocześnie ustawa wskazuje, że wsparcie to nie służy trwałemu zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych, a korzystanie z tej formy pomocy co do zasady ma charakter czasowy. Warto jednocześnie zaznaczyć, że zgodnie z przygotowywanym przez rząd projektem zmian w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej przewiduje się rozwiązania w tym zakresie¹⁰⁸.

Ustawa przewiduje możliwość przyznania mieszkania wspomagane na czas nieokreślony osobom posiadającym orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, a także w szczególnie uzasadnionych przypadkach¹⁰⁹. W praktyce jednak instytucjonalne formy opieki, w szczególności domy pomocy społecznej, pozostają dominującą formą wsparcia dostępnego dla części usamodzielniających się wychowanków z niepełnosprawnościami. Jest instytucjonalna forma opieki: DPS-y.

Dodatkowym wyzwaniem pozostaje niespójność części rozwiązań funkcjonujących w różnych aktach prawnych regulujących kwestie wsparcia osób opuszczających pieczę zastępczą i system pomocy społecznej, co może utrudniać zapewnienie kompleksowego i długofalowego wsparcia w procesie usamodzielniania.

System kształcenia nauczycieli

System kształcenia nauczycieli w ograniczonym stopniu uwzględnia specyfikę pracy z dziećmi przebywającymi w pieczy zastępczej oraz z uczniami z doświadczeniem traumy lub długotrwałego kryzysu rodzinnego. Niedostateczne przygotowanie nauczycieli w zakresie pracy z dziećmi po traumatycznych doświadczeniach może utrudniać ich integrację w środowisku szkolnym oraz odpowiednie rozpoznawanie ich potrzeb edukacyjnych i psychospołecznych.

Dzieci cudzoziemskie, ubiegające się w Polsce o ochronę międzynarodową

Szczegółnej uwagi wymagają również dzieci cudzoziemskie przybywające do Polski bez opieki rodziców lub opiekunów prawnych. Zgodnie z międzynarodowymi standardami ochrony praw

¹⁰⁸ Projekt ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, nr wykazu UD354.

¹⁰⁹ Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Mieszkania wspomagane i treningowe dla osób z niepełnosprawnościami. Uwagi RPO do zmian prawa*, 2023 r. Źródło:

<https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-ozn-mieszkania-wspomagane-treningowe-mrips> (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

dziecka, w tym Wytycznymi ONZ dotyczącymi alternatywnej opieki nad dziećmi¹¹⁰, dzieci pozbawione opieki rodzicielskiej powinny być w pierwszej kolejności obejmowane systemem opieki właściwym dla dzieci wymagających ochrony, w szczególności systemem pieczy zastępczej.

Jednocześnie od 1 stycznia 2026 r. obowiązują zmienione przepisy ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej¹¹¹, które dopuszczają możliwość umieszczenia w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców również małoletniego cudzoziemca bez opieki w związku z prowadzonym wobec niego postępowaniem dotyczącym udzielenia ochrony międzynarodowej¹¹².

Rozwiązanie to stanowi odejście od wcześniejszego modelu ochrony, w którym małoletni cudzoziemcy bez opieki znajdujący się w procedurze o udzielenie ochrony międzynarodowej na terytorium RP, nie mogli zostać umieszczeni w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców w trakcie trwania tej procedury¹¹³. Małoletni byli wówczas, co do zasady, kierowani do systemu opieki nad dziećmi pozbawionymi opieki, w szczególności do placówek opiekuńczo-wychowawczych.

W praktyce oznacza to, że małoletni cudzoziemcy bez opieki mogą być obecnie umieszczani w ośrodkach detencyjnych w związku z trwającym postępowaniem, w szczególności w przypadku małoletnich w wieku powyżej 15 lat. Zmiana ta stanowi istotne obniżenie standardu ochrony małoletnich cudzoziemców bez opieki i budzi poważne wątpliwości co do zgodności z Konwencją o prawach dziecka oraz międzynarodowymi standardami ochrony dzieci. Zgodnie ze stanowiskiem Komitetu Praw Dziecka oraz innych organów międzynarodowych detencja migracyjna dzieci nie jest zgodna z zasadą najlepszego interesu dziecka i nie powinna być stosowana wyłącznie z uwagi na status migracyjny dziecka¹¹⁴.

Podsumowanie

Pomimo podejmowanych zmian prawnych i organizacyjnych proces deinstytucjonalizacji opieki nad dziećmi postępuje w ograniczonym tempie. Udział dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej od lat utrzymuje się na poziomie około 23%, a rozwój zawodowych i specjalistycznych rodzin zastępczych pozostaje niewystarczający. Szczególnie zastrzeżenia budzi utrzymująca się praktyka umieszczania małych dzieci oraz dzieci

¹¹⁰ Wytyczne Zgromadzenia Ogólnego ONZ dotyczące alternatywnej opieki nad dziećmi. Źródło: [Guidelines for the Alternative Care of Children](#): (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

¹¹¹ Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP.

¹¹² Ibidem, art. 88a.

Szerzej w części: Środki ochrony specjalnej. Umieszczanie małoletnich cudzoziemców w strzeżonych ośrodkach, pkt. 41(b), s. 119.

¹¹³ Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP.

¹¹⁴ Komitet Praw Dziecka ONZ oraz Komitet do Spraw Ochrony Praw Wszystkich Pracowników Migrujących i Członków Ich Rodzin, Wspólny Komentarz Ogólny nr 23 i nr 4 (2017), CMW/C/GC/4–CRC/C/GC/23, pkt 5, 10.

z niepełnosprawnościami w instytucjonalnych formach opieki, a także znaczna liczba dzieci oczekujących na wykonanie orzeczenia sądu o umieszczeniu w pieczy zastępczej.

Pełna ocena skali instytucjonalizacji pozostaje utrudniona ze względu na brak zintegrowanego systemu danych obejmującego dzieci przebywające poza rodziną w instytucjach podlegających różnym resortom. Jednocześnie obowiązujące od 2026 r. przepisy dopuszczające umieszczanie małoletnich cudzoziemców bez opieki w strzeżonych ośrodkach oznaczają obniżenie dotychczasowego standardu ich ochrony.

Rekomendacje:

1. przeprowadzenie przeglądu obowiązujących strategii i planów publicznych oraz opracowanie kompleksowej krajowej strategii deinstytucjonalizacji opieki nad dziećmi, obejmującej wsparcie rodzin biologicznych, rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej oraz stopniowe ograniczanie instytucjonalnych form opieki nad dziećmi,
2. wprowadzenie rozwiązań prawnych i organizacyjnych umożliwiających priorytetowe umieszczanie rodzeństw, w których znajduje się dziecko poniżej 10 r.ż., w rodzinnej pieczy zastępczej, przy jednoczesnym poszanowaniu zasady nierozdzielania rodzeństwa,
3. ograniczanie praktyki umieszczania dzieci w domach pomocy społecznej przy jednoczesnym rozwoju alternatywnych form wsparcia środowiskowego i rodzinnej pieczy zastępczej dla dzieci z niepełnosprawnościami,
4. przygotowanie i przeprowadzenie ogólnopolskiej kampanii społecznej służącej zwiększaniu świadomości na temat rodzicielstwa zastępczego oraz wzmacnianiu społecznego uznania rodzica zastępczego,
5. rozwój mechanizmów monitorowania sytuacji dzieci powracających z pieczy zastępczej do rodzin, z uwzględnieniem przypadków ponownego umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej,
6. wspierania rozwoju zawodowych rodzin zastępczych dedykowanych najmłodszym dzieciom, a także dzieciom z niepełnosprawnościami i chorobami przewlekłymi,
7. wprowadzenie spójnego systemu gromadzenia i raportowania danych dotyczących wszystkich dzieci przebywających poza rodziną, obejmującego różne systemy instytucjonalne, w tym pieczę zastępczą, domy pomocy społecznej (DPS), zakłady opiekuńczo-lecznicze (ZOL), młodzieżowe ośrodki socjoterapii (MOS), młodzieżowe ośrodki wychowawcze (MOW) oraz inne placówki zapewniające całodobową opiekę,
8. wdrożenie efektywnych mechanizmów monitorowania i wspierania procesu deinstytucjonalizacji na poziomie powiatów,

9. rozdzielenie funkcji związanych ze wsparciem rodzin zastępczych od funkcji nadzorczych, w szczególności poprzez wyraźne oddzielenie roli koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej od działań kontrolnych,
10. dalsze podnoszenie jakości procesu usamodzielniania wychowanków pieczy zastępczej, w tym rozwój mieszkalnictwa wspomaganego oraz asystencji osobistej dedykowanej osobom z niepełnosprawnościami,
11. włączenie do systemu kształcenia nauczycieli treści dotyczących specyfiki pracy z dzieckiem po trudnych doświadczeniach, wychowującym się w pieczy zastępczej,
12. zapewnienie dzieciom migranckim i uchodźczym, w tym dzieciom objętym przed przyjazdem ukraińskim systemem pieczy zastępczej, ciągłości ochrony oraz dostępu do odpowiednich form opieki, stabilnego zakwaterowania i wszystkich świadczeń niezbędnych dla realizacji praw dziecka, zgodnie z zasadą najlepszego interesu dziecka, niezależnie od zmian w systemie ochrony czasowej; prowadzenie systemowej analizy sytuacji tych dzieci oraz wspieranie procesu rekrutacji i szkolenia kandydatów na rodziny zastępcze, w tym wśród społeczności ukraińskiej przebywającej w Polsce,
13. zapewnienie wszystkim dzieciom cudzoziemskim przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, niezależnie od obywatelstwa, statusu migracyjnego lub podstawy pobytu, równego dostępu do praw gwarantowanych Konwencją o prawach dziecka, w tym do odpowiednich form opieki, edukacji, ochrony zdrowia, wsparcia psychologicznego, pomocy prawnej oraz stabilnego zakwaterowania; zapewnienie, aby dzieci cudzoziemskie bez opieki były każdorazowo niezwłocznie kierowane do systemu pieczy zastępczej, z całkowitym wyłączeniem możliwości stosowania wobec nich środków o charakterze detencyjnym.

Dzieci z niepełnosprawnością

Zalecenia Komitetu Praw Dziecka

Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski

[...]

G. Dzieci z niepełnosprawnością (Art. 23 Konwencji)

32. Zgodnie z Komentarzem Ogólnym nr 9 (2006) o prawach dzieci z niepełnosprawnością, Komitet wraca do swoich poprzednich zaleceń¹¹⁵ i wzywa Państwo-Stronę do przyjęcia podejścia do niepełnosprawności opartego o prawa człowieka oraz do:
- a) Przyjęcia jednej definicji niepełnosprawności na podstawie Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnością i stosowanie Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF);
 - b) Zapewnienia dostępności, zgodnie ze strategią na rzecz osób z niepełnosprawnościami 2021-2030, oraz zwiększania jakości edukacji włączającej;
 - c) Wzmocnienia wczesnej identyfikacji niepełnosprawności i dostosowanych do wieku interwencji rehabilitacyjnych, ulepszania działań informacyjnych kierowanych do rodziców dzieci z niepełnosprawnością oraz opracowywania programów wsparcia dzieci z niepełnosprawnością w rozpoczęciu dorosłego życia, aby pomóc im w usamodzielnieniu się;
 - d) Zwiększenia dostępu dzieci z niepełnosprawnością do usług socjalnych, w szczególności do opieki zdrowotnej i usług rehabilitacyjnych, transportu, rekreacji i sportu w celu promowania ich integracji ze społeczeństwem;
 - e) Zwiększenia wsparcia dla rodziców dzieci z niepełnosprawnością, aby umożliwić dzieciom dorastanie w środowisku rodzinnym i opracowanie rozwiązań opartych na rodzinnych formach opieki dla dzieci z niepełnosprawnością, które są pozbawione środowiska rodzinnego;
 - f) Zorganizowania zbierania systematycznych i kompleksowych danych na temat dzieci z niepełnosprawnością.

Ocena realizacji i rekomendacje

32. Dzieci z niepełnosprawnościami szczególnie dotkliwie odczuwają ograniczony dostęp do nowoczesnej ochrony zdrowia i rehabilitacji, wydłużające się kolejki do lekarzy specjalistów, systemowe problemy polskiego szkolnictwa oraz ograniczoną dostępność usług społecznych lub ich projektowy charakter.

Raport Poverty Watch¹¹⁶ wskazuje, że gospodarstwa domowe z dziećmi z orzeczoną niepełnosprawnością pozostają w szczególnie niekorzystnej sytuacji ekonomicznej. W 2024 r.

¹¹⁵ CRC/C/POL/CO/3-4, ust. 35.

¹¹⁶ EAPN, Raport Poverty Watch 2025, 2025 r. (dalej: EAPN, Raport Poverty Watch 2025 r.).

Źródło: https://www.eapn.org.pl/eapn/uploads/2025/10/poverty_watch_2025.pdf (dostęp dnia 20 maja 2026 r.)

wskaźnik ubóstwa relatywnego w tej grupie wyniósł 16,8%, znacząco przewyższając wskaźnik dla gospodarstw domowych bez osób z niepełnosprawnościami (12,5%)¹¹⁷.

Usługi społeczne

Jednym z czynników wpływających na sytuację ekonomiczną rodzin wychowujących dzieci z niepełnosprawnościami jest ograniczona dostępność usług społecznych wspierających zarówno dzieci z niepełnosprawnością, jak i ich opiekunów. Odpowiednio rozwinięte usługi, takie jak opieka wytechnieniowa, czy asystencja osobista bez wątpienia zwiększają możliwości podejmowania lub kontynuowania aktywności zawodowej przez opiekunów. Obecne usługi te realizowane są przede wszystkim w trybie projektowym przez jednostki samorządu terytorialnego i organizacje pozarządowe w ramach Funduszu Solidarnościowego, a także ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) oraz funduszy europejskich¹¹⁸.

Opieka wytechnieniowa adresowana jest do rodziców i opiekunów dzieci z niepełnosprawnościami, zapewniając im czasowe odciążenie w wykonywaniu obowiązków opiekuńczych. Pomimo istotnego znaczenia obu usług ich dostępność pozostaje ograniczona, w szczególności ze względu na niewielki wymiar oferowanego wsparcia. W ramach programu „Asystent osobisty osoby z niepełnosprawnością” dla Jednostek Samorządu Terytorialnego – edycja 2026, dzieci do 16 r.ż. mogą korzystać z 360 godzin asystencji osobistej rocznie¹¹⁹.

Istotnym wyzwaniem pozostaje ograniczona dostępność i powszechność usług wspierających rodziny wychowujące dzieci z niepełnosprawnościami, w tym opieki wytechnieniowej. Zgodnie z ostatnimi opublikowanymi danymi, w 2023 r. z programu „Opieka wytechnieniowa” realizowanego przez jednostki samorządu terytorialnego, z tej formy wsparcia skorzystało 3 330 dzieci w formie pobytu dziennego oraz 276 w ramach pobytu całodobowego¹²⁰. W analogicznym programie realizowanym przez organizacje pozarządowe wsparciem objęto odpowiednio 1 023 oraz 391¹²¹. Z przedstawionych danych wynika, że z opieki wytechnieniowej korzysta jedynie ograniczona liczba dzieci. Ponadto programy te nie są realizowane w sposób stały i co roku samorządy i organizacje pozarządowe muszą ubiegać się o możliwość ich realizacji, co może negatywnie wpływać na ciągłość i dostępność wsparcia dla rodzin wychowujących dzieci z niepełnosprawnościami.

¹¹⁷ Ibidem, s. 3.

¹¹⁸ Ustawa z dnia 23 października 2018 r. o Funduszu Solidarnościowym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1848 z późn. zm.). Zob. również Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, „Projekty UE”. Źródło: https://www.pfron.org.pl/o-funduszu/projekty/projekty-ue/?utm_source (dostęp dnia 14 lipca 2026 r.)

¹¹⁹ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Program „Asystent osobisty osoby z niepełnosprawnością” dla Jednostek Samorządu Terytorialnego – edycja 2026*, Warszawa 2026 r.

¹²⁰ Odpowiedź Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na interpelację poselską nr 5401 w sprawie realizacji programów opieki wytechnieniowej w województwie warmińsko-mazurskim, sygn. BM-II.059.1.558.2024.

Źródło: <https://sejm.gov.pl/INT10.nsf/klucz/ATTDEFJYN/%24FILE/i05401-o1.pdf> (dostęp dnia 1 lipca 2026 r.).

¹²¹ Ibidem.

Ważnym elementem budowy systemowego wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami jest wprowadzenie ustawowej asystencji osobistej. Asystencja osobista skierowana jest bezpośrednio do osób z niepełnosprawnościami i ma na celu zwiększanie ich samodzielności, sprawczości oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym¹²². W przypadku dzieci może również sprzyjać rozwijaniu umiejętności społecznych i większej niezależności od opiekunów¹²³. Projekt ustawy o asystencji osobistej osób z niepełnosprawnościami jest obecnie przedmiotem prac parlamentarnych¹²⁴. Zgodnie z jego założeniami ustawa ma wejść w życie w 2027 r., natomiast uruchamianie systemu oraz faktyczne świadczenie usług będzie realizowane od 2028 r. Istnieją również realne przesłanki, które wskazują, że zakładany termin wejścia w życie ustawy może być trudny do utrzymania, co może wpłynąć na termin wdrożenia nowych rozwiązań.

W przyjętym przez rząd projekcie ustawy wskazano m.in., że młodzież w wieku 13 – 18 lat będzie mogła skorzystać z asystencji ustawowej dopiero od 1 stycznia 2030 r.¹²⁵ (początkowo zakładano, iż będzie to możliwe od 2028 r.).

Projekt ustawy zakłada ponadto, że aby być uprawnionym do asystencji osobistej, osoba musi wymagać długotrwałej lub stałej opieki oraz pomocy ze strony innych osób, w związku z ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz wymagać konieczności współdziału opiekuna dziecka w procesie jego rehabilitacji, leczenia oraz edukacji. Natomiast po ukończeniu przez dziecko 16 r.ż. musi dodatkowo posiadać orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności.

We wcześniejszych projektach ustawy zakładano, że młodzież mogła uzyskać wsparcie asystenta na okres od roku do 5 lat. W obecnym projekcie okres ten skrócono do 3 lat¹²⁶. W zgodzie z założeniami ustawy o asystencji osobistej młodzież w wieku od 13 lat do ukończenia 18 r.ż. będzie mogła liczyć na maksymalnie 80 godzin miesięcznego wsparcia asystenta osobistego.

Asystencja ustawowa oraz asystencja w ramach programu rządowego, zgodnie z zapowiedziami mają działać równocześnie. Nie jest jednak możliwe korzystanie z obydwu tych źródeł wsparcia jednocześnie.

Tymczasem możliwość skorzystania z usług takich jak opieka wytechnieniowa czy asystencja osobista ma znaczny wpływ na funkcjonowanie dzieci z niepełnosprawnością i ich bliskich.

¹²² Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych, Asystencja osobista. Źródło: <https://niepelnosprawni.gov.pl/nasze-dzialania/asystencja-osobista/> (dostęp dnia 14 lipca 2026 r.).

¹²³ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Asystencja osobista – pytania i odpowiedzi. Źródło: <https://www.gov.pl/web/rodzina/asystencja-osobista---pytania-i-odpowiedzi?utm> (dostęp dnia 14 lipca 2026 r.).

¹²⁴ Rządowy projekt ustawy o asystencji osobistej osób z niepełnosprawnościami (druk nr 1929). Źródło: <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=1929> (dostęp dnia 1 lipca 2026 r.).

¹²⁵ Ibidem, art. 112.

¹²⁶ Ibidem, art. 21.

Dlatego tak ważne jest, by obok wsparcia finansowego, zadbane też o dostęp do usług społecznych i by były one kierowane również do dzieci z niepełnosprawnościami.

Edukacja

Liczba dzieci wymagających specjalistycznego wsparcia w systemie oświaty systematycznie rośnie. W roku szkolnym 2023/2024 orzeczenie o niepełnosprawności odnotowano u 347 429 dzieci, natomiast w roku szkolnym 2025/2026 orzeczenie posiadało już 392 748 uczniów¹²⁷, jest to o 45 319 uczniów więcej niż rok wcześniej. Rosnąca liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zwiększa zapotrzebowanie na odpowiednio przygotowaną kadre oraz dostęp do specjalistycznego wsparcia w szkołach. Przy szacowanej liczbie ok. 12 tys. etatów pedagogów specjalnych, oznacza to, że w roku szkolnym 2025/2026 na jeden 1 etat pedagoga specjalnego przypada średnio 32 uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, co obrazuje skalę obciążenia specjalistów pracujących w szkołach.

Podejmowane są działania mające na celu zwiększenie dostępności edukacji włączającej, jak choćby pilotażowy program Specjalistycznych Centrów Wspierania Edukacji Włączającej (dalej: SCWEW)¹²⁸, którego celem jest wspieranie szkół ogólnodostępnych w pracy z uczniami o różnicowanych potrzebach edukacyjnych. Innym istotnym projektem edukacyjnym ukierunkowanym na podnoszenie kompetencji nauczycieli specjalistów oraz wzmacnianie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, jest program „Szkoła dostępna dla wszystkich” realizowany przez Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy we współpracy z Biurem UNICEF ds. Reagowania na Potrzeby Uchodźców w Polsce¹²⁹. Zgodnie z pierwotnym harmonogramem projekt zakończy się w 2026 r.¹³⁰.

Pomimo podejmowanych działań, skala potrzeb wskazuje na konieczność dalszego wzmacniania systemu edukacji włączającej, poprzez budowanie instrumentów wsparcia na rzecz zapewnienia dzieciom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi pełnej dostępności do edukacji odpowiadającej ich indywidualnym potrzebom oraz rozwijanie kompetencji kadry pracującej z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

¹²⁷ Odpowiedź Ministerstwa Edukacji Narodowej na interpelację poselską nr 14127 w sprawie sytuacji kadrowej pedagogów specjalnych z dnia 2 stycznia 2026 r.

Źródło: <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=DQ2DGG> (dostęp dnia 1 lipca 2026 r.).

¹²⁸ Więcej na temat SCWEW m.in. na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji. Źródło:

<https://ore.edu.pl/2024/04/specjalistyczne-centra-wspierajace-edukacje-wlaczajaca-wraca/> (dostęp dnia 21 maja 2026 r.).

¹²⁹ Instytut Badań Edukacyjnych, *Szkoła dostępna dla wszystkich*. Źródło: <https://ibe.edu.pl/pl/szkola-dostepna-dla-wszystkich-opis-projektu> (dostęp dnia 1 lipca 2026 r.).

¹³⁰ Ibidem.

Niedostępność architektoniczna¹³¹

Pomimo podejmowanych działań na rzecz rozwoju edukacji włączającej, zapewnienie pełnej dostępności architektonicznej placówek oświatowych pozostaje jednym z istotnych wyzwań systemowych, utrudniając realizację prawa do edukacji dzieci z niepełnosprawnościami. Dane z raportu Rzecznika Praw Obywatelskich z 2023 r. dotyczącego wsparcia uczniów z niepełnosprawnościami wskazują, że 75% badanych szkół deklarowało występowanie barier infrastrukturalnych, a najczęściej wskazywanymi problemami były brak wind, inne przeszkody architektoniczne oraz brak oznaczeń dla uczniów z dysfunkcją wzroku¹³². Około jedna trzecia placówek nie posiadała dostosowanych toalet ani odpowiednio przygotowanych drzwi do klas, natomiast ponad połowa dyrektorów wskazywała na brak specjalistycznego wyposażenia niezbędnego do prowadzenia edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi¹³³.

W odpowiedzi z 3 kwietnia 2025 r. na rekomendacje Rzecznika Praw Obywatelskich Ministerstwo Edukacji nie odniosło się do skali barier architektonicznych zidentyfikowanych w raporcie, nie przedstawiło również danych wskazujących na stopień ich ograniczenia¹³⁴. Jednocześnie analiza odpowiedzi Ministerstwa Edukacji wskazuje, że działania państwa koncentrują się obecnie przede wszystkim na rozwijaniu rozwiązań wspierających edukację włączającą, takich jak model oceny funkcjonalnej, podnoszenie kompetencji kadry oraz wdrażanie standardów dostępności¹³⁵. Jednocześnie Ministerstwo Edukacji nie przedstawiło planu systemowej likwidacji barier architektonicznych w szkołach ani harmonogramu osiągnięcia pełnej dostępności infrastruktury edukacyjnej.

Jednym z najważniejszych działań podejmowanych dotychczas na rzecz poprawy dostępności szkół był realizowany w latach 2019-2023 program „Dostępna Szkoła”, w ramach którego opracowano Model Dostępnej Szkoły oraz przetestowano rozwiązania służące poprawie dostępności architektonicznej, organizacyjnej i edukacyjnej¹³⁶. Model zakładał kompleksowe dostosowania infrastruktury szkolnej zgodnie z zasadami projektowania uniwersalnego oraz stosowanie racjonalnych usprawnień odpowiednio do potrzeb uczniów. Pomimo podejmowanych działań, dostępne informacje nie wskazują, aby na dzień 1 lipca 2026 r. bariery

¹³¹ Wyzwania i przeciwności z jakimi mierzą się uczniowie ze specjalnymi potrzebami zostały w kolejnych punktach niniejszego rozdziału przedstawione z uwzględnieniem analiz problemowych dokonanych przez Agnieszkę Niedźwiedzka, ekspertkę ds. edukacji i autorki „Modelu dostępnej szkoły” z Fundacji Instytut Rozwoju Regionalnego.

¹³² Rzecznik Praw Obywatelskich, *Wsparcie uczniów z niepełnosprawnościami przez nauczycieli współorganizujących proces edukacyjny, pomoc nauczyciela oraz asystenta osobistego ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich 2023 r., nr 4, s. 29-30.

¹³³ Ibidem.

¹³⁴ Minister Edukacji, Odpowiedź na raport „Wsparcie uczniów z niepełnosprawnościami przez nauczycieli współorganizujących proces edukacyjny, pomoc nauczyciela oraz asystenta osobistego ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi” z dnia 3 kwietnia 2025 r.

¹³⁵ Ibidem.

¹³⁶ Fundacja Fundusz Współpracy, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, *Model Dostępnej Szkoły*, 2021 r. Źródło: <https://www.funduszeunijne.gov.pl/media/129091/ModelDostepnejSzkoły.pdf> (dostęp dnia 6 lipca 2026 r.).

architektoniczne zostały w sposób systemowy ograniczone. W konsekwencji zapewnienie pełnej dostępności szkół nadal pozostaje jednym z kluczowych wyzwań edukacji włączającej.

Dostosowanie środowiska szkolnego do potrzeb sensorycznych uczniów

Istotnym elementem dostępności szkoły jest zapewnienie środowiska uwzględniającego potrzeby sensoryczne uczniów, w szczególności uczniów neuroróżnorodnych. Z raportu Fundacji JiM z 2025 r. dotyczącego sytuacji uczniów neuroatypowych wynika, że hałas oraz brak wyznaczonych stref spokoju negatywnie wpływają na funkcjonowanie uczniów w spektrum autyzmu, zwiększając poziom zmęczenia i przeciążenia sensorycznego oraz utrudniając koncentrację podczas zajęć¹³⁷. Wnioski te znajdują potwierdzenie w badaniach dotyczących wpływu hałasu na środowisko szkolne, które wskazują, że nadmierny hałas może zakłócać odbiór mowy, obniżać efektywność nauczania oraz negatywnie wpływać na zdrowie i samopoczucie uczniów i nauczycieli¹³⁸.

Opracowany w ramach programu „Dostępna Szkoła” Model Dostępnej Szkoły uznaje za element dostępności ograniczanie nadmiernych bodźców środowiskowych oraz zapewnienie rozwiązań odpowiadających potrzebom uczniów z nadwrażliwością sensoryczną. Wśród rekomendowanych rozwiązań wymieniono m.in. możliwość korzystania z pomieszczeń wyciszenia, odpowiednią organizację przestrzeni szkolnej, ograniczanie hałasu oraz dostosowanie oświetlenia i oznakowania¹³⁹.

Pomimo określenia standardów dostępności sensorycznej, do 1 lipca 2026 r. nie opublikowano danych pozwalających ocenić skalę ich wdrożenia w szkołach. Obowiązujące raporty o stanie zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami nie obejmują szczegółowych informacji dotyczących m.in. pokoi wyciszenia, ograniczania hałasu czy innych rozwiązań odpowiadających na potrzeby sensoryczne uczniów. Tym samym nie jest możliwa ocena stopnia realizacji tych rozwiązań w skali kraju. Dodatkowo art. 6 ustawy nie wprowadzono również zmian legislacyjnych ustanawiających minimalne standardy dostępności sensorycznej szkół ani obowiązku ich monitorowania.

Brak systemowych danych nie zmienia jednak faktu, że zapewnienie środowiska szkolnego przyjaznego sensorycznie stanowi jeden z istotnych elementów dostępnej i włączającej edukacji. Dostępne badania oraz obowiązujące standardy wskazują na potrzebę ograniczania

¹³⁷ Fundacja JiM, *To nie ja muszę się zmienić! Problemy i potrzeby uczniów neuroatypowych. Raport Fundacji JiM*, 2025 r., s. 4. Źródło: <https://jim.org/app/uploads/2025/05/Problemy-i-potrzeby-uczniow-neuroatypowych.pdf> (dostęp dnia 6 lipca 2026 r.).

¹³⁸ D. Augustyńska, J. Radosz, *Bezpieczeństwo Pracy – Nauka i Praktyka. Hałas w szkołach - przegląd badań*, Centralny Instytut Ochrony Pracy - Państwowy Instytut Badawczy, nr 9, 2009 r., s. 16-19. Źródło: https://newapp.ciop.pl/CIOPPortalWAR/appmanager/ciop/pl?_nfpb=true&_pageLabel=P30001831335539182278&html_klucz=19558&html_klucz_spis=&html_tresc_id=300001835&html_tresc_root_id=300001817 (dostęp dnia 6 lipca 2026 r.).

¹³⁹ Fundacja Fundusz Współpracy, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, *Model Dostępnej Szkoły*, 2021 r. rozdz. 6.

nadmiernych bodźców środowiskowych oraz tworzenia przestrzeni umożliwiających uczniom regulację sensoryczną i bezpieczne funkcjonowanie w środowisku szkolnym.

Dostosowanie procesu kształcenia do zróżnicowanych potrzeb uczniów

Dla zapewnienia edukacji dostosowanej do zróżnicowanych potrzeb uczniów równie istotne jest odpowiednie dostosowanie procesu kształcenia. Obejmuje ono metody nauczania, organizację procesu dydaktycznego oraz sposób rozpoznawania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych. Jednym z rekomendowanych podejść w tym zakresie jest projektowanie uniwersalne w edukacji (ang. *Universal Design for Learning* - UDL), rozumiane jako sposób projektowania procesu dydaktycznego, którego celem jest zapewnienie wszystkim uczniom równych szans uczestnictwa w procesie uczenia się poprzez uwzględnienie zróżnicowanych potrzeb już na etapie planowania zajęć¹⁴⁰.

Opublikowane w 2025 r. badanie Instytutu Badań Edukacyjnych dotyczące projektowania uniwersalnego w edukacji wskazuje, że nauczyciele dostrzegają potencjał tego podejścia w zwiększaniu dostępności procesu kształcenia, jednak jego praktyczne stosowanie w szkołach nadal pozostaje ograniczone¹⁴¹. Autorzy wskazywali przede wszystkim na potrzebę dalszego wsparcia metodycznego, dostępu do materiałów dydaktycznych oraz szkoleń umożliwiających skuteczne wdrażanie zasad projektowania uniwersalnego w codziennej praktyce szkolnej¹⁴². Wyniki badania pokazują, że pomimo stopniowego wzrostu świadomości nauczycieli, rozwiązania oparte na UDL nie mają jeszcze charakteru powszechnego i wymagają dalszego systemowego upowszechniania.

Równolegle w latach 2025-2026 kontynuowano działania na rzecz wdrażania oceny funkcjonalnej jako narzędzia wspierającego rozpoznawanie indywidualnych potrzeb uczniów i planowanie adekwatnego wsparcia edukacyjnego¹⁴³. Ocena funkcjonalna, oparta na założeniach Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia

¹⁴⁰ M. Bełza-Gajdzica, M. Ciborowski, T. Knopik, E., J. A. Rodzewicz, *Projektowanie uniwersalne w edukacji. Poradnik dla nauczycieli i nauczycielek*, Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2024.

¹⁴¹ A. Tychmanowicz, T. M. Korczyński, T. Knopik, M. Olempska-Wysocka, *Nauczyciele wobec projektowania uniwersalnego w edukacji*, Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2025 r., s. 5.

¹⁴² Ibidem.

¹⁴³ W latach 2025–2026 Ministerstwo Edukacji kontynuowało prace nad wdrażaniem oceny funkcjonalnej jako narzędzia wspierającego rozpoznawanie potrzeb dzieci i uczniów oraz planowanie adekwatnego wsparcia edukacyjnego, czego wyrazem były prace legislacyjne zakończone wydaniem rozporządzenia z 2 marca 2026 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych.

(ICF)¹⁴⁴, ma służyć kompleksowemu rozpoznawaniu sposobu funkcjonowania dziecka w środowisku szkolnym oraz wspierać indywidualizację procesu kształcenia¹⁴⁵.

Do 1 lipca 2026 r. działania te koncentrowały się przede wszystkim na przygotowywaniu narzędzi oraz rozwijaniu kompetencji kadry pedagogicznej, natomiast wdrożenie tych rozwiązań do codziennej praktyki szkolnej pozostaje procesem stopniowym.

Zapewnienie uczniom z niepełnosprawnościami odpowiedniego wsparcia wymaga nie tylko formalnego rozpoznania ich potrzeb, ale również dostępności specjalistów, którzy mogą uczestniczyć w planowaniu i realizacji pomocy w szkole. W ostatnich latach liczba specjalistów zatrudnionych w systemie oświaty wzrosła. Z danych Systemu Informacji Oświatowej przedstawionych przez Ministerstwo Edukacji wynika, że liczba etatów nauczycieli współorganizujących kształcenie, pedagogów specjalnych, psychologów, terapeutów pedagogicznych, pedagogów i logopedów wzrosła z 84 478,88 etatów w roku szkolnym 2022/2023 do 115 046,44 etatów w roku szkolnym 2025/2026¹⁴⁶. Największy wzrost dotyczył etatów nauczycieli współorganizujących kształcenie, pedagogów specjalnych, psychologów oraz terapeutów pedagogicznych. Jednocześnie w tym samym okresie zmniejszyła się liczba etatów logopedów. Jednocześnie w roku szkolnym 2025/2026 orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego posiadało 392 748 uczniów, co oznaczało, że średnio na jeden etat pedagoga specjalnego przypadało około 32 uczniów posiadających takie orzeczenie¹⁴⁷.

Ustawa określa minimalną łączną liczbę etatów nauczycieli specjalistów¹⁴⁸. Dobór specjalistów pozostaje jednak zależny od potrzeb środowiska szkolnego oraz decyzji organizacyjnych dyrektora szkoły.

Ograniczona dostępność specjalistycznego wsparcia była również jednym z problemów wskazanych w raporcie Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczącym wsparcia uczniów z niepełnosprawnościami¹⁴⁹. Celem badania RPO było ustalenie zakresu wsparcia potrzebnego uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz identyfikacja trudności i barier, przy których wsparcie udzielane tej grupie uczniów jest niewystarczające. Rzecznik wskazywał m.in. na potrzebę systemowego uregulowania stanowiska asystenta ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, poprawę dostępności diagnozy, szkolenia pracowników szkół oraz wsparcie nauczycieli pracujących z uczniami z niepełnosprawnościami.

¹⁴⁴ Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Edukacji w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych.

¹⁴⁵ Ośrodek Rozwoju Edukacji, Ocena funkcjonalna - klucz do indywidualizacji nauczania. Źródło: <https://ore.edu.pl/2025/08/ocena-funkcjonalna-klucz-do-indywidualizacji-nauczania/> (dostęp dnia 7 lipca 2026 r.).

¹⁴⁶ Odpowiedź Sekretarza Stanu w Ministerstwie Edukacji na interpelację poselską nr 14127 w sprawie sytuacji kadrowej pedagogów specjalnych z dnia 2 stycznia 2026 r.

¹⁴⁷ Ibidem.

¹⁴⁸ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2026 r. poz. 515), art. 42d.

¹⁴⁹ Rzecznik Praw Obywatelskich, *Wsparcie uczniów z niepełnosprawnościami przez nauczycieli współorganizujących proces edukacyjny, pomoc nauczyciela oraz asystenta osobistego ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich, nr 34.

W odpowiedzi na rekomendacje RPO Ministerstwo Edukacji wskazało, że wsparcia dyrektorowi szkoły w organizacji pracy oddziału mogą udzielać nauczyciele specjaliści zatrudnieni w szkole, w szczególności pedagog specjalny lub psycholog, a wiedza o potrzebach uczniów powinna pozwalać na odpowiednie zorganizowanie pracy oddziału, np. przez przydzielenie dodatkowego nauczyciela posiadającego przygotowanie w zakresie pedagogiki specjalnej lub pomocy nauczyciela¹⁵⁰. Oznacza to, że dostęp do specjalistycznego wsparcia pozostaje istotnym warunkiem rzeczywistej indywidualizacji procesu kształcenia.

Mimo wzrostu liczby etatów specjalistów, dostępne dane wskazują, że na dzień 1 lipca 2026 r. skala potrzeb uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego nadal pozostaje bardzo duża. Dalsze wzmacnianie specjalistycznego wsparcia w szkołach powinno obejmować nie tylko zwiększanie liczby etatów, ale również zapewnienie, aby rodzaj i wymiar wsparcia odpowiadały rzeczywistym potrzebom uczniów z niepełnosprawnościami.

Dostęp do edukacji ponadpodstawowej

Przejście z edukacji podstawowej do ponadpodstawowej stanowi dla części uczniów z niepełnosprawnościami dodatkową barierę w realizacji prawa do edukacji. W przeciwieństwie do szkół podstawowych, sieć szkół ponadpodstawowych jest mniej rozbudowana, a możliwość wyboru placówki często ograniczają bariery architektoniczne oraz trudności związane z organizacją transportu¹⁵¹. W praktyce oznacza to, że możliwość swobodnego wyboru szkoły ponadpodstawowej przez uczniów z niepełnosprawnościami może być istotnie ograniczona czynnikami niezwiązanymi z ich zainteresowaniami czy predyspozycjami, lecz z dostępnością infrastruktury i organizacją transportu. Opublikowany w 2026 r. raport Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczący dowozu uczniów z niepełnosprawnościami wskazuje, że organizacja transportu nadal stanowi jedną z istotnych barier w dostępie do edukacji¹⁵². Problemy dotyczą zarówno sposobu organizacji dowozu przez jednostki samorządu terytorialnego, jak i długości codziennych dojazdów oraz ograniczonej dostępności transportu dostosowanego do potrzeb uczniów z niepełnosprawnościami. Wnioski te korespondują z raportem UNICEF Polska dotyczącym wykluczenia transportowego dzieci i młodzieży, który wskazuje, że ograniczona dostępność transportu publicznego może utrudniać

¹⁵⁰ Minister Edukacji, Odpowiedź na raport „Wsparcie uczniów z niepełnosprawnościami przez nauczycieli współorganizujących proces edukacyjny, pomoc nauczyciela oraz asystenta osobistego ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi” z dnia 3 kwietnia 2025 r.

¹⁵¹ Rzecznik Praw Obywatelskich, Realizacja przez samorządy obowiązku dowozu uczniów z niepełnosprawnościami do placówek edukacyjnych. Praktyka, wyzwania, rekomendacje, Warszawa 2026 r., s. 30. Również: UNICEF Polska, *Wykluczenie transportowe dzieci i młodzieży w Polsce. Raport z badań* (oprac. T. Komornicki), Warszawa 2024 r.

¹⁵² Rzecznik Praw Obywatelskich, Realizacja przez samorządy obowiązku dowozu uczniów z niepełnosprawnościami do placówek edukacyjnych. Praktyka, wyzwania, rekomendacje, Warszawa 2026 r.

korzystane z edukacji oraz innych usług publicznych, szczególnie poza dużymi ośrodkami miejskimi¹⁵³.

Zapewnienie równego dostępu do edukacji wymaga nie tylko zwiększania dostępności architektonicznej szkół, ale również zapewnienia efektywnego systemu transportu oraz odpowiednio dostosowanego zaplecza umożliwiającego uczniom naukę poza miejscem zamieszkania.

Dostęp do alternatywnych i wspierających metod komunikacji

Dla części dzieci z niepełnosprawnościami możliwość pełnego uczestnictwa w procesie edukacyjnym uzależniona jest od zapewnienia odpowiednich metod komunikacji. Dotyczy to zarówno uczniów korzystających z komunikacji alternatywnej i wspomagającej (dalej: AAC), jak i uczniów głuchych posługujących się Polskim Językiem Migowym (PJM). Zapewnienie odpowiednich form komunikacji wymaga nie tylko dostępu do narzędzi komunikacyjnych, lecz również odpowiednio przygotowanej kadry pedagogicznej.

W 2025 r. Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób z Niepełnosprawnościami rozpoczęło realizację ogólnopolskiego projektu „Centrum Komunikacji dla Osób z Niepełnosprawnościami”, którego jednym z celów jest rozwój kompetencji specjalistów ACC oraz zapewnienie wsparcia osobom o złożonych potrzebach komunikacyjnych¹⁵⁴. 20 kwietnia 2026 r. uruchomiono sieć 16 Regionalnych Centrów Komunikacji, we wszystkich miastach wojewódzkich w Polsce¹⁵⁵. Projekt znajduje się w swoim I okresie finansowania operacyjnego, który upływa pod koniec 2027 r.

Jednocześnie na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej, Uniwersytet Warszawski opracował raport dotyczący podnoszenia kompetencji w Polskim Języku Migowym (PJM) nauczycieli pracujących z uczniami z uszkodzonym słuchem. Następnie zostały wydane rekomendacje, wskazujące m.in. na potrzebę określenia poziomu biegłości nauczycieli w PJM na poziomie B2, rozwój edukacji dwujęzycznej, organizację systemu doskonalenia zawodowego oraz uwzględnienie wymagań dotyczących znajomości PJM w standardach kształcenia nauczycieli¹⁵⁶. Część rekomendacji została realizowana poprzez udostępnienie materiałów szkoleniowych na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej oraz rozwijanie oferty

¹⁵³ UNICEF Polska, *Wykluczenie transportowe dzieci i młodzieży w Polsce. Raport z badań* (oprac. T. Komornicki), Warszawa 2024 r.

¹⁵⁴ Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelleksualną, Centrum Komunikacji dla Osób z Niepełnosprawnościami. Źródło: <https://psoni.org.pl/centrum-komunikacji-2/> (dostęp dnia 8 lipca 2026 r.).

¹⁵⁵ Portal Funduszy Europejskich, Centrum Komunikacji dla OzN. Źródło: <https://www.funduszeunijne.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-europejskie-bez-barier/dostepnosc/dzialania-na-rzecz-dostepnosci/aktualnosci/ruszylo-centrum-komunikacji-dla-osob-z-niepelnosprawnosciami/> (dostęp dnia 8 lipca 2026 r.).

¹⁵⁶ Raport dotyczący podnoszenia kompetencji w polskim języku migowym (PJM) nauczycieli pracujących z uczniami z uszkodzonym słuchem, Pracownia Lingwistyki Migowej, Uniwersytet Warszawski, 2024 r.

doskonalenia zawodowego, natomiast postulowane zmiany dotyczące standardów kształcenia nauczycieli nie zostały dotychczas wdrożone.

Powyższe działania wskazują, że państwo dostrzega potrzebę rozwijania kompetencji w zakresie komunikacji wspomagającej i alternatywnej oraz Polskiego Języka Migowego. Dalsze działania powinny koncentrować się na zapewnieniu dzieciom wymagającym ACC lub PJM rzeczywistego dostępu do odpowiednich form komunikacji oraz systematycznym monitorowaniu dostępności tych rozwiązań w placówkach oświatowych.

Rehabilitacja i leczenie

Dostęp do leczenia i rehabilitacji pozostaje jednym z kluczowych warunków wspierania rozwoju i samodzielności dzieci z niepełnosprawnościami. Szczególnym przykładem wyzwań w tym obszarze pozostaje sytuacja dzieci z chorobami rzadkimi, które często wymagają wielospecjalistycznej, skoordynowanej opieki, wczesnej diagnostyki, dostępu do leczenia oraz długofalowej rehabilitacji.

W przypadku dzieci z chorobami rzadkimi szczególne znaczenie ma wczesna diagnostyka oraz szybkie wdrożenie odpowiedniego leczenia i rehabilitacji¹⁵⁷. Ma to istotne znaczenie dla dalszego przebiegu choroby oraz możliwości zapewnienia dziecku odpowiedniego wsparcia terapeutycznego i rehabilitacyjnego.

W 2026 r. przyjęto kolejny Plan dla Chorób Rzadkich, kontynuujący działania przewidziane we wcześniejszych dokumentach, obejmujące m.in. tworzenie Ośrodków Ekspertkich Chorób Rzadkich, poprawę dostępu do diagnostyki, rozwój Polskiego Rejestru Chorób Rzadkich, Kartę Pacjenta z Chorobą Rzadką oraz Platformę Informacyjną „Choroby Rzadkie”¹⁵⁸. Podczas Kongresu Wyzwań Zdrowotnych (HCC) 2026 eksperci zwracali uwagę, że pomimo postępów we wdrażaniu Planu nadal występują istotne wyzwania związane z koordynacją opieki oraz dostępnością rehabilitacji i wsparcia społecznego dla pacjentów z chorobami rzadkimi¹⁵⁹. Jednocześnie przedstawiciele Ministerstwa Zdrowia wskazywali, że część tych działań pozostaje nadal w trakcie realizacji i wymaga zmian legislacyjnych¹⁶⁰.

Przyjęcie Planu stanowi istotny krok w kierunku poprawy koordynacji opieki nad osobami z chorobami rzadkimi, jednak jego efekty będą zależały od pełnego wdrożenia zaplanowanych narzędzi oraz zapewnienia rzeczywistego dostępu do diagnostyki, leczenia i rehabilitacji. Na dzień 1 lipca 2026 r. wdrażanie Planu pozostaje w toku, dlatego nie jest jeszcze możliwa pełna ocena jego wpływu na sytuację dzieci z chorobami rzadkimi.

¹⁵⁷ ERDERA – Strategic Research and Innovation Agenda s. 10-11.

¹⁵⁸ Załącznik do uchwały nr 179 Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2025 r. Plan dla Chorób Rzadkich na 2026 r.

¹⁵⁹ A. Paculanka, HCC 2026: Co dalej z Planem dla Chorób Rzadkich? 2026 r. Źródło:

<https://cowzdrowiu.pl/aktualnosci/post/hcc-2026-co-dalej-z-planem-dla-chorob-rzadkich> (dostęp dnia 8 lipca 2026 r.).

¹⁶⁰ Ibidem.

Ochrona dzieci z niepełnosprawnościami przed przemocą

Zapewnienie skutecznej ochrony dzieci z niepełnosprawnościami przed przemocą pozostaje istotnym wyzwaniem systemowym. W 2026 r. Rzecznik Praw Dziecka, wskazując na napływające zgłoszenia dotyczące przemocy wobec dzieci z niepełnosprawnościami oraz potrzebę wzmocnienia ich ochrony, powołał Zespół do spraw ochrony dzieci z niepełnosprawnościami przed przemocą, którego zadaniem jest analiza obowiązujących rozwiązań prawnych i praktyk oraz opracowanie rekomendacji służących zwiększeniu bezpieczeństwa tej szczególnie narażonej grupy dzieci¹⁶¹.

Potrzebę dalszych zmian systemowych potwierdzają również ustalenia Najwyższej Izby Kontroli, która wskazała na szereg rozwiązań organizacyjnych zwiększających ryzyko naruszenia bezpieczeństwa dzieci z niepełnosprawnością intelektualną przebywających w domach pomocy społecznej¹⁶².

Dzieci z niepełnosprawnościami w pieczy zastępczej

Według danych zebranych przez Główny Urząd Statystyczny, pod koniec 2025 r. w rodzinnej pieczy zastępczej przebywało 8,4 tys. dzieci posiadających orzeczenie o niepełnosprawności, natomiast w instytucjonalnej pieczy zastępczej było ich 2,4 tys.¹⁶³.

Pomimo podejmowanych działań na rzecz rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej dzieci z niepełnosprawnościami nadal kierowane są do domów opieki społecznej, pomimo tego, że placówki tego rodzaju nie są przeznaczone dla dzieci. W 2026 r. Rzecznik Praw Obywatelskich ponownie zwrócił uwagę, że pobyt dzieci z niepełnosprawnościami w domach pomocy społecznej nie służy ich dobru, a obowiązujące przepisy nie przewidują formalnej procedury zobowiązującej do aktywnego poszukiwania rodzin zastępczych lub adopcyjnych dla dzieci przebywających w tych placówkach¹⁶⁴. RPO wskazał również, że znikoma liczba dzieci opuszcza domy pomocy społecznej w celu przejścia do rodzinnej pieczy zastępczej lub adopcji, co oznacza, że prawo dzieci do wychowywania się w środowisku rodzinnym nadal nie jest w pełni realizowane. Wnioski te znajdują potwierdzenie również w ustaleniach Najwyższej Izby Kontroli, która wskazała, że obowiązujący model opieki nad dziećmi i młodzieżą z niepełnosprawnością intelektualną przebywającymi w domach pomocy społecznej nie

¹⁶¹ Rzecznik Praw Dziecka, Ochrona dzieci z niepełnosprawnością. Działania zespołu przy RPD, 2026 r. Źródło: <https://brpd.gov.pl/2026/04/07/ochrona-dzieci-z-niepelnosprawnoscia-dzialania-zespołu-przy-rpd/> (dostęp dnia 9 lipca 2026 r.).

¹⁶² Najwyższa Izba Kontroli, *DPS (nie) tylko dla dzieci i młodzieży*, 2026 r. (dalej: NIK, *DPS (nie) tylko dla dzieci i młodzieży*, 2026 r.). Źródło: <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/dps-nie-tylko-dla-dzieci-i-mlodziezy.html> (dostęp dnia 9 lipca 2026 r.).

¹⁶³ GUS, *Pieczą zastępczą w 2025 r.*, s. 1 i 3.

¹⁶⁴ Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 5 lutego 2026 r. do Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, sygn. 502.8.2026.JA.

zapewnia im w pełni warunków odpowiadających ich potrzebom rozwojowym, wskazując na konieczność dalszych zmian organizacyjnych i legislacyjnych w tym zakresie¹⁶⁵.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wskazało, że prowadzone są prace legislacyjne zmierzające do ograniczenia umieszczania dzieci w domach pomocy społecznej oraz wzmocnienia rodzinnych form pieczy zastępczej dla dzieci z niepełnosprawnościami¹⁶⁶. Projektowane rozwiązania zakładają m.in. wprowadzenie obowiązku podejmowania działań mających na celu zapewnienie dzieciom i młodzieży skierowanym do domów pomocy społecznej miejsca w rodzinnej pieczy zastępczej, sporządzanie i realizację indywidualnego planu pomocy. Jednocześnie projekt przewiduje likwidację możliwości kierowania dzieci do domów pomocy społecznej poprzez wprowadzenie do art. 54 wymienionej ustawy przesłankę pełnoletności jako warunku skierowania do tego rodzaju placówki. Rozwiązanie to stanowi element szerszej reformy systemu pomocy społecznej ukierunkowanej na deinstytucjonalizację usług społecznych. W odniesieniu do osób pełnoletnich, projekt zakłada, że skierowanie do domu pomocy społecznej powinno następować dopiero po rozważeniu i wykorzystaniu dostępnych środowiskowych form wsparcia, w szczególności usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych oraz mieszkań wspomaganych i treningowych.

Na dzień 1 lipca 2026 r. rozwiązania te pozostają jednak na etapie prac legislacyjnych, dlatego ich wpływ na sytuację dzieci z niepełnosprawnościami nie może być jeszcze oceniony¹⁶⁷.

Rekomendacje:

1. zapewnienie dzieciom z niepełnosprawnością oraz ich rodzinom dostęp do stabilnych i powszechnie dostępnych usług społecznych, w szczególności asystencji osobistej i opieki wytnieniowej,
2. przegląd polityk społecznych dotyczących osób z niepełnosprawnością pod kątem potrzeb dzieci z niepełnosprawnością i ich rodzin,
3. zapewnienie wsparcia informacyjnego i psychologicznego rodzicom dziecka z niepełnosprawnością w okresie bezpośrednio po jego narodzinach lub otrzymaniu diagnozy,
4. kontynuowanie działań na rzecz zapewnienia pełnej dostępności edukacji poprzez likwidację barier architektonicznych, rozwijanie dostępności sensorycznej oraz wdrażanie zasad projektowania uniwersalnego w edukacji,

¹⁶⁵ NIK, *DPS (nie) tylko dla dzieci i młodzieży*, 2026 r.

¹⁶⁶ Odpowiedź Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 30 marca 2026 r., sygn. DPS-XIII.070.44.2026. Źródło:

https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2026-03/Odpowiedz_MRPiPS_dzieci_ozn_placowki_30_03_2026.pdf (dostęp dnia 20 lipca 2026 r.).

¹⁶⁷ Rządowe Centrum Legislacji, Projekt ustawy o zmianie ustawy pomocy społecznej oraz niektórych innych ustaw nr wykazu UD315. Źródło: <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12408603> (dostęp dnia 9 lipca 2026 r.).

5. zapewnienie systematycznego monitorowania stopnia dostępności placówek oświatowych, obejmującego również rozwiązania z zakresu dostępności sensorycznej oraz organizacyjnej,
6. zwiększenie dostępności do alternatywnych i wspomagających metod komunikacji (AAC) oraz rozwijanie kompetencji kadry pedagogicznej w zakresie Polskiego Języka Migowego, przy jednoczesnym rozwoju edukacji dwujęzycznej dla uczniów z niepełnosprawnością słuchu,
7. zapewnienie równego dostępu dzieci z niepełnosprawnościami do edukacji ponadpodstawowej poprzez zwiększanie dostępności szkół, rozwój transportu dostosowanego do potrzeb uczniów oraz odpowiednie przygotowanie internatów i burs,
8. zwiększenie dostępności do specjalistycznego wsparcia w szkołach, w szczególności logopedycznego, psychologicznego, pedagogicznego oraz nauczycieli współorganizujących kształcenie, adekwatnie do potrzeb uczniów z niepełnosprawnościami,
9. zapewnienie w szkołach posiłków dla dzieci wymagających diet eliminacyjnych ze względu na swój stan zdrowia,
10. kontynuowanie Planu dla Chorób Rzadkich oraz zapewnienie dzieciom z niepełnosprawnościami dostępu do wczesnej diagnostyki, leczenia i rehabilitacji,
11. wdrożenie standardów ochrony dzieci z niepełnosprawnościami przed przemocą, uwzględniających ich szczególne potrzeby oraz zapewniających skuteczne mechanizmy monitorowania i zgłaszania naruszeń,
12. przyjęcie rozwiązań legislacyjnych zakazujących umieszczania dzieci w domach pomocy społecznej oraz zapewnienie dzieciom z niepełnosprawnościami pozbawionym opieki rodzicielskiej możliwości wychowywania się w środowisku rodzinnym, w szczególności poprzez kontynuowanie procesu deinstytucjonalizacji, rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej dla dzieci z niepełnosprawnościami oraz odpowiedniego wsparcia dla rodzin zastępczych,
13. zapewnienie systematycznego gromadzenia, analizowania i publikowania danych dotyczących sytuacji dzieci z niepełnosprawnościami, zgodnie z zaleceniami Komitetu Praw Dziecka ONZ.

Podstawowa opieka zdrowotna

Zalecenia Komitetu Praw Dziecka

Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski [...]

H. Podstawowa opieka zdrowotna (Art. 6, 18 (3), 24, 26, 27 (1) - (3) i 33 Konwencji)

Zdrowie i ochrona zdrowia

33. Komitet z zadowoleniem przyjmuje przyjęcie Ustawy o opiece zdrowotnej nad uczniami w 2019 r., powstanie nowych gabinetów stomatologicznych w małych miastach, na obszarach wiejskich i w szkołach oraz przeprowadzanie badań na temat żywienia i podejmowanie innych działań mających na celu poprawę standardów żywieniowych w szkołach. Komitet nadal niepokoją jednak następujące kwestie:
- a) Rosnąca liczba dzieci z wadami wrodzonymi i schorzeniami rozpoczynającymi się w okresie okołoporodowym;
 - b) Rosnąca śmiertelność wśród dzieci spowodowana nowotworami;
 - c) Rosnąca liczba dzieci wymagających opieki paliatywnej i niewystarczające wsparcie finansowe zapewniane przez państwo;
 - d) Ograniczona dostępność i dostęp do specjalistycznej opieki ambulatoryjnej i długi okres oczekiwania dla dzieci znajdujących się w trudnej sytuacji z powodów społecznych i ekonomicznych, w tym dzieci z niepełnosprawnościami i dzieci romskich, w szczególności w zakresie leczenia neonatologicznego, pediatrycznego i ortodontycznego;
 - e) Rosnąca liczba rodziców niewyrażających zgody na standardowe, rutynowe szczepienia u swoich dzieci;
 - f) Pojawienie się zakażeń w warunkach szpitalnych oraz lekoopornych szczepów bakterii oraz ich wpływ na zdrowie dzieci;
 - g) Niedostateczne monitorowanie i informacje na temat karmienia piersią oraz brak wsparcia finansowego ze strony państwa w zakresie promowania karmienia piersią;
 - h) Występowanie otyłości u dzieci i niewłaściwy sposób odżywiania wśród dzieci, ubogi w owoce i warzywa.
34. Zgodnie z Komentarzem Ogólnym nr 15 (2013) w sprawie prawa dziecka do jak najwyższego poziomu zdrowia oraz celem 3.8 Celów Zrównoważonego Rozwoju, Komitet zaleca, aby Państwo-Strona:
- a) Zwiększyło jakość i zakres opieki zdrowotnej nad matką i dzieckiem w celu zapewnienia odpowiednich badań przesiewowych, wykrywania i terminowej interwencji w przypadku jakichkolwiek powikłań występujących zarówno u matki jak i u dziecka oraz zapewnienia odpowiedniego doradztwa dla rodziców przez cały czas trwania ciąży;
 - b) Zwiększyło dostęp do leczenia onkologicznego dla dzieci i młodzieży, zwiększyło świadomość wśród lekarzy, dzieci i rodziców w zakresie wczesnych symptomów nowotworów, zwiększyło dostęp do leczenia i zapewniło wystarczające zasoby finansowe, aby takie leczenie było dostępne pod względem finansowym;
 - c) Zabezpieczyło stabilne wsparcie finansowe w zakresie zapewniania opieki paliatywnej dla dzieci;
 - d) Zapewniło dostępność i równy dostęp do specjalistycznej opieki ambulatoryjnej o wysokiej jakości, w szczególności do opieki neonatologicznej, pediatrycznej i ortodontycznej, wszystkim dzieciom w kraju, w tym dzieciom znajdującym się w trudnej sytuacji społecznej i ekonomicznej, zwłaszcza

dzieciom romskim i z niepełnosprawnością;

- e) Podjęło działania w celu zwiększenia liczby realizowanych szczepień, w tym poprzez przeprowadzanie rutynowych kampanii promujących szczepienia i zapewniło odbycie przez specjalistów i pracowników służby ochrony zdrowia szkoleń w zakresie pracy z dziećmi i skutecznego komunikowania się z ich rodzicami i rodzinami;
- f) Podjęło działania w reakcji na dominujące występowanie zakażeń w warunkach szpitalnych u dzieci oraz uwzględniło wpływ lekoopornych szczepów bakterii na zdrowie dzieci;
- g) Zwiększyło wsparcie, w tym wsparcie finansowe, w celu promowania najlepszych praktyk w zakresie karmienia piersią oraz monitorowało wdrażanie Międzynarodowego Kodeksu Marketingu Produktów Zastępujących Mleko Kobiące;
- h) Odniosło się do problemu otyłości u dzieci, w tym poprzez promowanie zdrowego stylu odżywiania, który uwzględnia spożywanie dziennej porcji owoców i warzyw oraz aktywność fizyczną.

Zdrowie psychiczne

35. Komitet zwraca uwagę na rosnącą liczbę nastolatków cierpiących na depresję lub zaburzenia lękowe a także z powodu stresu, często w związku ze szkołą, rosnącą liczbę nastolatków mających myśli samobójcze, którzy są przyjmowani do centrów zdrowia psychicznego oraz na niedostateczną liczbę psychologów i psychiatrów dziecięcych w Państwo-Stronie. Zgodnie z celem 3.4 Celów Zrównoważonego Rozwoju, Komitet zaleca, aby Państwo-Strona:
- a) Przeprowadziło badania dotyczące pierwotnych przyczyn samobójstw wśród dzieci oraz na podstawie wyników tych badań, opracowało strategię zapobiegania zachowaniom samobójczym ze szczególną uwagą zwróconą na dzieci, tj. ukierunkowaną na redukcję stresu, poprawę dobrostanu psychicznego, promowanie zdrowego stylu życia i aktywności fizycznej oraz wzmacnianie ochrony socjalnej i usług społecznych, przy uwzględnieniu najlepszych praktyk stosowanych w innych krajach;
 - b) Przeznaczyło odpowiednie zasoby ludzkie, techniczne i finansowe na usługi i programy z zakresu zdrowia psychicznego, aby zapewnić, że liczba wykwalifikowanych pracowników służby zdrowia, w tym psychologów i psychiatrów dzieci i młodzieży, oraz liczba dostępnych miejsc w ośrodkach jest dostateczna, aby zaspokoić potrzeby dzieci.

Zdrowie nastolatków

36. Komitet odnotowuje wysiłki podejmowane przez Państwo-Stronę w celu zapobiegania uzależnieniom oraz działania podejmowane w ramach krajowego programu przeciwdziałania narkomanii i krajowego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. Zgodnie z Komentarzem Ogólnym nr 4 (2003) w sprawie zdrowia i rozwoju młodzieży w kontekście Konwencji i Komentarzem Ogólnym nr 20 (2016) w sprawie realizacji praw dziecka w okresie dojrzewania oraz celami 3.5 i 5.6 Celów Zrównoważonego Rozwoju, Komitet wraca do swoich poprzednich zaleceń¹⁶⁸ i wzywa Państwo-Stronę do:
- a) Rozszerzenia zakresu obowiązkowego przedmiotu: wychowanie do życia w rodzinie w taki sposób, aby nastolatki mieli dostęp do wszechstronnej, odpowiedniej do wieku, opartej na nauce i wolnej od stereotypów na temat płci edukacji o życiu seksualnym i reprodukcyjnym, w tym informacji o zapobieganiu ciąży w młodym wieku i zachowaniach seksualnych wysokiego ryzyka, kwestiach związanych z orientacją seksualną i tożsamością płciową, planowaniu rodziny i środkach antykoncepcyjnych oraz zapobieganiu i leczeniu chorób przenoszonych drogą płciową;
 - b) Zapewnienia pełnego dostępu do usług w zakresie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego, dostosowanych do potrzeb dziewcząt, dzieci z niepełnosprawnością oraz dzieci o orientacji homoseksualnej lub biseksualnej oraz dzieci transpłciowych i interpłciowych;
 - c) Zapewnienia nastolatkom łatwego dostępu do pełnego asortymentu nowoczesnych środków

¹⁶⁸CRC/C/POL/CO/3-4., ust. 39.

antykonceptyjnych oraz związanych z tym informacji i usług, w tym antykoncepcji awaryjnej;

- d) Dekryminalizacji aborcji we wszystkich przypadkach i zapewnienia dziewczętom dostępu do bezpiecznej aborcji i opieki poaborcyjnej, każdorazowo dając im możliwość wyrażenia swoich poglądów i uwzględniając te poglądy w należyty sposób w procesie podejmowania decyzji;
- e) Zapewnienia pracownikom służby zdrowia szkoleń w zakresie wspierania dzieci z niepełnosprawnością oraz dzieci o orientacji homoseksualnej lub biseksualnej i dzieci transpłciowych i interplciowych;
- f) Wzmocnienia działań w zakresie zapobiegania paleniu tytoniu, problemom alkoholowym i narkomanii wśród młodzieży oraz zapewnienia terapii odwykowych osobom jej potrzebującym.

Wpływ zmian klimatycznych na prawa dziecka i zdrowie środowiskowe

37. Odnotowując powołanie Młodzieżowej Rady Klimatycznej i Młodzieżowej Rady Ekologicznej oraz odwołując się do celów 3.9 i 13.3 Celów Zrównoważonego Rozwoju, Komitet wzywa Państwo-Stronę do:
- a) Przyjęcia pilnych środków ograniczających zgodnie z celami i terminami dotyczącymi ograniczenia emisji gazów cieplarnianych w ramach zobowiązań międzynarodowych określonych w Porozumieniu paryskim;
 - b) Stopniowego wycofywania się z finansowania elektrowni węglowych i przyspieszenia przejścia na energię odnawialną;
 - c) Usprawnienia wdrażania krajowych programów ochrony powietrza;
 - d) Umieszczenia praw i uczestnictwa dzieci w centrum krajowych i międzynarodowych strategii adaptacji do zmian klimatu i łagodzenia ich skutków;
 - e) Dokonania oceny wpływu zanieczyszczenia powietrza pochodzącego z elektrowni węglowych i środków transportu na zdrowie dzieci jako podstawy do zaprojektowania strategii, dobrze opracowanej pod względem zasobów, w celu zaradzenia istniejącej sytuacji oraz wprowadzenia rygorystycznych regulacji dotyczących maksymalnych dozwolonych emisji zanieczyszczeń powietrza, w tym tych generowanych przez przedsiębiorstwa prywatne;
 - f) Zwiększenia świadomości wśród dzieci i ich przygotowania na zmianę klimatu i występowanie katastrof naturalnych poprzez wprowadzenie przedmiotu do szkolnego programu nauczania i programów doskonalenia zawodowego nauczycieli.

Standard życia

38. Odnotowując wprowadzenie świadczeń wychowawczych oraz odwołując się do celu 1.3 Celów Zrównoważonego Rozwoju, Komitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło odpowiedni i zrównoważony standard życia wszystkim dzieciom na jego terytorium, w szczególności tym, które znajdują się w najtrudniejszej sytuacji. Komitet zaleca, aby Państwo-Strona:
- a) Stosowało wielowymiarowe podejście do ubóstwa dzieci w zakresie jego pomiaru i opracowania krajowej strategii na rzecz zmniejszenia ubóstwa koncentrującej się w szczególności na dzieciach i rodzinach w trudnej sytuacji oraz przeznaczyło odpowiednie środki na jej realizację;
 - b) Zwiększyło programy wsparcia dla rodziców samotnie wychowujących jedno dziecko, rodziców dzieci z niepełnosprawnością i dzieci bez opieki rodzicielskiej;
 - c) Opracowało i stosowało mechanizm egzekwowania obowiązku alimentacyjnego względem dzieci, zgodnie z Art. 27 (4) Konwencji.

Ocena realizacji i rekomendacje

Zdrowie psychiczne¹⁶⁹

35. Zgodnie z aktualnymi ustaleniami literatury przedmiotu zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży w Polsce pozostaje obszarem wymagającym szczególnej uwagi. W populacji nastolatków obserwuje się częstsze występowanie zaburzeń nastroju, nasilonych reakcji lękowych oraz długotrwałego stresu. Wskazuje się, że problemy te rozwijają się w wyniku współdziałania czynników biologicznych, psychologicznych i środowiskowych¹⁷⁰.

W 2025 r. szczególnie widoczne stały się konsekwencje tych trudności w codziennym funkcjonowaniu młodzieży. Coraz częściej zgłaszano problemy ze snem, napięcie emocjonalne oraz poczucie przeciążenia wymaganiami szkolnymi i społecznymi. Objawy te wpływały na koncentrację, ograniczały aktywność społeczną oraz osłabiały poczucie sprawczości i bezpieczeństwa emocjonalnego młodych ludzi.

Analizy wskazują, że trudności te mają charakter wieloczynnikowy i rozwijają się w wyniku współdziałania podatności indywidualnych oraz czynników środowiskowych.

Do najważniejszych należą:

1. czynniki biologiczne – obejmujące neurobiologiczne procesy dojrzewania, zwiększoną reaktywność układu stresu oraz zmiany hormonalne okresu adolescencji, które mogą nasilać wahania nastroju i impulsywność,
2. czynniki psychospołeczne – konflikty rówieśnicze, doświadczenia przemocy, hejt, trudności rodzinne, brak poczucia przynależności oraz chroniczne poczucie osamotnienia,
3. uwarunkowania szkolne – presja osiągnięć, przeciążenie obowiązkami edukacyjnymi, niewystarczające wsparcie emocjonalne w środowisku szkolnym oraz ekspozycja na przemoc rówieśniczą, w tym cyberprzemoc,
4. długotrwałe skutki destabilizacji społecznej – obejmujące utratę poczucia bezpieczeństwa, doświadczenia strat oraz przewlekłe przeciążenie stresem.

Coraz wyraźniej widoczne jest funkcjonowanie młodzieży w modelu równoległego życia online i offline (*dual-reality functioning*). Dla wielu nastolatków przestrzeń cyfrowa stała się jednym z głównych środowisk budowania relacji i tożsamości. Przy niewystarczającym wsparciu dorosłych oraz ograniczonych mechanizmach ochronnych zwiększa to ekspozycję na porównania społeczne, przemoc rówieśniczą w formie cyfrowej oraz treści promujące zachowania autoagresywne. Badania wskazują, na związek pomiędzy niektórymi wzorcami intensywnego lub problemowego korzystania z mediów społecznościowych a nasileniem

¹⁶⁹ Punkt pt. „Zdrowie psychiczne” został opracowany przez prof. Marlenę Stradomską na zlecenie Stowarzyszenia Polski Komitet Narodowy UNICEF.

¹⁷⁰ S. Kuczyńska, E. Sokołowska, *Zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży – uwarunkowania i rekomendacje*, Psychologia wychowawcza, Nr 27/2023, Warszawa 2023 r.

objawów depresyjnych, lękowych i zaburzeń snu. Charakter i kierunek tych zależności pozostają jednak złożone¹⁷¹.

W 2025 r. w Polsce utrzymywała się poważna skala zachowań samobójczych wśród dzieci i młodzieży. Zgodnie z danymi Komendy Głównej Policji odnotowano 1 925 prób samobójczych oraz 161 zgonów w wyniku samobójstwa w grupie osób do 18. r.ż. W porównaniu z 2024 r., kiedy zarejestrowano 2 054 próby i 127 zgonów, liczba prób zmniejszyła się o około 6%, natomiast liczba zgonów wzrosła o około 27%. Dane te nie pozwalają zatem na jednoznaczne stwierdzenie poprawy sytuacji: zahamowaniu wzrostu liczby rejestrowanych prób towarzyszył wyraźny wzrost liczby zdarzeń zakończonych śmiercią. Szczególnie niepokojące pozostają dane dotyczące dzieci w wieku 7–12 lat, wśród których zarejestrowano 83 próby samobójcze oraz 5 zgonów.

Skala zjawiska znajduje potwierdzenie również w wynikach ogólnopolskiego badania reprezentatywnego przeprowadzonego w 2025 r. na próbie 1818 uczniów klas VII szkół podstawowych oraz klas III szkół ponadpodstawowych, które wykazało, że myśli samobójcze deklarowało 17% uczniów klas VII oraz 23% uczniów klas III, natomiast do prób samobójczych przyznało się odpowiednio 8% i 12% badanych. Dane te wskazują, że rozpowszechnienie zachowań suicydalnych w populacji młodzieży istotnie wykracza poza przypadki rejestrowane w statystykach zdarzeń zakończonych interwencją medyczną lub zgonem¹⁷².

Wzorce płciowe pozostają wyraźne: dziewczęta częściej zgłaszają myśli samobójcze i podejmują próby, natomiast chłopcy częściej umierają w wyniku samobójstw, co wiąże się najczęściej z wyborem bardziej śmiertelnych metod oraz rzadszym korzystaniem z pomocy na wczesnym etapie kryzysu¹⁷³.

W literaturze podkreśla się, że zachowania samobójcze są rezultatem współwystępowania wielu czynników ryzyka, w tym zaburzeń depresyjnych i lękowych, doświadczeń przemocy, w tym hejtu i zaniedbania, nadużywania substancji psychoaktywnych oraz ograniczonego wsparcia społecznego. Zjawiska te nakładają się na presję szkolną, trudności w relacjach rówieśniczych oraz rosnące obciążenie stresem.

Istotną barierą pozostaje ograniczona dostępność specjalistycznej opieki psychicznej dla dzieci i młodzieży. Niedobór psychiatrów dziecięcych, psychologów i psychoterapeutów skutkuje wydłużonym czasem oczekiwania na pomoc, co utrudnia wczesną interwencję i zwiększa ryzyko eskalacji kryzysu. Ograniczenia te mają charakter systemowy i przyczyniają się do pogłębiania nierówności w dostępie do wsparcia, szczególnie w regionach oddalonych od dużych ośrodków miejskich.

¹⁷¹ P.M. Valkenburg, A. Meier, I. Beyens, *Social media use and adolescents' mental health: An umbrella review of the evidence. Current Opinion in Psychology*, 2022 r., s. 44, 58–68.

¹⁷² H. Witkowska, *Zachowania samobójcze wśród polskich nastolatków*, 2025 r.

¹⁷³ K. Hawton, K. Williams, *The Papageno effect and gender differences in suicide*, *British Journal of Psychiatry*, Nr 219(2), s. 419–425, 2021 r.

Cel 3.4 Agendy Zrównoważonego Rozwoju przyjętej przez United Nations odnosi się do redukcji przedwczesnej umieralności z powodu chorób niezakaźnych oraz promocji zdrowia psychicznego i dobrostanu. Włączenie zdrowia psychicznego młodzieży do tego celu podkreśla jego znaczenie dla zrównoważonego rozwoju, edukacji, relacji społecznych oraz przyszłego funkcjonowania młodego pokolenia¹⁷⁴.

Realizacja tego celu wymaga działań wielopoziomowych obejmujących promocję zdrowia psychicznego, wczesne wykrywanie czynników ryzyka, zwiększenie dostępności leczenia oraz redukcję stygmatyzacji. Monitorowanie postępów odbywa się poprzez analizę wskaźników takich jak rozpowszechnienie zaburzeń psychicznych, liczba zachowań samobójczych oraz dostępność usług wsparcia.

Odwołując się do celu 3.4 Celów Zrównoważonego Rozwoju (SDGs), wskazuje się na potrzebę wzmocnienia systemowych działań ukierunkowanych na zapobieganie samobójstwom wśród dzieci i młodzieży. W 2025 r. utrzymywał się wysoki poziom zgłoszeń dotyczących kryzysów psychicznych w tej grupie, co podkreśla konieczność pogłębionego rozumienia mechanizmów prowadzących do zachowań samobójczych.

Zaleca się prowadzenie kompleksowych badań nad uwarunkowaniami zachowań samobójczych wśród dzieci i młodzieży. Badania te powinny uwzględniać zarówno czynniki ryzyka, jak i czynniki ochronne, a także zmieniające się uwarunkowania społeczne i cyfrowe¹⁷⁵.

Czynniki ryzyka obejmują między innymi:

- czynniki indywidualne – zaburzenia depresyjne i lękowe, doświadczenia traumatyczne (w tym przemoc fizyczna, psychiczna i seksualna), przewlekłe choroby somatyczne, impulsywność, niska samoocena oraz trudności w regulacji emocji;
- czynniki rodzinne – konflikty w rodzinie, przemoc domowa, rozpad relacji rodzinnych, problemy zdrowia psychicznego u opiekunów oraz nadużywanie substancji psychoaktywnych w środowisku domowym;
- czynniki środowiskowe i rówieśnicze – odrzucenie społeczne, bullying i cyberprzemoc, presja osiągnięć szkolnych, dyskryminacja oraz ograniczony dostęp do wsparcia społecznego;
- współczesne zagrożenia cyfrowe – kontakt z treściami promującymi samouszkodzenia, dostęp do społeczności normalizujących zachowania autoagresywne, presja wizerunkowa w mediach społecznościowych oraz zjawisko tzw. *suicide contagion* w przestrzeni online¹⁷⁶.

Badania powinny również uwzględniać specyfikę rozwoju dzieci i młodzieży, w tym zmiany neurobiologiczne, hormonalne i poznawcze, które wpływają na sposób przeżywania stresu oraz podejmowania decyzji w sytuacjach kryzysowych.

¹⁷⁴ United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution A/RES/70/1.2015.

¹⁷⁵ K. Hawton, K. Williams The Papageno effect and suicide prevention. British Journal of Psychiatry, 2022 r.

¹⁷⁶ B. Shain, Suicide prevention in children and adolescents. Pediatrics, 2016 r.; aktualizacje AAP 2022–2024 r.

Równolegle istotne jest rozpoznanie czynników, które zmniejszają ryzyko zachowań samobójczych. Do najważniejszych należą:

- stabilne i wspierające relacje rodzinne,
- poczucie przynależności i akceptacji w grupie rówieśniczej,
- dostęp do zaufanej osoby dorosłej,
- umiejętności radzenia sobie ze stresem i regulacji emocji (*coping skills*),
- skoncentrowanie się na rozwoju pasji i zainteresowań,
- dostęp do opieki psychologicznej i psychiatrycznej na wczesnym etapie trudności.

Istotnym elementem jest także rozwijanie kompetencji komunikacyjnych dorosłych w kontakcie z dziećmi i młodzieżą, tak aby młodzi ludzie mogli bezpiecznie sygnalizować swoje trudności¹⁷⁷.

Na podstawie wyników badań zaleca się również opracowanie i wdrożenie krajowej strategii zapobiegania samobójstwom wśród dzieci i młodzieży. Strategia ta powinna być oparta na dowodach naukowych (*evidence-based*) i dostosowana do lokalnego kontekstu społecznego.

Powinna ona obejmować:

- działania profilaktyczne – programy edukacyjne i psychoedukacyjne dla dzieci, młodzieży, rodziców i nauczycieli, zwiększające wiedzę na temat zdrowia psychicznego, rozpoznawania objawów kryzysu oraz umiejętności radzenia sobie ze stresem,
- wczesną interwencję – rozwój systemów wczesnego wykrywania problemów psychicznych w szkołach i społecznościach lokalnych oraz dostęp do interwencji kryzysowej,
- zapewnienie dostępu do opieki – zwiększenie dostępności profesjonalnej pomocy psychologicznej i psychiatrycznej, w tym terapii oraz leczenia farmakologicznego w razie potrzeby.

Dzieci i młodzież wymagają interwencji adekwatnych do etapu rozwojowego. Strategie zapobiegania samobójstwom powinny uwzględniać rozwijający się układ nerwowy, specyfikę regulacji emocji w okresie dojrzewania oraz znaczenie relacji rówieśniczych i rodzinnych.

Działania powinny koncentrować się na redukcji przewlekłego stresu, promowaniu zdrowego stylu życia (sen, aktywność fizyczna, odżywianie), budowaniu poczucia własnej wartości i kompetencji społecznych, ograniczaniu nadmiernej presji szkolnej, wzmacnianiu systemów wsparcia społecznego i środowiskowego.

¹⁷⁷ K. Hawton, K. Williams, *The Papageno effect and media reporting of suicide*. British Journal of Psychiatry, 2021 r., s. 178.

Zaleca się korzystanie z doświadczeń innych państw oraz adaptowanie sprawdzonych rozwiązań do lokalnego kontekstu. Międzynarodowa współpraca w zakresie profilaktyki samobójstw umożliwi rozwój skutecznych modeli wsparcia i systemów wczesnej interwencji.

Podejście to powinno mieć charakter wielopoziomowy – od badań naukowych, poprzez profilaktykę i interwencję, aż po zapewnienie dostępności opieki i wzmacnianie systemów wsparcia społecznego. Kompleksowa realizacja tych działań może znacząco przyczynić się do ograniczenia liczby samobójstw wśród dzieci i młodzieży.

Zalecenie to odnosi się do jednego z najbardziej krytycznych warunków skutecznego systemu ochrony zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży – zapewnienia adekwatnych zasobów umożliwiających terminową, ciągłą i kompleksową pomoc. W 2025 r. utrzymujące się braki kadrowe, infrastrukturalne i finansowe nadal ograniczały dostęp dzieci i młodzieży do wsparcia, sprzyjając pogłębianiu się kryzysów psychicznych oraz zwiększając ryzyko konieczności interwencji w stanach ostrych.

Kluczowe znaczenie ma zwiększenie liczby wykwalifikowanych specjalistów, w szczególności psychologów dziecięcych i młodzieżowych, psychiatrów dzieci i młodzieży, psychoterapeutów, pedagogów specjalnych, terapeutów środowiskowych oraz interwentów kryzysowych. Niedobór kadr w tych obszarach ma charakter systemowy, a jego konsekwencją są długie kolejki oczekiwania na świadczenia, ograniczona dostępność wczesnej interwencji oraz utrudniony dostęp do terapii specjalistycznej – szczególnie dla dzieci pochodzących z rodzin o niższym statusie ekonomicznym.

Równolegle konieczne jest inwestowanie w rozwój zawodowy personelu poprzez systematyczne szkolenia, supervizję kliniczną oraz zapewnienie dostępu do aktualnej wiedzy naukowej i narzędzi opartych na dowodach (ang. *evidence-based practice*). Efektywna opieka nad zdrowiem psychicznym dzieci wymaga ścisłej współpracy interdyscyplinarnej pomiędzy specjalistami ochrony zdrowia, edukacji oraz pomocy społecznej.

Istotnym elementem pozostaje również rozwój zasobów technicznych i infrastrukturalnych, obejmujących:

- zapewnienie odpowiedniej infrastruktury, w tym poradni zdrowia psychicznego, gabinetów psychologicznych i psychiatrycznych, oddziałów psychiatrycznych dla dzieci i młodzieży, ośrodków interwencji kryzysowej oraz placówek oferujących wsparcie środowiskowe,
- dostęp do nowoczesnych narzędzi diagnostycznych i terapeutycznych opartych na aktualnych dowodach naukowych, wraz z ich standaryzacją i wdrażaniem na poziomie ogólnokrajowym,
- wykorzystanie technologii teleinformatycznych, w tym telekonsultacji i platform wsparcia online, w celu zwiększenia dostępności pomocy w regionach o ograniczonej infrastrukturze specjalistycznej,
- zapewnienie stabilnego finansowania usług i programów z zakresu zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, obejmującego działania profilaktyczne, interwencyjne i terapeutyczne,

a także refundację świadczeń tak, aby były one dostępne niezależnie od sytuacji materialnej rodziny; istotne jest również finansowanie badań naukowych dotyczących przyczyn, przebiegu i leczenia zaburzeń psychicznych w wieku rozwojowym,

- zapewnienie odpowiedniej liczby łóżek w oddziałach psychiatrycznych dla dzieci i młodzieży, tak aby w sytuacjach kryzysowych możliwe było udzielenie opieki całodobowej, przy jednoczesnym rozwijaniu alternatywnych form wsparcia, takich jak zespoły środowiskowe, interwencje kryzysowe w miejscu zamieszkania oraz hostele terapeutyczne, które ograniczają konieczność hospitalizacji i sprzyjają leczeniu w środowisku dziecka.

Zalecenie dotyczące alokacji zasobów stanowi fundament skutecznej odpowiedzi systemowej na potrzeby w zakresie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży. Odpowiednie zasoby ludzkie, techniczne i finansowe są warunkiem niezbędnym do realizacji działań profilaktycznych, wczesnej interwencji oraz leczenia, a tym samym do ograniczenia długofalowych konsekwencji kryzysów psychicznych w populacji dzieci i młodzieży.

Podsumowanie

Raport wskazuje na alarmujący kryzys zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży w Polsce, objawiający się wysoką skalą stanów lękowych, depresji oraz prób samobójczych – w tym 1 925 takich incydentów w 2025 roku. Problemy te wynikają z splotu czynników biologicznych, presji edukacyjnej, przemocy oraz funkcjonowania w rzeczywistości cyfrowej (dual-reality), która nasila ekspozycję na hejt i izolację. Główną przeszkodą w opanowaniu kryzysu pozostaje systemowy niedobór psychiatrów i psychologów, co drastycznie ogranicza dostęp do wczesnej interwencji. Dokument wzywa do uznania zdrowia psychicznego za priorytet państwowy i wdrożenia strategii opartej na dowodach, skupionej na wsparciu środowiskowym oraz profilaktyce szkolnej.

Rekomendacje:

1. uznanie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży za priorytet polityki publicznej oraz systematyczne uwzględnianie tej problematyki w krajowych dokumentach strategicznych, w powiązaniu z realizacją celu 3.4 Celów Zrównoważonego Rozwoju,
2. zapewnienie trwałej współpracy międzysektorowej i międzyresortowej, obejmującej obszary zdrowia, edukacji, polityki społecznej, bezpieczeństwa publicznego oraz ochrony praw dziecka,
3. opracowanie i wdrożenie kompleksowej krajowej strategii zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, opartej na wynikach badań naukowych, analizie potrzeb populacyjnych oraz jasno określonych wskaźnikach monitorowania postępów,

4. zwiększenie nakładów finansowych i organizacyjnych na system wsparcia zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, tak aby zapewnić równy dostęp do usług oraz długofalową stabilność programów profilaktycznych, interwencyjnych i terapeutycznych,
5. podejmowanie działań mających na celu zwiększenie liczby specjalistów pracujących z dziećmi i młodzieżą, w tym psychologów, psychoterapeutów, interwentów kryzysowych, pedagogów, terapeutów środowiskowych oraz innych specjalistów ochrony zdrowia psychicznego,
6. wspieranie kształcenia specjalistycznego i studiów podyplomowych w obszarach takich jak suicydologia, interwencja kryzysowa czy psychotraumatologia dziecięca,
7. inwestowanie w systemy superwizji, mentoringu i ciągłego doskonalenia zawodowego personelu,
8. wzmacnianie współpracy interdyscyplinarnej pomiędzy specjalistami ochrony zdrowia, edukacji, pomocy społecznej oraz służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo dzieci,
9. zwiększenie dostępności ambulatoryjnych usług zdrowia psychicznego dla dzieci i młodzieży, w tym poradni psychologicznych i psychiatrycznych,
10. zapewnienie bezpłatnych lub refundowanych świadczeń specjalistycznych w celu ograniczenia barier ekonomicznych w dostępie do pomocy,
11. rozwój opieki środowiskowej i wzmacnianie roli lokalnych centrów zdrowia psychicznego, umożliwiających kompleksowe wsparcie blisko miejsca zamieszkania dziecka,
12. rozszerzanie wykorzystania telemedycyny i narzędzi cyfrowych w celu zwiększenia dostępności specjalistycznej pomocy w regionach o ograniczonej infrastrukturze,
13. wdrażanie programów profilaktycznych w placówkach opieki nad małymi dziećmi, przedszkolach, szkołach i placówkach opiekuńczo-wychowawczych, obejmujących dzieci, młodzież oraz kadrę pracującą z dziećmi,
14. realizacja kampanii społecznych opartych na wiedzy naukowej i dostosowanych do kontekstu społeczno-kulturowego,
15. projektowanie działań profilaktycznych w oparciu o krajowe dane i analizy, aby zapewnić ich adekwatność i skuteczność,
16. wdrażanie systemów wczesnego wykrywania trudności psychicznych w środowisku szkolnym i opiekuńczym,
17. tworzenie mobilnych zespołów interwencji kryzysowej, zdolnych do udzielania wsparcia w miejscu zamieszkania dziecka,

18. zapewnienie odpowiedniej liczby łóżek psychiatrycznych dla dzieci i młodzieży przy jednoczesnym rozwijaniu alternatywnych form opieki środowiskowej,
19. zwiększenie finansowania badań dotyczących przyczyn, diagnozy, leczenia oraz profilaktyki zaburzeń psychicznych u dzieci i młodzieży, a także systematycznej ewaluacji skuteczności wdrażanych programów,
20. wprowadzenie systematycznych szkoleń dla nauczycieli i personelu szkolnego w zakresie rozpoznawania objawów problemów psychicznych u dzieci i młodzieży,
21. szkolenia z zakresu udzielania pierwszej pomocy psychologicznej oraz zasad kierowania do odpowiednich specjalistów,
22. włączanie do programów edukacyjnych treści dotyczących wsparcia rówieśniczego, regulacji emocji oraz budowania dobrostanu psychicznego,
23. opracowanie zestawu wskaźników monitorujących postępy w zakresie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży,
24. prowadzenie regularnej ewaluacji działań oraz dostosowywanie polityk i programów w oparciu o wyniki analiz.

Realizacja powyższych zaleceń, opartych na aktualnej wiedzy naukowej i dobrych praktykach międzynarodowych, stanowi warunek budowy spójnego, dostępnego i skutecznego systemu wsparcia zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży.

Wpływ zmian klimatycznych na prawa dziecka i zdrowie środowiskowe¹⁷⁸

37. Jak wskazuje raport UNICEF „Children’s Climate Risk Report 2026” niemal wszystkie dzieci na świecie są obecnie narażone na co najmniej jedno zagrożenie klimatyczne lub środowiskowe¹⁷⁹.

Około połowa (1,1 mld dzieci) doświadcza trzech lub więcej zagrożeń jednocześnie. Choć w skali globalnej Polska należy do państw relatywnie mniej narażonych na najpoważniejsze skutki zmian klimatu, ekstremalne zjawiska pogodowe pojawiają się w Polsce coraz częściej. Według danych UNICEF, aż 99,16% wszystkich dzieci w Polsce (6,8 mln) jest narażonych na zanieczyszczone powietrze. Ponad 84% doświadcza skutków fal upałów, a 61% jest narażonych na skutki suszy. Spośród 4,24 mln dzieci narażonych na skutki suszy, 2,94 mln doświadcza zagrożenia suszą rolniczą, a około 1.6 mln mieszka na obszarach dotkniętych długotrwałym niedoborem wody związanym z niewystarczającymi opadami i wysokimi temperaturami (suszą meteorologiczną)¹⁸⁰.

Aby lepiej zrozumieć negatywne skutki na konkretnych przykładach w Polsce, można przywołać tu chociażby powódź z 2024 r., która przeszła przez Stronie Śląskie, niszcząc lokalne przedszkola. Innym przykładem mogą być powodzie, które tego samego roku ograniczyły dostęp do edukacji w ponad 530 placówkach szkolnych (szczególnie w regionie Dolnego Śląska, gdzie zawieszono zajęcia w 329 miejscach)¹⁸¹. Z raportów o smogu z kolei wynika, że duża część placówek edukacyjnych w Polsce, czy przedszkoli znajduje się na obszarach, na których limity stężenia smogu są nieustannie przekroczone¹⁸².

37(a). Polska jest jedną z 197 Stron Porozumienia Paryskiego w ramach Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie Zmian Klimatu (dalej: UNFCCC). Mechanizmem wdrożeniowym Konwencji są “Nationally Determined Contributions” (dalej: NDC) – plany (wkłady) krajowe każdego Państwa-Strony opisujące wkład w realizacji celów Porozumienia¹⁸³. Unia Europejska, również będąca Stroną Porozumienia, składa swój NDC wspólnie z 27 państwami członkowskimi. Aktualizacja NDC UE (2025) wprowadziła cel redukcji emisji gazów cieplarnianych o 66.25-72.5% do 2035 r. w porównaniu do 1990 r., uzupełniając wcześniejszy prawnie wiążący cel redukcji o co najmniej 55% do 2030 r. Podczas

¹⁷⁸ Punkt pt. „Wpływ zmian klimatycznych na prawa dziecka i zdrowie środowiskowe” został opracowany przez Zuzannę Borowską i Kornelię Iwonę Jasiuk (Fundacja Open Dialogues International) na zlecenie Stowarzyszenia Polski Komitet Narodowy UNICEF.

¹⁷⁹ UNICEF, *Children’s Climate Risk Report 2026*, 2026 r. Źródło:

[https://www.unicef.org/media/181481/file/CCRR%202026%20\(1\).pdf.pdf](https://www.unicef.org/media/181481/file/CCRR%202026%20(1).pdf.pdf) (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

¹⁸⁰ Ibidem.

¹⁸¹ K. Pryga, *Powódź w Polsce. Dodatkowe pieniądze dla uczniów, rodziców i szkół. Jest komunikat MEN*, 2025 r. Źródło: <https://www.rp.pl/kleski-zywiolowe/art41140791-powodz-w-polsce-dodatkowe-pieniadze-dla-uczniow-rodzicow-i-szkol-jest-komunikat-men> (dostęp dnia 22 czerwca 2026 r.).

¹⁸² NASK, *Ze smogiem do szkoły*, 2026 r. Źródło: <https://www.nask.pl/aktualnosci/ze-smogiem-do-szkoly>, (dostęp dnia 21 czerwca 2026 r.).

¹⁸³ Porozumienie paryskie do Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 9 maja 1992 r., przyjęte w Paryżu dnia 12 grudnia 2015 r. (Dz. U. z 2017 r. poz. 36, dalej: Porozumienie paryskie), art. 4.

gdy założenia NDC UE z 2023 r. określały dla Polski oczekiwaną redukcję emisji jako 17,7% między 2005 a 2030 r. Najnowsza publikacja nie określa konkretnego celu dla naszego kraju¹⁸⁴. W listopadzie 2025 r. Parlament Europejski przegłosował również nowelizację unijnego prawa klimatycznego, dodając cel redukcji emisji o 90% do 2040 r. w porównaniu z poziomami z 1990 r.¹⁸⁵. Ponadto UE ustala cele działań klimatycznych wiążące dla wszystkich jej członków, w tym Polski. Wdraża też ramy prawne, takie jak „Europejski Zielony Ład” i pakiet „Fit for 55”¹⁸⁶.

Istotnym postulatem w kontekście krajowych wkładów jest dostosowanie ich do potrzeb dzieci (ang. *child-responsive NDCs*). Na dzień 23 kwietnia 2026 r., 140 krajów przedłożyło swoje krajowe wkłady (NDC 3.0). Spośród nich 69% uznano za uwzględniające potrzeby dzieci, co stanowi wzrost w porównaniu z 49% w poprzedniej rundzie. Zaktualizowany wkład UE jest uznawany za dokument uwzględniający potrzeby i prawa dzieci tylko „w pewnym stopniu”. Niemniej, zidentyfikowano progres od poprzedniej wersji. Wśród wciąż brakujących elementów wskazuje się między innymi brak osobnej części skoncentrowanej na dzieciach i młodzieży. Wciąż nie uwzględnia się też zobowiązań uwzględniających perspektywę dzieci w obszarach takich jak: zdrowie, dostęp do informacji, energia, woda i sanitacja, ograniczanie ryzyka katastrof oraz systemy informacji i gromadzenia danych¹⁸⁷.

Ostatnie wyniki Polski w redukcji emisji CO₂ znacząco się poprawiły. Według danych systemu EU-ETS (ang. *European Union Emissions Trading System*)¹⁸⁸, polska gospodarka w 2024 r. wyemitowała o 38% mniej CO₂ niż rok wcześniej. Redukcja emisji przez Polskę stanowiła aż ¼ redukcji całej Unii Europejskiej i była największa spośród wszystkich 27 państw.

Mimo tych postępów polska polityka klimatyczno-energetyczna nadal wymaga zwiększenia ambicji w zakresie redukcji emisji. Przykładowo, Polityka Energetyczna Polski do 2040 r. zakłada ograniczenie emisji gazów cieplarnianych do 2030 r. o ok. 30% względem 1990 r., utrzymanie udziału węgla w produkcji energii elektrycznej na poziomie do 56% oraz

¹⁸⁴ Komisja Europejska, *The update of the nationally determined contribution of the European Union and its Member States*, 2023 r. Źródło: <https://unfccc.int/sites/default/files/NDC/2023-10/ES-2023-10-17%20EU%20submission%20NDC%20update.pdf> (dostęp dnia 20 grudnia 2024 r.). Również: Komisja Europejska, *The nationally determined contribution of the European Union and its Member States*, 2026 r. Źródło: <https://unfccc.int/sites/default/files/2025-11/DK-2025-11-05%20EU%20NDC.pdf> (dostęp dnia 20 marca 2026 r.).

¹⁸⁵ Parlament Europejski, *Redukcja emisji gazów cieplarnianych: cele i przepisy Unii Europejskiej*, 2026 r. Źródło: <https://www.europarl.europa.eu/topics/pl/article/20180305STO99003/redukcja-emisji-gazow-cieplarnianych-cele-i-przepisy-unii-europejskiej> (dostęp dnia 20 marca 2026 r.).

¹⁸⁶ Parlament Europejski, *Zielony Ład: klucz do neutralnej klimatycznie i zrównoważonej EU*, 2026 r. Źródło: <https://www.europarl.europa.eu/topics/pl/article/20200618STO81513/zielony-lad-klucz-do-neutralnej-klimatycznie-i-zrownowazonej-ue> (dostęp dnia 19 czerwca 2026 r.).

¹⁸⁷ UNICEF, *NDC 3.0 Analysis*, 2026 r. Podsumowanie danych uwzględnione jest na platformie danych UNICEF: *UNICEF Global Dashboard. NDCs for every child Data Platform*, 2026 r. Źródło: Child Friendly NDC | Global Dashboard (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

¹⁸⁸ Business Insider Polska, *Drastyczny spadek emisji CO₂ w Polsce. Unia może się od nas uczyć*, 2024 r. Źródło: <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/drastyczny-spadek-emisji-co2-w-polsce-unia-moze-sie-od-nas-uczyc/zb951wk> (dostęp dnia 20 grudnia 2024 r.).

wykorzystanie gazu ziemnego jako paliwa przejściowego¹⁸⁹. Założenia te odbiegają od rekomendacji Międzyrządowego Zespołu do Spraw Zmian Klimatu (dalej: IPCC) i odzwierciedlają priorytetowe traktowanie działań adaptacyjnych kosztem mitygacyjnych. Adaptacja i mitygacja powinny być prowadzone równolegle, a nie traktowane jako alternatywne podejścia. Z perspektywy dzieci i przyszłych pokoleń skuteczne ograniczanie emisji ma kluczowe znaczenie. Niewystarczające działania mitygacyjne nie tylko utrudniają realizację zobowiązań międzynarodowych, lecz także osłabiają długoterminowe zdolności adaptacyjne, również na poziomie lokalnym.

Istotnie, Państwo Strona jest w trakcie opracowywania Długoterminowej Strategii Klimatycznej (dalej: LTS), wyznaczającej kierunki transformacji klimatyczno-energetycznej Polski do 2050 r. Prace mają zakończyć się do końca 2026 r. Ministerstwo Klimatu i Środowiska (dalej: MKiŚ) pełni rolę organu wiodącego w opracowaniu dokumentu. Ma opierać się na czterech filarach transformacji: suwerenności i bezpieczeństwa, modernizacji sektorowej, inwestycji i rozwoju oraz korzyści społecznych. Niezbędne jest, aby strategia uwzględniała partykularną sytuację grup wrażliwych w tym dzieci i młodzieży (oraz szczególnie sytuację dziewcząt i nastolatków)¹⁹⁰.

Rekomendacje:

1. wprowadzenie skutecznych mechanizmów monitorowania zgodności krajowych polityk z zobowiązaniami UE i międzynarodowymi, w tym oceny skutków środowiskowych wszystkich aktów prawnych (także niezwiązanych bezpośrednio z klimatem) w kontekście dysproporcjonalnego wpływu na dzieci i młodzież,
2. wprowadzenie oceny wpływu zmian klimatu na prawa dziecka, np. w oparciu o *Child Rights Impact Assessment*, Carbon Removal India Alliance (CRIIA)¹⁹¹, jako element procesów mitygacyjnych i opracowywania rozwiązań,
3. niezbędne będzie też wzmocnienie systemów gromadzenia i analizy danych dotyczących dzieci w kontekście zmian klimatu. Przydatne może okazać się wykorzystanie narzędzi opracowanych między innymi przez UNICEF, w szczególności metodologii *Children's Climate Risk Analysis* oraz *Global Child Hazard Database*¹⁹². Pozwoli to na identyfikację obszarów i grup dzieci najbardziej narażonych na

¹⁸⁹ Ministerstwo Aktywów Państwowych. *Polityka Energetyczna Polski do 2040 r. (PEP2040)*. Źródło: <https://www.gov.pl/web/ia/polityka-energetyczna-polski-do-2040-r-pep2040> (dostęp dnia 20 grudnia 2024 r.).

¹⁹⁰ Polska Agencja Prasowa, MKiŚ: *Przyspieszenie prac nad Długoterminową Strategią Klimatyczną Polski do 2050 r. (komunikat)*, 2026 r. Źródło: https://pap-mediroom.pl/polityka-i-spoleczenstwo/mkis-przyspieszenie-prac-nad-dlugoterminowa-strategia-klimatyczna-polski?utm_source=chatgpt.com (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

¹⁹¹ UNICEF, *Child Rights Impact Assessment*, 2026 r., Źródło: <https://www.unicef.org.uk/child-friendly-cities/home/cria/> (dostęp dnia 22 czerwca 2026 r.).

¹⁹² UNICEF, *Global Child Hazard Database Visualization Dashboard*, 2026 r. Źródło: <https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2026/04/Global-Child-Hazard-Database-Overview-6.pdf> (dostęp dnia 30 czerwca 2026 r.).

zagrożenia klimatyczne oraz wesprze planowanie działań adaptacyjnych i mitygacyjnych,

4. jak najszybsze przyjęcie nowej polityki energetycznej zgodnej z Porozumieniem Paryskim,
5. uwzględnienie kwestii dysproporcjonalnego wpływu zmian klimatu oraz szczególnych potrzeb dzieci i młodzieży w Długo Terminowej Strategii Klimatycznej (LTS),
6. aktywny udział w kształtowaniu polityki klimatycznej UE, wspieranie unijnych zobowiązań finansowych oraz promowanie sprawiedliwego podziału odpowiedzialności finansowej, co może pozwolić Polsce na zdobycie większego krajowego finansowania od UE,
7. niezbędne jest na poziomie krajowym przejście od planowania do finansowania (zarówno działań mitygacyjnych jak i zwiększenia finansowania działań adaptacyjnych), W latach 2006-2023 tylko 2.3% finansowania wielostronnych funduszy klimatycznych dotyczyło bezpośrednio dzieci. Potrzebne jest finansowanie działań uwzględniających potrzeby dzieci i młodzieży, w tym włączenie kryteriów dotyczących dzieci w projektowanie finansów klimatycznych¹⁹³,
8. promowanie na arenie międzynarodowej narracji UE jako lidera ambitnych NDC oraz działań zwiększających odpowiedzialność, przejrzystość i inkluzywność społeczną,
9. integracja mechanizmów wyceny emisji, w tym systemów EU ETS i ETS2, z politykami krajowymi oraz efektywne wykorzystanie środków ze Społecznego Funduszu Klimatycznego, jak również wprowadzenie budżetów sektorowych i regularnych raportów postępów,
10. promowanie i wspieranie rozwiązań opartych na przyrodzie (ang. *Nature-Based Solutions*), takich jak duże projekty zalesiania, ochrona naturalnych ekosystemów, które są bardziej odporne na zmianę klimatu (w szczególności mokradła, torfowiska) i ochrona oraz zwiększanie bioróżnorodności,
11. NDC 2025 jest mniej szczegółowy niż wersja z 2023 r. Zamiast konkretnych celów UE przedstawia ogólne deklaracje, co ogranicza przejrzystość i wartość dokumentu. UE powinna jasno określić poziom swoich ambicji i zaangażowania w realizację celów klimatycznych.

37(b). Polska, historycznie silnie uzależniona od węgla, zmaga się z dużymi wyzwaniami związanymi z odejściem od paliw kopalnych, w tym z opóźnieniami w wygaszaniu finansowania elektrowni węglowych. W 2022 r. węgiel odpowiadał za 70,7% produkcji energii

¹⁹³ UNICEF, *Falling short: Addressing the climate finance gap for children*, 2023 r. Źródło: <https://www.unicef.org/reports/addressing-climate-finance-gap-children> (dostęp dnia 27 czerwca 2026 r.).

brutto w Polsce¹⁹⁴. Mimo że jednocześnie udział Odnawialnych Źródeł Energii (dalej: OZE) w miksie energetycznym przekroczył 20%, a produkcja gazu ziemnego spadła do najniższego poziomu od 2017 r., pewne opóźnienia wydają się nieuniknione. Polscy urzędnicy wskazują na konieczność przedłużenia unijnych regulacji umożliwiających subsydiowanie elektrowni węglowych dla Polski do 2028 r., gdyż energia z węgla będzie niezbędna do zachowania bezpieczeństwa energetycznego do czasu zakończenia budowy pierwszej elektrowni jądrowej¹⁹⁵.

Zdaniem ekspertów w latach 2024-2025 można było zauważyć spadkową tendencję udziału węgla w polskiej elektroenergetyce, ale w mniejszym stopniu niż w latach poprzednich. Wedle prognoz Forum Energii w 2026 r., podobnie jak w 2025 r., udział węgla będzie malał, jednak w wolniejszym tempie¹⁹⁶. Jednocześnie raport „Transformacja energetyczna Polski. Edycja 2025” Forum Energii wskazuje, że struktura zużycia energii pierwotnej w Polsce pozostaje silnie uzależniona od paliw kopalnych. Analiza obejmująca ostatnie dwie dekady ujawnia dwa przeciwstawne procesy: zużycie węgla zmniejszyło się o 38%, podczas gdy konsumpcja ropy i gazu wzrosła odpowiednio o 41% i 43%. Zdaniem autorów raportu, taka asymetryczna i nieskoordynowana dynamika zmian utrudnia systematyczne obniżanie emisyjności gospodarki oraz spowalnia tempo transformacji energetycznej¹⁹⁷.

PEP2040 swój główny cel definiuje jako: “bezpieczeństwo energetyczne – przy zapewnieniu konkurencyjności gospodarki, efektywności energetycznej i zmniejszenia oddziaływania sektora energii na środowisko – biorąc pod uwagę optymalne wykorzystanie własnych zasobów energetycznych”. Wygaszanie elektrowni węglowych czy efektywne przeniesienie finansowania z węgla na OZE nie jest więc priorytetem, zwłaszcza że Kierunek 1 mówi o “optymalnym wykorzystaniu własnych surowców energetycznych”, nie o wygaszaniu któregośkolwiek z nich. Czytamy też o możliwych utrudnieniach transformacji energetycznej przez regulacje unijne “utrudniające inwestycje w paliwa kopalne”. Co do gazu, dokument wskazuje, iż “utrudniony dostęp do kapitału na potrzeby inwestycji związanych z infrastrukturą gazową może stworzyć niekorzystne warunki dla transformacji energetycznej”. Choć te obawy mogą być zasadne, nadmierne poleganie na gazie uniemożliwi Polsce osiągnięcie celów transformacyjnych UE i międzynarodowych.

¹⁹⁴ U.S. Department of Commerce, *Poland energy sector*, 2024 r.

Źródło: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/poland-energy-sector>. (dostęp dnia 20 grudnia 2024 r.).

¹⁹⁵ Reuters, *Poland needs coal plant subsidies beyond 2028, energy official says*, 2024 r.

Źródło: reuters.com/business/energy/poland-needs-coal-plant-subsidies-beyond-2028-energy-official-says-2024-03-19/. (dostęp dnia 22 grudnia 2024 r.).

¹⁹⁶ Rzeczpospolita, *Węgiel nie odpuszcza OZE. Czarne złoto nadal zabezpiecza dostawy prądu*, 2026 r.
Źródło: <https://energia.rp.pl/elektroenergetyka/art43661711-wegiel-nie-odpuszcza-oze-czarne-zloto-nadal-zabezpiecza-dostawy-pradu> (dostęp dnia 20 marca 2026 r.).

¹⁹⁷ Zielona Gospodarka, *Polska gospodarka coraz mniej zależna od węgla, ale wciąż znacząco od importu ropy i gazu [EKSPERT]*, 2025 r.

Źródło: <https://zielonagospodarka.pl/polska-gospodarka-coraz-mniej-zalezna-od-wegla-ale-wciaz-znaczaco-od-importu-ropy-i-gazu-ekspert-21595> (dostęp dnia 22 marca 2026 r.).

Wygaszanie finansowania elektrowni węglowych i przyspieszenie przejścia na OZE to fundamenty sprawiedliwej transformacji, którą Polska musi przejść. Transformacja ta wymaga nie tylko odejścia od węgla, uniezależniania się od pozostałych paliw kopalnych, ale także przekwalifikowania pracowników, tworzenia zielonych miejsc pracy oraz uwzględnienia zasad sprawiedliwości społecznej, dialogu społecznego i obywatelskiego, ochrony socjalnej i praw pracowniczych. Transformacja ta powinna być prowadzona z uwzględnieniem praw dziecka, ponieważ ograniczenie spalania paliw kopalnych i przyspieszenie rozwoju OZE stanowi jedno z najważniejszych działań służących ochronie zdrowia dzieci oraz ograniczeniu długoterminowych skutków zmian klimatu, które będą obciążać przede wszystkim obecne i przyszłe pokolenia.

Rekomendacje:

1. opracowanie szczegółowej strategii wygaszania elektrowni węglowych z harmonogramem ich zamknięcia, aby osiągnąć neutralność klimatyczną do 2050 r.,
2. konkretne zobowiązanie do przestrzegania zasad sprawiedliwej transformacji poprzez przekwalifikowanie pracowników zamykanych kopalni i tworzenie nowych miejsc pracy, aby nie wpływać negatywnie na ich jakość życia, a także współpraca ze związkami zawodowymi,
3. aktywne angażowanie samorządów poprzez wsparcie w projektowaniu lokalnych planów transformacji energetycznej, pozyskiwaniu funduszy UE i zarządzaniu OZE,
4. przyspieszenie inwestycji i badań w sektorze OZE, w tym poprzez:
 - finansowanie rozwoju i badań nad nowymi technologiami, takich jak na przykład: zaawansowane turbiny, pływające farmy fotowoltaiczne i zielony wodór,
 - wspieranie zdecentralizowanych systemów OZE i inicjatyw energetycznych społeczności lokalnych w celu zwiększania zaangażowania mieszkańców oraz odporności na kryzysy,
 - upraszczanie procedur administracyjnych uzyskiwania pozwoleń na projekty OZE oraz na rozwój obywatelskiej energii odnawialnej,
 - rozważenie zaostreżenia kar za brak wymiany pieców oraz zwiększenie zasięgu kontroli terenowych przeprowadzanych w tym zakresie,
5. tworzenie funduszy publiczno-prywatnych dla startupów i nowych technologii, które będą uwzględniać nadrzędny interes dziecka i oceny wpływu na prawa dzieci,
6. kierowanie środków uwalnianych z finansowania sektora węglowego na działania przynoszące bezpośrednie korzyści dzieciom, w szczególności poprawę jakości powietrza wokół szkół i przedszkoli, termomodernizację placówek oświatowych,

rozwój odnawialnych źródeł energii w szkołach oraz działania np. zwiększające odporność infrastruktury edukacyjnej,

7. przeznaczenie środków z węgla na OZE i transformację energetyczną, np. poprzez fundusz transformacyjny wspierający regiony zależne od węgla,
8. maksymalne wykorzystanie funduszy unijnych, takich jak Fundusz Sprawiedliwej Transformacji, Instrument na rzecz Odbudowy i Zielony Ład,
9. uwzględnienie wytycznych dotyczących wygaszania finansowania elektrowni węglowych w polityce klimatycznej UE, w tym w NDC.

37(c). Dzieci należą do grup najbardziej narażonych na negatywne skutki zanieczyszczenia powietrza. Ze względu na rozwijający się organizm, większą częstość oddechów oraz fakt, że spędzają więcej czasu na świeżym powietrzu, są bardziej podatne na działanie pyłów zawieszonych i innych zanieczyszczeń¹⁹⁸.

Krajowy Program Ochrony Powietrza (dalej: KPOP) został ogłoszony w 2015 r. jako strategiczny dokument mający na celu poprawę jakości powietrza w Polsce. Pierwotnie obejmował on działania do 2020 r. z perspektywą do 2030 r. W 2021 r. dokonano jego aktualizacji, przedłużając horyzont czasowy do 2025 r., z perspektywą do 2030 i 2040 r.¹⁹⁹. Od tamtego czasu do 2026 r. nie została przeprowadzona aktualizacja programu. Trwające prace nad aktualizacją programu to dobra okazja do uwzględnienia najnowszej wiedzy, prawa do czystego powietrza oraz potrzeb grup szczególnie wrażliwych, w tym dzieci.

Według sprawozdania z realizacji zadań wynikających z aktualizacji KPOP za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2022 r., podjęto szereg działań mających na celu redukcję zanieczyszczeń powietrza. Działania te obejmowały m.in. ograniczenie emisji z sektora bytowo-komunalnego, transportu oraz przemysłu. Jednakże, pomimo podjętych inicjatyw, w wielu regionach Polski nadal odnotowuje się przekroczenia dopuszczalnych poziomów zanieczyszczeń, co wskazuje na potrzebę intensyfikacji działań²⁰⁰.

¹⁹⁸ NASK, *Ze smogiem do szkoły*, 2026 r.

¹⁹⁹ Ministerstwo Klimatu i Środowiska, *Krajowy Program Ochrony Powietrza*, 2024 r. Źródło: <https://www.gov.pl/web/klimat/krajowy-program-ochrony-powietrza> (dostęp dnia 19 grudnia 2024 r.).

²⁰⁰ Ministerstwo Klimatu i Środowiska. *Sprawozdanie z realizacji zadań wynikających z „Aktualizacji Krajowego Programu Ochrony Powietrza do 2025 r. (z perspektywą do 2030 r. oraz do 2040 r.) za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2022 r.”*, 2025 r. Źródło: [Sprawozdanie z realizacji zadań wynikających z „Aktualizacji Krajowego Programu Ochrony Powietrza do 2025 r. \(z perspektywą do 2030 r. oraz do 2040 r.\) za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2022 r. 1 Wprowadzenie do sprawozdania aKPOP.pdf 0.12MB](#) (dostęp dnia 19 grudnia 2024 r.).

Rekomendacje:

1. rozszerzenie programów dotacyjnych takich jak "Czyste Powietrze", co umożliwi szybszą wymianę starych, nieefektywnych źródeł ciepła na nowoczesne i ekologiczne rozwiązania,
2. przygotowanie ewaluacji założeń KPOP celem weryfikacji skuteczności w ich realizacji, a w dalszej kolejności dokonanie ich odpowiedniej aktualizacji,
3. aktualizacja KPOP powinna uwzględniać szczególne potrzeby dzieci jako grupy najbardziej narażonej na skutki zanieczyszczenia powietrza. Oznacza to m.in. priorytetowe działania na rzecz poprawy jakości powietrza w otoczeniu szkół, przedszkoli i placówek ochrony zdrowia, a także ograniczenie ruchu samochodowego, czy rozwój monitoringu i systemów ostrzegania uwzględniających miejsca, w których przebywają dzieci,
4. przyspieszenie wprowadzenia ogólnopolskiego zakazu użytkowania kotłów pozaklasowych (potocznie: „kopciuchów”) i obowiązku ich wymiany najpóźniej do 2026 r., przy jednoczesnym zapewnieniu wsparcia gospodarstwom domowym w trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej. Działanie to może przyczynić się zarówno do poprawy jakości powietrza, jak i ograniczenia ubóstwa energetycznego dotyczącego dzieci,
5. ustanowienie standardów emisyjnych dla wszystkich źródeł ciepła, również dla małych instalacji (poniżej 1 MW), które dotąd były słabiej regulowane,
6. podwyższenie norm jakości węgla i pelletu – dopuszczenie do obrotu tylko paliw o najwyższych parametrach ekologicznych,
7. program pilotażowy z darmowymi czujnikami jakości powietrza dla gmin i osiedli i szkół,
8. uzupełnienie sieci monitoringu GIOŚ (Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska), w tym w szczególności rozbudowa systemu monitoringu zanieczyszczeń transportowych oraz zwiększenie nacisku na monitoring jakości powietrza w pobliżu szkół,
9. wprowadzenie stref czystego transportu (ang. LEZ – *Low Emission Zones*) w największych miastach, z ograniczeniem dla pojazdów spalinowych,
10. priorytet dla rozbudowy infrastruktury pieszo-rowerowej, w szczególności typu green-way (na terenach zielonych, oddalonych lub odseparowanych pasami zieleni od kanionów ulic) oraz rozwój systemów rowerów miejskich,
11. zwiększenie liczby inspektorów WIOŚ (Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska) i straży miejskich odpowiedzialnych za kontrole emisji, oraz rozszerzenie

uprawnień straży miejskiej do nakładania mandatów za spalanie odpadów i używanie zakazanych paliw.

37(d). Zarówno w Polsce, jak i na świecie, uwzględnianie praw dzieci w strategiach klimatycznych, to wciąż nowa praktyka, daleka od normy. Choć na znaczeniu zyskuje udział młodzieży, bywa on często jedynie symboliczny i nie uwzględnia w pełni potrzeb młodszych dzieci.

Prawo do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska, uznane przez rezolucję Rady Praw Człowieka ONZ 48/13 i Zgromadzenie Ogólne ONZ w 2022 r., jest jednym z fundamentalnych praw człowieka, a zatem jest również prawem dzieci²⁰¹. Prawa dzieci są chronione w traktatach środowiskowych, m.in. w Porozumieniu Paryskim²⁰². Proces UNFCCC promuje edukację, rozwój kompetencji, świadomość, udział społeczny, publiczny dostęp do informacji i współpracę międzynarodową poprzez program *Action for Climate Empowerment* (dalej: ACE)²⁰³, który wspiera również prawa i uczestnictwo dzieci w działaniach na rzecz ochrony klimatu. Roczny raport podsumowujący ACE²⁰⁴ 2024 podkreśla, że „edukacja i wzmacnianie dzieci są ściśle związane z ochroną ich praw, w tym prawa do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska”. Zwraca także uwagę na potrzebę mierzenia wpływu działań klimatycznych na dzieci i jak najwcześniejszego rozwijania zielonych kompetencji.

W ostatnich latach w ramach procesu UNFCCC coraz większe znaczenie zyskuje podejście dotyczące strat i szkód (ang. *Loss and Damage*), odnoszące się do skutków zmian klimatu, których nie udało się uniknąć poprzez działania mitygacyjne i adaptacyjne. Mechanizm Warszawski do Spraw Strat i Szkód, Sieć Santiago oraz Fundusz Reagowania na Straty i Szkody podkreślają potrzebę uwzględniania zarówno strat ekonomicznych, jak i pozaekonomicznych, obejmujących m.in. zdrowie, dobrostan psychiczny, edukację, bezpieczeństwo oraz więzi społeczne dzieci²⁰⁵. Szczególną uwagę zwraca się na zapewnienie ciągłości usług publicznych i społecznych po katastrofach klimatycznych oraz ochronę grup szczególnie narażonych, w tym dzieci²⁰⁶.

²⁰¹ Rezolucja Rady Praw Człowieka ONZ nr A/HRC/RES/48/13 z dnia 8 października 2021 r. w sprawie prawa do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska. Również: Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr A/RES/76/300 z dnia 28 lipca 2022 r. w sprawie prawa do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska.

²⁰² Porozumienie Paryskie, Preambuła.

²⁰³ Organizacja Narodów Zjednoczonych, *Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie Zmian Klimatu (UNFCCC)*, sporządzona w Nowym Jorku dnia 9 maja 1992 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 53, poz. 238), art. 6. Również: Porozumienie Paryskie, art. 12.

²⁰⁴ Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie Zmian Klimatu, *Progress in implementing activities under the Glasgow work programme on Action for Climate Empowerment (SBI/2024/20)*, 2024 r. Źródło: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/sbi2024_20_adv.pdf (dostęp dnia 27 grudnia 2024 r.).

²⁰⁵ UNICEF, *Children's Climate Risk Report 2026*, 2026 r. Źródło:

[https://www.unicef.org/media/181481/file/CCRR%202026%20\(1\).pdf.pdf](https://www.unicef.org/media/181481/file/CCRR%202026%20(1).pdf.pdf) (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

²⁰⁶ UNICEF, *Loss and damage case studies*, 2026 r. Źródło: <https://www.unicef.org/innocenti/loss-and-damage-case-studies> (dostęp dnia 21 czerwca 2026 r.).

W Polsce brak tradycji zarówno uwzględniania praw dzieci w polityce klimatycznej, jak i uwzględniania klimatu w przepisach o prawach dziecka. Krajowa lista praw dziecka Rzecznika Praw Dziecka nie wspomina o wpływie zmian klimatu na dzieci²⁰⁷. Polityki klimatyczne, jak Polityka Energetyczna Polski do 2040 r. (PEP2040), nie uwzględniają praw dzieci ani ich roli w adaptacji ani mitygacji zmian klimatu. Mimo organizacji w Polsce ważnych wydarzeń takich jak Konferencja Stron Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu (COP24), wciąż brakuje instytucjonalnych działań angażujących dzieci w procesy decyzyjne.

Co więcej, Polska nie jest sygnatariuszem *Międzynarodowej Deklaracji w sprawie Dzieci, Młodzieży i Działań na rzecz Klimatu*²⁰⁸. Pod koniec czerwca 2026 r. Deklaracja była podpisana już przez 78 państw. Deklarację podpisały już liczne państwa członkowskie UE. Stanowi międzynarodowe zobowiązanie ze strony sygnatariuszy do przyspieszenia wdrażania krajowych i globalnych inkluzyjnych polityk klimatycznych, które stawiają w centrum dzieci i młodzież. Dokument nie tworzy nowych zobowiązań prawnych, lecz wskazuje kierunek działań. Wsparcie dokumentu może przynieść liczne korzyści, m.in. lepsze uwzględnienie potrzeb dzieci w krajowych politykach klimatycznych, poprawę spójności między organami państwowymi oraz sektorami kluczowymi dla dzieci, oraz szansę na bezpośrednią współpracę z dziećmi i młodzieżą²⁰⁹.

Zagadnienie *strat i szkód* w odniesieniu do dzieci także nie stanowi odrębnego elementu Polskiej polityki klimatycznej. Potrzebne jest zwrócenie uwagi na rezyliencję usług społecznych dla dzieci. Nie ma wciąż badań i opracowań, które analizowałyby te zagrożenia oraz nieekonomiczne straty i szkody w życiu dzieci.

NDC UE z 2025 r. wspomina o prawach i uczestnictwie dzieci i młodzieży w polityce klimatycznej, wskazując, że są one zarówno szczególnie narażone na skutki zmian klimatu, jak i mogą pełnić funkcję agentów zmiany. Niemniej, dokument nie precyzuje, w jaki sposób państwa członkowskie powinny realnie włączyć młode osoby w procesy decyzyjne ani jakie mechanizmy partycypacji należałoby wdrożyć²¹⁰.

²⁰⁷ Rzecznik Praw Dziecka, *Prawa dziecka*, 2024 r.

Źródło: <https://brpd.gov.pl/prawa-dziecka/> (dostęp dnia 27 grudnia 2024 r.).

²⁰⁸ UNICEF, *Declaration on Children, Youth and Climate Action*, 2026 r. (dalej jako: UNICEF, *Declaration on Children, Youth and Climate Action*, 2026 r.) Źródło:

<https://www.unicef.org/environment-and-climate-change/climate-declaration> (dostęp dnia 30 czerwca 2026 r.).

²⁰⁹ Istotnym dokumentem, uzupełniającym Deklarację jest *Komentarz Ogólny Nr 26 w sprawie Praw Dziecka i Środowiska* Komitetu Praw Dziecka ONZ, z 2023 r. Źródło: <https://fundacja.orange.pl/strefa-wiedzy/post/komentarz-ogolny-nr-26-w-sprawie-praw-dziecka-i-srodowiska-2> (dostęp dnia 20 czerwca 2026 r.).

²¹⁰ Komisja Europejska, *The nationally determined contribution of the European Union and its Member States*, 2025 r. Źródło: <https://unfccc.int/sites/default/files/2025-11/DK-2025-11-05%20EU%20NDC.pdf> (dostęp dnia 20 grudnia 2026 r.).

Rekomendacje:

1. podpisanie przez Państwo *Stronę Deklaracji w sprawie Dzieci, Młodzieży i Działań na rzecz Klimatu*²¹¹,
2. wprowadzenie obowiązku uwzględniania praw dzieci we wszystkich politykach klimatycznych w Polsce i przeprowadzenie oceny wpływu tych polityk na dzieci,
3. wprowadzenie adaptacji klimatycznej uwzględniającej potrzeby dzieci, w tym poprzez:
 - zwiększenie ochrony miejsc takich jak szkoły, przedszkola i place zabaw przed skutkami zmiany klimatu (np. zanieczyszczenie powietrza, powodzie, fale upałów) i strategiczne ujęcie ich w planach adaptacji,
 - inwestowanie w czystą energię i zrównoważoną infrastrukturę szkół, w tym w błękitno-zieloną infrastrukturę,
 - wdrożenie zrównoważonych rozwiązań technologicznych, efektywnych energetycznie oraz wsparcie dla rozwiązań opartych na naturze w celu ochrony dzieci przed ekstremalnymi upałami,
 - tworzenie systemów wczesnego ostrzegania i ochrony przed skutkami ekstremalnych zjawisk pogodowych, dostępnych i zrozumiałych dla dzieci,
4. promowanie realnego i znaczącego udziału młodzieży w polityce na wszystkich poziomach jej tworzenia i implementacji, np. poprzez:
 - wspieranie uczestnictwa młodych delegatów w sesjach UNFCCC, ale też tworzenie mniejszych dostępnych rad klimatycznych dla młodzieży na poziomie lokalnym,
5. zapewnienie dzieciom dostępu do adekwatnych i dostosowanych do ich potrzeb informacji o zmianach klimatu, rozwijanie zdolności krytycznego myślenia i odporności na dezinformację,
6. wdrożenie zobowiązań wynikających z przystąpienia do Global Initiative for Information Integrity on Climate Change (dalej: GIICC) poprzez opracowanie krajowego planu działań na rzecz zwalczania dezinformacji klimatycznej, uwzględniającego specyficzne zagrożenia dla dzieci i młodzieży oraz mechanizmy wczesnego reagowania w środowiskach szkolnych,
7. Polska jest sygnatariuszem GIICC – międzynarodowej inicjatywy na rzecz zwalczania dezinformacji klimatycznej. Zobowiązanie to mogłoby znaleźć odzwierciedlenie w krajowych politykach informacyjnych i edukacyjnych, uwzględniając implikacje dla walki z dezinformacją klimatyczną wobec dzieci i ich szczególną podatność dzieci

²¹¹ UNICEF, *Declaration on Children, Youth and Climate Action*, 2026 r.

i młodzieży na dezinformację (np. rozpowszechnianą za pośrednictwem mediów społecznościowych),

8. zwiększenie nakładów na zapobieganie negatywnym skutkom zmiany klimatu dla zdrowia psychicznego dzieci, w tym na wsparcie psychologiczne po katastrofach klimatycznych oraz rozwój dostępnych usług świadczonych przez personel przygotowany do pracy z lękiem klimatycznym i innymi problemami psychicznymi. Ważnym elementem tych działań powinna być także reintegracja dzieci z naturą np. poprzez edukację *outdoorową*,
9. wdrożenie ram programu ACE na poziomie krajowym, np. powołanie Krajowego Koordynatora ACE (ACE National Focal Point), opracowanie krajowej strategii ACE i zwiększenie wsparcia finansowego i technicznego dla działań związanych z ACE,
10. wzmocnienie podejścia (child) rights-based w strategiach klimatycznych: aby rzeczywiście umieścić prawa dziecka w centrum strategii adaptacyjnych imitacyjnych, państwo powinno traktować je jako systemowy obowiązek wynikający z Konwencji o prawach dziecka. Oznacza to konieczność wyraźnego odwoływania się do zasady najlepszego interesu dziecka (art. 3 Konwencji o prawach dziecka) przy podejmowaniu wszystkich decyzji klimatycznych oraz wdrożenie CRIA jako międzysektorowego standardu oceny skutków polityk,
11. większe uwzględnienie nierówności i wrażliwych grup dzieci: aby prawa dziecka rzeczywiście stanowiły fundament polityk klimatycznych, strategie muszą systemowo identyfikować dzieci najbardziej narażone na skutki kryzysu klimatycznego, m.in. doświadczające ubóstwa energetycznego i żywnościowego, mieszkające na zagrożonych obszarach wiejskich lub miejskich, w strefach nie zrównoważonej urbanistyki czy żyjące z niepełnosprawnością. Należy zapewnić im ukierunkowane wsparcie,
12. uwzględnienie kwestii strat i szkód (ang. *loss and damage*), w tym strat pozaekonomicznych (ang. *non-economic losses and damages*), w krajowych politykach klimatycznych oraz planowaniu działań adaptacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu zmian klimatu na prawa, zdrowie i dobrostan dzieci,
13. zachęcenie Rzecznika Praw Dziecka do regularnego wydawania opinii i stanowisk dotyczących wpływu polityk klimatycznych na prawa dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem grup dzieci najbardziej narażonych,
14. włączenie organizacji młodzieżowych jako stałego organu konsultacyjnego w procesie aktualizacji Krajowego Planu na rzecz Energii i Klimatu (dalej: KPEiK) oraz Miejskich Planów Adaptacji (dalej: MPA), z zapewnieniem im realnego – nie jedynie ceremonialnego – wpływu na kształt dokumentów,

15. uwzględnienie perspektywy dzieci jako odrębnego rozdziału w aktualizacji MPA2030 i KPEiK, obejmującego diagnozę zagrożeń klimatycznych dla dzieci, wskaźniki monitorowania oraz przypisane działania i finansowanie,
16. wzmocnienie dialogu i współpracy między Sejmową Komisją do Spraw Dzieci i Młodzieży a Ministerstwem Klimatu i Środowiska poprzez regularne wspólne posiedzenia poświęcone wpływowi polityk klimatycznych na sytuację dzieci w Polsce,
17. przeprowadzenie krajowego przeglądu (systematycznego) dokumentów klimatycznych pod kątem uwzględnienia perspektywy dzieci, obejmującego identyfikację luk, barier instytucjonalnych oraz konkretnych działań niezbędnych z punktu widzenia dzieci w Polsce.

37(e). Do 2026 r. w Unii Europejskiej węgiel kamienny wydobywany był jedynie w Polsce i Czechach, przy czym w 2024 r. na nasz kraj przypadało 93% wydobycia²¹². W styczniu 2026 r. w Czechach zamknięto ostatnią kopalnię tego surowca i tym samym Polska pozostała jedynym państwem UE prowadzącym jego wydobycie²¹³. Wydobycie węgla wiąże się z lokalnymi oddziaływaniami środowiskowymi, które mogą w szczególny sposób wpływać na dzieci i młodzież zamieszkujące obszary górnicze, podczas gdy główne zagrożenia dla zdrowia dzieci wynikające z zanieczyszczenia powietrza są związane ze spalaniem węgla. Zanieczyszczenia generowane przez elektrownie węglowe mają istotny wpływ na zdrowie publiczne, powodując wzrost przypadków chorób układu oddechowego, w tym astmy i alergii u dzieci. Jak wskazują badania, „Ekspozycja na zanieczyszczenia powietrza ma wpływ na występowanie zaostrzeń chorób obturacyjnych takich jak astma i przewlekła obturacyjna choroba płuc (POCHP), a prawdopodobnie przyczynia się także do powstawania obu tych chorób.”²¹⁴, mieszkańcy dużych miast znacznie częściej zmagają się z chorobami układu oddechowego niż mieszkańcy wsi.

Jak podaje R. Wojtal, transport drogowy to ciągle dominujące źródło emisji zanieczyszczeń powietrza pośród wszystkich gałęzi transportu. Odnosi się to przede wszystkim do dużych miast, w których transport drogowy jest głównym emitorem tlenków azotu oraz benzeny²¹⁵. Polska dopiero rozwija systemy stref niskiej emisji i ogranicza emisję z transportu poprzez wprowadzanie elektromobilności, jednak działania te są w początkowej fazie realizacji.

²¹² WNP.PL, *W Europie wydobywamy najwięcej węgla. Od światowych liderów dzieli nas przepaść*, 2024 r. Źródło: <https://www.wnp.pl/gornictwo/w-europie-wydobywamy-najwiecej-wegla-od-swiatowych-liderow-dzieli-nas-przepasc.844167.html>. (dostęp dnia 20 grudnia 2024 r.).

²¹³ Business Insider, *Czechy od dziś definitywnie kończą z węglem. Polska została już sama w UE*, 2026 r. Źródło: <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/czechy-od-dzis-koncza-z-weglem-polska-zostala-juz-sama-w-ue/7h4edmb> (dostęp dnia 22 marca 2026 r.).

²¹⁴ J. Jędrak, E. Konduracka, A. J. Badyda, P. Dąbrowiecki, *Wpływ zanieczyszczeń powietrza na zdrowie*. Krakowski Alarm Smogowy, 2018 r.

²¹⁵ R. Wojtal, *Zanieczyszczenie powietrza w miastach w aspekcie ruchu samochodowego*. Transport Miejski i Regionalny, 2018 r.

Rekomendacje:

1. rozszerzenie programów dostępu do opieki zdrowotnej w celu ochrony dzieci przed chorobami zależnymi od zmiany klimatu, takimi jak stres cieplny, malaria lub choroby układu oddechowego. Edukacja personelu medycznego w zakresie rozpoznawania chorób wektorowych, w tym tropikalnych, których prawdopodobieństwo występowania w Polsce wzrasta,
2. przeprowadzenie (systematycznego) przeglądu i meta-analizy dostępnych badań dotyczących wpływu emisji z energetyki i transportu na zdrowie dzieci oraz opracowanie, na tej podstawie, krajowego programu badań ukierunkowanego na populację dzieci w Polsce. Rozbudowanie analiz dotyczących wpływu emisji na zdrowie dzieci o wymóg gromadzenia i raportowania danych z podziałem na wiek, płeć i rodzaj niepełnosprawności. Program ten mógłby być finansowany ze środków krajowych i unijnych, a wyniki mogą posłużyć opracowaniu regionalnych planów redukcji emisji,
3. wprowadzenie obowiązku raportowania wpływu emisji na zdrowie ludności przez elektronicznie i przedsiębiorstwa transportowe oraz wykorzystania tych danych do monitorowania narażenia dzieci i wspierania badań epidemiologicznych,
4. wprowadzenie opłat środowiskowych dla przedsiębiorstw przekraczających dopuszczalne poziomy emisji i systemu ulg dla firm inwestujących w technologie niskoemisyjne,
5. finansowanie budowy sieci, rozwoju i dostępności transportu publicznego w małych gminach i wsiach, i wszędzie tam, gdzie dostęp do transportu publicznego jest mocno ograniczony,
6. przyspieszenie elektryfikacji transportu publicznego i prywatnego poprzez zachęcanie do zakupu pojazdów elektrycznych i rozbudowę infrastruktury ich ładowania, w tym także rowerów elektrycznych, przy jednoczesnych zachętach do ograniczenia korzystania z transportu samochodowego indywidualnego na rzecz aktywnej, zrównoważonej mobilności,
7. opracowanie serwisu map zanieczyszczeń obejmujących dane lokalne i zdezagregowane, uwzględniających różne źródła emisji zanieczyszczeń oraz identyfikację grup najbardziej narażonych. W tym warto zwrócić uwagę na Dyrektywę w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy (AAQD), gdzie sugeruje się obejmowanie uwagą także społeczności i osoby o „niższym statusie społeczno-ekonomicznym”,
8. szkolenia dla personelu medycznego w zakresie diagnozowania i leczenia chorób związanych z zanieczyszczeniem powietrza u młodych pacjentów oraz automatyczne

umieszczanie informacji o wpływie jakości powietrza na zdiagnozowaną jednostkę chorobową,

9. odchodzenie od wykorzystania węgla w energetyce i ciepłownictwie w celu ograniczenia zanieczyszczenia powietrza oraz jego negatywnego wpływu na zdrowie dzieci.

37(f). W polskich szkołach zagadnienia dotyczące zmian klimatu oraz ochrony środowiska są uwzględnione w podstawach programowych kilku przedmiotów szkolnych, głównie biologii, chemii, geografii i przyrody. W ramach edukacji ekologicznej uczniowie zdobywają podstawowe informacje o ekosystemach, zrównoważonym rozwoju, ochronie środowiska oraz przyczynach i skutkach zmian klimatycznych. Formalne kształcenie traktuje jednak te treści pobieżnie, umieszczając je jako przypisy czy dodatkowe informacje do poszczególnych działów i tematów zawartych w podręcznikach, tylko czasami wspominając o ekologii, zrównoważonym rozwoju i prawie całkowicie pomijając kwestie kryzysu klimatycznego. Bardziej postępowe nauczanie o tych tematach odbywa się w ramach edukacji pozaszkolnej i nieformalnej, jednak podmioty prowadzące te formy edukacji nie mają wystarczających funduszy i nie działają w wystarczającej skali, która pozwoliła by na skuteczne i powszechne prowadzenie działań edukacyjnych.

Według Polskiej Akademii Nauk, “powszechna, szeroka i dostępna edukacja klimatyczna jest warunkiem koniecznym prowadzenia dobrej polityki klimatycznej”. W komunikacie PAN²¹⁶ czytamy, że “najistotniejszym efektem edukacji powinna być powszechna świadomość, że to działalność człowieka jest zasadniczym czynnikiem kształtującym obecne przeobrażenia klimatu i zmiany w przyrodzie”. Choć zgodnie z badaniami opinii społecznej ok. ¾ Polaków uważa katastrofę klimatyczną za fakt i dostrzega konieczność natychmiastowych działań, badania te wskazują również na “niższy niż deklarowany” stan wiedzy Polaków na temat środowiska i klimatu, zależność opinii od zjawisk pogodowych, opinii polityków czy mediów, a także *greenwashingu* przez korporacje.

Polskie władze podejmują próby usprawnienia edukacji o klimacie, np. przez wprowadzenie jej do programu godzin wychowawczych. Ministerstwo Klimatu i Środowiska opracowało w tym celu zestawy scenariuszy lekcji dla nauczycieli. Powołano także nowe programy szkoleniowe, np. „Szkoła przyjazna klimatowi”²¹⁷, zaś Minister Edukacji Narodowej Barbara Nowacka zapowiedziała, że od 2025 r. wdrożona zostanie nowa ścieżka edukacji ekologicznej,

²¹⁶ Nauka o Klimacie, *Edukacja klimatyczna w Polsce: Komunikat ekspertów PAN*, 2024 r. Źródło: <https://naukaoklimacie.pl/aktualnosci/edukacja-klimatyczna-w-polsce-komunikat-ekspertow-pan>. (dostęp dnia 20 grudnia 2025 r.).

²¹⁷ Ministerstwo Klimatu i Środowiska, *Startuje program szkoleniowy “Szkoła Przyjazna Klimatowi”*, 2024 r. Źródło: <https://www.gov.pl/web/klimat/startuje-program-szkoleniowy-szkola-przyjazna-klimatowi> (dostęp dnia 20 grudnia 2024 r.).

realizowana międzyprzedmiotowo²¹⁸. Pomimo tych deklaracji, do 2026 r. nie zostały wprowadzone żadne zmiany w tym zakresie. W 2024 r. MKiŚ prowadziło konsultacje w sprawie nowej strategii edukacji ekologicznej, angażując w nie nauczycieli i szkoły, instytucje publiczne, samorządy, biznes, media oraz organizacje pozarządowe, w tym Fundację Open Dialogues International.

Od 2024 r. przy MEN działa Zespół do Spraw Edukacji klimatycznej, który m.in. stworzył założenia programowe i metodyczne do tzw. Modułu klimatycznego, uwzględniając i wzmacniając treści dotyczące klimatu, środowiska i zrównoważonego rozwoju w nowej podstawie programowej. Tak zwana Reforma „Kompas Jutra” będzie wdrażana stopniowo, począwszy od klas I i IV. Równolegle trwają prace nad Strategią na rzecz edukacji ekologicznej przygotowywaną na zlecenie MKiŚ.

Rekomendacje:

1. wprowadzenie programu edukacji klimatycznej na wszystkich etapach, od edukacji wczesnoszkolnej po uczelnie wyższe, np. poprzez:
 - wzmocnienie edukacji klimatycznej poprzez systemowe i interdyscyplinarne włączenie treści dotyczących zmiany klimatu, środowiska i zrównoważonego rozwoju do podstaw programowych oraz kształcenia nauczycieli,
 - zapewnienie zgodności materiałów dydaktycznych z aktualnym stanem wiedzy naukowej oraz rozwój kompetencji nauczycieli w zakresie krytycznej analizy źródeł i przeciwdziałania dezinformacji,
 - udostępnienie bazy sprawdzonych i rzetelnych materiałów edukacyjnych do potrzeb różnych grup wiekowych,
 - uwzględnienie w programach nauczania strategii mitygacyjnych i adaptacyjnych w połączeniu z nauką umiejętności krytycznego myślenia i rozwiązywania problemów, a także wspieranie postaw opartych na współdziałaniu,
 - uzupełnienie podstawy programowej o działania projektowe rozwijające umiejętność identyfikowania i rozwiązywania lokalnych problemów związanych ze zmianą klimatu oraz wzmacniające poczucie sprawczości uczniów w ich najbliższym otoczeniu,
 - uzupełnienie podstawy programowej o edukację outdoorową realizowaną w środowisku naturalnym, obejmującą m.in. rozpoznawanie lokalnych gatunków

²¹⁸ Strefa Edukacji, *Edukacja ekologiczna w polskich szkołach: Na jakich lekcjach dzieci się uczą o zmianach klimatycznych lub zrównoważonym rozwoju?* 2024 r. Źródło: <https://strefaedukacji.pl/edukacja-ekologiczna-w-polskich-szkolach-na-jakich-lekcjach-dzieci-sie-ucza-o-zmianach-klimatycznych-lub-zrownowazonym-rozwoju/ar/c5-17017241> (dostęp dnia 21 grudnia 2024 r.).

- i podstawy ochrony przyrody, a także wspierającą rozwój więzi z naturą, samodzielności, sprawczości oraz odporności fizycznej i psychicznej,
2. edukacja powinna skupiać się na obustronnych zależnościach pomiędzy człowiekiem a przyrodą, promować ekonomię cyrkularną, uczyć o skutkach konsumpcjonizmu i stanowić integralną część systemowej, sprawiedliwej transformacji,
 3. promowanie edukacji praktycznej i terenowej we współpracy z samorządami lokalnymi, np. poprzez warsztaty w przyrodzie i projekty terenowe dla uczniów, które pomogą zrozumieć lokalne skutki zmian klimatycznych i sposoby radzenia sobie z nimi,
 4. usprawnienie systemów szkolenia zawodowego w zakresie ekologii i klimatu poprzez:
 - tworzenie i rozwój programów szkoleniowych dla nauczycieli i edukatorów we współpracy z ekspertami, organizacjami pozarządowymi i środowiskiem naukowym, z naciskiem na praktyczną wiedzę dotyczącą zmian klimatu i klęsk żywiołowych,
 - szkolenia dla innych grup zawodowych pełniących funkcje publiczne, szczególnie urzędników państwowych, polityków, dziennikarzy,
 - szkolenia dla grup zawodowych kluczowych dla transformacji, mitygacji i adaptacji klimatycznej (m.in. ubezpieczenia, zarządzanie nieruchomościami, zawody prawnicze), w szczególności w ramach zawodów objętych ustawowym obowiązkiem doskonalenia,
 5. stała współpraca z organizacjami społecznymi, aby mogły one jeszcze skuteczniej wspierać edukację zarówno formalną, jak i nieformalną;
 - ważnym elementem tej współpracy powinno być zaangażowanie organizacji młodzieżowych w opracowywanie programów edukacyjnych,
 - należy prowadzić bardziej różnorodne konsultacje i procesy partycypacyjne, zapewniające komunikację między osobami z różnych branż,
 6. prowadzenie kampanii informacyjnych w mediach z użyciem atrakcyjnych dla dzieci i młodzieży form przekazu, np. mediów społecznościowych, filmów, gier, aplikacji mobilnych,
 7. zapewnienie wsparcia dla instytucji edukacyjnych, szczególnie w regionach węglowych, aby mogły one oferować specjalistyczne programy dotyczące energetyki odnawialnej czy zrównoważonych technologii,
 8. uwzględnienie bardziej szczegółowych wytycznych dotyczących edukacji klimatycznej w polityce klimatycznej UE, w tym w NDC,

9. wzmocnienie systemowego podejścia do edukacji jako całości, tak aby szkoły stawały się instytucjami odpornymi klimatycznie. Oznacza to wdrożenie holistycznej koncepcji, w której działania adaptacyjne i mitygacyjne są zintegrowane z zarządzaniem szkołą, codziennymi praktykami, środowiskiem uczenia się oraz współpracą z samorządem i społecznością lokalną,
10. zapewnienie bezpiecznej i odpornej infrastruktury edukacyjnej jako standardu, w tym wysokiej jakości powietrza i wentylacji, komfortu termicznego i ochrony przed upałami, dostępu do światła dziennego i odpowiedniej akustyki, monitoringu warunków środowiska wewnętrznego, zielonych i zacienionych przestrzeni zewnętrznych, możliwości nauki na świeżym powietrzu oraz bezpiecznej infrastruktury dojścia do szkoły,
11. przygotowanie całej społeczności szkolnej do działań na rzecz odporności klimatycznej, w tym poprzez szkolenia dla nauczycieli i kierownictwa szkół, a także aktywne włączanie uczniów w projektowanie rozwiązań środowiskowych i adaptacyjnych w ich szkołach,
12. przywrócenie priorytetu edukacji klimatycznej w systemie edukacji i realizacja deklaracji związanych z wprowadzeniem edukacji klimatycznej do podstawy programowej.

Standard życia

38. Stan realizacji zaleceń Komitetu w zakresie poziomu życia dzieci jest niezadowalający. Najnowsze dane za 2024 r.²¹⁹ pokazują częściową poprawę po kryzysie inflacyjnym lat 2022 – 2023, jednak strukturalne problemy systemu wsparcia rodzin pozostają nierozwiązane. Ubóstwo skrajne dzieci, które w 2023 r. wzrosło do 7,6% (521 tys.), w 2024 r. spadło do 5,4% (364 tys.) dzięki jednorazowej podwyżce świadczenia wychowawczego z 500 do 800 zł. W gospodarstwach domowych z co najmniej trojgiem dzieci w wieku 0 – 17 lat skrajne ubóstwo spadło z 8,3% w 2023 r. do 5,9% w 2024 r. Jeszcze silniejszy spadek odnotowano wśród małżeństw z co najmniej trojgiem dzieci na utrzymaniu – z 6,9% do 3,6%.

Zasięg sfery niedostatku (wydatki poniżej minimum socjalnego) zgodnie ze wspomnianym badaniem, pozostaje bardzo wysoki: w 2023 r. w gospodarstwach z co najmniej jednym dzieckiem w wieku 0-17 lat wynosił 53,3%, w rodzinach z 2 dzieci 54,3%, a w wielodzietnych 58,6. W 2024 r. wskutek podwyżki świadczenia wychowawczego do 800 zł odnotowano spadek do odpowiednio 47,2%, 45,9% i 52,8%.

Szczególnie niepokojąca jest stagnacja ubóstwa relatywnego dzieci w wieku 0 – 17 lat: 14,1% w 2022 r., 14,3% w 2023 r. i 14,2% w 2024 r.²²⁰. Oznacza to, że mimo istotnej redukcji ubóstwa skrajnego dzieci (7,6% → 5,4%) podwyżka świadczenia wychowawczego do 800 zł nie miała praktycznie żadnego wpływu na ubóstwo relatywne dzieci – dzieci pozostają najbardziej zagrożoną nim grupą wiekową (14,2% wobec 13,2% dla dorosłych w wieku 18 – 64 lat i 12,7% dla osób 65+). Dowodzi to, że jednorazowa podwyżka transferów pieniężnych typu 800+ była skuteczna w zwalczaniu skrajnej biedy, ale niewystarczająca do redukcji dystansu konsumpcyjnego i wykluczenia społecznego dzieci.

W 2023 r. deprivacja materialna i społeczna dzieci w wieku 0 – 17 lat wzrosła do 6,3% (433 tys.), po wzroście od 4,3% w 2021 r. Dane Eurostatu potwierdzają jednak wyraźny spadek w kolejnych latach: w 2024 r. wskaźnik spadł do 4,6%, a w 2025 r. do 3,9%²²¹ – co jest efektem jednorazowej podwyżki świadczenia wychowawczego do 800 zł i wzrostu płacy minimalnej. Polska ma obecnie najniższy wskaźnik deprivacji materialnej i społecznej dzieci w całej Unii Europejskiej (4,6% w 2024 r. wobec średniej UE wynoszącej 13,7%). Trend ten nie niweluje jednak utrzymujących się deficytów strukturalnych – wzrostu ubóstwa relatywnego dzieci, luki socjalnej i niedostatecznej poprawy wskaźnika ubóstwa lub wykluczenia społecznego, który wyznacza cele Polski.

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (AROPE) wśród dzieci w wieku 0 – 17 lat pokazuje stopniowo przyspieszającą, ale niedostateczną poprawę: z 1089

²¹⁹ EAPN, Raport Poverty Watch 2025 r.

²²⁰ Eurostat, *At-risk-of-poverty rate by poverty threshold, age and sex*. Źródło: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LI02/default/bar?lang=en (dostęp dnia 10 lipca 2026 r.).

²²¹ Eurostat, *Material and social deprivation rate by age and sex*. Źródło: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/ILC_MDSD07 (dostęp dnia 10 lipca 2026 r.).

tys. (16,2%) w 2019 r. spadł do 1070 tys. (16,1%) w 2024 r., a następnie do 1022 tys. (15,6%) w 2025 r.²²². Do 2024 r. zrealizowano zaledwie 6% krajowego celu redukcji o 300 tys. dzieci do 2030 r.; dane za 2025 r. pokazują przyspieszenie – łączna redukcja o 67 tys. względem 2019 r. oznacza 22% realizacji celu, ale pozostała luka 233 tys. wymaga przyspieszenia tempa z obecnych ok. 11 tys. rocznie do ok. 47 tys. rocznie. Polska wypada na tym tle korzystnie w skali europejskiej – wskaźnik AROPE dzieci (15,6% w 2025 r.) jest drugim najniższym w UE po Czechach (15,4%), przy średniej UE27 wynoszącej 24,2% w 2024 r. Nie zwalnia to jednak z działań strukturalnych – stagnacja wskaźnika ubóstwa relatywnego dzieci i utrzymująca się luka socjalna dowodzą, że bez reformy systemów zasiłkowych osiągnięcie celu 2030 r. jest bardzo niepewne.

W ostatnim okresie pojawiły się także nowe, niepokojące zjawiska w obszarze ubóstwa dzieci. W 2023 r. po raz pierwszy zaobserwowano wyższy wskaźnik ubóstwa skrajnego wśród rodzin z dwójką dzieci (9,4%) niż w rodzinach wielodzietnych (8,3%). W 2024 r. – po podwyższeniu świadczenia wychowawczego do 800 zł – ubóstwo skrajne w rodzinach z co najmniej trojgiem dzieci spadło do 3,6%, co uwypukla skalę wsparcia kierowanego do rodzin wielodzietnych i jednocześnie niedostatek wsparcia dla rodzin z dwójką dzieci, dla których brakuje dedykowanych instrumentów.

Szczególnie dotknięte ubóstwem są gospodarstwa domowe z osobami z niepełnosprawnościami, w tym rodziny z dziećmi z niepełnosprawnościami. W 2024 r. w gospodarstwach z co najmniej jedną osobą z orzeczeniem o niepełnosprawności ubóstwo skrajne wyniosło 7,0% (wobec 4,8% w gospodarstwach bez osób z niepełnosprawnościami), a ubóstwo relatywne aż 16,8% (wobec 12,5%) – różnica 4,3 pkt proc. oznacza o 34% wyższe zagrożenie ubóstwem relatywnym. Zasięg sfery niedostatku w tych gospodarstwach wyniósł 46,4% wobec 40,2% w pozostałych²²³. GUS nie opublikował odrębnych danych dla rodzin z dziećmi z niepełnosprawnościami za 2024 r., jednak dostępne wskaźniki z poprzednich lat pokazują systematycznie wyższe ryzyko ubóstwa w tych rodzinach.

Bezprecedensowym zjawiskiem jest również to, że więcej dzieci żyje w skrajnym ubóstwie niż otrzymuje świadczenia z pomocy społecznej. W 2024 r. luka socjalna pomocy społecznej wyniosła 975 tys. osób – tyle osób skrajnie ubogich nie było uznanych za ubogich według ustawy o pomocy społecznej. Wskaźnik skrajnego ubóstwa (5,2%) jest obecnie dwukrotnie wyższy niż ubóstwo ustawowe (2,6%), co stanowi strukturalne wykluczenie z pomocy społecznej.

²²² Eurostat, „Persons at risk of poverty or social exclusion by age and sex.

Źródło: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_PEPS01N/default/table (dostęp dnia 10 lipca 2026 r.).

²²³ GUS, Zasięg zagrożenia ubóstwem ekonomicznym w Polsce w 2024 r. Aneks do informacji sygnałnej, tablice 6 i 15. Źródło:

<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/zasieg-zagrozenia-ubostwem-ekonomicznym-w-polsce-w-2024-r-,14,12.html> (dostęp dnia 2 lipca 2026 r.).

System wsparcia ubogich rodzin z dziećmi ulega systematycznej degradacji. Zamrożenie progów dochodowych zasiłków rodzinnych i dodatków do nich od 2016 r. (kryterium dochodowe niezmiennie 674 zł na osobę w rodzinie, 764 zł w przypadku dziecka z niepełnosprawnością) spowodowało drastyczny spadek liczby beneficjentów. Według CenEA liczba rodzin otrzymujących zasiłek rodzinny spadła z 1427 tys. w 2010 r. do 553 tys. w 2022 r. (o 61%)²²⁴, a według danych GUS z 1,1 mln osób w 2018 r. do 341,4 tys. w 2024 r. (o niemal 70%; GUS, „Świadczenia na rzecz rodziny w 2024 r., Informacja sygnałowa, 25.09.2025). Gdyby progi były indeksowane zgodnie z inflacją, zasiłki otrzymywałoby o 70% więcej rodzin. Również realna wartość świadczenia 500+ znacząco spadła – w stosunku do inflacji o ponad 30% w 2023 r. Nawet po jednorazowej podwyżce w 2024 r. do 800+, relacja świadczenia do płacy minimalnej netto spadła z 37% w 2016 do 24% w 2024 r. (odpowiednio dla programów 500+ i 800+). Jeśli płaca minimalna netto będzie rosła o 5% w latach 2026 i 2027, to pod koniec tego okresu stosunek świadczenia do płacy spadnie do 21%.

W 2026 i 2027 r. dojdzie do sytuacji potrójnego zamrożenia poziomów świadczeń i kryteriów dochodowych: świadczenia wychowawczego, zasiłków rodzinnych i dodatków do nich oraz zasiłków z pomocy społecznej dla rodzin.

Zidentyfikowano poważne problemy systemowe, które przyczyniają się do pogłębiania się kryzysu. Przede wszystkim brakuje automatycznych mechanizmów dostosowawczych do wzrostu cen w systemie wsparcia. Częstotliwość indeksacji świadczeń jest nieadekwatna, a system okazał się kompletnie nieprzygotowany na wysoką inflację z lat 2022 – 2023. Dodatkowo wsparcie dochodowe jest mocno sfragmentaryzowane.

Krajowy Plan Działania (KPD) na rzecz realizacji zalecenia Rady (UE) 2021/1004 w sprawie ustanowienia europejskiej gwarancji dla dzieci (2022)²²⁵ nie spełnił swojej roli w przeciwdziałaniu kryzysowi. Plan nie zawierał mechanizmów reagowania na pogorszenie sytuacji ekonomicznej ani nie uwzględniał scenariuszy alternatywnych. Mechanizmy monitorowania okazały się niewystarczające – Poverty Watch 2025 wskazuje na „brak regularnej, przejrzystej i skutecznej ewaluacji oraz monitorowania” KPD, brak publicznych protokołów spotkań Zespołu do Spraw Wdrażania oraz brak zaangażowania organizacji społeczeństwa obywatelskiego i rodzin z doświadczeniem ubóstwa. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 21 listopada 2023 r.²²⁶ podkreśla, że koordynatorzy krajowi muszą otrzymać odpowiednie zasoby i silny mandat, by skutecznie wdrażać krajowe plany. Polska formalnie powołała koordynatora krajowego ECG na poziomie sekretarza stanu w MRPiPS, jednak

²²⁴ M. Myck, A. Król, M. Oczkowska, *Zasiłek rodzinny: niezmiennie od 2016 roku*, Komentarz Centrum Analiz Ekonomicznych, 2024 r.

Źródło: https://cenea.org.pl/wp-content/uploads/2024/08/komentarz_cenea_20082024.pdf (dostęp dnia 2 lipca 2026 r.).

²²⁵ Krajowy Plan Działania na rzecz realizacji Zalecenia Rady (UE) 2021/1004 z dnia 14 czerwca 2021 r. w sprawie w sprawie ustanowienia europejskiej gwarancji dla dzieci. Źródło: <https://www.gov.pl/attachment/7ef86fe1-43c7-4cf3-93e9-0fec7205da49> (dostęp dnia 25 maja 2026 r.).

²²⁶ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 21 listopada 2023 r. "Dzieci przede wszystkim - umocnienie gwarancji dla dzieci dwa lata po jej przyjęciu" (2023/2811(RSP) (Dz. U. UE. C. z 2024 r. poz. 4212).

pozycja, stałe zaplecze eksperckie, dedykowany budżet oraz międzyresortowe uprawnienia koordynacyjne pozostają niewystarczające.

6 maja 2026 r. Komisja Europejska przyjęła pakiet trzech komplementarnych dokumentów: pierwszą w historii strategię przeciw ubóstwu (EU Anti – Poverty Strategy) wraz z Komunikatem wzmacniającym Europejską Gwarancję dla Dzieci w trzech filarach (praca dobrej jakości, opieka i sieci bezpieczeństwa dla rodzin; dostęp dzieci do usług i ochrona przed zagrożeniami online/offline; pobudzenie inwestycji i partnerstw)²²⁷. Komisja Europejska ogłosiła także pilotaż European Child Guarantee Card jako narzędzia integracji dostępu do usług dla dzieci w potrzebie. Pakiet ten powinien stanowić główny punkt odniesienia dla nowelizacji polskiego KPD i polityki wobec ubóstwa dzieci w latach 2026 – 2030.

Rekomendacje:

1. przyjęcie strategicznego celu politycznego „Polska wolna od ubóstwa dzieci” opartego na zasadzie proporcjonalnego uniwersalizmu – połączenia świadczeń powszechnych (800+) z podwyższonym wsparciem kierowanym do rodzin uboższych (zasiłki rodzinne, pomoc społeczna). Zasada ta powinna być wpisana do zintegrowanej ustawy o świadczeniach rodzinnych (obejmującej zarówno świadczenie wychowawcze, jak i wsparcie dla uboższych rodzin) oraz stanowić podstawę zreformowanego Krajowego Planu Działania na rzecz realizacji europejskiej gwarancji dla dzieci (2026 – 2030),
2. ustanowienie wiążących celów redukcyjnych dla wszystkich pięciu wskaźników ubóstwa dzieci, monitorowanych corocznie względem danych GUS i Eurostatu: (a) AROPE dzieci – redukcja do 789 tys. w 2030 r. (z 1022 tys. w 2025 r., tempo 47 tys./rok) zgodnie z krajowym celem 300 tys.; (b) ubóstwo skrajne dzieci – redukcja do poniżej 3% do 2030 r. (z 5,4% w 2024 r.); (c) ubóstwo relatywne dzieci – obniżenie poniżej średniej dla grupy 18 – 64 lat (priorytet w świetle stagnacji 14,1 – 14,3% od 2022 r.); (d) deprywacja materialna i społeczna dzieci – utrzymanie poniżej 4% (poziom osiągnięty w 2025 r.); (e) bezdomność dzieci – zmniejszenie o 90% z celem pośrednim 50% do 2027 r.,
3. od mrozenie i podniesienie o 100% zasiłków rodzinnych oraz kryteriów dochodowych, zamrożonych od 2016 r. Wprowadzenie mechanizmu automatycznej corocznej waloryzacji kryteriów dochodowych do pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych, z zastrzeżeniem, że kryterium dochodowe dla zasiłków rodzinnych powinno być co najmniej 1,5-krotnie wyższe niż w pomocy społecznej – w celu domknięcia luki socjalnej (975 tys. osób skrajnie ubogich poza systemem ustawowym w 2024 r.),

²²⁷ European Commission, *Breaking the cycle of child poverty. Strengthening the European Child Guarantee*, 2026 r.: Źródło:

https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/document/7f60af79-936f-42b3-a6c4-a4639c6679ff_en (dostęp dnia 2 lipca 2026 r.).

4. odbudowa realnej wartości świadczenia wychowawczego (800+) przez przywrócenie jego relacji do płacy minimalnej netto z 2016 r. (ok. 37%) – co odpowiada ok. 1725 zł netto przy płacy minimalnej brutto 4666 zł (2025 r., płaca min. netto ok. 3511 zł × 49%) – oraz ustanowienie corocznej waloryzacji zgodnej ze wzrostem płacy minimalnej. Docelowa kwota podlega precyzyjnemu oszacowaniu przez MRPiPS i IPiSS, ważna jest zasada: świadczenie nie może dalej tracić na wartości realnej względem dochodów z pracy,
5. ustanowienie „gwarantowanego dochodu rodzinnego” na poziomie 100% minimum socjalnego (IPiSS) dla danego typu gospodarstwa domowego, jako uzupełnienie – a nie zastąpienie – instrumentów z zaleceń 3 i 4. Weryfikacja kwartalna (reaguje na inflację), mechanizm test-dochodowy analogiczny do „złotówka za złotówkę”, wdrożenie etapowe od 2027 r. przez ZUS,
6. wprowadzenie dedykowanych instrumentów dla trzech grup najbardziej zagrożonych w świetle danych 2024 r.: (a) rodzin z dwójką dzieci (zamiana miejsca z 2023 r. pogłębiła się w 2024 r. – skrajne 6,7% vs 5,9% w rodzinach z 3+ dzieci, relatywne 16,0% vs 15,6%); (b) gospodarstw z osobami i dziećmi z niepełnosprawnościami (ubóstwo relatywne 16,8% vs 12,5% bez, niedostatek 46,4% vs 40,2%) – jednorazowa podwyżka zasiłku pielęgnacyjnego (zamrożonego od 2019 r.) i kryterium dochodowego 764 zł; (c) rodzin na obszarach pozaaglomeracyjnych wiejskich (skrajne 10,2% – dwukrotnie wyższe niż w miastach),
7. reforma Krajowego Planu Działania na rzecz realizacji europejskiej gwarancji dla dzieci w świetle pakietu Komisji Europejskiej z 6 maja 2026 r. („Breaking the cycle of child poverty – strengthening the European Child Guarantee”): (a) nowelizacja KPD z horyzontem 2026–2030 zgodnie z trzema filarami wzmocnionej Europejskiej Gwarancji dla Dzieci oraz powiązanie z unijnym celem zmniejszenia o 5 mln liczby dzieci w ubóstwie do 2030 r. – z rozszerzeniem dotychczasowego pojedynczego celu (redukcja o 300 tys. liczby dzieci w ubóstwie i wykluczeniu społecznym w latach 2019 – 2030) na pełen zestaw pięciu wskaźników z zalecenia 2 (ubóstwo i wykluczenie społeczne, ubóstwo skrajne, ubóstwo relatywne, deprywacja materialna i społeczna, bezdomność dzieci) oraz z mierzalnymi krajowymi celami pośrednimi rocznymi i celami dla podgrup wrażliwych (dzieci z niepełnosprawnościami, dzieci romskie, dzieci w pieczy zastępczej); (b) wzmocnienie pozycji polskiego koordynatora krajowego Europejskiej Gwarancji dla Dzieci – zapewnienie dedykowanego budżetu, stałego zaplecza eksperckiego oraz międzyresortowych uprawnień koordynacyjnych (MRPiPS, MEN, MZ, MFiPR, ZUS), z transparentnością prac Zespołu do Spraw Wdrażania; (c) przystąpienie Polski do pilotażu European Child Guarantee Card jako narzędzia integracji dostępu do usług dla dzieci w potrzebie; (d) obowiązkowe, coroczne konsultacje z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego (w tym EAPN Polska, UNICEF Polska) oraz udział dzieci i rodzin z doświadczeniem ubóstwa

w procesie ewaluacyjnym; (e) powiązanie KPD z krajową odpowiedzią na EU Anti-Poverty Strategy oraz European Affordable Housing Plan w obszarze dziecięcej bezdomności i deprywacji mieszkaniowej,

8. integracja świadczeń i dostępu do usług przez utworzenie jednego punktu dostępu (centrum wsparcia rodzin z dziećmi w każdej gminie) wraz z interoperacyjnością systemów informatycznych MRPiPS, ZUS, MOPS/GOPS, Urzędów Wojewódzkich i ośrodków dla cudzoziemców – aby zakończyć fragmentaryzację systemów zidentyfikowaną w diagnozie,
9. wprowadzenie systemu wczesnego ostrzegania o zagrożeniu wzrostem ubóstwa – oparty o kwartalną analizę BBGD, EU-SILC i danych MRPiPS – oraz mechanizmów szybkiego reagowania: lokalnych zespołów interdyscyplinarnych (pracownik socjalny, psycholog, doradca finansowy) z uprawnieniem do wypłaty świadczeń incydentalnych, automatyczne świadczenia antyinflacyjne dla najuboższych rodzin przy przekroczeniu zdefiniowanego progu inflacji CPI,
10. wzmocnienie monitorowania poprzez uzupełnienie – nieduplikowanie – istniejących badań GUS i Eurostatu o (a) coroczny raport MRPiPS o realizacji KPD z udziałem organizacji społeczeństwa obywatelskiego; (b) badania panelowe ukrytej bezdomności dzieci i deprywacji mieszkaniowej (luka w obecnym systemie BBGD); (c) coroczną publikację wskaźnika non-take-up dla zasiłków rodzinnych, dodatku mieszkaniowego i pomocy społecznej – we współpracy z IPiSS, CenEA i ośrodkami akademickimi.

Edukacja, czas wolny i życie kulturalne

Zalecenia Komitetu Praw Dziecka

Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski

[...]

I. Edukacja, czas wolny i życie kulturalne (Art. 28–31 Konwencji)

Edukacja, w tym kształcenie zawodowe i wytyczne

39. Komitet z zadowoleniem przyjmuje działania podejmowane w ramach programu integracji społeczności romskiej w Polsce na lata 2014-2020, w szczególności wyposażenie 98 procent uczniów pochodzenia romskiego w przybory szkolne, podwojenie liczby instytucji opieki dla dzieci do lat 3 i wprowadzenie limitu opłaty za pobyt dziecka w instytucji opieki, jednakże Komitet odwołuje się do celu 4.5 Celów Zrównoważonego Rozwoju i zaleca, aby Państwo-Strona:
- a) W swoim kolejnym sprawozdaniu okresowym przekazało informacje w jaki sposób zmiany instytucjonalne w systemie kształcenia wpłynęły na liczebność klas, odległość od szkoły i równość między uczniami;
 - b) Zapewniło dostęp do edukacji w kontekście pandemii koronawirusa (COVID-19), w szczególności poprzez wzmocnienie nowych metod uczenia się i zapewnianie lepszej infrastruktury IT w szkołach i w domach;
 - c) Podjęło działania w celu ułatwienia dostępu do edukacji dzieciom żyjącym na obszarach wiejskich, w tym dostępu takich dzieci do zajęć dodatkowych;
 - d) Rozszerzyło program integracji społeczności romskiej i wzmocniło działania w zakresie włączania dzieci romskich do edukacji i zatrzymywania ich w szkołach, w szczególności w odniesieniu do dziewcząt romskich, między innymi w drodze zwiększania świadomości na temat znaczenia edukacji oraz wymogów dotyczących obowiązku szkolnego wśród społeczności romskiej;
 - e) Zapewniło, aby wszystkie dzieci z niepełnosprawnością, w tym dzieci w spektrum autyzmu, dzieci z zespołem Aspergera lub dzieci z zespołem nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi, miały dostęp do edukacji włączającej, w tym poprzez: (i) szkolenia i wyznaczenie liczby nauczycieli ze specjalizacją w tym zakresie i nauczycieli wspomagających, niezbędnej, aby zapewnić indywidualne wsparcie dzieciom z niepełnosprawnością w celu zatrzymania ich w edukacji włączającej; (ii) zapewnienie technologii i sprzętu wspomagającego; (iii) opracowanie indywidualnych planów edukacyjnych; oraz (iv) zapewnienie odpowiednich udogodnień w infrastrukturze szkolnej oraz miejscach sportu i rekreacji, transporcie szkolnym i edukacji szkolnej;
 - f) Zwiększyło jakość szkoleń dla nauczycieli;
 - g) Wyeliminowało zachowania homofobiczne ze strony uczniów i nauczycieli w stosunku do uczniów i nauczycieli o orientacji homoseksualnej i biseksualnej oraz osób transpłciowych, w szczególności w kontekście lekcji religii;
 - h) Zwiększyło dostępność edukacji przedszkolnej, w szczególności dla dzieci poniżej 3 r.ż., zwłaszcza na obszarach wiejskich, zapewniło pomoc władzom lokalnym w tworzeniu

„innych form edukacji przedszkolnej”²²⁸, zwiększyło specjalistyczne szkolenia dla nauczycieli przedszkolnych i zmniejszyło liczbę dzieci w klasie;

- i) Zwiększyło finansowanie i działania na rzecz integracji dzieci romskich z innymi dziećmi w przedszkolach w miejsce finansowania oddzielnych przedszkoli dla dzieci romskich.

Wypoczynek, czas wolny, rekreacja oraz życie kulturalne i artystyczne

- 40. Zgodnie ze swoim Komentarzem Ogólnym nr 17 (2013) dotyczącym prawa dziecka do wypoczynku, czasu wolnego, zabawy, zajęć rekreacyjnych, życia kulturalnego i sztuki, Komitet zaleca, aby Państwo-Strona zwiększyło swoje wysiłki w zakresie zagwarantowania dzieciom, w szczególności dzieciom z niepełnosprawnością, prawa do wypoczynku, czasu wolnego i wystarczającej ilości czasu na uczestniczenie w zabawach i zajęciach rekreacyjnych, które są bezpieczne, dostępne, włączające, zapewniające możliwość dojazdu środkami komunikacji publicznej i stosowne do wieku dzieci. Komitet zaleca również, aby Państwo-Strona wyeliminowało nadmierną ilość zadań domowych, która ogranicza możliwości dzieci w zakresie wypoczynku, czasu wolnego, rekreacji oraz życia kulturalnego i artystycznego.

Ocena realizacji i rekomendacje

Wpływ zmian systemowych na liczebność klas, odległość od szkoły i równość między uczniami

39(a). W ostatnich latach funkcjonowanie systemu oświaty pozostawało pod wpływem zmian demograficznych oraz wyzwań społecznych, które oddziaływały na organizację szkół i dostępność edukacji dla uczniów. Jednocześnie ocena wpływu tych zmian na dostępność edukacji, w tym liczebność klas, odległość uczniów od szkół oraz równość szans edukacyjnych, pozostaje ograniczona. Dostępne dane i badania pozwalają jednak identyfikować wybrane wyzwania związane z organizacją systemu oświaty i utrzymującymi się nierównościami edukacyjnymi.

Jednym z obszarów objętych zmianami była organizacja oddziałów szkolnych w związku ze zwiększoną liczbą uczniów w systemie edukacji po 24 lutego 2022 r. Wprowadzono wówczas rozwiązania umożliwiające czasowe zwiększenie liczebności niektórych oddziałów przyjmujących uczniów przybyłych z Ukrainy²²⁹. Rozwiązania te miały charakter wyjątkowy i służyły dostosowaniu organizacji pracy szkół do zwiększonej liczby uczniów. Brakuje jednak publicznie dostępnych danych pozwalających ocenić, w jakim stopniu ich stosowanie oraz inne zmiany organizacyjne zachodzące w ostatnich latach wpłynęły na rzeczywistą liczebność oddziałów i warunki nauki uczniów.

Ograniczona pozostaje również dostępność danych pozwalających na kompleksową ocenę wpływu zmian organizacyjnych na fizyczną dostępność edukacji, w tym odległość uczniów od

²²⁸ CRC/C/POL/Q/3-4/Add.1, aneks, ust. 1.

²²⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 r. w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy (Dz. U. z 2023 r. poz. 2094 z późn. zm.).

szkół oraz konieczność codziennych dojazdów. Dane Głównego Urzędu Statystycznego dotyczące roku szkolnego 2024/2025 wskazują, że do szkół podstawowych i ponadpodstawowych dojeżdżało 948 257 uczniów, co stanowiło 19,3% ogółu uczniów²³⁰. Skala tego zjawiska pokazuje znaczenie odpowiedniej organizacji sieci szkół, transportu szkolnego oraz monitorowania wpływu zmian organizacyjnych na rzeczywistą dostępność edukacji dla dzieci i młodzieży.

Jednocześnie dostępne badania wskazują, że miejsce nauki może wpływać na dalsze możliwości edukacyjne uczniów. Analiza Instytutu Badań Edukacyjnych opublikowana w 2025 r. wykazała, że lokalizacja szkoły podstawowej na obszarach wiejskich pozostaje jednym z czynników wpływających na szanse uczniów w dostępie do najbardziej selekcyjnych liceów ogólnokształcących²³¹. Podobne wnioski płyną z badań UNICEF dotyczących wykluczenia transportowego dzieci i młodzieży w Polsce, które wskazują, że dostępność transportu i czas dojazdu mogą wpływać na wybory edukacyjne uczniów oraz możliwość korzystania z oferty edukacyjnej i pozaszkolnej²³². Wyniki te pokazują, że zagadnienia związane z odległością od placówek edukacyjnych oraz dostępnością oferty edukacyjnej pozostają istotne z perspektywy równości szans edukacyjnych dzieci. Szersze omówienie problemu wykluczenia transportowego oraz jego wpływu na realizację prawa do edukacji przedstawiono w dalszej części raportu.

Przedstawione dane wskazują, że nadal zasadne pozostaje systematyczne monitorowanie wpływu zmian organizacyjnych w systemie oświaty na liczebność oddziałów, dostępność szkół oraz równość szans edukacyjnych dzieci. Szczególnego znaczenia nabiera ocena sytuacji dzieci mieszkających na obszarach wiejskich, dla których odległość od szkoły i dostępność oferty edukacyjnej mogą wpływać na dalsze możliwości edukacyjne. Wyzwania te należy analizować również w świetle art. 2 oraz art. 28 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka, zobowiązujących państwo-stronę do zapewnienia wszystkim dzieciom równego dostępu do edukacji.

Edukacja obywatelska i wiedza o prawach dziecka

W polskim systemie oświaty podjęto działania mające na celu rozwój kompetencji obywatelskich uczniów, poprzez wprowadzenie od roku szkolnego 2025/2026 nowego przedmiotu – edukacja obywatelska²³³, którego celem jest rozwijanie kompetencji

²³⁰ GUS, Dojazdy uczniów do szkół podstawowych i ponadpodstawowych w roku szkolnym 2024/2025, Warszawa 2025 r.

²³¹ R. Dolata, B. Murawska, A. Jasińska-Maciążek, Lokalizacja szkoły podstawowej na wsi a dostęp uczniów do prestiżowych liceów ogólnokształcących w Polsce, *Edukacja* 2025, 4 (175), s. 76.

²³² UNICEF Polska, Wykluczenie transportowe dzieci i młodzieży w Polsce. Raport z badań (oprac. T. Komornicki), Warszawa 2024 r., s. 17.

²³³ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 6 marca 2025 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. poz. 378), § 1.

umożliwiających aktywne uczestnictwo w życiu społecznym oraz kształtowanie postaw obywatelskich.

Pomimo działań edukacyjnych prowadzonych w ramach edukacji obywatelskiej i wychowawczej nadal aktualne pozostaje wyzwanie związane z upowszechnianiem wiedzy o prawach dziecka. Wyniki badań przeprowadzonych przez UNICEF Polska wskazują, że choć zdecydowana większość dzieci i młodzieży słyszała o prawach dziecka, szkoła pozostająca jednym z głównych źródeł wiedzy w tym zakresie, odgrywa obecnie mniejszą rolę niż w poprzednich latach²³⁴. Jednocześnie badanie wskazuje na rozbieżność pomiędzy oceną nauczycieli a doświadczeniami uczniów i rodziców w zakresie edukacji o prawach dziecka, co może świadczyć o potrzebie dalszego wzmacniania skuteczności i widoczności działań edukacyjnych prowadzonych przez szkoły²³⁵. Podobne wyniki badań zostały zaprezentowane przez Rzecznika Praw Dziecka, gdzie wskazano, że choć większość nastolatków słyszała o prawach dziecka, jedynie niewielka część deklaruje ich dobrą znajomość, a edukacja w tym zakresie często ma charakter okazjonalny²³⁶. Jednocześnie tematyka praw dziecka jest obecna w różnych elementach procesu edukacyjnego, w tym w działaniach wychowawczo-profilaktycznych szkół oraz wybranych treściach nauczania, jednak nie funkcjonuje odrębny przedmiot ani wyodrębniony komponent kształcenia poświęcony kompleksowo prawom dziecka. W kontekście prac legislacyjnych nad zmianami w Prawie oświatowym dotyczącymi praw i obowiązków uczniów UNICEF Polska, zwrócił uwagę na potrzebę wyraźnego odwołania do praw dziecka oraz Konwencji o prawach dziecka jako podstawy działań podejmowanych w środowisku szkolnym²³⁷.

W konsekwencji obecne rozwiązania mogą nie gwarantować w pełni uzyskania przez wszystkich uczniów kompleksowej i systematycznej wiedzy o przysługujących im prawach, dostępnych mechanizmach ich ochrony oraz możliwościach dochodzenia swoich praw w przypadku ich naruszenia. Kwestia ta pozostaje istotna z perspektywy realizacji art. 42 Konwencji o prawach dziecka, nakładającego na państwa obowiązek upowszechniania wiedzy o postanowieniach Konwencji wśród dzieci i dorosłych, a także skutecznego korzystania przez dzieci z przysługujących im praw oraz dostępnych środków ochrony. Okoliczności te wskazują na potrzebę dalszego wzmacniania edukacji o prawach dziecka oraz bardziej systematycznego uwzględniania tej tematyki w procesie kształcenia.

²³⁴ UNICEF Polska, Prawa dziecka w Polsce 2024, Warszawa 2025 r., s. 21- 22.

²³⁵ Ibidem, s. 65-67.

²³⁶ Raport Rzecznika Praw Dziecka, Perspektywa (dla) dzieci i młodzieży. Stan realizacji praw dziecka w Polsce, Warszawa 2025 r., s. 38. Źródło:

https://brpd.gov.pl/wp-content/uploads/2025/11/RPD_raport_perspektywa_net_FINAL.pdf

(dostęp dnia 10 czerwca 2026 r.).

²³⁷ Opinia Stowarzyszenia Polski Komitet Narodowy UNICEF do projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2449) z dnia 11 maja 2026 r.

Rozwój edukacji cyfrowej i dostęp do narzędzi informatycznych

39(b). Doświadczenia związane z nauką zdalną, w trakcie trwania pandemii COVID-19, przyczyniły się do szerszego wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie kształcenia²³⁸. W ostatnich latach podejmowano działania mające na celu rozwój edukacji cyfrowej, obejmujące zarówno rozwój infrastruktury informatycznej szkół i doposażenie uczniów oraz nauczycieli w sprzęt komputerowy, jak również rozwój cyfrowych narzędzi edukacyjnych oraz wzmacnianie kompetencji cyfrowych kadry pedagogicznej oraz uczniów²³⁹. Działania te realizowano m.in. w ramach programów takich jak Aktywna Tablica²⁴⁰, Laptop dla Nauczyciela²⁴¹ czy Cyfrowy Uczeń²⁴², a także poprzez wdrażanie założeń Polityki Cyfrowej Transformacji Edukacji.

Pomimo znaczącego rozwoju infrastruktury cyfrowej nadal aktualne pozostaje wyzwanie związane z przeciwdziałaniem nierównościom cyfrowym oraz zapewnieniem wszystkim uczniom równych możliwości rozwijania kompetencji niezbędnych do bezpiecznego i świadomego korzystania z technologii cyfrowych²⁴³. Badania wskazują, że poziom kompetencji cyfrowych uczniów pozostaje powiązany z czynnikami społeczno-ekonomicznymi i kulturowymi, a wiele umiejętności cyfrowych rozwijanych jest poza szkołą²⁴⁴. Oznacza to, że system edukacji może i powinien odgrywać istotną rolę w wyrównywaniu szans uczniów w zakresie dostępu do wysokiej jakości edukacji cyfrowej.

Osiągnięcie celów związanych z rozwojem kompetencji cyfrowych uczniów wymaga również dalszego wzmacniania kompetencji cyfrowych nauczycieli oraz wspierania wykorzystywania nowoczesnych metod nauczania opartych na technologiach informacyjno-komunikacyjnych, co pozostaje istotne z perspektywy zapewnienia wszystkim dzieciom równych możliwości korzystania z prawa do edukacji, niezależnie od ich sytuacji społecznej i ekonomicznej.

²³⁸ A. Winiarska, T. Warzocha, Edukacja zdalna w czasach pandemii COVID-19, Forum Oświatowe, Vol 33, nr 1(65), 2021 r., s. 74.

²³⁹ Uchwała nr 98 Rady Ministrów z dnia 12 września 2024 r. w sprawie przyjęcia polityki publicznej pod nazwą "Polityka Cyfrowej Transformacji Edukacji" (M. P. z 2024 r. poz. 812, dalej: Polityka Cyfrowej Transformacji).

²⁴⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 października 2020 r. w sprawie szczegółowych warunków, form i trybu realizacji Rządowego programu rozwijania szkolnej infrastruktury oraz kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych na lata 2020-2024 - "Aktywna tablica" (Dz. U. z 2024 r. poz. 158).

²⁴¹ Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o wsparciu rozwoju kompetencji cyfrowych uczniów i nauczycieli (Dz. U. poz. 1369), art. 11.

²⁴² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 września 2025 r. w sprawie szczegółowych warunków, form i trybu realizacji Rządowego programu wspierania organów prowadzących szkoły i placówki w rozwijaniu umiejętności cyfrowych dzieci i młodzieży na lata 2025-2029 - "Cyfrowy Uczeń" (Dz. U. poz. 1254).

²⁴³ P. Penszko, Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy, „Analizy IBE dla polityki publicznej, Kompetencje cyfrowe uczniów w Polsce – o wiemy z badań międzynarodowych?”, nr 3 (1/2025), lipiec 2025 r., s. 17.

²⁴⁴ Ibidem, s 2, 12-13.

Dostęp do edukacji i zajęć dodatkowych na obszarach wiejskich

39(c). Pomimo powszechnego dostępu do edukacji szkolnej nadal występują różnice pomiędzy dziećmi zamieszkującymi obszary miejskie i wiejskie w zakresie dostępu do dodatkowych form wsparcia edukacyjnego oraz zajęć rozwijających zainteresowania. Potwierdzają to dane CBOS, zgodnie z którymi dzieci mieszkające na obszarach wiejskich rzadziej niż ich rówieśnicy z miast uczestniczą w dodatkowych zajęciach edukacyjnych i ogólnorozwojowych²⁴⁵. Dotyczy to w szczególności zajęć pozalekcyjnych, oferty sportowej i kulturalnej oraz innych form aktywności umożliwiających rozwijanie swoich zainteresowań poza obowiązkowym programem nauczania²⁴⁶.

Istotne znaczenie dla korzystania z takich form aktywności mają również dostępność transportu publicznego oraz odległość od placówek oferujących dodatkowe formy aktywności. UNICEF zwraca uwagę, że wykluczenie transportowe stanowi jedną z istotnych barier ograniczających dzieciom i młodzieży możliwość korzystania z zajęć pozalekcyjnych, oferty sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej²⁴⁷. Brak odpowiednich połączeń komunikacyjnych może utrudniać uczestnictwo zarówno w zajęciach rozwijających zainteresowania, jak i zajęciach wyrównawczych, a także wpływać na możliwość wyboru szkoły zgodnie z zainteresowaniami i predyspozycjami ucznia²⁴⁸. W konsekwencji część dzieci zmuszona jest rezygnować z udziału w zajęciach dodatkowych lub uzależniać możliwość uczestnictwa od wsparcia transportowego rodziny.

W okresie 2025/2026 podjęto działania mające na celu ograniczenie zjawiska wykluczenia transportowego. Bezpośrednim impulsem do ich intensyfikacji były m.in. wyniki badań UNICEF Polska wskazujące, że 14% dzieci i młodzieży w wieku 12–19 lat jest zagrożonych wykluczeniem transportowym²⁴⁹ oraz wystąpienie Rzecznika Praw Dziecka, wnoszące o zmiany legislacyjne w tym zakresie²⁵⁰. W czerwcu 2026 r. Rada Ministrów przyjęła projekt reformy publicznego transportu zbiorowego przewidujący m.in. wprowadzenie ogólnopolskich standardów dostępności połączeń, ustawy o obowiązkach zapewnienia mieszkańcom możliwości dojazdu do placówek oświatowych, rozwój przewozów na żądanie na obszarach słabiej zaludnionych oraz reformę Funduszu Rozwoju Przewozów Autobusowych, przekształconego w Fundusz przeciwdziałania wykluczeniu transportowemu²⁵¹. Wprowadzane

²⁴⁵ Centrum Badania Opinii Społecznej, *Komunikat z Badań, Wydatki rodziców na edukację dzieci w roku szkolnym 2024/2025*, nr 111/2024, 2024 r., s. 8.

²⁴⁶ Raport Fundacji Stocznia, *Ważni ludzie z małych miejsc. Głosy młodzieży z małych miejscowości*, Warszawa 2025 r., s. 16.

²⁴⁷ UNICEF Polska, *Wykluczenie transportowe dzieci i młodzieży w Polsce. Raport z badań* (oprac. T. Komornicki), Warszawa 2024 r., s. 96-103.

²⁴⁸ Ibidem.

²⁴⁹ Ibidem, s. 20.

²⁵⁰ Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Dziecka z dnia 2 czerwca 2025 r. do Ministra Infrastruktury, sygn. ZZS.422.18.2025.AG.

²⁵¹ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2700). Źródło: [Rządowy projekt ustawy skierowany do Sejmu - Sejm Rzeczypospolitej Polskiej](#) (dostęp dnia 18 czerwca 2026 r.).

rozwiązania mają służyć poprawie dostępności transportu publicznego, w szczególności dla mieszkańców obszarów wiejskich i mniejszych miejscowości, w tym dzieci i młodzieży korzystających z edukacji oraz zajęć dodatkowych.

Przedstawione dane wskazują, że miejsce zamieszkania oraz dostępność transportu publicznego nadal pozostają istotnymi czynnikami wpływającymi na możliwości korzystania przez dzieci z dodatkowej oferty edukacyjnej, sportowej i kulturalnej. Ograniczenia te mogą przekładać się na utrwalanie nierówności edukacyjnych i społecznych pomiędzy dziećmi mieszkającymi na obszarach miejskich i wiejskich.

Edukacja dzieci romskich

39(d). Kontynuowane są działania na rzecz wspierania edukacji dzieci romskich w ramach Programu integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021–2030²⁵². Program obejmuje m.in. działania edukacyjne, wsparcie uczniów romskich, zatrudnianie asystentów edukacji romskiej oraz inicjatywy służące wzmacnianiu współpracy pomiędzy szkołami a społecznościami romskimi.

Pomimo funkcjonowania instrumentów wsparcia organizacje pracujące bezpośrednio ze społecznością romską wskazują, że dzieci romskie nadal napotykać bariery w pełnym korzystaniu z prawa do edukacji²⁵³. Organizacje zwracają uwagę m.in. na ryzyko wykluczenia edukacyjnego, niewystarczające monitorowanie sytuacji dzieci romskich w systemie oświaty oraz ograniczoną dostępność danych pozwalających ocenić doświadczenia dzieci romskich w szkołach, skalę absencji i przedwczesnego opuszczania systemu edukacji oraz skuteczność stosowanych form wsparcia. Wskazuje się również na potrzebę dalszego wzmacniania kompetencji szkół i nauczycieli w zakresie pracy w środowisku międzykulturowym oraz przeciwdziałania stereotypom i uprzedzeniom wobec dzieci romskich.

Szczegółnej uwagi wymagają również dzieci romskie z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy, które mogą doświadczać nakładających się trudności związanych zarówno z pochodzeniem etnicznym, barierami językowymi, doświadczeniem migracji oraz trudniejszą sytuacją społeczno-ekonomiczną²⁵⁴. Organizacje społeczne wskazują na potrzebę uwzględniania specyficznej sytuacji tej grupy dzieci w działaniach edukacyjnych i integracyjnych.

Nadal istotne więc pozostaje przeciwdziałanie dyskryminacji, wzmacnianie współpracy pomiędzy szkołami i społecznościami romskimi, rozwijanie kompetencji międzykulturowych

²⁵² Załącznik do uchwały nr 190/2020 Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 2020 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Program integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021–2030”.

<https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/rada-ministrow-uchwalila-nowy-program-integracji-spoecznej-i-obywatelskiej-romow-w-polsce-na-lata-2021-2030> (dostęp dnia 10 czerwca 2026 r.).

²⁵³ Szerzej w części: Sytuacja dzieci romskich w Polsce pkt. 42, s. 138.

²⁵⁴ Szerzej w części: Suplement: sytuacja małoletnich z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy w Polsce, Dzieci romskie z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy, s. 135.

kadry pedagogicznej oraz monitorowanie skali absencji i przedwczesnego opuszczania systemu edukacji przez dzieci romskie. Działania te mają istotne znaczenie dla zapewnienia dzieciom romskim równego dostępu do edukacji oraz realizacji celów edukacji określonych w art. 28 i 29 Konwencji o prawach dziecka.

Dostęp dzieci z niepełnosprawnościami do edukacji włączającej

39(e). Pomimo działań podejmowanych na rzecz rozwoju edukacji włączającej, w tym zwiększenia zatrudnienia nauczycieli specjalistów oraz rozwoju Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą, dzieci z niepełnosprawnościami nadal napotykają bariery utrudniające pełne uczestnictwo w edukacji. Dotyczą one w szczególności dostępności architektonicznej i sensorycznej szkół, dostępu do specjalistycznego wsparcia, odpowiednich dostosowań procesu kształcenia oraz alternatywnych i wspomagających metod komunikacji. Rosnąca liczba uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego dodatkowo zwiększa znaczenie systemowego wzmacniania szkół ogólnodostępnych i zapewnienia wsparcia odpowiadającego indywidualnym potrzebom uczniów²⁵⁵.

Jakość kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli

39(f). Od 2019 r. przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela odbywa się zgodnie ze standardem kształcenia nauczycieli. Standard ten obejmuje m.in. zagadnienia związane z prawami dziecka, przeciwdziałaniem dyskryminacji, pracą z uczniami ze zróżnicowanych środowisk kulturowych, wsparciem dzieci z doświadczeniem migracji oraz edukacją włączającą²⁵⁶. W latach 2024 – 2026 kwestie związane z dobrostanem psychicznym dzieci i młodzieży, przeciwdziałaniem przemocy rówieśniczej oraz podnoszeniem jakości edukacji włączającej były również uwzględniane w kierunkach polityki oświatowej państwa²⁵⁷, wyznaczając obszary, wokół których koncentrowały się działania wspierające rozwój zawodowy nauczycieli.

Jednocześnie w rekomendacjach dotyczących doskonalenia zawodowego nauczycieli opracowanych przez Instytut Badań Edukacyjnych wskazano na potrzebę dalszego rozwijania systemu wsparcia kadry pedagogicznej²⁵⁸. W badaniach tych podkreślono znaczenie

²⁵⁵ Szerzej w części: Dzieci z niepełnosprawnością, pkt. 32, s. 50.

²⁵⁶ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2024 r. poz. 453).

²⁵⁷ Ministerstwo Edukacji, Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2025/2026, sygn. DKO-WNPP.4092.1.2025.AMA, Warszawa 2026 r. Również: Ministerstwo Edukacji, Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2026/2027, sygn. DKO-WNPiOs.4092.11.2026.AG, Warszawa 2026 r.

²⁵⁸ M. Koss-Goryszewska, M. Ostaszewski, M. Rostworowski, A. Stanaszek, J. Woźniak, Rekomendacje dotyczące doskonalenia zawodowego nauczycieli zawodu (raport). Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2025 r., s. 10-12.

praktycznych form doskonalenia zawodowego, mentoringu, doradztwa metodycznego oraz współpracy między nauczycielami, a także potrzebę lepszego dostosowania oferty szkoleniowej do rzeczywistych potrzeb nauczycieli oraz zapewnienia warunków umożliwiających udział w doskonaleniu zawodowym. Wskazywano również na znaczenie wsparcia nauczycieli rozpoczynających pracę oraz tworzenia trwałych mechanizmów wymiany doświadczeń i dobrych praktyk.

Wnioski te znajdują odzwierciedlenie także w badaniach dotyczących warunków pracy nauczycieli. Wskazują one, że skuteczność doskonalenia zawodowego zależy nie tylko od dostępności szkoleń, lecz również od ich praktycznego charakteru oraz dostosowania do rzeczywistych wyzwań występujących w szkołach. Nauczyciele zwracali uwagę na potrzebę większego wykorzystania warsztatów praktycznych, narzędzi wspierających pracę dydaktyczną i wychowawczą, mentoringu oraz możliwości konsultowania trudnych sytuacji zawodowych z bardziej doświadczonymi nauczycielami²⁵⁹.

Przedstawione działania wskazują na rozwój systemu przygotowania i doskonalenia zawodowego nauczycieli, jednak badania nadal wskazują na potrzebę wzmacniania praktycznych form wsparcia oraz lepszego dostosowania oferty szkoleniowej do wyzwań występujących w codziennej pracy szkół.

Przeciwdziałanie homofobii i dyskryminacji w środowisku szkolnym

39(g). Zapewnienie dzieciom bezpiecznego środowiska edukacyjnego wolnego od wszelkich form dyskryminacji, pozostaje jednym z podstawowych warunków realizacji prawa do edukacji oraz zasady niedyskryminacji wynikającej z art. 2 Konwencji o prawach dziecka.

W ostatnim czasie podjęto działania mające na celu wzmocnienie obecności zagadnień związanych z przeciwdziałaniem dyskryminacji w systemie edukacji. W podstawach programowych nowych przedmiotów edukacji zdrowotnej oraz edukacji obywatelskiej, uwzględniono treści dotyczące poszanowania godności człowieka, przeciwdziałania dyskryminacji, stereotypom i uprzedzeniom oraz rozpoznawania i reagowania na przejawy mowy nienawiści²⁶⁰.

Pozytywnym przykładem działań podejmowanych w analizowanym okresie były również prace nad zmianą ustawy – Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2449)²⁶¹, gdzie wprowadzono ustawową ochronę uczniów przed

²⁵⁹ M. Żyto, A. Jasińska-Maciąg, A. Zielińska, J. Dobkowska, P. Marchlik, Raport z ogólnopolskiego badania na temat ryzyka psychologicznego i stresu w zawodzie nauczyciela, Warszawa 2026 r., s. 98-99.

²⁶⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 6 marca 2025 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz. U. 2025 r. poz. 382), s. 4, 20.

²⁶¹ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy - Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2449).

dyskryminacją z jakiegokolwiek przyczyny, w tym m.in. ze względu na niepełnosprawność, narodowość, wyznanie lub jego brak oraz orientację seksualną²⁶².

Jednocześnie uczniowie należący do społeczności LGBT+ nadal należą do grup szczególnie narażonych na dyskryminację i wykluczenie. Rzecznik Praw Obywatelskich wskazuje na utrzymujące się deficyty w zakresie ochrony osób LGBTI+ przed dyskryminacją oraz potrzebę zapewnienia im skutecznej ochrony prawnej²⁶³.

Szczególnie narażone na dyskryminację i wykluczenie w środowisku szkolnym są również dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy. Wyniki badań prowadzonych przez International Rescue Committee (IRC), wskazują na występowanie przypadków przemocy, zachowań o charakterze dyskryminacyjnym oraz wykluczenia społecznego, związanych z pochodzeniem narodowym, językiem oraz doświadczeniem uchodźczym tej grupy dzieci²⁶⁴. Problemy te były identyfikowane zarówno w relacjach z rówieśnikami, jak i w kontaktach z personelem szkolnym.

Raport monitorujący sytuację dzieci uchodźczych z Ukrainy za 2024 r. pokazał, że przemoc rówieśnicza była wskazywana jako najczęstsza przyczyna rezygnacji z nauki w polskim systemie edukacji, przechodzenia na ukraiński program nauczania online, zmiany szkoły lub całkowitego przerwania edukacji²⁶⁵. Z kolei w raporcie z 2025 r. 40% badanych zgłosiło występowanie różnego rodzaju trudności, przy czym najczęściej wskazywanymi problemami były przemoc i znęcanie się ze strony rówieśników (21,5%) oraz dyskryminacja ze strony nauczycieli i personelu szkolnego (8,6%)²⁶⁶. Z kolei ponad 21% opiekunów deklarowało, że ich dzieci doświadczyły przemocy rówieśniczej w środowisku szkolnym²⁶⁷.

Wyniki monitoringu dotyczącego problemów związanych z przemocą rówieśniczą, *bullyingiem* oraz dyskryminacją dzieci uchodźczych z Ukrainy powtarzały się w kolejnych cyklach badań prowadzonych przez IRC, co wskazuje na utrzymujący się i systemowy charakter problemu. Sytuacja dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy została szerzej przedstawiona w dalszej części raportu²⁶⁸.

Przedstawione zjawiska mają znaczący wpływ na dobrostan psychiczny dzieci, ich poczucie bezpieczeństwa, proces integracji społecznej oraz realizację prawa do edukacji. Wskazuje to na potrzebę intensyfikacji działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie wszelkim formom dyskryminacji, przemocy rówieśniczej i wykluczenia w środowisku szkolnym oraz budowania

²⁶² 2 lipca 2026 r. Prezydent RP wniósł o ponowne rozpatrzenie ustawy z dnia 29 maja 2026 r. o zmianie ustawy - Prawo oświatowe oraz niektórych innych ustaw.

²⁶³ Raport Rzecznika Praw Obywatelskich, Działania Rzecznika Praw Obywatelskich na rzecz ochrony praw osób LGBTI+, Warszawa 2025 r., s. 5.

²⁶⁴ International Rescue Committee Poland, Raport monitorujący sytuację dzieci uchodźczych z Ukrainy, 2024 r., s. 3, 6-7.

²⁶⁵ Ibidem, s. 6.

²⁶⁶ International Rescue Committee Poland, *Protection Analysis Update, Urgent Needs Access and Legal Identity Child Protection Monitoring*, 2025 r., s. 6.

²⁶⁷ Ibidem, s. 12.

²⁶⁸ Szerzej w części: Suplement: sytuacja małoletnich z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy w Polsce, s. 127.

bezpiecznego i włączającego środowiska szkolnego dla wszystkich uczniów, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci należących do grup mniejszościowych, dzieci z doświadczeniem migracji i uchodźstwa oraz innych grup narażonych na nierówne traktowanie.

Wyzwania te pozostają bezpośrednio związane z realizacją art. 2 Konwencji o prawach dziecka ustanawiającego zasadę niedyskryminacji, a także art. 29 ust. 1 lit. d Konwencji o prawach dziecka, zgodnie z którym edukacja powinna przygotowywać dziecko do odpowiedzialnego życia w społeczeństwie opartym na zrozumieniu, pokoju, tolerancji i równości.

Dostęp do edukacji przedszkolnej i opieki nad najmłodszymi dziećmi

39(h). Dostępność opieki nad dziećmi do lat 3 oraz wychowania przedszkolnego pozostaje jednym z kluczowych elementów wspierania rozwoju dzieci i wyrównywania szans edukacyjnych. Dzieci w wieku od 3 do 7 lat mają prawo do korzystania z wychowania przedszkolnego, a dzieci sześciolatnie są objęte obowiązkowym rocznym przygotowaniem przedszkolnym²⁶⁹. W ramach opieki realizowane są funkcje: opiekuńcza, wychowawcza oraz edukacyjna²⁷⁰.

W ostatnich latach kontynuowano działania mające na celu zwiększenie dostępności instytucjonalnych form opieki nad dziećmi do lat 3. Według najnowszych danych GUS z sierpnia 2025 r. dotyczącej stanu na koniec 2024 r., liczba miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 wzrosła z 226,4 tys. w 2023 r. do 237,3 tys. w 2024 r., a liczba funkcjonujących żłobków zwiększyła się z 4,6 tys. do 4,8 tys.²⁷¹, co wskazuje na dalszy rozwój infrastruktury opieki nad najmłodszymi dziećmi. Jednocześnie dostępność tych usług pozostaje nierównomierna terytorialnie. Liczba miejsc opieki znacząco różni się pomiędzy województwami, a ograniczenia w dostępie do instytucjonalnej opieki nadal częściej dotyczą mniejszych gmin i obszarów wiejskich²⁷². Oznacza to, że miejsce zamieszkania dziecka nadal może wpływać na możliwość korzystania z usług opiekuńczych i edukacyjnych we wczesnym dzieciństwie.

Jednocześnie utrzymywał się wysoki poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej. Według dostępnych danych, w roku szkolnym 2024/2025 wychowaniem przedszkolnym objętych było 93,3% dzieci w wieku 3 – 5 lat, przy czym wskaźnik ten na obszarach wiejskich wzrósł do

²⁶⁹ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe (Dz. U. z 2025 r. poz. 1043 z późn. zm.), art. 31.

²⁷⁰ Ibidem.

²⁷¹ GUS, *Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 w 2024 r.*, Warszawa 2025 r. (dalej: GUS, *Opieka nad dziećmi do lat 3*).

²⁷² GUS, *Opieka nad dziećmi do lat 3*. Również: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Program rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 Aktywny Maluch 2022–2029 - po zmianach z dnia 10 czerwca 2026 r., Warszawa 2026 r. (dalej: MRPiPS, Program Aktywny Maluch 2022–2029).

86,8%, co wskazuje na stopniowe zwiększanie dostępności edukacji przedszkolnej poza dużymi ośrodkami miejskimi²⁷³.

Programu rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 „Aktywny Maluch 2022 – 2029”²⁷⁴, pozostaje jednym z podstawowych instrumentów wspierających zwiększanie liczby miejsc opieki, w szczególności na obszarach, gdzie dostępność takich usług była dotychczas ograniczona.

Istotnym krokiem w analizowanym okresie było również wejście w życie od 1 stycznia 2026 r. standardów opieki nad dziećmi do lat 3²⁷⁵. Regulacje te mają służyć podnoszeniu jakości opieki poprzez określenie wymagań dotyczących pracy z dziećmi, organizacji pracy personelu, współpracy z rodzicami oraz monitorowania wdrażania standardów²⁷⁶. Przyjęte rozwiązania opierają się na założeniu, że opieka nad najmłodszymi dziećmi powinna wspierać ich wszechstronny rozwój, wykraczając poza zapewnienie podstawowej opieki i bezpieczeństwa.

Przedstawione dane wskazują, że pomimo dalszego rozwoju infrastruktury opieki nad dziećmi do lat 3 oraz działań podejmowanych na rzecz poprawy jakości usług, dostępność tych form wsparcia pozostaje zróżnicowana terytorialnie. Szczególnej uwagi wymaga sytuacja dzieci mieszkających na obszarach wiejskich i w mniejszych gminach, gdzie dostęp do instytucjonalnej opieki nadal pozostaje bardziej ograniczony.

Prawo do wypoczynku, czasu wolnego i uczestnictwa w życiu kulturalnym

40. Od roku szkolnego 2024/2025 wprowadzono zmiany dotyczące prac domowych w szkołach podstawowych, których celem było zwiększenie czasu przeznaczonego na odpoczynek, rozwijanie zainteresowań oraz aktywność społeczną dzieci²⁷⁷. Zmiany te można postrzegać jako próbę lepszego zrównoważenia obowiązków edukacyjnych z prawem dziecka do wypoczynku i czasu wolnego. Ma to szczególne znaczenie w świetle art. 31 Konwencji o prawach dziecka oraz Komentarza Ogólnego nr 17 (2013) Komitetu Praw Dziecka ONZ, zgodnie z którym prawo do wypoczynku, czasu wolnego, zabawy, rekreacji oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym stanowi integralny element rozwoju dziecka i realizacji jego praw, nie stanowi zaś jedynie aktywności uzupełniającej wobec edukacji szkolnej.

²⁷³ Komisja Europejska, Eurydice, Polska – Dostępność placówek wychowania przedszkolnego, ostatnia aktualizacja: 22 grudnia 2025 r. Źródło:

<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/pl/euryperia/poland/dostepnosc-placowek> (dostęp dnia 18 czerwca 2026 r.).

²⁷⁴ MRPiPS, Program Aktywny Maluch 2022-2029.

²⁷⁵ Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 grudnia 2024 r. w sprawie standardów opieki sprawowanej nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2024 r. poz. 1882).

²⁷⁶ Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie standardów opieki sprawowanej nad dziećmi w wieku do lat 3, Rządowe Centrum Legislacji (nr 30), s. 6.

²⁷⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 22 marca 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. z 2024 r., poz. 438).

Wyniki badań potwierdzają znaczenie tworzenia warunków sprzyjających rozwijaniu zainteresowań i aktywności dzieci poza obowiązkową edukacją. Z badania Rzecznika Praw Dziecka z 2025 r. wynika, że 69% uczniów uczestniczy w zajęciach pozalekcyjnych z różną częstotliwością, przy czym regularnie robi to 38% badanych uczniów²⁷⁸. Jednocześnie badanie UNICEF Polska „Prawa dziecka w Polsce 2024” wskazuje na spadek zaangażowania dzieci i młodzieży w aktywności pozaszkolne w porównaniu z poprzednim badaniem z 2019 r. oraz wzrost odsetka dzieci nieuczestniczących w takich aktywnościach²⁷⁹. Część dzieci nadal napotyka bariery ograniczające możliwość uczestniczenia w zajęciach dodatkowych, związane m.in. z sytuacją materialną rodziny, miejscem zamieszkania lub dostępnością transportu²⁸⁰.

Istotnym elementem realizacji art. 31 Konwencji o prawach dziecka pozostaje również zapewnienie dzieciom dostępu do oferty kulturalnej. Badania dotyczące uczestnictwa dzieci i młodzieży w kulturze wskazują na potrzebę dalszego rozwijania edukacji kulturowej oraz tworzenia warunków umożliwiających aktywne uczestnictwo młodych ludzi w życiu kulturalnym²⁸¹. Raport Narodowego Centrum Kultury podkreśla znaczenie działań podejmowanych przez szkoły, instytucje kultury i organizacje społeczne, a także na potrzebę ograniczania barier utrudniających dzieciom i młodzieży korzystanie z oferty kulturalnej, w tym barier finansowych i związanych z dostępnością lokalnej infrastruktury.

Przedstawione dane wskazują, że możliwość korzystania z wypoczynku, rekreacji, aktywności sportowej oraz uczestnictwa w kulturze nadal pozostaje zróżnicowana w zależności od sytuacji społecznej i miejsca zamieszkania dziecka. Oznacza to potrzebę dalszego monitorowania barier ograniczających realizację praw wynikających z art. 31 Konwencji o prawach dziecka.

Rekomendacje:

1. wprowadzenie mechanizmu systematycznego monitorowania wpływu zmian organizacyjnych w systemie oświaty na liczebność oddziałów, dostępność szkół, równość szans edukacyjnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci mieszkających na obszarach wiejskich, dzieci zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz dzieci z doświadczeniem migracji, wraz z publikacją wyników analiz opartych na wskaźnikach pozwalających ocenić rzeczywistą dostępność edukacji, w tym dotyczących odległości od szkoły i czasu dojazdu uczniów,

²⁷⁸ Raport Rzecznika Praw Dziecka, Perspektywa (dla) dzieci i młodzieży. Stan realizacji praw dziecka w Polsce, Warszawa 2025 r., s. 122.

²⁷⁹ UNICEF Polska, Prawa dziecka w Polsce 2024, Warszawa 2025 r., s. 11.

²⁸⁰ UNICEF Polska, Wykluczenie transportowe dzieci i młodzieży w Polsce. Raport z badań (oprac. T. Komornicki), Warszawa 2024 r., s. 74-82.

²⁸¹ Narodowe Centrum Kultury, Raport z badań „Kultura w życiu dzieci i młodzieży podsumowanie materiałów z diagnoz wojewódzkich w ramach programu bardzo młoda kultura na lata 2019-2021”, Warszawa 2023 r., s. 6-7, 12-19.

2. zapewnienie systematycznej edukacji o prawach dziecka na wszystkich etapach kształcenia oraz prowadzenie regularnych badań poziomu wiedzy uczniów przysługujących im praw i dostępnych mechanizmów ich ochrony,
3. zapewnienie systematycznej edukacji o prawach dziecka na wszystkich etapach kształcenia oraz prowadzenie regularnych badań poziomu wiedzy uczniów przysługujących im praw i dostępnych mechanizmów ich ochrony,
4. kontynuowanie działań na rzecz przeciwdziałania nierównościom cyfrowym wśród uczniów oraz wzmacniania kompetencji cyfrowych uczniów i nauczycieli, w szczególności poprzez zapewnienie równego dostępu do narzędzi cyfrowych, rozwijanie kompetencji cyfrowych oraz wspieranie bezpiecznego korzystania z technologii,
5. zwiększanie dostępności zajęć pozalekcyjnych, sportowych i kulturalnych, w szczególności dla dzieci mieszkających na obszarach wiejskich, w tym poprzez rozwój lokalnej infrastruktury transportowej, edukacyjnej i kulturalnej oraz przeciwdziałanie wykluczeniu transportowemu dzieci i młodzieży,
6. wzmocnienie systemu gromadzenia danych dotyczących sytuacji edukacyjnej dzieci romskich, w tym dzieci romskich z doświadczeniem uchodźczym oraz rozwijanie działań służących przeciwdziałaniu ich wykluczeniu edukacyjnemu i przedwczesnemu opuszczaniu systemu edukacji,
7. kontynuowanie rozwoju edukacji włączającej poprzez zwiększanie dostępności specjalistycznego wsparcia, usuwanie barier architektonicznych i komunikacyjnych oraz zapewnienie szkołom odpowiednich zasobów kadrowych, w tym nauczycieli współorganizujących kształcenie, pedagogów specjalnych i psychologów,
8. przeprowadzenie ewaluacji skuteczności wdrażanych rozwiązań z zakresu edukacji włączającej, w tym działalności Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW),
9. wzmocnienie systemu doskonalenia zawodowego nauczycieli poprzez rozszerzenie oferty praktycznych form kształcenia, mentoringu, doradztwa metodycznego oraz mechanizmów wymiany doświadczeń pomiędzy nauczycielami,
10. zapewnienie skutecznego monitorowania skali dyskryminacji i przemocy motywowanej uprzedzeniami w szkołach, w tym wobec uczniów należących do społeczności LGBT+ oraz dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy. Wzmocnienie działań edukacyjnych, profilaktycznych i interwencyjnych służących przeciwdziałaniu takim zjawiskom,
11. kontynuowanie działań na rzecz zapewnienia równomiernego dostępu do opieki nad dziećmi do lat 3 oraz wychowania przedszkolnego, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich i gmin o ograniczonej dostępności usług,

12. zapewnienie wszystkim dzieciom równego dostępu do wypoczynku, rekreacji, aktywności sportowej i uczestnictwa w kulturze, poprzez rozwijanie dostępnej oferty kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej dla dzieci i młodzieży, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci z niepełnosprawnościami, dzieci mieszkających na obszarach wiejskich, dzieci z doświadczeniem migracji oraz dzieci zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Środki ochrony specjalnej

Zalecenia Komitetu Praw Dziecka

Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski
[...]

I. Środki ochrony specjalnej (Art. 22, 30, 32–33, 35–36, 37 (b)–(d) i 38–40 Konwencji)

Dzieci ubiegające się o status uchodźcy i dzieci uchodźców oraz dzieci w sytuacji migracji

41. Zgodnie ze wspólnymi Komentarzami Ogólnymi nr 3 i nr 4 Komitetu Ochrony Praw Wszystkich Pracowników-Migrantów i Członków ich Rodzin/nr 22 i nr 23 (2017) Komitetu Praw Dziecka w sprawie praw człowieka w odniesieniu do dzieci w kontekście migracji międzynarodowej, Komitet wraca do swych poprzednich zaleceń²⁸² i wzywa Państwo-Stronę do:
 - a) Zapewnienia, aby sądy w każdym przypadku traktowały najlepszy interes dziecka jako sprawę nadrzędną we wszystkich sytuacjach dotyczących dzieci w kontekście migracji międzynarodowej, w tym dzieci bez opieki i oddzielonych od rodziny oraz że będzie to odzwierciedlane w wydawanych przez nich orzeczeniach;
 - b) Zapewnienia, aby dzieci ubiegające się o status uchodźcy, dzieci uchodźców, dzieci w sytuacji migracji i rodziny z dziećmi nie były umieszczane w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców;
 - c) Zapewnienia, aby poglądy dzieci były należycie uwzględniane przy podejmowaniu wszystkich dotyczących ich decyzji, w tym w postępowaniach administracyjnych oraz zapewnienia wsparcia rodzinom o pochodzeniu migracyjnym, aby zapobiegać rozdziałowi rodzin;
 - d) Zwiększenia możliwości władz w zakresie określania i kierowania się najlepszym interesem dziecka w procedurach udzielania ochrony międzynarodowej i procedurach migracyjnych;
 - e) Zapewnienia, aby organy do Spraw ochrony dzieci były odpowiednio informowane i powoływane do uczestnictwa w procedurach dotyczących ustalenia najlepszego interesu dziecka po przekroczeniu granicy międzynarodowej przez dziecko bez opieki lub dziecko oddzielone od rodziny, zgodnie z prawem międzynarodowym, w tym w drodze przeprowadzania szkoleń wśród funkcjonariuszy Straży Granicznej dotyczących praw dziecka i procedur uwzględniających potrzeby dzieci, w tym tych zapobiegających rozdziałowi rodzin;
 - f) Ponownego łączenia rodzin w przypadku ich rozdzielenia;
 - g) Zapewnienia, aby wszystkie dzieci w sytuacji migracji, w tym dzieci bez dokumentów i oddzielone od rodziny, otrzymały odpowiednią ochronę, zostały poinformowane o przysługujących im prawach w języku, który rozumieją, otrzymały dostęp do edukacji i opieki zdrowotnej, w tym wsparcie psychologiczno-społeczne, a także pomoc tłumacza i darmową pomoc prawną;
 - h) Opracowania kompleksowych ram przekazywania spraw, prowadzenia spraw i ustanawiania opieki dla dzieci bez opieki i oddzielonych od rodziny;
 - i) Rozważenia przystąpienia do Konwencji o statusie bezpaństwowców i Konwencji o ograniczeniu bezpaństwowości.

Dzieci należące do grup mniejszościowych

²⁸² CRC/C/POL/CO/3-4, ust. 45.

42. Komitet wraca do swoich poprzednich zaleceń²⁸³ i zaleca, aby Państwo-Strona:

- a) Kontynuowało wysiłki podejmowane w celu usuwania barier, które utrudniają dzieciom romskim uzyskanie dostępu do usług socjalnych, programów reintegracji społecznej i edukacji;
- b) Zwiększało rolę i kompetencje romskich asystentów w szkołach;
- c) Zapewniało wydawanie i rozprowadzanie podręczników i materiałów edukacyjnych dla dzieci należących do ukraińskiej mniejszości narodowej w Państwie-Stronie;
- d) Zapewniło możliwość uzyskania świadectw szkolnych w języku mniejszości narodowej.

Dzieci żyjące na ulicach

43. W świetle swojego Komentarza Ogólnego nr 21 (2017) w sprawie dzieci żyjących na ulicach, Komitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło, że wszystkie dzieci żyjące na ulicach otrzymają odpowiednią opiekę i wsparcie socjalne.

Sprzedaż, handel i porwania

44. Komitet przyjmuje z zadowoleniem przyjęcie Krajowego Planu Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2019-2021, przewidującego środki takie jak wdrażanie Kodeksu Postępowania (*Code of Conduct*) w celu ochrony dzieci przed komercyjnym wykorzystaniem seksualnym w turystyce oraz opracowanie programów wsparcia i ochrony dla dzieci będących ofiarami handlu ludźmi. Zgodnie z celem 8.7 Celów Zrównoważonego Rozwoju, Komitet zaleca, aby Państwo-Strona:

- a) Zwiększyło identyfikację dzieci będących ofiarami wykorzystywania seksualnego i handlu ludźmi, w szczególności dzieci znajdujących się w trudnej sytuacji, takich jak pozostające bez opieki dzieci ubiegające się o status uchodźcy, dzieci uchodźców lub dzieci w sytuacji migracji;
- b) Rozszerzyło szkolenia dla specjalistów zajmujących się identyfikacją dzieci, które są ofiarami handlu ludźmi i kierowaniem ich do odpowiednich służb;
- c) Zapewniło dzieciom będącym ofiarami handlu ludźmi usługi właściwe dla ich potrzeb i zapewniło, aby wszystkie dzieci-ofiary handlu ludźmi były kierowane do odpowiednich służb;
- d) Przeznaczyło odpowiednie zasoby na realizację powyższych zaleceń i zapewniło wsparcie finansowe organizacjom obywatelskim pracującym z dziećmi będącymi ofiarami handlu ludźmi.

Wymiar sprawiedliwości wobec nieletnich

45. Komitet jest zaniepokojony następującymi kwestiami:

- a) Określenie w przepisach prawa różnych granic wiekowych, od 13 do 15 r.ż., po przekroczeniu których dzieci mogą ponosić odpowiedzialność karną, co stanowi naruszenie Art. 40 (3) (a) Konwencji;
- b) Możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności karnej dziecka w wieku od 17 do 18 lat w taki sam sposób jak osoby dorosłej;
- c) Fakt, iż dziecko może znaleźć się w systemie wymiaru sprawiedliwości za popełnienie. Za popełnienie czynów związanych ze statusem dziecka, za popełnienie których nie mogą zostać pociągnięte do odpowiedzialności osoby dorosłe, lub za „demoralizację”;
- d) Fakt, iż dzieci poniżej minimalnego wieku odpowiedzialności karnej mogą podlegać pozbawieniu wolności oraz brak wyraźnego rozróżnienia pomiędzy pojęciem pozbawienie wolności a ograniczenie wolności;
- e) Duża liczba dzieci wciąż jest przetrzymywana przez zbyt długi czas w schroniskach dla nieletnich w okresie poprzedzającym postępowanie sądowe przed sądem rodzinnym oraz w jego trakcie;
- f) Różne specjalne warunki ochronne w przypadku przesłuchań dzieci, które są świadkami lub ofiarami

²⁸³ CRC/C/POL/5-6., ust. 47.

i mają mniej niż 15 lat oraz dzieci, które są świadkami lub ofiarami i mają więcej niż 15 lat.

46. W świetle swojego Komentarza Ogólnego nr 24 (2019) o prawach dzieci w systemie wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich,²⁸⁴ Komitet wzywa Państwo-Stronę do dostosowania systemu wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich w całości do postanowień Konwencji oraz do:

- a) Stosowania minimalnego wieku odpowiedzialności karnej wynoszącego 15 lat, poniżej którego dziecko nie może zostać pociągnięte do odpowiedzialności karnej i zatrzymane w pogotowiu opiekuńczym lub schronisku dla nieletnich;
- b) Podwyższenia górnej granicy wieku dla odpowiedzialności karnej dzieci do 18 r.ż.;
- c) Usunięcia możliwości pociągnięcia dziecka do odpowiedzialności za popełnienie czynów związanych z jego statusem i wzmocnienia przyjaznych dla dziecka i interdyscyplinarnych sposobów reagowania na pierwsze oznaki zachowania, które, gdyby dziecko przekroczyło minimalny wiek odpowiedzialności karnej, zostałyby uznane za czyn karalny;
- d) Rygorystycznego egzekwowania regulacji przewidujących maksymalny okres 3 miesięcy pobytu w schroniskach dla nieletnich oraz zapewnienia prawnych zabezpieczeń w wyjątkowych przypadkach przedłużenia tego czasu, z wyraźnym ograniczeniem czasowym takiego przedłużenia;
- e) Promowania środków pozasądowych takich jak programy naprawcze, mediacja i doradztwo dla dzieci oskarżonych o popełnienie przestępstwa oraz, jako kwestii priorytetowej, stosowania środków innych niż kara pozbawienia wolności, w tym probacji lub prac społecznych;
- f) Zagwarantowania, że pozbawienie wolności będzie stosowane tylko w ostateczności i na jak najkrótszy okres oraz że sytuacja nieletniego pozbawionego wolności będzie regularnie monitorowana w celu ewentualnego odwołania tego środka;
- g) Zapewnienie zagwarantowania specjalnych warunków ochronnych w przypadku przesłuchania dziecka będącego świadkiem lub ofiarą przestępstwa, w tym obecności psychologa, przeprowadzenia jednego przesłuchania oraz przesłuchania w specjalnie przygotowanym pomieszczeniu wszystkim takim dzieciom, niezależnie od wieku.

Ocena realizacji i rekomendacje

Zabezpieczenie najlepszego interesu dziecka migrującego

41(a). Interes małoletniego cudzoziemca nie zawsze jest najlepiej zabezpieczony w postępowaniach z zakresu prawa migracyjnego i uchodźczego, które go dotyczą, co wynika zarówno z braku odpowiednich procedur, jak i niewystarczającej znajomości standardów ochrony praw dziecka przez organy stosujące prawo.

Od sierpnia 2021 r. obywatele państw trzecich próbujący wjechać do Polski bez wymaganych dokumentów, w tym rodziny z dziećmi i małoletni bez opieki, są zawracani na terytorium Republiki Białorusi (ang. *pushback*). Cudzoziemcy napotykają duże trudności w skutecznym złożeniu wniosku o ochronę międzynarodową. Pushbacki są dokonywane niezależnie od narodowości, specjalnych potrzeb osób, których dotyczą, czy też ich wieku. W dniu 27 marca 2025 r. wprowadzono czasowe ograniczenie prawa do złożenia wniosku o udzielenie ochrony

²⁸⁴ Ibidem, ust. 53 i 55.

międzynarodowej na granicy państwowej z Republiką Białorusi²⁸⁵. Od tej daty do chwili obecnej, okres obowiązywania ograniczenia przedłużano siedmiokrotnie (každorazowo na okres 60 dni) - obecnie ograniczenie obowiązuje do 18 września 2026 r.²⁸⁶. Choć zaplanowane jako obowiązujące tylko czasowo oraz ograniczone terytorialnie do wschodniej granicy Polski, ograniczenie obowiązuje *de facto* nieprzerwanie od roku. Jednocześnie praktyka stosowania ograniczenia rozciąga się nie tylko do odcinka granicy, na którym powinno być stosowane, lecz na terytorium całego kraju²⁸⁷. Choć małoletni cudzoziemcy bez opieki są zaliczani do tzw. grup szczególnie wrażliwych, od których obowiązkowe jest przyjęcie wniosku o ochronę międzynarodową pomimo okresu obowiązywania czasowego ograniczenia prawa do jego złożenia, z informacji przekazanych od organizacji działających przy granicy wynika, że brak jakiegokolwiek kontroli nad identyfikacją osób z tych grup, skutkuje nieprzyjmowaniem wniosków od ich przedstawicieli. Podczas gdy Straż Graniczna deklaruje, że w okresie trwania ograniczenia prawa do złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej przyjęła wnioski od 17 małoletnich bez opieki²⁸⁸, w tym samym okresie działające w terenie Stowarzyszenie We Are Monitoring udokumentowało 53 pushbacki małoletnich bez opieki na terytorium Republiki Białorusi²⁸⁹. Dzieci podróżujące z opiekunami nie są traktowane jako grupa wrażliwa, stąd w okresie ograniczenia prawa do złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej do końca marca 2026 r., złożono zaledwie 10 wniosków obejmujących małoletnich²⁹⁰ – były to wyłącznie dzieci towarzyszące kobietom w ciąży, które są zaliczane do grup szczególnie wrażliwych, od których przyjęcie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej jest obowiązkowe na odcinku granicy, na którym jest stosowane ograniczenie prawa do jego złożenia. Organizacje praw człowieka podkreślają, że brak jakichkolwiek mechanizmów kontroli i gwarancji proceduralnych w procesie identyfikowania grup wrażliwych i odmowy przyjęcia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, narusza przepisy międzynarodowe oraz Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej, a w stosunku do dzieci – zasadę ich najlepszego interesu, poprzez brak jakichkolwiek procedur, które mogłyby do tej

²⁸⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 marca 2025 r. w sprawie czasowego ograniczenia prawa do złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej (Dz. U. poz. 390).

²⁸⁶ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 lipca 2026 r. w sprawie przedłużenia czasowego ograniczenia prawa do złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej (Dz. U. poz. 945).

²⁸⁷ Pismo Stowarzyszenia Interwencji Prawnej z dnia 23 września 2025 r. do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, sygn. Dz. L. 1/9/2025/MF.

https://interwencjaprawna.pl/wp-content/uploads/2021/01/Stanowisko-SIP-_nieprzyjmowanie-wnioskow-o-OM.pdf (dostęp dnia 12 maja 2026 r.). Również: pismo Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji do Rzecznika Praw Dziecka i Rzecznika Praw Obywatelskich, sygn. BMP.0790.1.4.2025.

Źródło: <https://brpd.gov.pl/2025/01/27/migrujace-dzieci-bez-opieki-odpowiedz-mswia-na-apel-rpd-i-rpo/> (dostęp dnia 25 maja 2026 r.).

²⁸⁸ Pismo Komendy Głównej Straży Granicznej z dnia 9 kwietnia 2026 r., sygn. KG-OI-VIII.0180.64.2026.

²⁸⁹ We Are Monitoring, *Nie pozwolili nam mówić. „Tymczasowe” zawieszenie praw człowieka na granicy polsko-białoruskiej*, str. 3, Warszawa 2026 r. Źródło: <https://wearemonitoring.org.pl/wp-content/uploads/2026/03/NIE-POZWOLILI-NAM-MOWIC-TYMCZASOWE-ZAWIESZENIE-PRAW-CZLOWIEKA-NA-GRANICY-POLSKO-BIALORUSKIEJ.pdf> (dostęp dnia 12 maja 2026 r.).

²⁹⁰ Pismo Komendy Głównej Straży Granicznej z dnia 9 kwietnia 2026 r., sygn. KG-OI-VIII.0180.64.2026.

oceny prowadzić²⁹¹. Wątpliwości co do podstawy prawnej ograniczenia prawa do złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, wyrażają również coraz częściej sądy powszechne²⁹².

Należy dodatkowo nadmienić, iż w Polsce nie funkcjonują służby ochrony dziecka *sensu stricto*. W przypadku dzieci polskich funkcję tę pełni kilka podmiotów, głównie są to pracownicy socjalni. W przypadku dzieci cudzoziemskich przekraczających granicę, istnieje w tym zakresie luka. Straż Graniczna prowadząca procedury graniczne nie współpracuje z psychologami dziecięcymi, nie powołuje także w toku procedur biegłych do oceny najlepszego interesu dziecka. Spośród 14 – 15 tysięcy funkcjonariuszy w latach 2021 – 2024, przeszkolonych z zakresu praw dziecka i prowadzenia procedur z udziałem dzieci zostało łącznie zaledwie 94 funkcjonariuszy²⁹³.

Rekomendacje:

1. uchylene art. 33a ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, umożliwiającego czasowe ograniczenie prawa do ubiegania się o ochronę międzynarodową na terytorium RP,
2. uchylene art. 303 b ustawy o cudzoziemcach legitymizującego bezprawne zawracanie osób poza granice Polski,
3. zaprzestanie stosowania pushbacków na granicy polsko – białoruskiej i zastąpienie ich procedurami w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej oraz zobowiązania do powrotu, w ramach których najlepszy interes dziecka będzie każdorazowo podlegał rzetelnej ocenie,
4. wprowadzenie specjalnej, indywidualnej procedury oceny najlepszego interesu dziecka, prowadzonej z udziałem podmiotów niezależnych od organów decyzyjnych, w tym ekspertów z zakresu praw dziecka, która umożliwi każdorazowo wydanie – zarówno w postępowaniu administracyjnym, jak i sądowym dotyczącym dziecka – decyzji zgodnej z jego najlepszym interesem,

²⁹¹ Oświadczenie Stowarzyszenia Interwencji Prawnej w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP (UD173) z dnia 13 grudnia 2024 r., Warszawa 2024 r., https://interwencjaprawna.pl/wp-content/uploads/2021/01/Komentarz-SIP-_uc.o.o.-zawieszenie-prawa-do-azylu-.pdf (dostęp dn. 12 maja 2026 r.).

²⁹² Postanowienie Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 9 stycznia 2026 r., sygn. VII Kz 557/25. Również: postanowienie Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 13 lutego 2026 r., sygn. VII Kz 58/26. Również: postanowienie Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 13 lutego 2026 r., sygn. VII Kz51/26. Również: postanowienie Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 13 lutego 2026 r., sygn. VII Kz 55/26.

²⁹³ Pismo Komendy Głównej Straży Granicznej Biura Ochrony Informacji z dnia 19 listopada 2024 r., sygn. KG-OI-VIII.0180.166.2024.

5. wprowadzenie jasnych procedur oceny najlepszego interesu dziecka przekraczającego zarówno oficjalne przejścia graniczne jak granicę poza przejściami granicznymi, prowadzonych każdorazowo przez podmioty niezależnie od Straży Granicznej,
6. zwiększenie udziału funkcjonariuszy Straży Granicznej w szkoleniach z zakresu praw dziecka i oceny najlepszego interesu dziecka, jak również zapewnienie prowadzenia szkoleń przez ekspertów zewnętrznych.

Umieszczanie małoletnich cudzoziemców w strzeżonych ośrodkach

41(b). Sąd decydując o pozbawieniu wolności dzieci, w większości przypadków nie bada rzetelnie ich najlepszego interesu. Ma to swoje odzwierciedlenie w uzasadnieniach decyzji sądów postanawiających o zastosowaniu wobec nich środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców. Postanowienia o detencji nierzadko nie wymieniają nawet w swej sentencji małoletniego objętego decyzją, a ślad przeprowadzonej oceny wpływu detencji na dobrostan i rozwój małoletniego, zawiera zdecydowana mniejszość postanowień²⁹⁴. Pomimo obowiązku kierowania się przez sąd dobrem dziecka przy podejmowaniu decyzji o umieszczeniu małoletniego cudzoziemca w strzeżonym ośrodku, w praktyce detencja dzieci wciąż stosowana jest rutynowo, bez względu na ich najlepszy interes. W 2025 r. w strzeżonych ośrodkach umieszczono 55 dzieci (w tym 23 małoletnich bez opieki)²⁹⁵.

Od 1 stycznia 2026 r., wraz z wejściem w życie zmiany art. 88a ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP, znacznie pogorszyła się sytuacja prawna małoletnich cudzoziemców bez opieki ubiegających się w Polsce o ochronę międzynarodową²⁹⁶. Zgodnie z treścią nowych regulacji, małoletni, którzy ukończyli 15 r.ż. mogą być umieszczani w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców, niezależnie od tego czy złożyli oni wniosek o ochronę międzynarodową. Zastosowanie ww. środka było możliwe dotychczas jedynie w stosunku do małoletnich bez opieki nieubiegających się o ochronę międzynarodową (np. będących w procedurze powrotowej). Stanowi to odejście od dotychczasowych regulacji, które bezwzględnie wykluczały taką możliwość. Zaniepokojenie ww. zmianą, poza

²⁹⁴ W. Klaus, M. Szulecka, D. Wzorek, *Detencja i jej alternatywy. Analiza orzecznictwa sądowego w sprawie umieszczania cudzoziemców w ośrodkach strzeżonych*, Warszawa 2024, str. 207-211.

²⁹⁵ Odpowiedź Komendanta Nadwiślańskiego Oddziału Straży Granicznej z dnia 9 marca 2026 r. sygn. NW-OI-SOI.0180.13.2026.

²⁹⁶ Ustawa z dnia 21 listopada 2025 r. o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2025 r. poz. 1794).

organizacjami praw człowieka, wyraził również Rzecznik Praw Dziecka²⁹⁷ oraz Rzecznik Praw Obywatelskich²⁹⁸.

Brak prawidłowych warunków detencji dzieci, związanych również z naruszeniami proceduralnymi i nieuwzględnianiem najlepszego interesu dziecka przy wydawaniu postanowienia o umieszczeniu go w strzeżonym ośrodku, był już przedmiotem wyroków ETPCz przeciwko Polsce²⁹⁹, jak również sądów krajowych, nakazujących wypłatę zadośćuczynienia za niesłuszne umieszczenie w detencji³⁰⁰. Dodatkowym celem, dla którego stosowana jest detencja dzieci, jest zabezpieczenie ich przed ryzykiem związanym z dalszą podróżą, cel taki nie wynika jednak z obowiązujących przepisów prawa. Katalog przesłanek uzasadniających umieszczenie cudzoziemca w detencji, został określony w art. 87 ust. 1 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP oraz art. 398a ustawy o cudzoziemcach i ma charakter zamknięty. Przepisy te wskazują, że celem zastosowania detencji jest m.in. zabezpieczenie toczącego się postępowania administracyjnego wobec cudzoziemca. Tym samym, względy o charakterze ochronnym lub opiekuńczym nie mogą stanowić samodzielnej podstawy do stosowania środka o charakterze represyjnym, w szczególności wobec osoby małoletniej.

Małoletni umieszczani są w ośrodkach detencyjnych, które są w pewnym stopniu dostosowane do potrzeb rodzin, ale nadal mają charakter więzienny (zakratowane okna, obiekt otoczony drutem ostrzowym typu Concertina itp.)³⁰¹. Tym samym warunki te nie są odpowiednie dla dzieci, co potwierdził Rzecznik Praw Obywatelskich w wystąpieniu do prezesów 22 sądów okręgowych z 2022 r.³⁰². Zapewnienie jedynie 2m2 powierzchni na osadzonego jest dopuszczalne od 2021 r. i było już stosowane w praktyce w ośrodkach, w których przebywają małoletni, np. w 2022 r. w tymczasowym ośrodku w Wędrzynie oraz w Strzeżonym Ośrodku dla Cudzoziemców w Lesznowoli. Ponadto od wielu lat Rzecznik Praw Obywatelskich jak

²⁹⁷ Wystąpienie Rzecznika Praw Dziecka z dnia 18 stycznia 2026 r. do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, sygn. ZSM.401.1.2026.PD. Źródło: <https://brpd.gov.pl/wp-content/uploads/2026/01/Wystapienie-RPD-do-MSWiA-dotyczace-zmian-w-ustawie-o-udzieleniu-cudzoziemcom-ochrony.pdf> (dostęp dnia 14 maja 2026 r.).

²⁹⁸ Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 19 stycznia 2026 r. do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, sygn. ZPM.543.13.2026.KM. Źródło: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2026-01/Do_MSWiA_cudzoziemcy_dzieci_detencja_19_01_2026.pdf, (dostęp dnia 14 maja 2026 r.).

²⁹⁹ Bistieva i inni p. Polsce, wyrok z dnia 10 kwietnia 2018 r., skarga nr 75157/14, § 78 – 88; Również: Bilalova i inni p. Polsce, wyrok z dnia 26 marca 2020 r., skarga nr 23685/14, § 79 – 82; Również: A.B. i inni p. Polsce, wyrok z dnia 4 czerwca 2020 r., skarga nr 15845/15 i 56300/15, § 48 – 49.

³⁰⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 1 marca 2023 r., sygn. akt II AKa 487/21. Również: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2023 r., sygn. akt II KK 148/22.

³⁰¹ Zob. np. Bistieva i inni p. Polsce, wyrok z dnia 10 kwietnia 2018 r., skarga nr 75157/14, § 84.

³⁰² Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 25 stycznia 2022 r. do Prezesa Sądu Okręgowego w Krośnie, sygn. KMP.572.1.2021.PK.

Źródło: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2022-02/RPO_sad_25.1.2022.pdf (dostęp dnia 14 maja 2026 r.).

i organizacje pozarządowe alarmują o braku możliwości realizacji w detencji ustawowego prawa do nauki³⁰³ i niewystarczającym dostępie do pomocy medycznej³⁰⁴.

Rekomendacja:

1. wprowadzenie całkowitego zakazu umieszczania dzieci w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców oraz innych obiektach służących pozbawieniu wolności.

System wsparcia małoletnich cudzoziemców bez opieki

System wsparcia małoletnich cudzoziemców bez opieki, podobnie jak system pieczy zastępczej w Polsce, mierzy się obecnie z poważnymi wyzwaniami. Polski model pieczy i reprezentacji małoletniego cudzoziemca bez opieki ma charakter silnie rozproszony – zarówno instytucjonalnie, jaki i terytorialnie. Poszczególne organy publiczne odpowiadają za różne aspekty sytuacji dziecka (Urząd do Spraw Cudzoziemców w przypadku procedury udzielenia ochrony międzynarodowej, Straż Graniczna w przypadku procedury zobowiązania do powrotu), natomiast różne sądy podejmują rozstrzygnięcia dotyczące miejsca pobytu dziecka (jeden sąd orzeka o umieszczeniu dziecka w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców, inny decyduje o umieszczeniu go w placówce opiekuńczo-wychowawczej, a jeszcze inny przedłuża pobyt dziecka w detencji). Rozproszenie dotyczy również samej pieczy faktycznej (placówki opiekuńczo-wychowawcze lub strzeżone ośrodki dla cudzoziemców), jak i reprezentacji prawnej dziecka – w praktyce małoletni może być reprezentowany przez różnych przedstawicieli lub kuratorów ustanowionych na potrzeby odrębnych postępowań.

Decentralizacja ma również wymiar terytorialny – każdy z wymienionych wyżej podmiotów odpowiedzialnych za sytuację dziecka może działać z różnych części kraju, co utrudnia nie tylko koordynację działań i gromadzenie informacji o dziecku, ale przede wszystkim rzetelne zabezpieczenie jego najlepszego interesu.

Od 2022 r., wraz ze wzrostem liczby małoletnich cudzoziemców bez opieki, coraz wyraźniej dostrzegalne są problemy związane z wydolnością systemu wsparcia. W szczególności trudności powoduje niedobór miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz niewystarczający zasób osób gotowych pełnić rolę kuratora lub reprezentanta

³⁰³ Ibidem.

³⁰⁴ Raport z wizytacji Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur przy Rzeczniku Praw Obywatelskich, *Sytuacja cudzoziemców w ośrodkach strzeżonych w dobie kryzysu na granicy Polski i Białorusi*, Warszawa 2023 r., str. 49-50.

małoletniego³⁰⁵. Na trudną sytuację w systemie wsparcia małoletnich cudzoziemców bez opieki, zwracają również uwagę Rzecznik Praw Dziecka i Rzecznik Praw Obywatelskich³⁰⁶.

Niedobór miejsc w pieczy zastępczej, brak odpowiedniego przygotowania placówek do pracy z dziećmi cudzoziemskimi oraz niewystarczające wsparcie systemowe dla personelu prowadzą do sytuacji, w której część małoletnich cudzoziemców doświadcza dyskryminującego traktowania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, w tym izolacji lub niewystarczającej integracji z innymi dziećmi przebywającymi w tych placówkach³⁰⁷. Powyższe sprzyja również poszukiwaniu przez organy państwa rozwiązań doraźnych, które nie zawsze pozostają zgodne z najlepszym interesem dziecka, takich jak umieszczanie dzieci w placówkach nieprzystosowanych do sprawowania nad nimi odpowiedniej opieki. Przykładem tego rodzaju praktyki było tymczasowe umieszczanie dzieci w Domu Księży Emerytów w Augustowie³⁰⁸.

Rekomendacje:

1. opracowanie kompleksowego modelu wsparcia oraz systemu pieczy i reprezentacji prawnej małoletniego cudzoziemca bez opieki, w tym m.in.:
 - rozszerzenie instytucji reprezentanta dziecka z art. 99 ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy³⁰⁹, tak aby mogła znajdować zastosowanie również wobec małoletnich cudzoziemców bez opieki, wraz z wprowadzeniem obowiązkowych szkoleń z zakresu prawa migracyjnego i uchodźczego dla kandydatów do pełnienia tej funkcji,
 - stworzenie wyspecjalizowanych miejsc pieczy zastępczej dedykowanych dzieciom cudzoziemskim, wraz z zapewnieniem dostępu do wsparcia językowego i szkoleń dla kadry, umożliwiających zapewnienie adekwatnego wsparcia małoletnich,
 - rozpoczęcie działań zmierzających do stopniowego odchodzenia od pieczy instytucjonalnej nad małoletnimi cudzoziemcami bez opieki i zastępowania jej przez pieczę rodzinną.

³⁰⁵A. Tymińska, *Kto opiekuje się dziećmi „bez opieki”? Rozproszenie opieki nad małoletnimi cudzoziemcami bez opieki w perspektywie krytyczno-prawnej*, Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, Vol. 23, nr 2, Warszawa 2024 r., str. 98.

³⁰⁶ Wystąpienie Generalne Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Rzecznika Praw Dziecka z dnia 28 października 2024 r., sygn. XI.543.559.2024.MK oraz ZSM.422.7.2024.KH. Źródło:

<https://sprawy-generalne.brpo.gov.pl/pdf/2024/10/XI.543.559.2024/5422674.pdf> (dostęp dnia 14 maja 2026 r.).

³⁰⁷ Save the Children Polska „Dzieci bez opieki na granicy z Białorusią i w polskiej pieczy zastępczej w 2024 roku”, Warszawa 2025, str. 103–105.

³⁰⁸ T. Słomczyński, *Dlaczego dzieci z granicy trafiają do domu księży emerytów*, TVN24.pl, 2025 r. Źródło: <https://tvn24.pl/polska/dlaczego-dzieci-z-granicy-trafiaja-do-domu-ksiezy-emerytow-st8292022> (dostęp dnia 3 lipca 2026 r.).

³⁰⁹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2026 r. poz. 236).

Wysłuchanie dziecka migrującego

Polskie przepisy regulujące postępowania administracyjne dotyczące legalizacji pobytu, udzielania ochrony międzynarodowej, zobowiązania cudzoziemca do powrotu do kraju pochodzenia, a także postępowania dotyczące umieszczenia cudzoziemca w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców, których podmiotem są dzieci cudzoziemskie przebywające w Polsce pod opieką, nie przewidują szczególnej, gwarancyjnej procedury wysłuchania małoletniego cudzoziemca, która zapewniałaby realne uwzględnienie jego stanowiska w sprawie.

W postępowaniach legalizacyjnych, pobyt dziecka na terytorium Polski jest bezpośrednio wiązany z sytuacją prawną jego rodziców lub opiekunów. Organ wydaje rozstrzygnięcie w oparciu o dokumenty przedstawione przez przedstawiciela ustawowego małoletniego, bez bezpośredniego wysłuchania dziecka. Dotyczy to również postępowań w sprawie udzielenia zezwolenia na pobyt stały, w których ocena sytuacji dziecka koncentruje się przede wszystkim na sytuacji prawnej i materialnej jego opiekunów, bez jednoczesnego ustalenia stanowiska samego małoletniego oraz jego indywidualnych więzi społecznych, edukacyjnych i integracyjnych, związanych z pobytem w Polsce. W postępowaniach szczególnych, w sytuacji nieudokumentowanego pobytu dziecka, gdy wniosek legalizacyjny jest złożony z powodu tzw. „innych okoliczności”, organ administracji publicznej pomija przesłuchanie dziecka, co uniemożliwia mu ustalenie, czy zaszły przesłanki udzielania takiego zezwolenia, co w konsekwencji może prowadzić do odmowy udzielenia zezwolenia i wszczęcia postępowania w sprawie zobowiązania do powrotu.

W postępowaniu w przedmiocie udzielenia ochrony międzynarodowej, dzieci pozostające pod opieką rodziców lub opiekunów (co do zasady) nie są odrębnie przesłuchiwane. Zgodnie z art. 44 ust. 3 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP, organ przesłuchuje wyłącznie wnioskodawcę występującego w imieniu swoich dzieci, chyba że organ prowadzący postępowanie uważa za konieczną dla wyjaśnienia sprawy obecność osób, w imieniu których wnioskodawca występuje. Równocześnie, małoletni nie może samodzielnie wystąpić z wnioskiem o udzielenie ochrony międzynarodowej. Tym samym, w sytuacji, kiedy to małoletni – a nie jego opiekun prawny – był ofiarą przemocy, prześladowania lub poważnej krzywdy, ujawnienie tych okoliczności zależy od decyzji organu o przesłuchaniu małoletniego oraz od wiedzy i gotowości rodzica do przedstawienia doświadczeń dziecka. Podobne ryzyko zachodzi w sytuacji, gdy małoletni ma odrębne podstawy do obawy przed przemocą lub prześladowaniem ze strony samego wnioskodawcy lub jego bliskiej rodziny.

Należy również zwrócić uwagę, że sąd rozpatrując wniosek o umieszczenie w strzeżonym ośrodku cudzoziemca wraz z małoletnimi dziećmi pozostającymi pod jego opieką, powinien kierować się m.in. dobrem małoletnich. Jak wynika z badań aktowych, zarówno tych

przeprowadzonych w latach 2014 – 2016, jak i najnowszych badań z 2024 r.³¹⁰, jak również informacji udzielonej przez sądy rozpatrujące takie sprawy³¹¹, małoletni nie są wysłuchiwanymi przez sądy przed podjęciem decyzji o umieszczeniu ich w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców. Analogicznie, małoletni cudzoziemiec bez opieki nie jest wysłuchiwany w sprawach o umieszczenie go w pieczy zastępczej – sprawy te odbywają się na posiedzeniach niejawnych bez udziału stron.

Choć wskazuje się, że wprowadzenie obowiązkowego wysłuchania dzieci, mogłoby nadmiernie obciążyć postępowania administracyjne, nie może to jednak uzasadniać ograniczenia prawa dziecka do wyrażania własnego stanowiska w sprawach, które go dotyczą. Zgodnie z art. 12 Konwencji o prawach dziecka, dziecko zdolne do kształtowania własnych poglądów ma prawo do swobodnego ich wyrażania we wszystkich sprawach, które go dotyczą, a jego poglądom należy nadać należyłą wagę stosownie do wieku i dojrzałości. Podobnie wysłuchanie dziecka powinno mieć miejsce „wszędzie tam, gdzie to możliwe”, a reprezentacja przez rodzica ma charakter wyjątkowy i uzupełniający³¹².

Rekomendacje:

1. wprowadzenie ustawowego obowiązku wysłuchania małoletniego cudzoziemca w postępowaniach dotyczących legalizacji pobytu, udzielenia ochrony międzynarodowej, umieszczenia w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców, zobowiązania do powrotu, umieszczenia w pieczy zastępczej oraz ustanowienia przedstawiciela lub reprezentanta prawnego dziecka, jeżeli jego wiek, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwalają.

Dostęp do edukacji, opieki zdrowotnej, wsparcia prawnego i językowego

Zgodnie z obecnym stanem prawnym, cudzoziemcy ubiegający się o ochronę międzynarodową na terytorium RP, mają prawo do otrzymania nieodpłatnej informacji dotyczącej postępowania oraz – na określonych etapach postępowania – dostępu do nieodpłatnej pomocy prawnej³¹³. Należy zauważyć jednak, że informacje oraz pomoc prawna adresowane są do opiekunów prawnych dzieci pozostających pod opieką rodziców lub przedstawicieli ustawowych, nie do samych dzieci.

³¹⁰ M. Górczyńska, M., Witko, D., *Research on the applicability of the best interests of the child principle as the primary consideration in detention decisions as well as the alternatives to detention*, UNHCR 2018 r. Również: W. Klaus, M. Szulecka, D. Wzorek, *Detencja i jej alternatywy. Analiza orzecznictwa sądowego...*, str. 207-211.

³¹¹ Odpowiedź Prezesa Sądu Rejonowego w Grójcu z dnia 19 lutego 2024 r. na wniosek w trybie dostępu do informacji publicznej, sygn. Adm.0123.7.2024.

³¹² Komitet Praw Dziecka ONZ, Komentarz ogólny nr 12 (2009) dotyczący prawa dziecka do bycia wysłuchanym, CRC/C/GC/12, 20 lipca 2009 r., pkt 35–37, str. 12.

³¹³ Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP, art. 69c i nast.

Dzieciom oraz ich rodzinom bezpłatna pomoc prawna w postępowaniu uchodźczym przysługuje dopiero na etapie postępowania odwoławczego, natomiast nie jest zapewniona na etapie postępowania przed organem pierwszej instancji, podczas którego gromadzony jest zasadniczy materiał dowodowy. W toku postępowania o zobowiązanie do powrotu, ustawodawstwo nie przewiduje systemu nieodpłatnej pomocy prawnej finansowanej przez państwo ani na etapie postępowania administracyjnego pierwszej instancji, ani na etapie drugiej instancji, niezależnie od sytuacji majątkowej dziecka i jego rodziny.

Małoletni bez opieki otrzymują nieodpłatną pomoc kuratora, którego zadaniem jest nie tylko reprezentacja dziecka w postępowaniu o udzielenie ochrony międzynarodowej lub zobowiązania do powrotu, lecz również poinformowanie dziecka o jego sytuacji prawnej. Należy zauważyć, że kuratorzy nie mają zapewnionego wsparcia tłumacza, co często uniemożliwia im komunikację w języku zrozumiałym przez dziecko – zdarza się, że kontakt dziecka z kuratorem odbywa się za pośrednictwem osób trzecich nie będących tłumaczami, lecz władających językiem zrozumiałym przez dziecko oraz językiem polskim, co może negatywnie wpływać na jakość komunikacji lub (w przypadku języków rzadkich w Polsce) z pomocy ogólnodostępnych narzędzi automatycznego tłumaczenia³¹⁴. Nie ma również ustawowego wymogu, aby kurator posiadał wykształcenie prawnicze bądź specjalistyczne przygotowanie z zakresu prawa migracyjnego i uchodźczego. Brakuje również systemowych rozwiązań zapewniających małoletnim bez opieki dostęp do informacji w formie ulotek lub strony internetowej dostosowanych do wieku dziecka. Lepiej prezentuje się sytuacja małoletnich bez opieki, które nie są objęte postępowaniem w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej, natomiast toczy się w ich sprawie postępowanie w sprawie zobowiązania do powrotu – stosownie do wprowadzonego w sierpniu 2023 r. art. 99(1) kodeksu rodzinnego i opiekuńczego³¹⁵ reprezentować je może adwokat lub radca prawny, a w drugiej kolejności osoba z wykształceniem prawniczym.

Brak wsparcia językowego pozostaje szczególnie dotkliwy wobec małoletnich bez opieki umieszczonych w pieczy zastępczej, w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, które nie dysponują środkami na zapewnienie tłumaczeń. W konsekwencji opiekunowie zmuszeni są korzystać z aplikacji internetowych w celu przekazywania podopiecznym podstawowych informacji. Zdarzają się sytuacje, w których trudności komunikacyjne występują przez cały okres pobytu małoletniego w placówce.

Polskie przepisy ograniczają niektórym dzieciom cudzoziemskim dostęp do części świadczeń publicznej opieki zdrowotnej. Są to małoletni bez udokumentowanego pobytu oraz dzieci, których rodzice nie mogą korzystać ze świadczeń państwowej służby zdrowia³¹⁶ – dotyczy to

³¹⁴A. Tymińska, *Kto się...*, s. 22.

³¹⁵ Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r. poz. 1606).

³¹⁶ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowane ze środków publicznych (Dz.U. z 2025 r. poz.1461 z późn. zm., dalej: ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej), art. 3.

małoletnich przebywających na wizach innych niż: wiza w celu wykonywania pracy, wiza w celu przyjazdu ze względów humanitarnych, z uwagi na interes państwa lub zobowiązania międzynarodowe czy przebywających na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy ze względu na tzw. specjalne okoliczności (art.181 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach).

Rekomendacja:

1. umożliwienie pełnego dostępu wszystkich dzieci migrujących, niezależnie od ich statusu migracyjnego, do wsparcia prawnego, językowego, edukacji i opieki zdrowotnej.

Suplement: sytuacja małoletnich z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy w Polsce

Niniejszy suplement stanowi uzupełnienie raportu Koalicji Organizacji Pozarządowych monitorujących wdrażanie Konwencji o Prawach Dziecka w Polsce. Zalecenia Komitetu Praw Dziecka ONZ dla Polski (Concluding Observations) zostały przyjęte w 2021 r., przed eskalacją wojny w Ukrainie. Z tego względu nie odnoszą się one bezpośrednio do sytuacji dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy, które od 2022 r. stanowią jedną z największych grup dzieci cudzoziemskich objętych ochroną i wsparciem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Sytuacja tej grupy ma fundamentalne znaczenie z perspektywy realizacji praw dziecka w Polsce. W odpowiedzi na kryzys uchodźczy Polska stworzyła rozbudowany system rozwiązań prawnych i instytucjonalnych dotyczących obywateli Ukrainy. Skala oraz znaczenie tych działań uzasadniają odrębną analizę ich wpływu na realizację praw dziecka.

Sytuacja dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy nie była przedmiotem bezpośrednich zaleceń Komitetu Praw Dziecka z 2021 r., jednak pozostaje ona ściśle związana z realizacją zobowiązań wynikających z Konwencji o prawach dziecka, w szczególności zasadą niedyskryminacji (art. 2), zasadą zabezpieczenia najlepszego interesu dziecka (art. 3), prawem do ochrony i opieki dzieci pozbawionych środowiska rodzinnego (art. 20), prawem do najwyższego osiągalnego poziomu ochrony zdrowia (art. 24), prawem do zabezpieczenia społecznego (art. 26), prawem do odpowiedniego poziomu życia (art. 27) oraz prawem do edukacji (art. 28). Suplement koncentruje się zatem na ocenie wybranych zmian legislacyjnych i systemowych dotyczących dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy w świetle standardów wynikających z Konwencji o prawach dziecka oraz zaleceń Komitetu Praw Dziecka odnoszących się do ochrony dzieci z grup szczególnie wrażliwych.

Wygaszanie specustawy i zmiana modelu ochrony osób z Ukrainy – konsekwencje dla dzieci

Po eskalacji wojny w Ukrainie w lutym 2022 r. Polska wprowadziła szczególny model ochrony obywateli Ukrainy przybywających na terytorium Polski, oparty na rozwiązaniach przewidzianych w ustawie z dnia 12 marca 2022 r.³¹⁷. Regulacje te zapewniały osobom objętym ochroną szczególne gwarancje pobytowe, szeroki dostęp do świadczeń społecznych, edukacji, ochrony zdrowia oraz zakwaterowania.

W latach 2025 – 2026 rozpoczął się jednak proces wygaszania części szczególnych rozwiązań ochronnych oraz przechodzenia do ogólnych mechanizmów funkcjonujących w polskim

³¹⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. poz. 583 z późn. zm.). Wersja z marca 2022 r.

systemie prawa migracyjnego i zabezpieczenia społecznego³¹⁸. Wraz z odchodzeniem od modelu nadzwyczajnej ochrony i stopniowym przechodzeniem do systemowych rozwiązań, sytuacja dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy w Polsce ulega zmianie. Zmiany te uzasadnione zostały koniecznością przechodzenia od modelu pomocy kryzysowej do modelu integracyjnego oraz potrzebą stopniowego ujednolicania sytuacji obywateli Ukrainy z sytuacją innych cudzoziemców legalnie przebywających w Polsce³¹⁹.

Jednocześnie stopniowo zawężano katalog osób uznawanych za grupy szczególnie wrażliwe uprawnione do korzystania z części form wsparcia, co stanowiło konsekwencję wygaszania części szczególnych rozwiązań³²⁰. Zarówno Rzecznik Praw Obywatelskich, jak i Rzecznik Praw Dziecka wskazywali, że procesowi wygaszania szczególnych rozwiązań nie towarzyszyła wystarczająco pogłębiona ocena skutków zmian dla dzieci, co może prowadzić do pominięcia istotnych aspektów prawnych i systemowych³²¹.

Zmiany legislacyjne i organizacyjne zachodzące w latach 2025 – 2026 wymagają monitorowania pod kątem ich wpływu na realizację praw dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy.

Dostęp do ochrony zdrowia, edukacji, świadczeń rodzinnych i wsparcia socjalnego. Grupy szczególnie narażone

Ochrona zdrowia

Jednym z najistotniejszych skutków wygaszania części rozwiązań specustawy jest zmiana zasad dostępu obywateli Ukrainy do publicznego systemu ochrony zdrowia. Regulacje zawarte w specustawie gwarantowały osobom objętym ochroną czasową na jej podstawie szeroki dostęp do świadczeń finansowanych ze środków publicznych na zasadach zbliżonych do obywateli polskich. Wraz ze zmianami legislacyjnymi, które weszły w życie 5 marca 2026 r.³²², rozpoczęto stopniowe odchodzenie od modelu szczególnej ochrony zdrowotnej na rzecz zasad ogólnych funkcjonujących w systemie Narodowego Funduszu Zdrowia (NFZ).

³¹⁸ Ustawa z dnia 23 stycznia 2026 r. o wygaszeniu rozwiązań wynikających z ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 203, dalej: ustawa o wygaszaniu szczególnych rozwiązań specustawy.).

³¹⁹ Uzasadnienie do projektu ustawy o wygaszaniu szczególnych rozwiązań wynikających z ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz o zmianie niektórych innych ustaw (druk nr 2172, dalej: uzasadnienie do projektu ustawy o wygaszaniu szczególnych rozwiązań). Źródło: <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/27DA8101D63CC882C1258D850072ED2E/%24File/2172.pdf> (dostęp dnia 28 maja 2026 r.).

³²⁰ Pismo Rzecznika Praw Dziecka z dnia 10 lutego 2026 r. do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, sygn. ZSM.41.5.2026.OG (dalej: Pismo RPD z dnia 10 lutego 2026 r.).

³²¹ Pismo Zastępcy Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 2 stycznia 2026 r. do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, sygn. XI.022.12.2025. KM. Również: Pismo RPD z dnia 10 lutego 2026 r.

³²² Ustawa o wygaszaniu szczególnych rozwiązań specustawy.

W praktyce zmiany te mogą prowadzić do ograniczenia realnego dostępu części rodzin z dziećmi do świadczeń zdrowotnych. Jak wskazuje Rzecznik Praw Obywatelskich, po nowelizacji specustawy w 2026 r., wielu obywateli Ukrainy utraciło dostęp do świadczeń finansowanych przez NFZ³²³. Istotnym wyzwaniem dla osób, które chcą samodzielnie opłacać składki zdrowotne, jest wymóg wcześniejszego wniesienia jednorazowej opłaty dodatkowej, której wysokość uzależniona jest od okresu, w którym osoba nie była objęta ubezpieczeniem zdrowotnym³²⁴. W przypadku obywateli Ukrainy wynosi ona 17 – 18 tys. zł³²⁵, co dla wielu może stanowić duże obciążenie finansowe. Przepisy ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej, przewidują możliwość zwolnienia z opłaty dodatkowej albo rozłożenia jej na raty, jednak następuje to jedynie w uzasadnionych przypadkach³²⁶.

Dodatkową trudność stanowią bariery administracyjne i językowe. Część rodzin nadal ma problem z uzyskaniem informacji dotyczącej przysługujących świadczeń, zasad korzystania z systemu ochrony zdrowia czy procedur administracyjnych związanych z dostępem do świadczeń³²⁷.

Badania dotyczące uchodźców z Ukrainy wskazują, że bariery językowe i organizacyjne mogą ograniczać faktyczny dostęp do leczenia pomimo formalnego istnienia takich uprawnień³²⁸.

Edukacja

Niezależnie od zmian legislacyjnych, ciągłym wyzwaniem pozostaje zapewnienie dzieciom z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy bezpiecznego i wolnego od dyskryminacji środowiska edukacyjnego. Pomimo zapewnienia formalnego dostępu do edukacji tej grupie dzieci, część z nich nadal napotyka trudności związane z dyskryminacją i przemocą rówieśniczą w środowisku szkolnym³²⁹. Badania prowadzone przez International Rescue

³²³ Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 3 kwietnia 2026 r. do Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia, sygn. V.7011.2.2026.ETP (dalej: pismo RPO z dnia 3 kwietnia 2026 r.).

Źródło: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2026-04/Do_NFZ_ubezpieczenia_zdrowotne_Ukraina_NFZ_3_04_2026.pdf (dostęp dnia 28 maja 2026 r.).

³²⁴ Ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej, art. 68.

³²⁵ Pismo RPO z dnia 3 kwietnia 2026 r.

³²⁶ Odpowiedź Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 5 maja 2026 r. do Rzecznika Praw Obywatelskich, sygn. NFZ-GPF.5111.1.2026. Źródło:

https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2026-05/Odpowiedz_NFZ_ubezpieczenia_zdrowotne_Ukraina_5_05_2026.pdf (dostęp dnia 28 maja 2026 r.).

³²⁷ Regional Refugee Response for the Ukraine Situation, Country chapter Poland 2025-2026, s. 4-5.

Źródło: https://www.unhcr.org/pl/sites/pl/files/legacy-pdf/Poland-Situation-2025-RRP-Final_EN.pdf (dostęp dnia 1 czerwca 2026 r.).

³²⁸ P. Kardas, I. Mogilevkina, N. Aksoy, Barriers to healthcare access and continuity of care among Ukrainian war refugees in Europe: findings from the RefuHealthAccess study. Front Public Health. 2 kwietnia 2025 r. Źródło: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11999958/pdf/fpubh-13-1516161.pdf> (dostęp dnia 1 czerwca 2026 r.).

³²⁹ International Rescue Committee, Protection Analysis Update. Urgent Needs Access and Legal Identity Child Protection Monitoring, 2025 r., s. 6. Źródło: https://www.rescue.org/sites/default/files/2025-09/PM-CP%20Protection%20Monitoring%20Report_Poland%202025.pdf (dostęp dnia 23 czerwca 2026 r.).

Committee wskazują, że zjawiska te mogą wpływać na proces integracji oraz korzystanie z prawa do edukacji, prowadząc m.in. do zmiany szkoły lub rezygnacji z nauki w polskim systemie edukacji³³⁰. Zjawiska te negatywnie wpływają na dobrostan psychiczny dzieci, ich poczucie bezpieczeństwa oraz pełne korzystanie z prawa do edukacji, wskazując na potrzebę dalszego wzmacniania działań na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji, przemocy rówieśniczej i wykluczeniu w środowisku szkolnym.

Świadczenia z zakresu zabezpieczenia społecznego

Zmianom ulegają również zasady dostępu do świadczeń rodzinnych i pomocy socjalnej dla obywateli Ukrainy przebywających w Polsce. Szczególne znaczenie mają zmiany dotyczące świadczenia wychowawczego 800+, którego przyznanie zostało uzależnione od realizacji przez dziecko obowiązku szkolnego w polskim systemie edukacji oraz aktywności zawodowej rodzica lub opiekuna³³¹. Ponadto, aby zachować prawo do świadczenia wychowawczego na nowych warunkach od 1 lutego 2026 r., obywatele Ukrainy posiadający status „UKR” powinni złożyć kolejny wniosek o ustalenie prawa do świadczenia wychowawczego na okres świadczeniowy 2025/2026³³². Wprowadzenie obowiązku ponownego ubiegania się o świadczenie wychowawcze wiąże się z koniecznością dopełnienia dodatkowych formalności, co może spowodować czasową utratę świadczenia i tym samym zwiększać ryzyko pogorszenia sytuacji ekonomicznej części rodzin z dziećmi.

Świadczenie Dobry Start 300+ powiązane z aktywnością zawodową cudzoziemca lub posiadaniem ubezpieczenia zdrowotnego, natomiast w programie Aktywny Rodzic Zakład Ubezpieczeń Społecznych uzyskał możliwość wstrzymania wypłat przy wątpliwościach co do spełnienia wymaganych warunków³³³.

Powyższe rozwiązania uzasadniono potrzebą wspierania integracji obywateli Ukrainy oraz przeciwdziałania zjawisku pozostawiania części dzieci poza polskim systemem edukacji³³⁴.

³³⁰ International Rescue Committee, Raport monitorujący sytuację dzieci uchodźczych z Ukrainy, 2024 r. s. 6.
Źródło: <https://reliefweb.int/report/poland/irc-child-protection-monitoring-report-january-june-2024> (dostęp dnia 23 czerwca 2026 r.).

³³¹ Ustawa z dnia 12 września 2025 r. o zmianie niektórych ustaw w celu weryfikacji prawa do świadczeń na rzecz rodziny dla cudzoziemców oraz o warunkach pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. poz. 1301), art. 9.

³³² Ibidem.

³³³ Informacja o ustawie z dnia 12 września 2025 r. o zmianie niektórych ustaw w celu weryfikacji prawa do świadczeń na rzecz rodziny dla cudzoziemców oraz o warunkach pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Źródło:
https://www.prezydent.pl/storage/file/core_files/2025/9/29/dacc39d6e6b6e1d59ded782a55a5e8c4/Informacja%20o%20ustawie%20z%20dnia%2012%20wrze%C5%9Bnia%202025%20r%20o%20zmianie%20niekt%C3%B3rych%20ustaw%20w%20celu%20weryfikacji%20prawa%20do%20%C5%9Bwiadcze%C5%84%20na%20rzecz%20rodziny%20dla%20cudzoziemc%C3%B3w.pdf (dostęp dnia 29 maja 2026 r.).

³³⁴ Uzasadnienie do projektu ustawy o wygaszaniu szczególnych rozwiązań specustawy. Również: Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Uczniowie z Ukrainy w polskich szkołach – ważne informacje dla rodziców*. Źródło:

Obawy dotyczące destabilizacji ekonomicznej rodzin znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej znajdują odzwierciedlenie w interwencji Rzecznika Praw Dziecka dotyczącej wstrzymania wypłat świadczenia 800+, gdzie wskazano, że zmiany te mogą prowadzić do pogorszenia sytuacji bytowej części dzieci z doświadczeniem uchodźczym³³⁵.

Grupy szczególnie narażone

W kontekście braku pogłębionej oceny skutków wygaszania szczególnych rozwiązań przewidzianych dla obywateli Ukrainy oraz braku systemowego monitoringu wpływu tych zmian na sytuację dzieci, szczególnej uwagi wymagają grupy, które już obecnie napotykają zwiększone bariery w dostępie do wsparcia lub są bardziej narażone na pogorszenie swojej sytuacji życiowej.

W szczególnie trudnej sytuacji mogą znajdować się m.in. samotni rodzice, rodziny wielodzietne, dzieci pozostające pod opieką rodzin zastępczych oraz dzieci objęte opieką opiekunów tymczasowych.

W ramach procesu wygaszania rozwiązań specustawy zawężono wsparcie polegające na możliwości zamieszkiwania w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania³³⁶. Po zmianach wprowadzonych w 2026 r. pomoc ta ma przysługiwać m.in. kobiecie w ciąży lub osobie wychowującej dziecko do 12. miesiąca życia wraz z tym dzieckiem, dzieciom z niepełnosprawnościami oraz dzieciom w instytucjonalnej pieczy zastępczej³³⁷. W konsekwencji część dzieci, które wcześniej mogły korzystać z tej formy wsparcia, nie będzie już objęta tym rozwiązaniem, co może wiązać się z ryzykiem wykluczenia społecznego.

Rodziny wielodzietne oraz rodziny, w których opiekę nad dziećmi sprawuje jeden opiekun, mogą napotykać zwiększone trudności w znalezieniu stabilnego mieszkania i samodzielnym utrzymaniu innych form zamieszkania, zwłaszcza przy ograniczonych zasobach finansowych oraz braku sieci wsparcia rodzinnego lub społecznego. Biorąc pod uwagę, że gospodarstwa te częściej niż przeciętnie korzystają z różnych form pomocy finansowej i rzeczowej³³⁸, ograniczenie dostępnych form wsparcia może prowadzić do pogorszenia ich warunków bytowych, a w skrajnych przypadkach również do utraty stabilności mieszkaniowej.

Dodatkowym zagrożeniem związanym z trudną sytuacją ekonomiczną części rodzin uchodźczych jest ryzyko przedwczesnego podejmowania pracy przez dzieci³³⁹. Raport International Rescue Committee wskazuje, że niektóre małoletnie osoby z Ukrainy deklarowały

<https://www.gov.pl/web/edukacja/uczniowie-z-ukrainy-w-polskich-szkolach-wazne-informacje-dla-rodzicow> (dostęp dnia 3 czerwca 2026 r.).

³³⁵ Pismo Rzecznika Praw Dziecka z dnia 8 lutego 2026 r. do Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, sygn. ZSM.431.53.2026.OG.

³³⁶ Ustawa o wygaszaniu szczególnych rozwiązań specustawy, art. 32.

³³⁷ Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP, art. 112.

³³⁸ GUS, Raport SDG dzieci w kontekście zrównoważonego rozwoju, Warszawa 2024 r., s. 74.

³³⁹ International Rescue Committee, Raport monitorujący sytuację dzieci uchodźczych z Ukrainy, 2024 r. s. 21-22.

chęć podjęcia pracy przede wszystkim w celu wsparcia finansowego swoich rodzin, a część z nich opisywała wejście na rynek pracy jeszcze przed osiągnięciem ustawowego wieku zatrudnienia obowiązującego w Polsce³⁴⁰. We wspomnianym raporcie zidentyfikowano również przypadki pracy nieformalnej oraz sygnały wskazujące na ryzyko wykorzystywania pracowniczego dzieci. Zjawisko to było szczególnie powiązane z trudnościami ekonomicznymi gospodarstw domowych, w tym rodzin wielodzietnych oraz rodzin prowadzonych przez samotnych rodziców, co pokazuje, że pogorszenie sytuacji materialnej może prowadzić nie tylko do obniżenia standardu życia dzieci, ale również do zwiększenia ryzyka naruszenia ich praw i bezpieczeństwa.

W wyniku zmian legislacyjnych dzieci pozostające pod opieką rodzin zastępczych oraz dzieci objęte opieką opiekunów tymczasowych, nie zostały uznane za odrębną kategorię osób szczególnie wrażliwych uprawnionych do bezpłatnego zakwaterowania w ośrodkach zakwaterowania zbiorowego. Grupa ta również może być narażona na znaczne ryzyko związane ze stabilnym zakwaterowaniem.

Dodatkowe wątpliwości budzi sytuacja dzieci i rodzin pozostających w komercyjnych ośrodkach zbiorowego zakwaterowania. Pomimo możliwość opłacenia zakwaterowania, część rodzin wciąż może znajdować się w trudnej sytuacji życiowej lub być zagrożona wykluczeniem społecznym. Dodatkowo tego rodzaju miejsca nie są objęte regularnymi mechanizmami monitoringu i nadzoru porównywalnymi do tych funkcjonujących wobec części innych form opieki i zakwaterowania.

Jednocześnie badania dotyczące dobrostanu dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy wskazują, że problemy mieszkaniowe, brak prywatności oraz funkcjonowanie przez dłuższy czas w warunkach zbiorowego zakwaterowania, stanowią istotne źródło stresu dla dzieci i mogą utrudniać zapewnienie stabilnego środowiska sprzyjającego rozwojowi i integracji społecznej³⁴¹. Program „Wspólnie do niezależności”³⁴², mający wspierać obywateli Ukrainy w osiągnięciu samodzielności, może okazać się niewystarczający jako alternatywa dla rodzin opuszczających ośrodki zbiorowego zakwaterowania. Przy ograniczonej dostępności lokali mieszkalnych oraz braku kompleksowych instrumentów wspierających samorządy istnieją wątpliwości czy program będzie w stanie zapewnić rodzinom opuszczającym ośrodki stabilne warunki mieszkaniowe³⁴³.

Pieczą zastępczą i dzieci bez opieki

Szczególną grupę dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy stanowią dzieci ewakuowane z ukraińskiego systemu pieczy zastępczej oraz dzieci bez opieki rodziców lub

³⁴⁰ Ibidem, s. 10-12.

³⁴¹ UNICEF, Plan International, Save the Children, Raport z badania subiektywnego dobrostanu dzieci i młodzieży mieszkającej w Polsce w obliczu wojny w Ukrainie, Listopad 2023 r., s. 14-15.

³⁴² Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, projekt „Wspólnie do niezależności”. Źródło: <https://www.gov.pl/web/mswia/projekt-wspolnie-do-niezaleznosci> (dostęp dnia 29 maja 2026 r.).

³⁴³ Pismo RPD z dnia 10 lutego 2026 r.

opiekunów. Po eskalacji wojny, do Polski trafiły zarówno dzieci przebywające wcześniej w ukraińskich placówkach opiekuńczo-wychowawczych, jak i dzieci znajdujące się pod opieką rodzin zastępczych lub innych form pieczy funkcjonujących w Ukrainie³⁴⁴. Dzieci ewakuowane z ukraińskiego systemu pieczy zastępczej nie zostały formalnie włączone do polskiego systemu pieczy zastępczej³⁴⁵. Wobec tej grupy funkcjonuje równoległy system opieki, odrębny od polskiego systemu pieczy zastępczej, co powoduje funkcjonowanie dwóch odrębnych reżimów prawnych dotyczących organizacji opieki nad dziećmi.

Taki model opieki rodzi wyzwania związane z zapewnieniem jednolitego standardu ochrony praw dziecka, monitorowaniem sytuacji dzieci przebywających poza polskim systemem pieczy zastępczej oraz gromadzeniem danych pozwalających na ocenę realizacji ich praw i potrzeb.

W odpowiedzi na skalę zjawiska dzieci przybywających do Polski bez opieki na początku eskalacji wojny, wprowadzono instytucję opiekuna tymczasowego³⁴⁶. Rozwiązanie to pozostaje podstawowym mechanizmem zapewniającym reprezentację prawną i bieżącą opiekę dzieciom przybywającym do Polski bez opieki rodziców. Jednocześnie doświadczenia praktyczne wskazują na potrzebę dalszego wzmacniania systemu wsparcia dla opiekunów tymczasowych, w tym zapewnienia im odpowiedniego wsparcia organizacyjnego, psychologicznego i informacyjnego, umożliwiającego skuteczne wykonywanie powierzonych obowiązków³⁴⁷. Nowe regulacje utrzymują funkcję opiekuna tymczasowego, jednak pomijają one zasadę najlepszego interesu dziecka przy ustanawianiu opiekuna oraz zapewnienia skutecznego nadzoru nad wykonywaniem funkcji opiekuna poprzez przyjęcie jednolitych standardów i procedur w tym zakresie.

Wątpliwości budzą również rozwiązania dotyczące reprezentacji dzieci pozostających pod opieką rodzin zastępczych ustanowionych przez władze Ukrainy. Nowe przepisy przewidują reprezentację takich dzieci przez opiekunów ustanowionych w państwie pochodzenia, jednak brak szczegółowych procedur dotyczących uznawania ich umocowania przez polskie instytucje może prowadzić do trudności w dostępie do świadczeń, ochrony zdrowia, edukacji oraz innych usług publicznych. Również niejasności dotyczące zakresu uznawania dokumentów i decyzji wydanych przez organy ukraińskie mogą negatywnie wpływać na realizację praw dziecka oraz powodować niepewność prawną po stronie opiekunów i instytucji.

Niezależnie od szczególnych rozwiązań dotyczących dzieci ewakuowanych z ukraińskiego systemu pieczy zastępczej, wyzwaniem pozostaje utrzymujący się kryzys rodzinnej pieczy zastępczej przejawiający się niedoborem rodzin zastępczych, w szczególności rodzin

³⁴⁴ A. Tymińska, Raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, *Dzieci z pieczy zastępczej oraz małoletni bez opieki z Ukrainy. Ocena ex-post regulacji i praktyki stosowania specustawy ukraińskiej*, Warszawa 2022 r., s. 5.

³⁴⁵ UNICEF, *Legal study on the situation of children without parental care displaced to Poland*, 2024 r., s. 6.

³⁴⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2025 r. poz. 337 z późn. zm.), art. 22-25c.

³⁴⁷ GUIDE, *Ocena krajowych możliwości w zakresie rodzajów wsparcia udzielanego opiekunom dzieci migrantów bez opieki* - Raport, 2023 r., s. 16-18. Źródło:

https://easpd.eu/fileadmin/user_upload/Projects/GUIDE/D4.1_GUIDE_National_Capacity_Report_Poland_PL.pdf (dostęp dnia 2 czerwca 2026 r.).

zawodowych oraz trudnościami w zapewnieniu rodzinnych form opieki dzieciom wymagającym specjalistycznego wsparcia³⁴⁸. Utrzymujący się niedobór rodzin zastępczych może zwiększać ryzyko kierowania dzieci do pieczy instytucjonalnej³⁴⁹, co może wpływać również na sytuację dzieci z Ukrainy umieszczanych w polskim systemie pieczy zastępczej, w tym dzieci przybywających do Polski bez opieki rodziców.

W odpowiedzi na wyzwania związane z kryzysem pieczy zastępczej, w 2026 r. rozpoczęto prace nad nowelizacją ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, która przewiduje szereg rozwiązań mających zwiększyć atrakcyjność pełnienia funkcji rodziny zastępczej oraz wzmocnić rodzinne formy pieczy³⁵⁰. Choć projekt ustawy nie jest skierowany wyłącznie do dzieci z doświadczeniem uchodźczym, proponowane rozwiązania mogą pośrednio wpłynąć również na sytuację dzieci z Ukrainy umieszczanych w polskim systemie pieczy zastępczej. Wśród proponowanych zmian znalazły się m.in. zwiększenie wynagrodzeń rodzin zastępczych, wprowadzenie umów rodzicielstwa zastępczego zawieranych co do zasady na czas nieokreślony oraz rozwiązania mające ułatwić korzystanie z rodzin pomocowych³⁵¹.

Istotnym działaniem systemowym było uruchomienie w styczniu 2025 r. Centralnego Rejestru Pieczy Zastępczej³⁵², którego celem jest poprawa monitorowania pieczy zastępczej oraz usprawnienie procesu umieszczania dzieci w odpowiednich formach opieki.

Obowiązujące przepisy przewidują możliwość korzystania przez osoby opuszczające po osiągnięciu pełnoletności zagraniczną pieczę zastępczą z pomocy przewidzianej dla osób usamodzielnianych. Zgodnie z art. 146a ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej³⁵³, wsparcie to obejmuje m.in. pomoc finansową, mieszkaniową, edukacyjną, prawną i psychologiczną, pod warunkiem uczenia się w polskim systemie oświaty lub szkolnictwa wyższego oraz przebywania w zagranicznej instytucjonalnej lub rodzinnej pieczy zastępczej przez co najmniej rok.

Niezależnie od powyższego projekt ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (UD354)³⁵⁴ zakłada reformę procesu usamodzielniania ukierunkowaną na zwiększenie skuteczności wsparcia i osiąganie realnej samodzielności wychowanków. Jednocześnie Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił uwagę, że projektowane zmiany w zakresie usamodzielniania dotyczą wychowanków pieczy zastępczej, natomiast nie obejmują

³⁴⁸ Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw (UD354), s. 24. Również: Informacja Rady Ministrów o Realizacji w roku 2024 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (dalej: Informacja RM o realizacji ustawy w 2024 r.), s. 33.

³⁴⁹ Informacja RM o realizacji ustawy w 2024 r., s. 34.

³⁵⁰ Projekt ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, nr wykazu UD354.

³⁵¹ Ibidem.

³⁵² K. Kropiwek, *Wiceministra Gajewska: Centralny Rejestr Pieczy Zastępczej wzmocni ochronę dzieci*, Polska Agencja Prasowa, 2024 r. Źródło: <https://www.pap.pl/aktualnosci/wiceministra-gajewska-centralny-rejestr-pieczy-zastepczej-wzmocni-ochrone-dzieci-0> (dostęp dnia 2 czerwca 2026 r.).

³⁵³ Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

³⁵⁴ Projekt ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, nr wykazu UD354.

analogicznych zmian wobec wychowanków innych placówek całodobowej opieki, mimo że również oni korzystają z pomocy na usamodzielnienie³⁵⁵.

Dzieci romskie z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy

W kontekście monitorowania realizacji zaleceń Komitetu Praw Dziecka ONZ szczególnej uwagi wymaga sytuacja dzieci romskich, które przybyły do Polski z Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego kraju. Jest to grupa, która dotychczas nie była przedmiotem odrębnej analizy w politykach publicznych ani w odpowiedziach resortów dotyczących realizacji Konwencji o prawach dziecka.

Dla rzetelnej oceny realizacji zobowiązań wynikających z Konwencji o prawach dziecka, zasadne jest wyraźne rozróżnienie pomiędzy dziećmi romskimi posiadającymi obywatelstwo polskie, a dziećmi romskimi z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy. Brak takiego rozróżnienia uniemożliwia identyfikację specyficznych wyzwań, z jakimi mierzą się dzieci romskie – uchodźcy, oraz stosowanie rozwiązań dostosowanych do ich realnej sytuacji.

Dzieci romskie z Ukrainy doświadczają nakładających się form wykluczenia związanych zarówno z pochodzeniem etnicznym i utrwalonymi uprzedzeniami wobec społeczności romskiej, jak również ze statusem uchodźczym i związanych z nim barierami prawnymi, administracyjnymi oraz językowymi, oraz ubóstwem i marginalizacją społeczną, często pogłębianą przez warunki życia w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania. Kumulacja tych czynników znacząco zwiększa ryzyko naruszeń praw dziecka, w szczególności w obszarach dostępu do edukacji, ochrony przed przemocą, zdrowia psychicznego oraz uczestnictwa w systemach wsparcia³⁵⁶.

Sytuacja dzieci romskich z Ukrainy w oficjalnych źródłach nie jest ujmowana jako odrębny obszar wymagający szczególnej ochrony. Brakujący pozostaje zakres danych dotyczących ich sytuacji edukacyjnej i bytowej, analizy ryzyk związanych z *antycyganizmem* w połączeniu z doświadczeniem uchodźczym oraz dedykowanych rozwiązań systemowych uwzględniających ich specyficzne potrzeby.

Rządowy Program integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021–2030³⁵⁷, nie został zaprojektowany z uwzględnieniem sytuacji dzieci romskich z doświadczeniem

³⁵⁵ Opinia Rzecznika Praw Obywatelskich do projektu ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw (UD354) z dnia 10 kwietnia 2026 r., sygn. III.022.6.2026.JA. Źródło: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2026-04/Do_MRPiPS_projekt_pieczy_zast%C4%99pca_opinia_10_04_2026.pdf (dostęp dnia 20 lipca 2026 r.).

³⁵⁶ U. Markowska-Manista, M. Kołaczek, J. Talewicz (red.), *Jesteśmy nigdzie. Sytuacja dzieci romskich z Ukrainy w świetle badań partycypacyjnych w społeczności*, Fundacja W Stronę Dialogu, Warszawa 2024 r.

³⁵⁷ Załącznik do uchwały nr 190/2020 Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 2020 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Program integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021–2030”.

Źródło: <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/rada-ministrow-uchwalila-nowy-program-integracji-spoecznej-i-obywatelskiej-romow-w-polsce-na-lata-2021-2030> (dostęp dnia 3 czerwca 2026 r.).

uchodźczym z Ukrainy i nie odpowiada na wyzwania wynikające z ich statusu migracyjnego. W praktyce oznacza to, że dzieci te pozostają poza głównym nurtem polityk publicznych dotyczących zarówno praw dziecka, jak i działań dotyczących wsparcia uchodźców.

Z perspektywy Konwencji o prawach dziecka szczególnie problematyczne jest również to, że brak odrębnej analizy sytuacji dzieci romskich z Ukrainy może prowadzić do rozproszenia odpowiedzialności pomiędzy różnymi systemami wsparcia, w tym systemem edukacji, pomocy społecznej oraz wsparcia uchodźców, bez realnej odpowiedzialności instytucjonalnej za całościową ochronę ich praw.

Należy podkreślić, że uwzględnienie sytuacji dzieci romskich z Ukrainy jest niezbędne dla rzetelnej oceny realizacji zaleceń Komitetu Praw Dziecka ONZ. Pomijanie tej grupy w działaniach monitoringowych stanowi istotną lukę systemową i ogranicza możliwość pełnej oceny realizacji zobowiązań wynikających z art. 2, 19, 28 i 29 Konwencji o prawach dziecka wobec wszystkich dzieci pozostających pod jurysdykcją państwa.

Rekomendacje:

1. zapewnienie systematycznej oceny wpływu zmian legislacyjnych i polityk publicznych dotyczących obywateli Ukrainy na sytuację dzieci, w tym poprzez uwzględnianie zasady najlepszego interesu dziecka oraz perspektywy praw dziecka w procesie tworzenia i wdrażania nowych rozwiązań,
2. zagwarantowanie dzieciom z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy skutecznego i niedyskryminacyjnego dostępu do ochrony zdrowia, świadczeń społecznych, edukacji oraz odpowiednich warunków mieszkaniowych, niezależnie od zmian w modelu ochrony czasowej i stopniowego wygaszania szczególnych rozwiązań pomocowych,
3. wzmocnienie systemu ochrony dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej, w szczególności poprzez rozwijanie wsparcia dla opiekunów tymczasowych, zwiększanie dostępności rodzinnych form pieczy zastępczej oraz zapewnienie skutecznego monitorowania sytuacji dzieci ewakuowanych z ukraińskiego systemu pieczy zastępczej przebywających na terytorium Polski,
4. zapewnienie skutecznych mechanizmów gromadzenia danych oraz monitorowania sytuacji dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy, w szczególności dzieci przebywających poza polskim systemem pieczy zastępczej oraz innych grup dzieci narażonych na wykluczenie społeczne lub ograniczony dostęp do wsparcia,
5. uwzględnienie sytuacji dzieci romskich z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy w działaniach monitoringowych, badaniach oraz politykach publicznych podejmowanych na rzecz realizacji praw dziecka, w tym poprzez identyfikację barier w dostępie do edukacji, ochrony zdrowia i systemów wsparcia oraz przeciwdziałanie wielokrotnej dyskryminacji i wykluczeniu społecznemu,

6. zapewnienie dzieciom i rodzinom przebywającym w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania dostępu do bezpiecznych, stabilnych i zbliżonych do domowych warunków mieszkaniowych poprzez odpowiednio zaprojektowane i finansowane instrumenty wsparcia w obszarze polityki społecznej, mieszkalnictwa oraz włączania społecznego, a także ustanowienie skutecznych mechanizmów monitorowania, identyfikacji potrzeb i wsparcia dzieci oraz rodzin pozostających zarówno w ośrodkach finansowanych ze środków publicznych, jak i funkcjonujących na zasadach komercyjnych, przy uwzględnieniu zasady, że pobyt dzieci w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania powinien mieć charakter wyłącznie tymczasowy.

Sytuacja dzieci romskich w Polsce

42. Pomimo formalnych odniesień do ogólnych gwarancji praw dziecka oraz realizacji Programu integracji społecznej i obywatelskiej Romów na lata 2021 – 2030, kwestie dotyczące dzieci romskich nie są traktowane jako odrębny obszar wymagający systemowej diagnozy i monitoringu.

Szczególnie istotne są kwestie dyskryminacji strukturalnej i przemocy symbolicznej wobec dzieci romskich, nierównego dostępu do edukacji wysokiej jakości, w tym ryzyka segregacji i wczesnego wypadania z systemu edukacji, specyficznej sytuacji dzieci romskich z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy, którzy doświadczają wielokrotnego wykluczenia (ze względu na pochodzenie etniczne, status uchodźczy oraz ubóstwo)³⁵⁸.

Obecna sytuacja wskazuje na istniejącą lukę pomiędzy zobowiązaniami wynikającymi z Konwencji o prawach dziecka, a praktyką ich wdrażania. Analiza przez pryzmat zaleceń Komitetu Praw Dziecka – dotychczasowych działań właściwych resortów w zakresie dzieci romskich, może wskazywać brak wypełnienia zasady należytej staranności państwa w zakresie ochrony praw dziecka.

Mając powyższe na względzie, zostanie zaprezentowana perspektywa dzieci romskich, co przyczyni się do adekwatnego monitorowania realizacji zaleceń Komitetu Praw Dziecka w Polsce.

Dyskryminacja i równość (art. 2 Konwencji o prawach dziecka)

Zgodnie z art. 2 Konwencji o prawach dziecka, państwo-strona zobowiązane jest do zapewnienia wszystkim dzieciom ochrony przed wszelkimi formami dyskryminacji, niezależnie od pochodzenia etnicznego, statusu społecznego, czy sytuacji migracyjnej. W kontekście Polski, szczególnej uwagi wymaga sytuacja dzieci romskich, w tym dzieci romskich z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy.

Z perspektywy wieloletniej pracy organizacji z rodzinami romskimi oraz instytucjami publicznymi, antycyganizm pozostaje jednym z kluczowych, strukturalnych czynników naruszania zasady równego traktowania dzieci romskich. Ma on charakter systemowy i przejawia się nie tylko w postawach społecznych, lecz również w praktykach instytucjonalnych, m.in. w obszarach edukacji, pomocy społecznej oraz ochrony przed przemocą.

Dzieci romskie w Polsce wciąż doświadczają dyskryminacji instytucjonalnej, rozumianej jako nierówne traktowanie przez systemy publiczne, brak dostosowania wsparcia do ich realnych

³⁵⁸ Szerzej w części: Suplement: sytuacja małoletnich z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy w Polsce, Dzieci romskie z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy s. 135.

potrzeb oraz obniżone oczekiwania instytucji wobec ich potencjału edukacyjnego i rozwojowego³⁵⁹. Problemem jest również przemoc symboliczna i rówieśnicza, w tym stygmatyzacja, wykluczające narracje oraz normalizacja uprzedzeń w środowisku szkolnym i lokalnym, a także brak odpowiedniego uwzględnienia sytuacji dzieci romskich w systemach wsparcia, przejawiający się niewystarczającymi mechanizmami identyfikowania ich potrzeb oraz reagowania na naruszenia praw dziecka w sposób adekwatny do kontekstu kulturowego i społecznego.

Sytuacja dzieci romskich z Ukrainy wymaga szczególnej uważności ze względu na nakładanie się czynników związanych z pochodzeniem etnicznym, statusem uchodźcy oraz trudnymi warunkami socjoekonomicznymi. Warto podkreślić, że dzieci te są uwzględnione w ogólnych programach wsparcia adresowanych do dzieci uchodźczych, w tym w inicjatywach takich jak program finansowany ze środków UE „Przyjazna Szkoła” (zaplanowany do 2027 r.)³⁶⁰. Jednocześnie doświadczenia pracy lokalnej wskazują, że przy tak złożonym profilu potrzeb, istnieje potrzeba dalszego wzmacniania rozwiązań, które pozwalałyby w większym i przede wszystkim skutecznym stopniu uwzględniać specyfikę sytuacji dzieci romskich oraz potencjalne ryzyka wynikające z uprzedzeń i wykluczenia.

Kwestie dotyczące dzieci romskich nie zostały potraktowane jako odrębny obszar wymagający monitorowania, a brak danych ilościowych i jakościowych bywa interpretowany jako obszar, który nie wymaga szczególnej interwencji. Z perspektywy monitoringu realizacji Konwencji o prawach dziecka należy jednak podkreślić, że brak danych nie przesądza o braku naruszeń, lecz może wskazywać na ograniczony zakres systemowego monitorowania i dokumentowania sytuacji tej grupy dzieci.

W kontekście charakteru niniejszej publikacji, mającej na celu ocenę realizacji zaleceń Komitetu Praw Dziecka ONZ, konieczne jest wyraźne wskazanie, że skuteczna realizacja art. 2 Konwencji o prawach dziecka, wymaga od państwa nie tylko deklaracyjnych gwarancji równego traktowania, lecz także mierzalnych działań zapobiegających antycyganizmowi oraz zapewniających widoczność dzieci romskich w politykach publicznych dotyczących praw dziecka.

³⁵⁹ Fundacja W Stronę Dialogu, *Prawa człowieka, potrzeby i dyskryminacja – sytuacja romskich uchodźców z Ukrainy w Polsce*, Warszawa 2022 r. Również: Fundacja W Stronę Dialogu, UNICEF, *We Are Nowhere. The Situation of Roma Children from Ukraine in the Light of Community-Based Participatory Research*. Warszawa 2024 r. (dalej: Fundacja W Stronę Dialogu, UNICEF, *We Are Nowhere. The Situation...*, 2024 r.). Również: European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) *Sixth Report on Poland*, Publications Office of the European Union, 2023 r. Również: European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), *Conclusions on the Implementation of the Recommendations in Respect of Poland*, Publications Office of the European Union, 2025 r.

³⁶⁰ Uchwała nr 60 Rady Ministrów z dnia 11 lipca 2025 r. w sprawie Rządowego programu wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży „Przyjazna szkoła” w latach 2025–2027 (M.P. 2025 poz. 648). Źródło: <https://www.gov.pl/web/edukacja/rzadowy-program-wyrownywania-szans-edukacyjnych-dzieci-i-mlodziezy-przyjazna-szkola> (dostęp dnia 16 czerwca 2026 r.).

Prawo do edukacji (art. 28 i 29 Konwencji o prawach dziecka)

Art. 28 i 29 Konwencji o prawach dziecka zobowiązują państwo-stronę do zapewnienia wszystkim dzieciom równego dostępu do edukacji oraz do realizowania edukacji w sposób sprzyjający pełnemu rozwojowi dziecka, poszanowaniu jego tożsamości kulturowej, godności oraz przygotowaniu do życia w społeczeństwie opartym na równości i prawach człowieka.

Z perspektywy wieloletniego doświadczenia pracy Fundacji W Stronę Dialogu z dziećmi romskimi i ich rodzinami należy wskazać, że dzieci romskie w Polsce, w tym dzieci romskie z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy, co do zasady objęte są obowiązkiem szkolnym, jednak w praktyce ich rzeczywisty dostęp do edukacji nie zawsze ma charakter równy i pełny. Rozbieżność pomiędzy formalnym dostępem do systemu edukacji a możliwością rzeczywistego i pełnowartościowego korzystania z prawa do nauki, stanowi jedno z kluczowych wyzwań w kontekście realizacji art. 28 i 29 Konwencji o prawach dziecka.

Szczególnie widoczne są braki systemowego wsparcia dla dzieci romskich z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy, które mierzą się jednocześnie z barierą językową, doświadczeniem migracyjnym oraz uprzedzeniami etnicznymi, a także dla dzieci romskich żyjących w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania, gdzie warunki mieszkaniowe, brak stabilności oraz ograniczony dostęp do wsparcia edukacyjnego znacząco wpływają na frekwencję i efektywność nauki³⁶¹.

W praktyce obserwuje się, że dostępne formy wsparcia nie zawsze są wystarczająco elastyczne, aby odpowiadać na zróżnicowane potrzeby edukacyjne dzieci, w szczególności tych, które nie miały możliwości regularnego uczęszczania do szkoły w kraju pochodzenia. Równocześnie nauczyciele i kadra szkolna sygnalizują potrzebę dodatkowego wsparcia metodycznego i kompetencyjnego w pracy z dziećmi doświadczającymi kumulacji trudności edukacyjnych, językowych i społecznych.

Istotnym wyzwaniem pozostaje również poziom przygotowania szkół do pracy w środowisku międzykulturowym. Choć istnieją ogólne ramy prawne oraz zapisy podstawy programowej dotyczące równego traktowania, w praktyce nadal dostrzegalne są ograniczenia w zakresie systemowego wsparcia dla nauczycieli pracujących z dziećmi romskimi, dostępności narzędzi umożliwiających skuteczne przeciwdziałanie uprzedzeniom i przemocy rówieśniczej, a także procedur umożliwiających adekwatne reagowanie na przypadki segregacji, stygmatyzacji oraz obniżania oczekiwań edukacyjnych wobec dzieci romskich.

W konsekwencji edukacja dzieci romskich nie zawsze realizowana jest w pełni w duchu edukacji włączającej, o której mowa w art. 29 Konwencji o prawach dziecka. W praktyce ciężar dostosowania do funkcjonującego modelu edukacji często spoczywa przede wszystkim na

³⁶¹ Fundacja W Stronę Dialogu, UNICEF, *We Are Nowhere. The Situation...*, 2024 r.

dziecku, zamiast opierać się również na odpowiednim dostosowaniu systemu do potrzeb dziecka, jego języka, doświadczeń i tożsamości kulturowej. Takie podejście może utrudniać pełną realizację celu edukacji rozumianego jako wspieranie rozwoju osobowości dziecka, poszanowania jego tożsamości oraz przygotowania do aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie.

Kwestie dotyczące edukacji dzieci romskich przedstawiane są przede wszystkim w kontekście realizacji Programu integracji społecznej i obywatelskiej Romów na lata 2021 – 2030, bez równoległego monitorowania efektów w zakresie realizacji praw dziecka. Nadal ograniczony pozostaje zakres danych jakościowych dotyczących doświadczeń dzieci romskich w szkołach, skali absencji, ryzyka przedwczesnego wypadania z systemu edukacji oraz skuteczności stosowanych form wsparcia.

W kontekście charakteru niniejszej publikacji, której celem jest ocena stopnia realizacji zaleceń Komitetu Praw Dziecka ONZ, należy podkreślić, że skuteczna realizacja prawa do edukacji dzieci romskich wymaga odejścia od wyłącznie projektowego i integracyjnego podejścia na rzecz systemowych, monitorowanych działań opartych na standardach Konwencji o prawach dziecka.

Ochrona przed przemocą (art. 19 Konwencji o prawach dziecka)

Art. 19 Konwencji o prawach dziecka zobowiązuje państwo do ochrony wszystkich dzieci przed wszelkimi formami przemocy, w tym przemocy fizycznej i psychicznej, zaniedbaniem, nadużyciami oraz złym traktowaniem, zarówno w środowisku domowym, szkolnym, jak i instytucjonalnym. W kontekście dzieci romskich w Polsce, w tym dzieci romskich z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy, realizacja tego zobowiązania wiąże się z szeregiem wyzwań o charakterze systemowym.

Z perspektywy wieloletniej pracy Fundacji W Stronę Dialogu na poziomie lokalnym można wskazać, że dzieci romskie pozostają szczególnie narażone na przemoc rówieśniczą, stygmatyzację oraz przemoc symboliczną, zwłaszcza w środowisku szkolnym. Doświadczenia te nie zawsze są identyfikowane przez instytucje jako naruszenia praw dziecka, lecz bywają postrzegane przede wszystkim jako „problemy adaptacyjne” po stronie dziecka lub jego rodziny.

Jednym z istotnych wyzwań pozostaje niedobór procedur reagowania na przemoc, które uwzględniałyby specyfikę sytuacji dzieci romskich. Obowiązujące mechanizmy ochrony dziecka mają w dużej mierze charakter uniwersalny i formalny, co w praktyce może utrudniać odpowiednie uwzględnienie kontekstu antycyganizmu i uprzedzeń etnicznych, doświadczeń migracyjnych i traumy wojennej dzieci romskich z Ukrainy, a także barier komunikacyjnych i kulturowych w kontakcie z rodziną. W rezultacie przemoc wobec dzieci romskich,

w szczególności przemoc psychiczna, symboliczna i rówieśnicza, nie zawsze spotyka się z odpowiednio wczesną i adekwatną reakcją instytucjonalną.

Czynnikiem pogłębiającym to zjawisko pozostaje również ograniczony poziom zaufania rodzin romskich do instytucji publicznych³⁶². Doświadczenia wcześniejszej dyskryminacji, interwencji o charakterze kontrolnym oraz brak poczucia bezpieczeństwa w kontakcie z systemem pomocy społecznej, oświaty czy ochrony dziecka, mogą wpływać na rzadsze zgłaszanie przypadków przemocy wobec dzieci romskich. Z perspektywy praw dziecka może to prowadzić do ograniczonego dostępu do mechanizmów ochronnych gwarantowanych przez art. 19 Konwencji o prawach dziecka.

Dodatkowym ryzykiem jest wtórna wiktyimizacja dzieci romskich w sytuacjach, gdy reakcje instytucjonalne prowadzą do stygmatyzowania dziecka lub jego rodziny, przenoszenia odpowiedzialności za doświadczaną przemoc na dziecko albo podejmowania działań interwencyjnych bez odpowiedniego uwzględnienia kontekstu kulturowego i społecznego. W praktyce może to skutkować wycofaniem dziecka z systemu wsparcia, nasileniem absencji szkolnej oraz pogorszeniem dobrostanu psychicznego, co stoi w sprzeczności z celem ochrony dziecka przed przemocą.

Kwestie ochrony dzieci romskich przed przemocą wymagają wyodrębnienia jako osobny obszar wymagający szczególnej uwagi w kontekście realizacji zaleceń Komitetu Praw Dziecka ONZ. Odwołania do ogólnych mechanizmów przeciwdziałania przemocy jedynie w ograniczonym stopniu odnoszą się do specyficznych ryzyk, z jakimi mierzą się dzieci romskie oraz potrzeby budowania zaufania do instytucji jako warunku skutecznej ochrony praw dziecka.

W kontekście charakteru niniejszej publikacji należy podkreślić, że skuteczna realizacja art. 19 Konwencji o prawach dziecka w odniesieniu do dzieci romskich wymaga działań wykraczających poza formalne ramy ochrony dziecka. Konieczne jest rozwijanie procedur uwzględniających kontekst kulturowy, wzmacnianie kompetencji instytucji lokalnych oraz tworzenie bezpiecznych i dostępnych mechanizmów zgłaszania przemocy, które ograniczałyby ryzyko wtórnej wiktyimizacji dzieci i ich rodzin.

³⁶² European Commission: Directorate-General for Justice and Consumers, Mirga-Wójtowicz, E. and Szewczyk, M., *Civil Society Monitoring Report on the Implementation of the National Strategic Framework for Roma Equality, Inclusion and Participation in Poland*, Publications Office of the European Union, 2025 r. Źródło: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/9744245> (dostęp dnia 6 lipca 2026 r.).

Rekomendacje:

1. zapewnienie możliwości identyfikacji barier w dostępie dzieci romskich do systemów ochrony i wsparcia, zgodnie ze standardami ochrony danych i praw człowieka.

Zaleca się rozwój mechanizmów umożliwiających ocenę dostępu dzieci romskich, w tym dzieci romskich z doświadczeniem uchodźczym, do edukacji, ochrony przed przemocą oraz usług publicznych, przy poszanowaniu standardów ochrony danych osobowych, zasad dobrowolności, anonimowości i niedyskryminacji. Mechanizmy te powinny wspierać projektowanie, wdrażanie i ewaluację adekwatnych działań publicznych odpowiadających rzeczywistym potrzebom dzieci oraz zgodnych z Konwencją o prawach dziecka.

2. wyraźne uwzględnienie dzieci romskich w krajowych politykach, strategiach i mechanizmach wdrażania praw dziecka.

Zaleca się systemowe uwzględnianie sytuacji dzieci romskich, w tym dzieci romskich z doświadczeniem uchodźczym, w krajowych dokumentach strategicznych, programach publicznych oraz raportach dotyczących realizacji praw dziecka, w celu zapewnienia równego dostępu do ochrony, wsparcia i usług publicznych, zgodnie z zasadą niedyskryminacji.

3. zapewnienie równego dostępu do edukacji włączającej, zgodnej ze standardami Konwencji o prawach dziecka.

Zaleca się wzmocnienie działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie wykluczeniu edukacyjnemu dzieci romskich, w tym ograniczanie barier systemowych, instytucjonalnych i społecznych utrudniających ich pełne uczestnictwo w systemie edukacji. Działania te powinny wspierać tworzenie środowiska edukacyjnego sprzyjającego równości, włączeniu społecznemu oraz poszanowaniu tożsamości kulturowej dzieci.

4. wzmocnienie systemów ochrony dzieci poprzez rozwój procedur uwzględniających szczególną sytuację dzieci romskich.

Zaleca się zapewnienie, aby systemy ochrony dzieci, w tym procedury reagowania na przemoc, zaniedbanie i wykluczenie, były dostępne, adekwatne oraz uwzględniały specyficzne bariery, z którymi mogą mierzyć się dzieci romskie, w tym bariery wynikające z marginalizacji społecznej, doświadczeń migracyjnych oraz braku zaufania do instytucji publicznych.

5. zapewnienie adekwatnego wsparcia dzieciom romskim z doświadczeniem uchodźczym, w szczególności dzieciom romskim z Ukrainy.

Zaleca się uwzględnienie szczególnej sytuacji dzieci romskich z doświadczeniem uchodźczym w krajowych i lokalnych systemach wsparcia dzieci uchodźczych, w tym poprzez zapewnienie równego dostępu do edukacji, ochrony, wsparcia psychospołecznego oraz usług publicznych, bez dyskryminacji i z uwzględnieniem ich rzeczywistych potrzeb.

6. wzmocnienie współpracy z organizacjami romskimi w procesie projektowania, wdrażania i monitorowania działań dotyczących dzieci.

Zaleca się systemowe włączanie organizacji romskich oraz organizacji pracujących bezpośrednio ze społecznością romską w proces tworzenia, wdrażania i ewaluacji polityk publicznych oraz programów dotyczących dzieci, tak aby podejmowane działania były adekwatne, skuteczne i oparte na rzeczywistych doświadczeniach społeczności, których dotyczą.

Dzieci należące do grup mniejszościowych

Konwencja o prawach dziecka w art. 30 gwarantuje także, że w państwach, w których istnieją mniejszości m.in. językowe, dziecku należącemu do takiej mniejszości nie można odmówić prawa do posiadania i korzystania z własnej kultury, do wyznawania i praktykowania swojej religii lub do używania własnego języka, łącznie z innymi członkami jego grupy. W tym kontekście, negatywnie należy ocenić dwukrotne decyzje Prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej o zawetowaniu ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw³⁶³. Projekt ustawy rozszerzał instytucję języka regionalnego również na język śląski, gwarantując osobom identyfikującym się jako mniejszość śląska, możliwość szerszego podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności naukę języka oraz własnej historii i kultury.

Komitet Praw Dziecka zwracał w przeszłości uwagę na konieczność usunięcia barier w dostępie dzieci należących do mniejszości romskich do pomocy społecznej, środków reintegracji oraz edukacji. W tym obszarze docenić należy przyjęcie przez Radę Ministrów Programu integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021 – 2030³⁶⁴. Zakłada on m. in. zmniejszenie udziału uczniów pochodzenia romskiego w systemie szkolnictwa specjalnego, poprawę warunków mieszkaniowych oraz prowadzenie projektów integracyjnych. Nie zmienia to jednak faktu, że mniejszość romska w dalszym ciągu narażona jest w Polsce na dyskryminację. Z badań opinii publicznej wynika, że 50% Polaków wyraża względem Romów niechęć³⁶⁵. Istotnym problemem pozostaje także dostęp dzieci pochodzenia romskiego do edukacji przedszkolnej i ponadpodstawowej. Z danych systemu informacji oświatowej wynika, że na poziomie techników, szkół branżowych i licealnych w 2022 r. uczyło się zaledwie 64

³⁶³ Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Andrzej Duda, *Wniosek o ponowne rozpatrzenie ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw*, Warszawa 2024 r. Źródło:

https://www.prezydent.pl/storage/file/core_files/2024/5/29/7f599ba96c47c37b94407946601c1089/Weto%20nowelizacji%20ustawy%20o%20mniejszo%C5%9Bci%20narodowych%20i%20etnicznych%20oraz%20o%20j%C4%99zyku%20regionalnym.pdf (dostęp dnia 9 lipca 2026 r.). Również: Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Karol Nawrocki, *Wniosek Prezydenta RP o ponowne rozpatrzenie ustawy z dnia 9 stycznia 2026 r. o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz niektórych innych ustaw*, Warszawa 2026 r. Źródło:

[https://www.prezydent.pl/storage/file/core_files/2026/5/13/a81cd7c55bfcc2d481c453738db9d305/Wniosek%20Prezydenta%20RP%20o%20ustawie%20o%20mniejszo%C5%9Bciach%20narodowych%20i%20etnicznych%20\[dost%C4%99pno%C5%9B%C4%87\].pdf](https://www.prezydent.pl/storage/file/core_files/2026/5/13/a81cd7c55bfcc2d481c453738db9d305/Wniosek%20Prezydenta%20RP%20o%20ustawie%20o%20mniejszo%C5%9Bciach%20narodowych%20i%20etnicznych%20[dost%C4%99pno%C5%9B%C4%87].pdf) (dostęp dnia 9 lipca 2026 r.).

³⁶⁴ Uchwała Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 2020 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Program integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021–2030”, Nr 190/2020.

³⁶⁵ CBOS, *Stosunek do innych narodów rok po wybuchu wojny na Ukrainie*, Nr 33/2023.

uczniów pochodzenia romskiego³⁶⁶. Dla porównania – w szkołach podstawowych system zewidencjonował 1610 takich uczniów³⁶⁷.

Ochrona przed przemocą i wykorzystaniem

Konwencja praw dziecka obliguje Państwa – Strony do ochrony dzieci przed wszelkimi formami wykorzystywania i wyzysku seksualnego i nadużyć seksualnych (art. 34). Pozytywnie należy ocenić decyzje ustawodawcy, dotyczące włączenia przemocy seksualnej w katalog przestępstw, co do których istnieje prawny obowiązek zgłoszenia zawiadomienia o ich popełnieniu. Zmiana ta niewątpliwie przyczyniła się do zwiększenia efektywności organów ścigania, zajmujących się przestępstwami przeciwko wolności seksualnej i uniemożliwiła ukrywanie przypadków takich przestępstw przez poszczególne instytucje, w tym kościoły i związki wyznaniowe. Istotną zmianę przyniosło także powołanie Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej 15 r.ż.³⁶⁸, jako głównego organu wyjaśniającego przypadki przemocy seksualnej, reakcji organów państwa na nie oraz kreującego argumenty w tej mierze. Problemem pozostaje przy tym zbyt wąski zakres działalności Komisji, wyłączający z zakresu jej zainteresowania przemoc seksualną ukierunkowaną na dzieci w wieku pomiędzy 15 – 18 lat.

Istotną zmianą w tym obszarze było także przyjęcie ustawy³⁶⁹ zobowiązującej podmioty edukacyjne, turystyczne, sportowe oraz wszystkie inne oferujące usługi skierowanie dla dzieci, do przyjęcia standardów ochrony małoletnich, określających m.in. zasady dotyczące relacji pomiędzy ich personelem a dziećmi.

Innym z działań ukierunkowanych na zapobieżenie wyzyskowi seksualnemu dzieci było przyjęcie ustawy ustanawiającej niejawną Rejestr Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym, pozwalający wybranym instytucjom sprawdzić, czy zatrudniana przez nie osoba była w przeszłości skazana za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej. Należy przy tym zauważyć, że omawiana ustawa wprowadziła także publicznie dostępny Rejestr Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym. Jego funkcjonowanie budzi poważne wątpliwości z perspektywy ryzyka stygmatyzowania ofiar przestępstw na tle seksualnym, w tym dzieci, których dane mogą zostać pośrednio zidentyfikowane na podstawie informacji ujawnionych w rejestrze, takich jak dane sprawcy, miejsce jego pobytu oraz kwalifikacja prawna czynu obejmująca m.in. wskazanie czy, przestępstwo zostało popełnione względem zstępnego.

³⁶⁶ Sprawozdanie za rok 2022 z realizacji Programu integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021-2030.

³⁶⁷ Ibidem.

³⁶⁸ Ustawa o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15.

³⁶⁹ Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r. poz. 1606).

Krytycznie odnieść się także należy do sposobu działania Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie ochrony małoletnich uchodźców z Ukrainy, przekraczających granicę RP bez opieki. Osoby te w początkowym okresie po wybuchu wojny nie były w żaden sposób identyfikowane na granicy RP, pomimo ich szczególnego narażenia na stanie się ofiarą handlu ludźmi. Sytuację w tym zakresie zmieniła tzw. specustawa ukraińska, obligująca ewidencjonowanie takich osób. Dodatkowo, ustawa wprowadziła także obowiązek ustanowienia opiekuna tymczasowego reprezentującego małoletniego oraz sprawującego opiekę nad nim i jego majątkiem. Opiekunowi tymczasowi mieli być ustanawiani przez sądy w terminie 3 dni od chwili wpłynięcia wniosku. Krótki termin ustawowy oraz brak tłumaczy języka ukraińskiego, spowodował wykształcenie się wśród części sądów praktyki pomijania wysłuchania dziecka w postępowaniu dotyczącym ustanowienia dla niego opiekuna tymczasowego, a nawet procedowania w sposób niejawnny, bez udziału kandydata na opiekuna tymczasowego³⁷⁰. Taki sposób postępowania przez sądy nie tylko nie respektował prawa dziecka do bycia wysłuchanym, ale generował także istotne ryzyko tego, że dziecko stanie się ofiarą handlu ludźmi.

Z punktu widzenia przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu dzieci, problem pozostaje także rosnące zjawisko bezdomności wśród nastolatków oraz młodych dorosłych. Dane z lutego 2024 r. wskazują na znaczny wzrost liczby dzieci i młodych dorosłych w kryzysie bezdomności. W pierwszej grupie odnotowano 1524 dzieci (w 2019 r. było to 992 osób), w drugiej 1020 osób (784 osób w 2019). Jednym ze źródeł problemu rosnącej liczby małoletnich znajdujących się w kryzysie bezdomności należy uznać niewystarczający poziom wsparcia udzielanego tym osobom w procesie usamodzielniania po opuszczeniu pieczy zastępczej³⁷¹ oraz placówek o charakterze resocjalizacyjnym³⁷².

Artykuł 37 Konwencji o prawach dziecka przewiduje m.in. zakaz stosowania wobec dzieci tortur, nieludzkiego i poniżającego traktowania oraz karania. Problem ten w dalszym ciągu jest obecny w RP. W tym kontekście, w pierwszej kolejności należy wskazać liczne przypadki stosowania względem dzieci przemocy domowej, a także przypadki bycia przez dzieci świadkami przemocy domowej. W 2021 r. procedurą Niebieskiej Karty, adresowanej do pokrzywdzonych przemocą domową objęto 11 129 dzieci³⁷³. W tym samym roku, w związku z zagrożeniem życia lub zdrowia dziecka, odebrano 1335 dzieci z ich rodzin³⁷⁴. Media regularnie informują o przypadkach ciężkich obrażeń lub śmierci dzieci, nad którymi znęcali

³⁷⁰ A. Tymińska, *Dzieci z pieczy zastępczej oraz małoletni bez opieki z Ukrainy: ocena ex-post regulacji i praktyki stosowania specustawy ukraińskiej*, Warszawa 2023 r.

³⁷¹ P. Jęczmionka-Majchrzak, *Rekordowa liczba młodych ludzi bezdomnych*, Oko.press, 2024 r. Źródło: <https://oko.press/rekordowa-liczba-mlodych-ludzi-bezdomnych> (dostęp dnia 9 lipca 2026 r.).

³⁷² P. Kładoczny M. Wolny, *Reintegracja wychowanków placówek resocjalizacyjnych. Uwagi o charakterze systemowym*. Raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, 2022 r. Źródło: <https://hfhr.pl/upload/2022/01/raport-reintegracja.pdf> (dostęp dnia 9 lipca 2026 r.).

³⁷³ K. Makaruk, K. Drabarek, A. Popyk, S. Wójcik, *Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce 2023*, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, 2023 r.

³⁷⁴ Ibidem.

się ich rodzice lub opiekunowie. Monitoring mediów prowadzony przez organizacje społeczne w 2021 r. zarejestrował 17 przypadków śmierci dzieci w wyniku przemocy domowej³⁷⁵.

Z problemem przemocy domowej wciąż wiąże się kwestia stosowania względem dzieci przemocy fizycznej, w tym przede wszystkim kar cielesnych. Z przeprowadzonych w 2023 r. badań opinii publicznej wynika, że współczynnik osób akceptujących wymierzanie kar cielesnych stale spada. Nadal jednak aż 43% polskich respondentów dopuszcza danie dziecku w niektórych sytuacjach klapsa. 19% zgadza się z twierdzeniem, że „łanie jeszcze nikomu nie zaszkodziło”.

Wyzwaniem pozostaje także kwestia stosowania przemocy fizycznej i psychicznej w niektórych instytucjach opieki dla dzieci. W ostatnich latach, media informowały o przypadkach takiej przemocy w domach pomocy społecznej³⁷⁶, domach dziecka³⁷⁷, w rodzinnym domu dziecka³⁷⁸, ośrodkach adopcyjnych³⁷⁹, a także innych instytucjach opieki nad dziećmi³⁸⁰. Szczególnie niepokojące doniesienia dotyczyły placówki resocjalizacyjnej w Jerzmanicach – Zdroju, w którym przejawy znęcania się personelu nad wychowankiem placówki doprowadziły do próby samobójczej chłopca³⁸¹.

Należy przy tym odnotować, że w części przypadków, placówki przeznaczone dla dzieci nie są objęte mandatem Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur, a co za tym idzie, nie są monitorowane pod kątem przestrzegania zakazu tortur, niehumanitarnego i poniżającego traktowania.

W odniesieniu do gwarancji wynikających z art. 37 Konwencji o prawach dziecka, należy wskazać, że przepis ten ustanawia zakaz pozbawiania wolności dzieci wspólnie z dorosłymi, chyba, że „będzie to zgodne z najwyższym dobrem dziecka”. Rozwiązania przyjęte w ustawie – Kodeks karny wykonawczy³⁸², nie gwarantują w przypadku Polski poszanowania tego

³⁷⁵ R. Durda i inni, *Teraz koniec z Tobą. Czarna Księga Ofiar Przemocy Domowej w Polsce 2021*, Warszawa 2022 r.

³⁷⁶ D. Faron, S. Jadczyk, *Piekło u zakonnic. Bicie, wiązanie, zamykanie w klatce. Horror dzieci w DPS pod Krakowem*, WP Wiadomości, 2022 r. Źródło: <https://wiadomosci.wp.pl/pieklo-u-zakonnic-bicie-wiazanie-zamykanie-w-klatce-horror-dzieci-w-dps-pod-krakowem-6778332058069696a> (dostęp dnia 9 lipca 2026 r.).

³⁷⁷ Polskie Radio 24, *Zarzuty dla dyrektora ukraińskiego domu dziecka w Polsce. Chodzi o przemoc fizyczną*, 2024 r. Źródło: <https://polskieradio24.pl/arttykul/3420874,zarzuty-dla-dyrektora-ukrainskiego-domu-dziecka-w-polsce-chodzi-o-przemoc-fizyczna> (dostęp dnia 9 lipca 2026 r.).

³⁷⁸ TVN24 *"Zarzuty znęcania się nad siedmiorgiem dzieci". Para aresztowana*, 2023 r. Źródło: <https://tvn24.pl/poznan/legowo-areszt-dla-pary-prowadzacej-rodzinny-dom-dziecka-st7146926> (dostęp dnia 9 lipca 2026 r.).

³⁷⁹ D. Faron, P. Figurski, *Ujawniliśmy przemoc w ośrodku dla dzieci. Jezuici przepraszają i zawieszają dyrektorkę*, WP Wiadomości, 2024 r. Źródło: <https://wiadomosci.wp.pl/ujawnilismy-przemoc-w-osrodku-dla-dzieci-jezuici-przepraszaja-i-zawieszaja-dyrektorke-7039874643864384a> (dostęp dnia 9 lipca 2026 r.).

³⁸⁰ O2 *Przemoc w ośrodku dla dzieci w Kamieńcu. Zarzuty usłyszały cztery osoby*, 2022 r. Źródło: <https://www.o2.pl/informacje/przemoc-w-osrodku-dla-dzieci-w-kamieniu-zarzuty-uslyszaly-cztery-osoby-6793434484161376a> (dostęp dnia 9 lipca 2026 r.).

³⁸¹ TVN24, *Trzech wychowawców z ośrodka w Jerzmanicach-Zdroju oskarżonych o znęcanie się nad dziećmi*, 2025 r. Źródło: <https://tvn24.pl/wroclaw/jerzmanice-zdroj-trzech-wychowawcow-z-osrodka-w-jerzmanicach-zdroju-oskarzeni-o-znekanie-sie-nad-dziecmi-st8796110> (dostęp dnia 9 lipca 2026 r.).

³⁸² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2025 r. poz. 911 z późn. zm.).

standardu. Kodeks karny wykonawczy nie przewiduje odrębnych regulacji dotyczących osób tymczasowo aresztowanych, skazanych i ukaranych, które nie ukończyły 18 r.ż. Omawiana ustawa posługuje się terminem „młodocianych”, których definiuje jako osoby, które nie ukończyły 21 r.ż. Dodatkowo Kodeks karny wykonawczy dopuszcza, aby w oddziałach dla młodocianych przebywały także osoby starsze, skazane po raz pierwszy, które wyróżniają się dobrą postawą.

Wymiar sprawiedliwości wobec nieletnich

Zalecenia Komitetu Praw Dziecka

Komitet Praw Dziecka

Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski [...]

Wymiar sprawiedliwości wobec nieletnich

46. W świetle swojego Komentarza Ogólnego nr 24 (2019) o prawach dzieci w systemie wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich,¹⁴ Komitet wzywa Państwo-Stronę do dostosowania systemu wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich w całości do postanowień Konwencji oraz do:
- a) Stosowania minimalnego wieku odpowiedzialności karnej wynoszącego 15 lat, poniżej którego dziecko nie może zostać pociągnięte do odpowiedzialności karnej i zatrzymane w pogotowiu opiekuńczym lub schronisku dla nieletnich;
 - b) Podwyższenia górnej granicy wieku dla odpowiedzialności karnej dzieci do 18 r.ż.;
 - c) Usunięcia możliwości pociągnięcia dziecka do odpowiedzialności za popełnienie czynów związanych z jego statusem i wzmacniania przyjaznych dla dziecka i interdyscyplinarnych sposobów reagowania na pierwsze oznaki zachowania, które, gdyby dziecko przekroczyło minimalny wiek odpowiedzialności karnej, zostałyby uznane za czyn karalny;
 - d) Rygorystycznego egzekwowania regulacji przewidujących maksymalny okres 3 miesięcy pobytu w schroniskach dla nieletnich oraz zapewnienia prawnych zabezpieczeń w wyjątkowych przypadkach przedłużenia tego czasu, z wyraźnym ograniczeniem czasowym takiego przedłużenia;
 - e) Promowania środków pozasądowych takich jak programy naprawcze, mediacja i doradztwo dla dzieci oskarżonych o popełnienie przestępstwa oraz, jako kwestii priorytetowej, stosowania środków innych niż kara pozbawienia wolności, w tym probacji lub prac społecznych;

Zagwarantowania, że pozbawienie wolności będzie stosowane tylko w ostateczności i na jak najkrótszy okres oraz że sytuacja nieletniego pozbawionego wolności będzie regularnie monitorowana w celu ewentualnego odwołania tego środka;

Zapewnienie zagwarantowania specjalnych warunków ochronnych w przypadku przesłuchania dziecka będącego świadkiem lub ofiarą przestępstwa, w tym obecności psychologa, przeprowadzenia jednego przesłuchania oraz przesłuchania w specjalnie przygotowanym pomieszczeniu wszystkim takim dzieciom, niezależnie od wieku.

Ocena realizacji i rekomendacje

46. Konwencja o prawach dziecka w art. 40 przewiduje szereg gwarancji w zakresie odpowiedzialności karnej dzieci. Stopień realizacji poszczególnych z nich w polskim porządku prawnym może jednak budzić wątpliwości.

W przeszłości Komitet Praw Dziecka krytykował funkcjonowanie w polskim systemie karnym dwóch granic wyznaczających minimalny wiek odpowiedzialności karnej. Komitet Praw Dziecka uznał, że funkcjonowanie dwóch takich systemów stanowi naruszenie art. 40 ust. 3a

Konwencji o prawach dziecka. W 2022 r. sytuacja w tym obszarze uległa zaostrzeniu wskutek nowelizacji ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny³⁸³, która obniżyła minimalny wiek odpowiedzialności karnej, w przypadku wybranych przestępstw, do zaledwie 14 lat. W efekcie czego, w polskim systemie karnym funkcjonują obecnie trzy odrębne regulacje, określające minimalny wiek odpowiedzialności karnej.

Odrębnym problemem pozostaje tryb decydowania o przekazaniu sprawy z sądu rodzinnego do sądu karnego. Obecnie, sąd rodzinny powinien podjąć taką decyzję kierując się przesłankami wskazanymi w art. 10 § 2 Kodeksu karnego. Przepis ten przewiduje możliwość pociągnięcia nieletniego do odpowiedzialności karnej na zasadach przewidzianych dla osób dorosłych, jeżeli przemawiają za tym okoliczności sprawy, stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste, w szczególności, gdy poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze były bezskuteczne. Z analiz Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka (dalej: HFPC) wynika przy tym, że w sprawach nieletnich decyzja podejmowana przez sąd tylko pozornie oparta jest na wskazanych przesłankach. W dwóch badanych sprawach HFPC zaobserwowała praktykę wydawania postanowienia o przekazaniu sprawy do sądu karnego bezpośrednio po wydaniu postanowienia o wszczęciu postępowania w sprawach nieletnich, bez uprzedniego poznania nieletniego i jego sytuacji, w tym zasięgnięcia wywiadu kuratorskiego. Taki sposób postępowania sądów rodzinnych może być spowodowany chęcią uniknięcia przez sąd rodzinny prowadzenia postępowania przygotowawczego w sprawach dotyczących poważnych czynów zabronionych np. zabójstwa.

Komitety Praw Dziecka krytycznie odniósł się także do możliwości pociągania nieletniego do odpowiedzialności przez sąd za przejawy demoralizacji, wskazując, że za te same zachowania osoby dorosłe nie ponoszą odpowiedzialności. W nowej ustawie z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich³⁸⁴, polski ustawodawca pozostawił możliwość postawienia nieletniego przed sądem za przejawy demoralizacji, jednocześnie nieznacznie zmienił przy tym definicję tego pojęcia. Co istotne, wprowadzono także minimalny wiek odpowiedzialności za przejawy demoralizacji, uniemożliwiając kierowanie do sądów wniosków dotyczących dzieci młodszych niż 10 lat. Z danych zgromadzonych przez Ministerstwo Sprawiedliwości wynika, że w przeszłości wnioski takie dotyczyły nawet kilkuset dzieci, z których najmłodsze ukończyło zaledwie 5 r.ż. Aktualne pozostaje pytanie, czy przyjęta przez ustawodawcę granica 10 lat nie jest zbyt niska i czy w pełni jest ona dostosowana do wymagań rozwojowych dzieci.

Komitety Praw Dziecka zalecił Polsce także dostosowanie do wymogów Konwencji o prawach dziecka przepisów procedury karnej, dotyczących przesłuchania dziecka w charakterze świadka i pokrzywdzonego, w tym zagwarantowanie obowiązkowej obecności psychologa w trakcie takiego przesłuchania oraz przeprowadzanie go w specjalnie przygotowanych do tego pomieszczeniach. Komitety Praw Dziecka zwrócił także uwagę na konieczność objęcia tymi

³⁸³ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r. poz. 2600 z późn. zm.).

³⁸⁴ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. z 2022 r. poz. 163).

procedurami wszystkich dzieci, a nie wyłącznie tych, które nie ukończyły 15 r.ż. Zalecenia te nie zostały wdrożone przez Polskę. Gwarancje odnoszące się do przesłuchania dziecka w charakterze świadka lub pokrzywdzonego obejmują tylko niektóre rodzaje czynów zabronionych. Szczególne gwarancje procesowe nadal odnoszą się przede wszystkim do dzieci poniżej 15 r.ż. i obejmują jedynie określone kategorie przestępstw. W przypadku małoletnich, którzy ukończyli 15 lat, zastosowanie przyjaznego trybu przesłuchania jest możliwe jedynie po spełnieniu dodatkowych przesłanek, nie ma więc charakteru automatycznego. Problem ten jest przedmiotem petycji P10-78/22, postulującej objęcie przyjaznym trybem przesłuchania wszystkich pokrzywdzonych dzieci do ukończenia 18 r.ż.³⁸⁵. W 2026 r. Komisja Petycji Senatu zawiesiła prace nad petycją na pół roku, oczekując na wyniki prowadzonego przez Ministerstwo Sprawiedliwości monitoringu funkcjonowania przyjaznych pokoiw przesłuchań³⁸⁶.

Za pozytywną zmianę uznać należy z kolei kompleksowe uregulowanie zasad reprezentacji dziecka w postępowaniach sądowych, które toczą się w warunkach konfliktu interesów pomiędzy dzieckiem a jego rodzicami. Zmiany te doprecyzowały prawa i obowiązki reprezentantów dziecka oraz określiły przesłanki dotyczące tego, kto może zostać reprezentantem dziecka.

Pozytywnie ocenić należy także zmiany wprowadzone do ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Na wyróżnienie zasługują rozwiązania pozwalające na odstępianie od kierowania każdej sprawy nieletniego do sądu rodzinnego. W tym zakresie wymienić należy możliwość stosowania przez dyrektorów szkół środków oddziaływania wychowawczego wobec czynów popełnionych w związku z funkcjonowaniem szkoły oraz możliwość stosowania analogicznych środków przez funkcjonariuszy Policji.

Inną istotną zmianą było także wykonanie przez ustawodawcę wyroku ETPC w sprawie Grabowski p. Polsce³⁸⁷ i wprowadzenie jasnych reguł dotyczących stosowania względem nieletnich środków tymczasowych skutkujących pozbawieniem wolności. W efekcie ich przyjęcia, stosowanie względem nieletnich środków tymczasowych o charakterze izolacyjnym ma charakter *ultima ratio* i podlega cyklicznej kontroli ze strony sądu rodzinnego.

Z drugiej strony, ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich nie realizuje w pełni standardu stosowania pozbawienia wolności jako środka o charakterze ostatecznym. W tym kontekście wskazać można kompetencje Policji oraz Straży Granicznej do zatrzymywania dzieci w przypadkach niecierpiących zwłoki, jeżeli zachodzi podejrzenie ich demoralizacji albo popełnienia przez nie czynu karalnego. Co więcej, standard ten nie jest w pełni zagwarantowany przy podejmowaniu decyzji o zastosowaniu względem nieletniego środka

³⁸⁵ Petycja z dnia 3 listopada 2022 r. w sprawie podjęcia inicjatywy ustawodawczej dotyczącej zmiany art. 185a, b, c i d ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, w celu zapewnienia dzieciom do 18 roku życia – pokrzywdzonym przestępstwem przesłuchania w przyjaznym trybie (P10-78/22).

³⁸⁶ Posiedzenie Komisji Petycji (nr 71) w dniu 21 kwietnia 2026 r. Zapis stenograficzny. Źródło: <https://www.senat.gov.pl/prace/komisje-senackie/przebieg,11301,1.html> (dostęp dnia 10 lipca 2026 r.).

³⁸⁷ Wyrok ETPC z 30 czerwca 2015 r. w sprawie Grabowski p. Polsce, skarga nr 57722/12.

wychowawczego w postaci umieszczenia go w młodzieżowym ośrodku wychowawczym. O ile umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym lub okręgowym ośrodku wychowawczym obwarowane jest zastrzeżeniem, że inne środki okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego, o tyle analogiczny warunek nie został przewidziany w przypadku młodzieżowych ośrodków wychowawczych.

Problemem pozostaje także dostęp do pomocy obrońcy w postępowaniach toczących się na podstawie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. W myśl przyjętych w niej rozwiązań, nieletni, którego nie stać na opłacenie obrońcy z wyboru może otrzymać pomoc z urzędu jedynie wówczas, gdy sąd uzna taką pomoc za potrzebną. Co więcej, na gruncie postępowania w sprawach nieletnich oraz postępowania karnego brak jest regulacji obligujących organy procesowe do zapewnienia dziecku przesłuchiwanemu w charakterze podejrzanego prawa do pomocy obrońcy jeszcze przed pierwszym przesłuchaniem w sprawie.

Dodatkowo przepisy ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich nie zabezpieczają należycie nieletnich w przypadku konfliktu interesów pomiędzy rodzicami a dzieckiem. Zgodnie z nimi sąd jest zobowiązany do wyznaczenia obrońcy z urzędu jedynie wówczas, gdy dziecko nie ma obrońcy, a interesy jego i jego rodziców pozostają w sprzeczności. W sytuacji, gdy dziecko jest już reprezentowane przez obrońcę z wyboru, sąd nie ma możliwości interweniowania, nawet jeżeli stwierdzi zaistnienie konfliktu interesów pomiędzy dzieckiem a jego rodzicami.

W kontekście prawa dzieci do obrony, należy także zwrócić uwagę na kwestię należytego przygotowania adwokatów i radców prawnych do reprezentowania dzieci w postępowaniach sądowych. Kwestia ta, pomimo podejmowanych prób, nie została uregulowana w sposób usystematyzowany.

Krytycznie należy odnieść się do sposobu informowania nieletnich o przysługujących im prawach na gruncie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Ustawa ta nie przewiduje kompetencji Ministra Sprawiedliwości do wydania rozporządzenia ustalającego wzór pouczenia dzieci o ich prawach i obowiązkach w postępowaniu. Kreuje to ryzyko, że informacja ta jest prezentowana dzieciom w sposób zróżnicowany i niedostosowany do ich specjalnych wymagań i potrzeb.

Rekomendacje:

1. podejmowanie działań mających na celu szersze podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, w szczególności naukę języka oraz własnej kultury i historii przez dzieci należące do mniejszości narodowych i etnicznych lub identyfikujących się jako takie,
2. podejmowanie działań ukierunkowanych na likwidację stereotypów względem dzieci pochodzenia romskiego oraz zagwarantowanie efektywnego dostępu tych dzieci do edukacji, w tym edukacji ponadpodstawowej,

3. rozszerzenie zakresu działania Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej 15 r.ż. na przypadki wykorzystywania małoletnich w wieku od 15 do 18 lat,
4. wprowadzenie rozwiązań ograniczających praktykę publikowania danych osobowych sprawców przestępstw o charakterze seksualnym w publicznym rejestrze sprawców przestępstw na tle seksualnym w sytuacjach, gdy taka publikacja mogłaby narazić na identyfikację osoby pokrzywdzonej przestępstwem o charakterze seksualnym,
5. zagwarantowanie efektywnej ochrony małoletnich przed przemocą, przebywających w domach pomocy społecznej, domach dziecka, rodzinnych domach dziecka, ośrodkach adopcyjnych i innych ośrodkach opieki nad dziećmi,
6. wprowadzenie rozwiązań mających na celu separację małoletnich pozbawionych wolności w jednostce penitencjarnej od osób dorosłych,
7. odejście od rozwiązań prawnych pozwalających na pociąganie do odpowiedzialności karnej nieletnich, którzy nie ukończyli 14 r.ż., na zasadach przewidzianych dla sprawców dorosłych,
8. zagwarantowanie specjalnych warunków przesłuchania wszystkich dzieci będących świadkami i pokrzywdzonymi, nie zaś wyłącznie tych, które nie ukończyły 15 r.ż.,
9. zagwarantowanie dzieciom, wobec których prowadzone jest postępowanie na zasadach przewidzianych w ustawie o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, odpowiednich gwarancji proceduralnych, w tym prawa do informacji dostosowanej do poziomu ich rozwoju, domniemania niewinności oraz prawa uzyskania pomocy prawnej przed pierwszym przesłuchaniem w sprawie,
10. usunięcie rozwiązań prawnych, pozwalających sądom rodzinnym w sposób dyskrecjonalny, odmówić nieletniemu prawa dostępu do pomocy prawnej z urzędu,
11. wprowadzenie rozwiązań gwarantujących zapewnienie nieletniemu efektywnej pomocy prawnej, nawet w przypadku konfliktu interesów na linii rodzice – dziecko,
12. podejmowanie działań ukierunkowanych na budowanie świadomości w zakresie praw dziecka wśród adwokatów, radców prawnych, sędziów, prokuratorów, kuratorów oraz pracowników socjalnych.

Poprzednie uwagi końcowe Komitetu i jego zalecenia dotyczące wdrażania Protokołów Fakultatywnych do Konwencji

Zalecenia Komitetu Praw Dziecka

Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski [...]

K. Należy zastosować się do poprzednich uwag końcowych Komitetu i jego zaleceń dotyczących wdrażania Protokołów Fakultatywnych do Konwencji

Protokół Fakultatywny w sprawie handlu dziećmi oraz wyzyskiwania dzieci w prostytucji i pornografii

47. W świetle swoich wytycznych dotyczących wdrażania Protokołu Fakultatywnego oraz zgodnie ze swoimi wcześniejszymi zaleceniami³⁸⁸, Komitet zaleca, aby Państwo-Strona:
- a) Zawarło w Kodeksie karnym definicję „wyzyskiwania dzieci w prostytucji” i „handlu dziećmi” oraz zapewniło, że dzieci w wieku od 15 do 18 lat będą wyraźnie chronione przed wykorzystywaniem seksualnym w pornografii i prostytucji;
 - b) Zwiększyło dostępność nieodpłatnej pomocy prawnej oraz psychologicznego, medycznego i socjalnego wsparcia dla dzieci będących ofiarami przestępstw zakazanych na mocy Protokołu Fakultatywnego;
 - c) Zintensyfikowało systematyczne szkolenia na temat postanowień Protokołu Fakultatywnego wśród wszystkich grup specjalistów pracujących z dziećmi, aby udoskonalić system identyfikowania ofiar i kierowania ich do odpowiednich służb;
 - d) Zapewniło odpowiednie wsparcie i dostęp do pomocy w zakresie odzyskiwania zdrowia fizycznego i psychicznego przez dzieci będące ofiarami takiego wykorzystywania oraz zapewniło im otrzymanie zadośćuczynienia i rekompensaty;
 - e) Zawarło w Kodeksie karnym przepisy dotyczące odpowiedzialności osób prawnych i zagwarantowało ponoszenie odpowiedzialności prawnej przez przedsiębiorstwa prowadzące działalność lub posiadające miejsce zarządu w Państwie-Stronie, zwłaszcza w przypadku branży turystycznej.

Protokół Fakultatywny w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne

48. Odnotowując informacje przekazane przez Państwo-Stronę w sprawie systemu identyfikowania członków szczególnie narażonych grup wśród osób ubiegających się o ochronę międzynarodową, Komitet wraca do swych poprzednich zaleceń³⁸⁹ i zaleca, aby Państwo-Strona:
- a) Podjęło działania w celu zapewnienia dzieciom zidentyfikowanym poprzez takie procedury odpowiedniej pomocy w celu odzyskania zdrowia fizycznego i psychicznego oraz umożliwienia ich reintegracji społecznej;
 - b) Zapewniło, że wszyscy członkowie krajowego personelu wojskowego zaangażowanego w operacje pokojowe ONZ przejdą szkolenie dotyczące praw dzieci, w szczególności w kontekście konfliktu zbrojnego.

³⁸⁸ CRC/C/OPSC/POL/CO/1.

³⁸⁹ CRC/C/OPAC/POL/CO/1.

Ocena realizacji i rekomendacje

Kontekst

47. Według ostatnich dostępnych danych przekazanych przez Prokuraturę Krajową, w 2024 r. odnotowano 316 ofiar handlu ludźmi, w tym 4 dzieci. Wśród osób pokrzywdzonych dominowały osoby z Kolumbii, Polski, Ukrainy, Wenezueli oraz innych krajów Ameryki Łacińskiej³⁹⁰.

Analiza form wykorzystania wskazuje na utrzymującą się dominację pracy przymusowej jako głównej formy eksploatacji ofiar handlu ludźmi w Polsce. Rzeczywista skala zjawiska jest prawdopodobnie wyższa. Globalnie przyjmuje się, że zidentyfikowane ofiary stanowią 0.1% wszystkich ofiar i ocalałych z procederu handlu ludźmi.

Jednym z wyzwań w Polsce pozostaje sposób identyfikacji i nieujednolicony tryb raportowania liczby ofiar. W 2025 r. Policja wskazała na: 23 ofiary w tym 5 dzieci; Straż Graniczna z kolei zaraportowała 74 ofiary. Nie zidentyfikowano przez SG ofiar małoletnich. Z kolei Prokuratura Krajowa zidentyfikowała 316 ofiar, w tym 4 dzieci. Według sprawozdania za 2025 r. Fundacji La Strada – Fundacja przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu i Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla Ofiar Handlu Ludźmi – w 2024 r. pomoc otrzymały 289 osoby, w tym 113 kobiet i 178 mężczyzn, nie wskazując na obecność dzieci i młodzieży w programach pomocowych³⁹¹.

Ponadto, w kontekście dzieci nie istnieją żadne ilościowe raporty lub pogłębione analizy jakościowe, które wskazywałyby na formy handlu ludźmi wśród dzieci w Polsce, charakterystykę procesów eksploatacji i ich sytuację.

We wrześniu 2025 r. Departament Stanu USA opublikował 25. edycję corocznego *Raportu o Handlu Ludźmi* (ang. *TIP Report*). Polska znalazła się w *Tier 1*, czyli w grupie państw w pełni spełniających minimalne standardy eliminacji handlu ludźmi³⁹².

Wśród kluczowych zmian na przestrzeni ostatnich lat, należy wskazać podniesienie rangi Zespołu do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi w poziom resortowego na międzyresortowy, w formie organu doradczego Prezesa Rady Ministrów³⁹³. Istotnym było też rozpoczęcie pod

³⁹⁰ Portal o przeciwdziałaniu handlowi ludźmi. *Handel Ludźmi w Polsce 2024, 2025 r.* Źródło: <https://www.gov.pl/web/handel-ludzmi/handel-ludzmi-w-polsce-raport-2024> (dostęp dnia 18 czerwca 2026 r.).

³⁹¹ Fundacja La Strada Polska, Źródło: *Sprawozdanie z działalności Fundacji przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu „La Strada” za 2024 rok.* (dostęp dnia 16 czerwca 2026 r.). Również: *Handel Ludźmi w Polsce 2024, 2025 r.*

³⁹² Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, *Trafficking in Persons Report*, 2025. Źródło: *Trafficking in Persons Report 2025*. (dostęp dnia 18 czerwca 2026 r.).

³⁹³ Zarządzenie nr 392 Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 września 2023 r. w sprawie Międzyresortowego Zespołu do spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi. Źródło: <https://www.gov.pl/web/handel-ludzmi/zarzadzenie-nr-392-prezesa-rady-ministrow-z-dnia-18-wrzesnia-2023-r-w-sprawie-miedzyresortowego-zespołu-do-spraw-przeciwdziałania-handlowi-ludzmi> (dostęp dnia 19 czerwca 2026 r.).

koniec 2024 r. prac legislacyjnych nad stworzeniem jednolitego aktu prawnego: Ustawy o przeciwdziałaniu handlowi ludźmi³⁹⁴. Prace nad ustawą mają również na celu implementację dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1712, której termin wdrożenia upływa w lipcu 2026 r.³⁹⁵.

Ponadto, w zakresie identyfikacji ofiar małoletnich w Polsce wypracowano i uaktualnia się *Algorytm Identyfikacji Postępowania wobec Małoletniej Ofiary Handlu Ludźmi dla funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej*. Powstał też *Poradnik dla kadry placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej na temat zagrożeń związanych z handlem ludźmi i ryzyka wystąpienia tego przestępstwa wśród wychowanków*³⁹⁶.

Mimo zmian, wciąż wskazuje się na wyzwania wymagające dalszej pracy. Wśród wyzwań pozostają te dotyczące sytuacji dzieci. Obszarem wymagającym wzmocnionych wysiłków jest również handel ludźmi (w tym handel dziećmi) wspomagany technologicznie (ang. *technology-facilitated trafficking*), oraz trendy związane z wykorzystywaniem dzieci poprzez platformy społecznościowe, czy gry online. Wśród nowych zjawisk jest też wzrost handlu ludźmi w celu przymusowej przestępczości i cyberprzestępczości (np. *cyber scammingu*)³⁹⁷. Problemem pozostaje też „niewidzialność” dzieci (w tym brak desegregacji danych ze względu na płeć, wiek czy szczególne potrzeby) w krajowych statystykach. Niepokojącym zjawiskiem jest też wzrost generowania i popularności Materiałów Przedstawiających Wykorzystywanie Seksualne Dzieci (ang. *Child Sexual Abuse Material, CSAM*)³⁹⁸.

Na uwagę zasługuje fakt, że we wrześniu 2025 r. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę wdrożyła program ReDirection, opracowany przez fińską organizację Protect Children. Program jest bezpłatny, anonimowy, dostępny online i skierowany do osób poszukujących lub oglądających materiały CSAM, które chcą zmienić swoje zachowanie. Stanowi istotne narzędzie profilaktyki wykorzystywania seksualnego dzieci.

³⁹⁴ Wydział do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, Przestępstwom z Nienawiści oraz Wsparcia Działań w ramach Polityki Bezpieczeństwa Wewnętrznego w EU. Źródło: *Sprawozdanie z realizacji KPD przeciwko handlowi ludźmi na lata 2022-2024, za rok 2024* (dostęp dnia 10 lipca 2026 r.). Również: MSWiA, 2024 r. Nazywany później „Sprawozdaniem z realizacji KPD (2025).

³⁹⁵ Dyrektywa (EU) 2024/1712. Źródło:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:32024L1712> (dostęp dnia 15 czerwca 2026 r.).

³⁹⁶ Suda, *Problematyka handlu dziećmi w Krajowym Planie Działania przeciwko Handlowi Ludźmi*, 2010 r. Źródło: Problematyka handlu dziećmi w Krajowym Planie Działania przeciwko Handlowi Ludźmi (dostęp 11 czerwca 2026 r.); Krajowy Mechanizm Referencyjny; Portal o przeciwdziałaniu handlowi ludźmi, *Poradnik dla kadry pieczy zastępczej na temat zagrożeń związanych z handlem ludźmi i ryzyka wystąpienia tego przestępstwa wśród wychowanków, 2025 r.*

³⁹⁷ UNODC, *Global Report on Trafficking in Persons 2024*, 2025 r.

Źródło: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2024/GLOTIP2024_BOOK.pdf (dostęp dnia 19 czerwca 2026 r.).

³⁹⁸ OSCE, *New Frontiers: The Use of Generative AI to Facilitate Trafficking in Persons*, 2024 r. Źródło: <https://cthb.osce.org/cthb/579715> (dostęp dnia 19 czerwca 2026 r.).

Definicja Handlu Dziećmi

47(a). W polskim porządku prawnym wciąż nie występuje odrębna definicja „handlu dziećmi”. Wszelkie przepisy dotyczące handlu ludźmi interpretowane są także w odniesieniu do handlu dziećmi³⁹⁹. W tym kontekście, handel dziećmi wciąż należy odnosić do regulacji Kodeksu Karnego, który w art. 115 § 22 definiuje przestępstwo handlu ludźmi⁴⁰⁰.

W przypadku gdy ofiarą handlu ludźmi jest dziecko znaczenie ma wyłącznie cel działania sprawcy tj. wykorzystanie ofiary⁴⁰¹. Oznacza to, że w identyfikacji pomijany jest element „środków i metod” stanowiących składniowe tzw. Modelu AMP (ang. *Act, Model, Purpose*), pozwalającego na identyfikowanie ofiar handlu ludźmi, zgodnie z Protokołem Palermo⁴⁰². Polskie prawo nie przewiduje też zaostrezenia odpowiedzialności karnej w przypadku, gdy ofiarą jest osoba małoletnia. Szereg ekspertów uznaje to za mankament polskiego porządku prawnego⁴⁰³. Co istotne jednak, w 2024 r., przy okazji nowelizacji Kodeksu Karnego, podniesiono ogólny maksymalny wymiar kary za popełnienie przestępstwa handlu ludźmi z 15 do 20 lat⁴⁰⁴.

Wyzyskiwanie Dzieci w Prostytucji i Pornografii

W kwestii definicji – termin, którego używa Protokół Fakultatywny do Konwencji o Prawach Dziecka („wyzyskiwanie dzieci w prostytucji”) nie został wprowadzony jako samodzielna definicja w Kodeksie Karnym. Komitet Praw Dziecka wielokrotnie podkreślał, że należy zapewnić, aby te zachowania były wyraźnie objęte prawem karnym jako odrębne formy eksploatacji dzieci.

³⁹⁹ Definicja Handlu Ludźmi zawarta w art. 115 § 22 Kodeksu Karnego: *Handlem ludźmi jest werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem: 1) przemocy lub groźby bezprawnej, 2) uprowadzenia, 3) podstęp, 4) wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania, 5) nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności, 6) udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą - w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą, w szczególności w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy. Jeżeli zachowanie sprawcy dotyczy małoletniego, stanowi ono handel ludźmi, nawet gdy nie zostały użyte metody lub środki wymienione w pkt 1-6.*

⁴⁰⁰ Kodeks karny, art. 115 § 22.

⁴⁰¹ Portal o przeciwdziałaniu handlowi ludźmi, *Handel dziećmi – analiza*, 2026 r. Źródło: <https://www.gov.pl/web/handel-ludźmi/handel-dziećmi---analiza> (dostęp dnia 15 czerwca 2026 r.).

⁴⁰² *Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r.* (Dz. U. z 2005 r. Nr 18, poz. 160). Nazywanym później „Protokołem z Palermo”.

⁴⁰³ A. Popławska, *Wykorzystywanie małoletnich w prostytucji – charakterystyka i dynamika zjawiska ze szczególnym uwzględnieniem perspektywy polskiej*. Fundacja Dzieci Niczyje (dzisiaj FDDS), 2010 r. Źródło: *Wykorzystywanie małoletnich w prostytucji – charakterystyka i dynamika zjawiska ze szczególnym uwzględnieniem perspektywy polskiej* (dostęp dnia 18 czerwca 2026 r.).

⁴⁰⁴ Kodeks karny, art. 189a § 1.

Odrębna definicja miałaby zwiększyć widoczność problemu, jednocześnie pozwoliłaby na lepsze gromadzenie danych, monitorowanie skali zjawiska i pozwoliłaby zwiększyć skuteczność polityk publicznych. Tak jak w przypadku potrzeby wprowadzenia definicji „handlu dziećmi” do KK – pozwoliłoby to uniknąć zjawiska „niewidzialności normatywnej” utrudniającej mierzenie i zwalczania zjawiska wyzyskiwania dzieci w prostytucji⁴⁰⁵.

Wskazuje się też na argument aksjologiczny. Rekomenduje się odchodzenie od języka sugerującego „uprawianie prostytucji” przez dzieci lub sformułowań sugerujących rzekomą aktywność zawodową. To samo dotyczy pojęcia „pornografii dziecięcej”, którego zaleca się zupełne zaniechanie na rzecz określeń takich jak:

- „materiały przedstawiające seksualne wykorzystywanie/wyzyskiwanie dzieci (ang. Child Sexual Abuse/Exploitation Material, CSEM⁴⁰⁶, CSAM)⁴⁰⁷,
- “seksualne wykorzystywanie dzieci w Internecie” (ang. Online Child Sexual Abuse Material, OCSAM).

Ujednolicenie terminologii mogłoby wesprzeć też postępowanie dowodowe. Jednoznaczne opisy treści, relacji i zdarzeń sprzyjają właściwej interpretacji materiałów, a także użyciu ich w dalszych czynnościach operacyjnych i procesowych⁴⁰⁸.

Krajowy Plan Przeciwdziałania Przestępstwom Przeciw Wolności Seksualnej i Obyczajności na Szkodę Małoletnich (2023 – 2026) i jego kontynuacja, wraz z działaniami Zespołu do Spraw Przeciwdziałania Przestępczości Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności na szkodę Małoletnich, przy Ministerstwie Sprawiedliwości mogłyby być dobrymi platformami do podjęcia takich działań. Niezbędna jest też współpraca między zespołowa wraz z Zespołem do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi.

Udział technologii w wykorzystywaniu seksualnym i wyzyskiwaniu dzieci

Choć Komitet nie wskazuje bezpośrednio na potrzebę uwzględnienia problemu wzrastającego trendu wykorzystywania technologii w handlu dziećmi, wyzyskiwaniu prostytucji i CSAM –

⁴⁰⁵ M. Pomarańska-Bielecka, M. Wiśniewski M, *Analiza przepisów prawa definiujących i penalizujących handel dziećmi*. Fundacja Dzieci Niczyje (dzisiaj Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę), Dziecko Krzywdzone, 2010 r.

⁴⁰⁶ CSEM odnosi się do materiałów uprzedmiotawiających dziecko jako obiekt seksualny, np. *child modeling*, czy seksualne pozowanie. CSAM odnosi się do materiałów pokazujących wykorzystywanie i wyzyskiwanie dzieci seksualnie. Z kolei OCSAM obejmuje np. *grooming*, nakłanianie do podejmowania czynności seksualnych w środowisku online, udostępnianie i monetyzację tych treści, szantażowanie dziecka oraz produkcję CSA/EM z wykorzystaniem AI, np. na podstawie neutralnych zdjęć pozyskiwanych w następstwie tzw. *sharentingu* z wykorzystaniem aplikacji „rozbierających” (ang. *nudify apps*). Więcej informacji w raporcie: NASK, *Dyżurnet.pl Raport 2025, 2026 r.* (dalej: NASK, *Dyżurnet.pl*). Źródło: https://www.nask.pl/media/2026/05/Dyżurnet_raport-roczny2025_WEB22052026.pdf (dostęp dnia 11 czerwca 2026 r.).

⁴⁰⁷ Aktualnie w polskim Kodeksie karnym funkcjonuje określenie „treści pornograficzne obejmujące udział małoletniego”. Kodeks karny.

⁴⁰⁸ P. Obreszt, *Zwalczanie seksualnego wykorzystywania dzieci w Internecie na przykładzie CSAEM i OCSAE. Wyzwania technologiczne i metodologiczne*. Dziecko Krzywdzone, 2026 r.

jest to stała część rzeczywistości tych procedurów, którego Państwo-Strona nie może pominąć. Jak wynika z przeprowadzonej ekspertyzy oraz monitoringu zespołu GRETA (Grupy Ekspertów do Spraw Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi) – problem jest ten zupełnie pominięty w polskiej praktyce przeciwdziałania handlowi ludźmi⁴⁰⁹.

Zarówno na poziomie globalnym, jak i regionalnym dane wskazują na wzrost wykorzystywania technologii w handlu dziećmi oraz wykorzystywaniu seksualnym dzieci. Obejmuje to użycie mediów społecznościowych, ale także gier online, sieci Dark Web, komunikatorów społecznościowych czy sztucznej inteligencji (w tym np. *chatbotów*, czy technologii do wytwarzania produktów *deepfake*)⁴¹⁰.

Polska nadal plasuje się wysoko w zestawieniu lokalizacji serwerów z CSAM. Ponad 9% serwerów w odniesieniu do adresów ULR i 8% serwerów w odniesieniu do plików foto/video było zlokalizowanych w Polsce⁴¹¹. Jak wskazuje NASK, zjawisko pedofilii w Internecie jest dodatkowo wzmacniane przez rozwój sztucznej inteligencji. Liczba materiałów CSAM generowanych przy użyciu AI wzrosła o 300% w porównaniu z rokiem poprzednim. Jednocześnie coraz większą rolę w rozpowszechnianiu takich treści odgrywają komunikatory internetowe⁴¹².

Jednym z problemów w prewencji oraz zwalczaniu i ściganiu problemu, jak i realizacji praw dziecka w tym zakresie jest: brak danych dotyczących skali zjawiska, oraz nieuwzględnianie problemu w strategiach działania państwa, np. w Krajowym Planie Działań (dalej: KPD) dotyczącym przeciwdziałania handlowi ludźmi. Kwestie technologiczne nie są też wystarczająco ujęte w Krajowym Mechanizmie Referencyjnym⁴¹³.

Kolejnym obszarem wymagającym zmian jest niedostosowanie obecnych zapisów prawnych. Polski Kodeks Karny odnosi się do materiałów przedstawiających „wytworzony albo przetworzony wizerunek małoletniego uczestniczącego w czynności seksualnej”⁴¹⁴. Takie sformułowanie zawęża zakres treści objętych odpowiedzialnością karną w porównaniu z innymi paragrafami tego przepisu, które posługują się szerszym pojęciem treści

⁴⁰⁹ GRETA, *Raport z Oceny. Trzeci etap oceny. Dostęp do wymiaru sprawiedliwości i skutecznych środków odwoławczych dla ofiar handlu ludźmi*, 2025. Źródło: [Raport z Oceny](#). (dostęp dnia 21 czerwca 2026 r.), dalej: GRETA, 2025 r.

⁴¹⁰ OSCE, *New Frontiers: The Use of Generative AI to Facilitate Trafficking in Persons*, 2024 r. Źródło: <https://cthb.osce.org/cthb/579715> (dostęp dnia 19 czerwca 2026 r.).

⁴¹¹ NASK, *Dyżurnet.pl Raport 2025*, 2026 r. Źródło: https://www.nask.pl/media/2026/05/Dyżurnet_raport-roczny2025_WEB22052026.pdf (dostęp dnia 11 czerwca 2026 r.). Również: NASK, *Raport Wykorzystywanie Seksualne Dzieci w Cyberprzestrzeni*, 2023 r. Źródło: <https://www.nask.pl/magazyn/wykorzystywanie-seksualne-dzieci-w-cyberprzestrzeni-raport> (dostęp dnia 22 czerwca 2026 r.).

⁴¹² NASK, *Dyżurnet.pl*, 2026 r.

⁴¹³ Międzyresortowy Zespół do spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, *Krajowy Plan Działań na lata 2025-2027*. Źródło: <https://www.gov.pl/web/handel-ludzmi/krajowy-plan-dzialan-przeciwko-handlowi-ludzmi-na-lata-20252027> (dostęp dnia 15 czerwca 2026 r.), dalej: *Krajowy Plan Działań na lata 2025-2027*. Również: Międzyresortowy Zespół do spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, *Krajowy Mechanizm Referencyjny*, 2024 r. Źródło: <https://www.gov.pl/web/handel-ludzmi/krajowy-mechanizm-referencyjny> (dostęp dnia 12 czerwca 2026 r.), dalej: *Krajowy Mechanizm Referencyjny*.

⁴¹⁴ Kodeks karny, art.202 § 4b.

pornograficznych. W konsekwencji można argumentować, że obrazy wygenerowane komputerowo, przedstawiające osoby małoletnie wyłącznie w pozach o charakterze seksualnym, nie zawsze mieszczą się w tym konkretnym zakresie penalizacji⁴¹⁵.

Co więcej, w kwietniu 2026 r. wygasło unijne rozporządzenie⁴¹⁶, umożliwiające platformom internetowym wykrywanie i zgłaszanie materiałów przedstawiających seksualne wykorzystywanie dzieci. Jak wskazuje NASK, zwiększyło to zapotrzebowanie na rolę Dyżurnetu.pl, tj. zespołu działającego w ramach NASK jako punktu kontaktowego do zgłaszania nielegalnych treści w Internecie, szczególnie CSAM⁴¹⁷.

Wygaśnięcie rozporządzenia może pociągnąć za sobą szereg negatywnych konsekwencji, w tym zmniejszenie liczby zgłoszeń przekazywanych przez platformy internetowe, które odgrywają istotną rolę w zwalczaniu tego rodzaju przestępczości. Dotychczas nielegalne treści były wykrywane jeszcze przed opublikowaniem. Aż 99% materiałów CSAM ujawniano dzięki automatycznemu skanowaniu przez platformy⁴¹⁸. Może to również utrudnić wykrywanie nowych, wcześniej nieznanymi materiałów przedstawiających seksualne wykorzystywanie dzieci, identyfikację sprawców oraz przyczynić się do wzrostu tzw. *ciemnej liczby przestępstw*⁴¹⁹.

Co istotne, treści nie muszą być nielegalne, aby były szkodliwe dla dzieci. Niezbędny jest wzmożony proces uświadamiania społeczeństwu konieczności dostosowywania produktów cyfrowych do wieku odbiorców i zaostrzania regulacji mających na celu ochronę najmłodszych⁴²⁰.

Ważnym krokiem jest wdrażanie w Polsce przepisów wynikających z rozporządzenia o usługach cyfrowych (DSA). Rozporządzenie DSA (2022/2065) miało zwiększyć odpowiedzialność platform internetowych za treści publikowane przez użytkowników. Aby jednak jego przepisy mogły być skutecznie stosowane, konieczne jest stworzenie odpowiednich procedur na poziomie krajowym. Temu celowi służy projekt nowelizacji ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną⁴²¹. Kluczowe znaczenie mają art. 9 i 10 DSA, które umożliwiają

⁴¹⁵ NASK, Dyżurnet.pl, 2026 r.

⁴¹⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1232 z dnia 14 lipca 2021 r. w sprawie tymczasowego odstępstwa od niektórych przepisów dyrektywy 2002/58/WE w odniesieniu do wykorzystywania technologii przez dostawców usług łączności interpersonalnej niewykorzystujących numerów do przetwarzania danych osobowych i innych danych do celów zwalczania niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych w Internecie, Źródło: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:02021R1232-20240515> (dostęp dnia 12 czerwca 2026 r., dalej: Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1232 z dnia 14 lipca 2021 r.).

⁴¹⁷ NASK, Dyżurnet.pl, 2026 r.

⁴¹⁸ A. Osuch, *Podejście victim-centered a polska praktyka procesowa w postępowaniach karnych dotyczących przestępstw seksualnych wobec dzieci w cyberprzestrzeni*. Dziecko Krzywdzone, 2026 r.

⁴¹⁹ P. Oberszt, 2026 r.

⁴²⁰ Raport Instytut Cyfrowego Obywatelstwa, GEMUS, PDP, Polskie Badania Internetu, *Internet Dzieci 2026*, 2026 r. Źródło: <https://higienacyfrowa.pl/publikacje/internet-dzieci/> (dostęp dnia 13 czerwca 2026 r.).

⁴²¹ Projekt ustawy o zmianie ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną oraz niektórych innych ustaw (UC140), Źródło: <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy-o-swiadczeniu-uslug-droga-elektroniczna-oraz-niektorych-innych-ustaw-uc140> (dostęp dnia 20 czerwca 2026 r.).

właściwym organom wydawanie nakazów usuwania nielegalnych treści oraz udostępniania informacji o użytkownikach. Dotychczas polskie prawo nie przewidywało jednolitej podstawy prawnej dla takich działań wobec dostawców usług pośrednich. Projekt nowelizacji wprowadza odpowiednią procedurę, integrując mechanizmy DSA z krajowym systemem nadzoru⁴²². Zmiana ta ma szczególne znaczenie dla ochrony dzieci w Internecie, ponieważ skuteczność regulacji zależy nie tylko od treści przepisów, lecz przede wszystkim od możliwości ich praktycznego egzekwowania⁴²³.

Innym obszarem wyzwań pozostaje brak podejścia *victim-centred*⁴²⁴ w postępowaniach karnych, dotyczących przestępstw seksualnych wobec dzieci w cyberprzestrzeni. Jak wynika z badań przeprowadzonych przez NASK i Dyżurnet.pl⁴²⁵, dominuje wciąż perspektywa skoncentrowana na sprawcy, przy jednoczesnym nieuwzględnieniu potrzeb i dobra pokrzywdzonego dziecka. Analiza akt wykazała między innymi niewielką liczbę działań zmierzających do ustalenia tożsamości dzieci przedstawionych w zabezpieczonych materiałach, sporadyczne przeprowadzanie oceny ryzyka ich dalszej wiktyimizacji oraz brak systemowych rozwiązań zapewniających wsparcie psychologiczne i terapeutyczne na etapie postępowania⁴²⁶. Wskazuje się też, że system nie identyfikuje w porę kolejnych pokrzywdzonych (np. identyfikując dzieci w otoczeniu sprawcy) nie ogranicza możliwości sprawców funkcjonujących w sieciach kontaktów (potencjalnie z innymi małoletnimi)⁴²⁷. W wyniku analizy wskazano też na niepokojące działania w ramach postępowań, w których interpretowano zdarzenia i zeznania małoletnich na ich niekorzyść i na korzyść sprawcy. Przywołuje się tu przykład czteroletniego chłopca, który „nie przypisuje negatywnego znaczenia zachowaniom sprawcy” (swojego ojca), co uznano za okoliczność łagodzącą w uzasadnieniu wyroku. Innym przykładem może być wskazywanie na „brak ostrożności” małoletniego skutkujące wykorzystywaniem seksualnym i inne sformułowania przenoszące odpowiedzialność na pokrzywdzone dziecko.

We wrześniu 2025 r. Rządowe Centrum Legislacji poinformowało o rozpoczęciu prac nad ustawą o krajowym systemie przetwarzania, analizy i klasyfikacji treści przedstawiających seksualne wykorzystywanie małoletnich⁴²⁸. Projekt przewiduje utworzenie systemu obejmującego m.in. bazę *hash* CSAM, służącą wymianie cyfrowych sygnatur materiałów

⁴²² Ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (Dz. U. z 2024 r. poz. 1513 z późn. zm.).

⁴²³ NASK, Dyżurnet.pl, 2026 r.

⁴²⁴ Podejście *victim-centered* to jest skupione na pokrzywdzonym, oznacza podejście skupione na pokrzywdzonym, w tym przypadku na małoletnim – czyni priorytetowym zachowanie jego bezpieczeństwa, ale też godności w traumatycznej sytuacji. Koncentruje się na unikaniu ponownej traumatyzacji, na oddaniu sprawczości małoletniemu (UNODC, 1999); A. Osuch, 2026 r.

⁴²⁵ Badania przeprowadzone na aktach spraw z 52 sądów zlokalizowanych w 15 województwach, obejmujące 220 postępowań zakończonych w latach 2020-2022, A. Osuch, 2026 r.

⁴²⁶ A. Osuch, 2026 r.

⁴²⁷ A. Osuch, 2026 r. Również: NASK, Dyżurnet.pl, 2026 r.

⁴²⁸ Projekt ustawy o krajowym systemie przetwarzania, analizy i klasyfikacji treści przedstawiających seksualne wykorzystywanie małoletnich. Źródło: <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-krajowym-systemie-przetwarzania-analizy-i-klasyfikacji-tresci-przedstawiajacych-seksualne-wykorzystywanie-maloletnich> (dostęp dnia 21 czerwca 2026 r.).

przedstawiających seksualne wykorzystywanie dzieci. Jest to pozytywne działanie, na które wskazywali eksperci⁴²⁹.

Rekomendacje:

1. wprowadzenie jednolitych definicji „handlu dziećmi” i „wyzyskiwania dzieci w prostytucji” do polskiego porządku prawnego (KK) celem uniknięcia „normatywnej niewidzialności” zjawiska i wzmocnienia ochrony praw dzieci. Ponadto odejście od stosowania terminologii „pornografii” i „prostytucji dziecięcej” na rzecz CSAM, CSEM oraz OSCAM,
2. potrzebne jest realne wdrożenie elementów opartych na podejściu *victim-centered*, rozumianych jako nadawanie priorytetu ochronie dziecka i uwzględnianie najlepszego interesu dziecka na wszystkich etapach postępowania,
3. uwzględnienie tematyki i działań (prewencyjnych, zwalczających i wsparcia) w zakresie handlu dziećmi z wykorzystywaniem technologii oraz wyzyskiwania dzieci w prostytucji i „pornografii” online we wszystkich instrumentach i narzędziach przeciwdziałania handlowi ludźmi (jak w KPD, czy w Krajowym Mechanizmie Referencyjnym),
4. niezbędna jest ochrona dzieci i młodzieży w obliczu rozwoju narzędzi opartych na Sztucznej Inteligencji (SI). Wymaga to wprowadzenia mechanizmów ochronnych, uwzględniających ryzyka manipulacji i treści generowanych automatycznie oraz ryzyka związane z charakterystyką chatbotów⁴³⁰. SI powinna być *child-centered*. Prawa dzieci powinny być uwzględniane we wszystkich politykach i prawodawstwach dotyczących SI, jak i przy rozwoju tej technologii. Przydatnym narzędziem w kontekście ochrony dzieci w obliczu rosnących wyzwań związanych z AI może być podręcznik UNICEF „Guidance on AI and Children”⁴³¹. Zwraca się uwagę na prawa dziecka, narażone przez niewłaściwe wykorzystywanie AI w tym: prawo do prywatności, prawo do wolności od wykorzystywania seksualnego i przemocy, oraz do ochrony przed wyzyskiem,
5. wypracowanie narzędzi przeciwdziałania handlowi dziećmi w toku współpracy międzysektorowej, z uwzględnieniem partycypacji ocalałych z procederu handlu ludźmi, np. członków ISTAC – *International Survivors of Trafficking Advisory Council*, w gronie których są także liderzy-ocalali z handlu dziećmi⁴³². Za model może posłużyć przykład Dani, gdzie opracowano listę wskaźników do identyfikacji dynamicznie

⁴²⁹ P. Oberszt, 2026 r.

⁴³⁰ *Internet Dzieci* 2026, 2026 r.

⁴³¹ UNICEF Innocenti, *Guidance on AI and Children*, 2025 r. Źródło:

<https://www.unicef.org/innocenti/media/11991/file/UNICEF-Innocenti-Guidance-on-AI-and-Children-3-2025.pdf> (dostęp dnia 12 czerwca 2026 r.).

⁴³² Aby zrozumieć lepiej proces włączania liderów-ofiar/ocalałych z handlu ludźmi: OSCE, *Guidance on establishing and maintaining National Survivors of Trafficking Advisory Councils (NSTACs)*, 2024 r. Źródło: <https://odihr.osce.org/odihr/573983> (dostęp dnia 14 czerwca 2026 r.).

zmieniającego się procederu handlu ludźmi (i dziećmi) z wykorzystaniem technologii⁴³³,

6. wzmocnienie infrastruktury identyfikacji dzieci w materiałach CSAM, w tym utworzenie wyspecjalizowanej jednostki z dostępem do baz krajowych i międzynarodowych oraz zbudowanie kanałów współpracy z sektorem prywatnym i mechanizmów informacji zwrotnej w tym zakresie⁴³⁴,
7. zadedykowanie osobnych sekcji w KPD oraz Krajowym Mechanizmie Referencyjnym dedykowanym dzieciom, handlowi dziećmi i szczególnej sytuacji dzieci,
8. konieczne jest wypełnienie luki i przeprowadzenie badań dotyczących wpływu SI na dzieci i ich otoczenie, z uwzględnieniem partycypacji dzieci i młodzieży. Niezbędne jest też rozwijanie bazy danych i badań dotyczących handlu dziećmi z wykorzystaniem technologii,
9. powołanie niezależnej instytucji odpowiedzialnej za bezpieczeństwo dzieci w środowisku cyfrowym, odpowiedzialnej za monitorowanie ryzyk, badania i nadzór nad bezpieczeństwem online, ze zwróceniem uwagi na wyzyskiwanie w prostytucji dzieci, handlu dziećmi i CSA/EM,
10. wprowadzenie minimalnego wieku dostępu do serwisów społecznościowych oraz przeniesienie odpowiedzialności ze skuteczną weryfikacją wieku na dostawców usług cyfrowych,
11. przyjęcia podejścia, w którym regulacja gospodarki cyfrowej jako kwestią ochrony praw dziecka i zdrowia publicznego⁴³⁵.

47 (c). W sprawozdaniu z realizacji Krajowego Planu Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi na 2022 r. nie wskazano działań odnoszących się wprost do szkoleń dotyczących postanowień Protokołu Fakultatywnego. Jednocześnie działania realizowane w ramach Krajowego Planu Działań na lata 2022–2024 tylko częściowo odpowiadają na intencję zaleceń Komitetu Praw Dziecka ONZ w zakresie wzmocniania kompetencji specjalistów w obszarze identyfikacji dzieci będących ofiarami handlu ludźmi oraz ich kierowania do systemu wsparcia⁴³⁶.

W ramach tych działań przeprowadzono szkolenia, warsztaty i seminaria m.in. dla funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej, prokuratorów, sędziów oraz kuratorów sądowych.

⁴³³ Danish Authority of Social Services and Housing, *Technology-facilitated trafficking. Red Flags*. Danish Center against HT, 2024 r. Źródło:

<https://www.cmm.dk/Media/638690799892638845/Technology-facilitated%20trafficking%20-%20Red%20flags.pdf> (dostęp dnia 10 czerwca 2026 r.).

⁴³⁴ Rekomendacja wskazana w wynikach badań A. Osuch, 2026 r.

⁴³⁵ Trzy ostatnie rekomendacje odwołują się też do wniosków i postulatów wynikających z badań przeprowadzonych w raporcie *Internet Dzieci* z czerwca 2026 r. Badania przeprowadzone były przez GEMIUS, Państwową Komisję do spraw Przeciwdziałania Wykorzystywaniu Seksualnego Małoletnich Poniżej 15 r.ż. (PKDP), Polskie Badania Internetu oraz Instytut Cyfrowego Obywatelstwa.

⁴³⁶ Krajowy Plan Działań na lata 2025-2027. Również: Sprawozdanie z realizacji KPD 2025 r.

Tematyka handlu ludźmi była również uwzględniana w programach aplikacji sędziowskich i prokuratorskich oraz szkoleniach uzupełniających. Działania szkoleniowe obejmowały także pracowników pomocy społecznej, wybranych pracowników administracji odpowiedzialnych za legalizację pobytu cudzoziemców oraz operatorów centrów powiadamiania ratunkowego⁴³⁷.

Niemniej jednak, w znacznie ograniczonym zakresie szkolenia te koncentrowały się bezpośrednio na specyfice handlu dziećmi oraz szczególnych standardach wynikających z Protokołu Fakultatywnego. W praktyce wskazuje się również na dominację działań o charakterze ogólnoprewencyjnym, takich jak kampanie informacyjne (ulotki, plakaty), wizyty edukacyjne w szkołach czy udział w wydarzeniach środowiskowych, które mogą mieć ograniczoną skuteczność w porównaniu do systematycznych, specjalistycznych szkoleń ukierunkowanych na identyfikację ofiar⁴³⁸.

Jak wskazuje Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, w związku z wprowadzeniem nowych regulacji opracowano standardy ochrony dzieci dla branży turystycznej, które zostały opublikowane na stronach internetowych Ministerstwa Sprawiedliwości oraz Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę (standardy.fdds.pl), a następnie rozpowszechnione wśród kluczowych interesariuszy, w tym Ministerstwa Sportu i Turystyki, Polskiej Izby Turystyki oraz Izby Gospodarczej Hotelarstwa Polskiego⁴³⁹.

Podjęto próbę wyodrębnienia zjawiska handlu dziećmi w materiałach informacyjno-edukacyjnych możliwych do wykorzystania przez nauczycieli i uczniów, takich jak komiksy przeznaczone dla młodzieży. Należałoby jednak zadbać o ich szerszą dystrybucję, w szczególności poprzez kanały cyfrowe, a nie wyłącznie za pośrednictwem wybranych jednostek np. Policji⁴⁴⁰.

W kontekście dzieci zdecydowana większość ryzyka związanego z handlem ludźmi przenosi się obecnie do sfery cyfrowej, do której Państwo Strona zdaje się nie docierać w wystarczającym stopniu. Kampanie takie jak „Człowiek nie jest na sprzedaż. Stop handlowi ludźmi”, choć zasadne i potrzebne, nie w pełni odpowiadają na wyzwania związane z bardziej „subtelny” formami rekrutacji, w tym groomingiem online oraz werbowaniem poprzez media społecznościowe⁴⁴¹. Przekaz tych kampanii koncentruje się często na najbardziej drastycznych i mniej typowych scenariuszach, takich jak uprowadzenia czy przemoc fizyczna wobec ofiar, a także na przypadkach dotyczących cudzoziemców i pracy przymusowej⁴⁴². W efekcie handel ludźmi przedstawiany jest jako zjawisko przede wszystkim brutalne i przez to potencjalnie „odległe” od codziennych doświadczeń dzieci.

⁴³⁷ Ibidem.

⁴³⁸ Sprawozdanie z realizacji KPD 2025 r.

⁴³⁹ Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, *Turystyka*, 2026 r. Źródło: Turystyka (dostęp dnia 20 czerwca 2026 r.).

⁴⁴⁰ Sprawozdanie z realizacji KPD 2025 r.

⁴⁴¹ Stowarzyszenie Passa, Kampania „Nie daj się sprzedać” 2023 r.

Źródło: <https://stowarzyszeniepassa.pl/multimedia/filmy/nie-daj-sie-sprzedac> (dostęp 20 czerwca 2026 r.).

⁴⁴² Sprawozdanie z realizacji KPD 2025 r. Również: Stowarzyszenie Passa, Kampania „Nie daj się sprzedać” 2023 r.

Tymczasem w przypadku dzieci kluczowym mechanizmem jest stopniowe budowanie relacji zaufania – często przez osoby z otoczenia ofiary, w tym rówieśników – oraz wykorzystanie mediów społecznościowych, komunikatorów i platform *gamingowych* do rekrutacji, kontroli i eksploatacji w handlu dziećmi. Rekrutacja opiera się na manipulacji emocjonalnej, w tym groomingu oraz tworzeniu relacji przyjaźni lub relacji romantycznych⁴⁴³.

W tym kontekście konieczne jest uwzględnienie aktualnych trendów globalnych w działaniach prewencyjnych, w tym rozpoznawanie nowych *modus operandi* sprawców oraz dostosowanie narzędzi edukacyjnych do realiów funkcjonowania dzieci i młodzieży online.

Z realizacji Krajowego Planu Działań można odnieść wrażenie, że przestrzeń cyfrowa nie jest jeszcze w pełni uwzględniona jako integralny obszar prewencji i identyfikacji ofiar. W związku z tym zasadne wydaje się pilne wzmocnienie i digitalizacja działań przeciwdziałających handlowi ludźmi, szczególnie w zakresie ochrony dzieci i młodzieży.

Rekomendacje:

1. opracowanie i prowadzenie szkoleń z najnowszych trendów związanych z wykorzystywaniem technologii w procederach. Ma to znaczenie szczególnie w kontekście handlu dziećmi i obecności dzieci online, oraz wzrastającego wykorzystywania AI przez przestępców i zorganizowane grupy przestępcze i zmieniającego się *modus operandi*,
2. wzmocnienie i digitalizacja działań przeciwdziałających handlowi ludźmi, szczególnie w zakresie ochrony dzieci i młodzieży,
3. uwzględnienie aktualnych trendów globalnych w działaniach prewencyjnych, w tym rozpoznawanie nowych *modus operandi* sprawców oraz dostosowanie narzędzi edukacyjnych do realiów funkcjonowania dzieci i młodzieży online.

47(b), 47(d). Oba zalecenia Komitetu są też zgodne z postulatami i wnioskami zespołu GRETA, z trzeciej rundy ocen przeciwdziałania handlowi ludźmi w Polsce⁴⁴⁴.

W kwietniu 2024 r. przyjęto Krajowy Mechanizm Referencyjny (KMR) – dokument regulujący współpracę instytucji w zwalczaniu handlu ludźmi (w tym również handlu dziećmi), który wyznacza ramy koordynacji działań organów ścigania, instytucji państwowych i organizacji pozarządowych w celu skutecznej walki z tym przestępstwem. Głównym celem mechanizmu jest usprawnienie przekierowywania spraw ofiar handlu ludźmi, zgodnie z ich potrzebami.

⁴⁴³ UNODC, Global Report on Trafficking in Persons 2024, 2025 r.

Źródło: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2024/GLOTIP2024_BOOK.pdf (dostęp dnia 9 czerwca 2026 r.).

⁴⁴⁴ GRETA, 2023 r.

Obejmuje oprócz pierwszej i natychmiastowej pomocy też „pomoc długoterminową i integrację społeczną”⁴⁴⁵.

Jednocześnie Krajowy Mechanizm Referencyjny nie przewiduje odrębnego ujęcia sytuacji dzieci ani procedur dostosowanych do potrzeb małoletnich⁴⁴⁶. Wyraźne wyodrębnienie dzieci w ramach mechanizmu referencyjnego mogłoby przyczynić się do lepszego uwzględnienia ich szczególnych potrzeb oraz usprawnienia procesu identyfikacji i kierowania spraw, który w przypadku małoletnich powinien przebiegać odmiennie niż w odniesieniu do osób dorosłych.

Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej⁴⁴⁷, ofiary handlu ludźmi mają prawo do wszystkich środków pomocy społecznej określonych w ustawie, w tym interwencji kryzysowej i wsparcia psychologicznego. Natomiast jak wskazano w raporcie GRETA – „informacje przekazane przez władze sugerują, że po upływie okresu rekonwalescencji i do namysłu ofiary, które nie są gotowe do współpracy z władzami, nie są uprawnione do pomocy psychologicznej na mocy ustawy o pomocy społecznej”. W praktyce KCIK zapewnia pomoc psychologiczną głównie ofiarom handlu ludźmi, niezależnie od ich obywatelstwa lub zezwolenia na pobyt. Jednakże dostęp do publicznego ubezpieczenia zdrowotnego nie jest dostępny dla ofiar handlu ludźmi nieposiadających zezwolenia na pobyt stały. Ponadto budżet KCIK jest ograniczony i nie może pokryć wszystkich potrzeb w zakresie pomocy. Oprócz tego, w praktyce bardzo trudno jest zapewnić pomoc psychologiczną ofiarom handlu ludźmi, które nie mówią po polsku, ze względu na brak tłumaczy⁴⁴⁸.

Komitety podkreśla, że wsparcie ofiar handlu ludźmi powinno obejmować nie tylko pomoc interwencyjną, lecz również długoterminową opiekę psychologiczną i zdrowotną. Szczególnej uwagi wymagają dzieci, w tym dzieci ze szczególnymi potrzebami, dla których kluczowe znaczenie ma indywidualnie dostosowane i długofalowe wsparcie sprzyjające procesowi zdrowienia i reintegracji społecznej. *Krajowy Plan Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi 2022–2024* przewidywał jako jeden z celów – podniesienie standardu wsparcia udzielanego ofiarom handlu ludźmi (w tym małoletnim ofiarom handlu ludźmi)⁴⁴⁹.

Natomiast jak wynika ze sprawozdania z realizacji KPD z tych lat – postanowiono zaniechać opracowanie wsparcia i ochrony małoletnich oraz kontynuację wdrażania programu, powołując się na nowelizację Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego tzw. Ustawa Kamilka⁴⁵⁰. Niezbędne jest kontynuowanie programu, który szczególną uwagę zwracałby na partykularną sytuację dzieci i młodzieży i ich potrzeb⁴⁵¹.

⁴⁴⁵ Krajowy Mechanizm Referencyjny.

⁴⁴⁶ Ibidem.

⁴⁴⁷ Ustawa z dnia 15 kwietnia 2021 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. poz. 803).

⁴⁴⁸ GRETA, 2023 r.

⁴⁴⁹ Sprawozdanie z realizacji KPD 2025.

⁴⁵⁰ Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1606).

⁴⁵¹ Sprawozdanie z realizacji KPD 2025.

Dostęp do bezpiecznego zakwaterowania stanowi istotny element procesu *zdrowienia* ofiar handlu ludźmi, w tym dzieci. W Polsce nie funkcjonuje jednak wyspecjalizowane schronisko dedykowane małoletnim ofiarom tego procederu. Zgodnie z informacjami władz, w schroniskach KCIK mogą być umieszczane jedynie dziewczęta w wieku 16 – 18 lat, natomiast dzieci młodsze oraz chłopcy kierowani są do placówek opiekuńczo-wychowawczych, rodzin zastępczych lub ośrodków interwencji kryzysowej. Choć personel instytucji wsparcia oraz częściowo rodziny zastępcze przechodzą ogólne szkolenia, brak jest systematycznego i wyspecjalizowanego przygotowania wszystkich osób przyjmujących dzieci będące ofiarami handlu ludźmi. Dobór formy zakwaterowania powinien odbywać się indywidualnie, z uwzględnieniem zasady najlepszego interesu dziecka.

Zadośćuczynienie i rekompensata

W kontekście zadośćuczynienia i rekompensaty, ofiary handlu ludźmi mają prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia⁴⁵². W analizowanych dokumentach KPD 2022 – 2024 kwestia rekompensaty dla dzieci-ofiar handlu ludźmi nie wyodrębniona.

Prawo międzynarodowe, w tym art. 15 ust. 3 *Konwencji o zwalczaniu handlu ludźmi*, gwarantuje ofiarom prawo do uzyskania odszkodowania⁴⁵³. W Polsce istnieje kilka ścieżek jego dochodzenia: w ramach postępowania karnego (art. 46 k.k.)⁴⁵⁴, postępowania cywilnego, niezależnego postępowania cywilnego oraz poprzez państwową kompensatę dla ofiar przestępstw, gdy uzyskanie środków od sprawcy jest niemożliwe⁴⁵⁵. Dodatkowo możliwe jest wsparcie w ramach Funduszu Sprawiedliwości⁴⁵⁶.

W praktyce jednak dostęp do realnej rekompensaty pozostaje ograniczony. Zgodnie z obserwacjami praktyków i organizacji pozarządowych, odszkodowania zasądzone w postępowaniach karnych są rzadkie i zwykle niewielkie. System wymiaru sprawiedliwości koncentruje się przede wszystkim na karaniu sprawców, a nie na pełnej kompensacji szkody ofiar. W rezultacie osoby pokrzywdzone często traktowane są głównie jako świadkowie postępowania, a nie jako osoby uprawnione do odszkodowania⁴⁵⁷.

W praktyce dodatkową barierą jest także niewypłacalność sprawców – nawet gdy odszkodowanie zostanie zasądzone, jego egzekucja bywa niemożliwa z powodu ich nieobecności, ukrywania się lub niewypłacalności. Szczególnie trudna jest sytuacja dzieci będących ofiarami handlu ludźmi, które ze względu na swoją zależność, wiek oraz ograniczoną

⁴⁵² Portal o przeciwdziałaniu handlowi ludźmi. *Prawa Ofiar Handlu Ludźmi*.

Źródło: <https://www.gov.pl/web/handel-ludzmi/prawa-ofiar-handlu-ludzmi> (dostęp dnia 8 czerwca 2026 r.).

⁴⁵³ Konwencja w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytucji (Dz. U. z 1952 r. Nr 41, poz. 278).

⁴⁵⁴ Kodeks karny, art. 46.

⁴⁵⁵ Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych (Dz. U. z 2016 r. poz. 325).

⁴⁵⁶ Sprawozdanie z realizacji KPD, 2025 r.

⁴⁵⁷ GRETA, 2023 r.

zdolność działania napotykają jeszcze większe przeszkody w skutecznym dochodzeniu roszczeń⁴⁵⁸.

Rekomendacje:

1. Rada Europy, za pośrednictwem Grupy Ekspertów do Spraw Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi, zgodnie z zaleceniami Komitetu, wskazała na konieczność zapewnienia skutecznego dostępu ofiar do bezpłatnej pomocy prawnej oraz odszkodowań, a także wzmocnienia reakcji wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych dotyczących handlu ludźmi. Oznaczać może to np. zapewnienie skutecznej pomocy psychologicznej wszystkim ofiarom handlu ludźmi, niezależnie od ich dostępu do publicznego ubezpieczenia zdrowotnego,
2. zaleca się też rozszerzenie stosowania środków ochrony wobec wszystkich dzieci będących ofiarami, w tym powyżej 15. r.ż. Ponadto GRETA zwróciła uwagę na potrzebę poprawy identyfikacji oraz systemu wsparcia dla dzieci będących ofiarami handlu ludźmi,
3. zasadne wydaje się stworzenie wyspecjalizowanego, bezpiecznego systemu zakwaterowania dedykowanego małoletnim ofiarom handlu ludźmi, uwzględniającego ich wiek, płeć oraz szczególne potrzeby wynikające z doświadczonej traumy,
4. równolegle konieczne jest zapewnienie systematycznych i specjalistycznych szkoleń dla wszystkich podmiotów zaangażowanych w opiekę nad tymi dziećmi, w tym rodzin zastępczych i personelu placówek opiekuńczych,
5. zaleca się, aby w ramach postępowań karnych systematycznie gromadzono dowody dotyczące zarówno szkody poniesionej przez ofiarę, jak i korzyści finansowych osiągniętych przez sprawców w wyniku jej wykorzystania. Działania te powinny stanowić integralną część postępowania przygotowawczego, tak aby umożliwić skuteczne dochodzenie roszczeń odszkodowawczych przed sądem oraz zapewnić pełniejszą realizację prawa ofiar do kompensacji,
6. jednocześnie konieczne jest wzmocnienie roli państwowych mechanizmów kompensacyjnych, tak aby realnie gwarantowały wypłatę świadczeń w sytuacjach, gdy sprawca nie może zostać odnaleziony lub jest niewypłacalny. W tym kontekście zasadne byłoby rozważenie rozbudowy funduszy kompensacyjnych finansowanych m.in. z mienia pochodzącego z przestępstw,
7. zaleca się wprowadzenie systematycznego monitoringu dostępu ofiar handlu ludźmi do odszkodowań poprzez stworzenie jednolitego systemu rejestracji wniosków o odszkodowanie oraz decyzji o ich przyznaniu. Rozwiązanie to umożliwiłoby bieżącą

⁴⁵⁸ Ibidem.

ocenę skuteczności mechanizmów kompensacyjnych oraz identyfikację ewentualnych barier w dostępie do należnych świadczeń.

47(e). W Polsce Kodeks karny nie przewiduje odpowiedzialności karnej osób prawnych. Państwo Strona częściowo zrealizowała zalecenie 46(e). Funkcjonuje bowiem Ustawa przewidująca odpowiedzialność podmiotów zbiorowych⁴⁵⁹. Handel ludźmi został tam ujęty w katalogu przestępstw mogących prowadzić do odpowiedzialności przedsiębiorstw, nawiązując do art. 189a k.k. Jednocześnie nie doszło do wprowadzenia szczególnych regulacji dotyczących przedsiębiorstw z branży turystycznej, a praktyczna skuteczność systemu odpowiedzialności podmiotów zbiorowych była wielokrotnie krytykowana z uwagi na jego ograniczone zastosowanie⁴⁶⁰.

W ekspertyzach prawniczych wskazuje się na ograniczoną skuteczność polskiego modelu odpowiedzialności podmiotów zbiorowych. Zastrzeżeniami obarczony jest zwłaszcza wymóg uprzedniego skazania osoby fizycznej (tzw. *prejudykat*), który znacząco utrudniał pociąganie przedsiębiorstw do odpowiedzialności⁴⁶¹.

Przedsiębiorstwa (w szczególności działające w sektorach takich jak turystyka, transport oraz usługi cyfrowe, które mają istotne znaczenie z perspektywy ochrony dzieci), w przypadku istnienia ryzyka ponoszenia odpowiedzialności, wykazują zwiększoną motywację do wdrażania skutecznych procedur zapobiegania wykorzystywaniu dzieci, zgłaszania podejrzanych przypadków oraz współpracy z właściwymi organami.

Współczesne formy eksploatacji dzieci coraz rzadziej mają charakter indywidualny i są coraz częściej powiązane z działalnością zorganizowaną, obejmującą łańcuchy dostaw, pośrednictwo pracy oraz platformy internetowe. W związku z powyższym system odpowiedzialności przedsiębiorstw powinien w pełni odzwierciedlać złożony i transnarodowy charakter współczesnych form handlu ludźmi i wykorzystywania dzieci⁴⁶².

Znaczenie zalecenia 46(e) wykracza poza samą kwestię odpowiedzialności podmiotów zbiorowych. Skutecznie funkcjonujący system odpowiedzialności przyczynia się do identyfikacji podmiotów czerpiących korzyści z handlu ludźmi, wzmacnia efekt prewencyjny oraz poprawia dostęp ofiar do środków ochrony prawnej, w tym odszkodowania i zadośćuczynienia⁴⁶³.

⁴⁵⁹ Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. z 2024 r. poz. 1822 z późn. zm.).

⁴⁶⁰ K. Stokłosa, *Odpowiedzialność Podmiotów Zbiorowych na Nowych Zasadach a Obecne Rozwiązania Prawne*. Wybrane zagadnienia. Zeszyty Prawnicze 19(4), 205-232, 2020 r. Źródło: <https://doi.org/10.21697/zp.2019.19.4.08> (dostęp dnia 4 czerwca 2026 r.).

⁴⁶¹ K. Stokłosa, 2020 r.

⁴⁶² UNODC, *Global Report on Trafficking in Persons 2024*, 2025 r. Źródło: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2024/GLOTIP2024_BOOK.pdf (dostęp dnia 10 czerwca 2026 r.).

⁴⁶³ K. Stokłosa, 2020 r. Również: GRETA, 2023 r.

Rekomendacje:

1. Państwo Strona powinno rozważyć wprowadzenie szczególnych obowiązków należytej staranności (*due diligence*) dla przedsiębiorstw działających w sektorach podwyższonego ryzyka, takich jak turystyka, transport oraz usługi cyfrowe – w zakresie identyfikacji, zapobiegania i zgłaszania przypadków wykorzystywania dzieci,
2. Państwo Strona powinno zapewnić, aby ramy odpowiedzialności przedsiębiorstw uwzględniały złożony, transnarodowy charakter współczesnych form eksploatacji dzieci, w tym ryzyka występujące w łańcuchach dostaw, pośrednictwie pracy oraz na platformach internetowych,
3. Państwo Strona powinno rozważyć reformę lub zniesienie wymogu uprzedniego skazania osoby fizycznej jako warunku odpowiedzialności podmiotu zbiorowego, w celu zapewnienia efektywnego ścigania przestępstw, w tym handlu ludźmi.

Ratyfikacja Protokołu Fakultatywnego w sprawie rozpoznawania skarg

Zalecenia Komitetu Praw Dziecka

Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski [...]

L. Ratyfikacja Protokołu Fakultatywnego w sprawie rozpoznawania skarg

49. Komitet zaleca, by Państwo-Strona, aby lepiej realizować prawa dzieci i dostęp do sprawiedliwości, ratyfikowało Protokół Fakultatywny dotyczący procedury składania zawiadomień.

Ocena realizacji i rekomendacje

49. Protokół fakultatywny do Konwencji o Prawach Dziecka w sprawie procedury składania zawiadomień, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku w dniu 19 grudnia 2011 r. (tzw. III Protokół) został podpisany przez Polskę w 2013 r. i wciąż oczekuje na ratyfikację.

III Protokół ustanawia istotny mechanizm ochrony praw dziecka. Przyznaje każdemu dziecku, grupie dzieci, a także innym osobom działającym w ich imieniu, możliwość zawiadomienia Komitetu Praw Dziecka o tym, że dziecko lub dzieci stały się ofiarami naruszenia praw przyznanych w Konwencji o Prawach Dziecka lub jej Protokołów fakultatywnych. Podobnie jak w przypadku skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, możliwość skorzystania z instytucji zawiadomienia Komitetu Praw Dziecka wiąże się z koniecznością spełnienia warunków formalnych, w tym wykorzystaniem drogi krajowej oraz w określonym czasie złożeniem zawiadomienia w formie pisemnej. Rozpoznając zawiadomienie dziecka, Komitet Praw Dziecka kieruje się zasadą najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka. Ma prawo wydawać środki tymczasowe, a także formułować zalecenia dla państw, których dotyczy zawiadomienie. Komitet dysponuje również możliwością prowadzenia postępowania w sprawie trwałych i poważnych naruszeń Konwencji.

Podkreśla się, że ratyfikowanie Protokołu pozwoliłoby dzieciom zakwestionować ograniczenie ich prawa do edukacji, pozbawienie kontaktu z rodzicami, czy brak zapewnienia im ochrony przed przemocą.

O Ratyfikację III Protokołu apelował na przestrzeni lat wielokrotnie Rzecznik Praw Dziecka Marek Michalak⁴⁶⁴ oraz Rzeczniczka Monika Horna-Cieślak⁴⁶⁵, a także liczne organizacje społeczne (m.in. w 2020 r. grupa dwudziestu organizacji pozarządowych wystąpiła do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z petycją domagając się ratyfikacji III Protokołu⁴⁶⁶, a w 2024 r. z wystąpieniem w tej sprawie do Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zwróciła się Koalicja Organizacji Pozarządowych monitorujących wdrażanie Konwencji o Prawach Dziecka w Polsce). Należy podkreślić, że na kwestię ratyfikacji III Protokołu zwracali uwagę również kolejni Rzecznicy Praw Obywatelskich⁴⁶⁷. Problematyka ratyfikacji III Protokołu była również tematem wielu konferencji i debat poświęconych tematyce praw dziecka⁴⁶⁸.

W maju 2025 r. o kwestii tej przypomniła kandydatom na urząd Prezydenta RP, Koalicja Organizacji Pozarządowych monitorujących wdrażanie Konwencji o Prawach Dziecka w Polsce⁴⁶⁹.

W kwietniu 2026 r. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej poinformował Rzecznika Praw o prowadzonych, we współpracy z innymi resortami, pracach analitycznych dotyczących skutków ratyfikacji III Protokołu⁴⁷⁰. Analizy obejmują w szczególności możliwy przedmiot zawiadomień składanych w związku z zarzutami niewłaściwego wykonywania przez Polskę postanowień Konwencji oraz ich potencjalne konsekwencje. Wyniki tych prac mają stanowić podstawę decyzji o dalszym toku postępowania. Nie ma natomiast wiedzy o terminie zakończenia analiz.

⁴⁶⁴ Wystąpienie z dnia 4 kwietnia 2014 r. (sygn. ZSM/500/1/2014/AJ), wystąpienie z dnia 27 sierpnia 2014 r. (sygn. ZSM/500/1/2014/AJ), wystąpienie z dnia 27 lutego 2015 r. (sygn. ZSM/422/2/2015/AJ).

⁴⁶⁵ Należy jednocześnie zauważyć, że postulat ratyfikacji III Protokołu nie zyskał poparcia Rzecznika Praw Dziecka Mikołaja Pawlaka, który m.in. w piśmie do Senatu RP (nr ZSM.420.9.2021.AC) z 23 września 2021 r., nie dostrzegł potrzeby związania się przez Rzeczypospolitą Polską postanowieniami przedmiotowego Protokołu.

⁴⁶⁶ Petycja z dnia 9 grudnia 2020 r. w sprawie podjęcia inicjatywy ustawodawczej wyrażającej zgodę na ratyfikację przez Polskę Protokołu Fakultatywnego do Konwencji o Prawach Dziecka w sprawie procedury składania zawiadomień, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku w dniu 19 grudnia 2011 r. (P10-127/20).

⁴⁶⁷ Wystąpienie z dnia 24 stycznia 2014 r. (sygn. I.600.2.2014.KM) do Prezydenta RP, wystąpienie z dnia 22 stycznia 2014 r. do Prezesa Rady Ministrów (sygn. I.600.2.2014.KM), wystąpienie z dnia 31 października 2016 r. do Minister Rodziny i Polityki Społecznej (sygn. VII.7021.1.2016.MKS), wystąpienie z dnia 25 lutego 2021 r. do Minister Rodziny i Polityki Społecznej (sygn. VII.7021.1.2016.MKS), wystąpienie z dnia 20 maja 2024 r. do Minister Rodziny i Polityki Społecznej (sygn. VII.7021.1.2016.MKS).

⁴⁶⁸ Konferencja *Prawa dziecka. Ułyszcie Nas! 100-lecie Deklaracji Praw Dziecka* z dnia 18 października 2024 r. Również: Debata *35-lat Konwencji o prawach dziecka. Wokół zaleceń Komitetu Praw Dziecka dla Polski* z dnia 19 listopada 2024 r.

⁴⁶⁹ Kandydaci o ratyfikacji Protokołu Fakultatywnego do Konwencji o Prawach Dziecka, Integracja. Źródło: <https://niepelnosprawni.pl/kultura/kandydaci-o-ratyfikacji-protokolu-fakultatywnego-do-konwencji-o-prawach-dziecka> (dostęp dnia 25 maja 2026 r.).

⁴⁷⁰ Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, odpowiedź na wystąpienie Rzecznika Praw Dziecka w sprawie ratyfikacji III Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka, sygn. DWM.II.7501.2.2026.JM, 2026 r.

Rekomendacje:

1. pilne ratyfikowanie III Protokołu jako instrumentu efektywnej ochrony praw człowieka oraz zmiany krajowej rzeczywistości prawnej poprzez praktyczne urzeczywistnienie standardów Konwencji o Prawach Dziecka,
2. następnie – wypracowanie efektywnych narzędzie informowania o nowych mechanizmach wynikających z III Protokołu.

Zalecenia i informacje końcowe Komitetu Praw Dziecka

Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski [...]

M. Ratyfikacja międzynarodowych aktów prawnych dotyczących praw człowieka

50. Komitet zaleca, by Państwo-Strona, aby lepiej realizować prawa dzieci, ratyfikowało następujące najważniejsze akty prawne dotyczące praw człowieka:

- a) Międzynarodową Konwencję o Ochronie Praw Wszystkich Pracowników-Migrantów i Członków ich Rodzin;
- b) Międzynarodową Konwencję o Ochronie Wszystkich Osób przed Przymusowym Zaginięciem;
- c) Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych;
- d) Protokół Fakultatywny do Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych.

N. Współpraca z regionalnymi organami władzy

51. Komitet zaleca, aby Państwo-Strona współpracowało z Radą Europy i Unią Europejską w zakresie wdrażania Konwencji i innych aktów prawnych dotyczących praw człowieka oraz realizowało strategię tych organów władzy dotyczące praw dzieci, zarówno w Państwie-Stronie jak i innych państwach członkowskich Rady Europy.

I. Wdrażanie i sprawozdawczość

A. Działania pokontrolne i dystrybucja sprawozdań

52. Komitet zaleca, aby Państwo-Strona podjęło wszelkie odpowiednie kroki, by zapewnić pełne wdrożenie zaleceń zawartych w niniejszych uwagach końcowych. Komitet zaleca także, by połączone piąte i szóste sprawozdanie okresowe oraz niniejsze uwagi końcowe zostały powszechnie udostępnione w języku urzędowym Państwa.

B. Następne sprawozdanie

53. Komitet zachęca Państwo-Stronę do przedłożenia siódmego sprawozdania do 6 lipca 2026 r. i uwzględnienia w nim informacji o prowadzonych działaniach pokontrolnych dla niniejszych uwag. Sprawozdanie powinno być zgodne z ujednoliconymi wytycznymi Komitetu dotyczącymi sprawozdawczości w ramach międzynarodowych traktatów⁴⁷¹ i nie powinno przekraczać 21 200 słów⁴⁷². W przypadku złożenia sprawozdania przekraczającego określony limit słów, Państwo-Strona zostanie poproszone o skrócenie sprawozdania. Jeśli Państwo-Strona nie będzie mogło poprawić i ponownie przedłożyć sprawozdania, nie możemy dać gwarancji, że zostanie ono przetłumaczone na potrzeby rozpatrującego go Komitetu.

54. Komitet zachęca także Państwo-Stronę do przedłożenia uaktualnionego dokumentu podstawowego nieprzekraczającego 42 400 słów, zgodnie z wymogami dla dokumentów podstawowych w ujednoliconych wytycznych dla sprawozdawczości w ramach międzynarodowych traktatów

⁴⁷¹ CRC/C/58/Rev.3.

⁴⁷² Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 68/268, ust. 16.

Bibliografia

Wybrane Źródła Bibliograficzne

Augustyńska D., Radosz J., *Hałas w szkołach – przegląd badań*, Bezpieczeństwo Pracy – Nauka i Praktyka, Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy, nr 9, 2009.

Bełza-Gajdzica M., Ciborowski M., Knopik T., Rodzewicz J.A., *Projektowanie uniwersalne w edukacji. Poradnik dla nauczycieli i nauczycielek*, Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2024.

Biuro Rzecznika Praw Dziecka, *Prawa dziecka*, Warszawa 2024.

Borkowska A., Witkowska M., *Sharenting i wizerunek dziecka w sieci. Poradnik dla rodziców*, Warszawa 2020.

Committee on the Rights of the Child, *Combined fifth and sixth periodic reports submitted by Poland under article 44 of the Convention, due in 2020*, CRC/C/POL/5-6, 2020.

Danish Center against Human Trafficking, Danish Authority of Social Services and Housing, *Technology-facilitated trafficking. Red Flags*, 2024.

Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, *Trafficking in Persons Report*, 2025.

Dolata R., Murawska B., Jasińska-Maciążek A., *Lokalizacja szkoły podstawowej na wsi a dostęp uczniów do prestiżowych liceów ogólnokształcących w Polsce*, „Edukacja” 2025, nr 4 (175).

Durda R. i in., *Teraz koniec z Tobą. Czarna Księga Ofiar Przemocy Domowej w Polsce*, 2021.

EAPN, *Raport Poverty Watch 2025*, 2025.

European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), *Conclusions on the Implementation of the Recommendations in Respect of Poland*, 2025.

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, *Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce*, 2022.

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, *Turystyka*, 2026.

⁴⁷³ [HRI/GEN/2/Rev.6](#), roz. I.

Fundacja Fundusz Współpracy, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, *Model Dostępnej Szkoły*, 2021.

Fundacja JiM, *To nie ja muszę się zmienić! Problemy i potrzeby uczniów neuroatypowych. Raport Fundacji JiM*, 2025.

Fundacja La Strada Polska, *Sprawozdanie z działalności Fundacji przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu „La Strada” za 2024 rok*, 2025.

Fundacja Orange, *Wizerunek dziecka w Internecie. Publikować czy nie*, Warszawa 2024.

Fundacja W Stronę Dialogu, *Prawa człowieka, potrzeby i dyskryminacja – sytuacja romskich uchodźców z Ukrainy w Polsce*, Warszawa 2022.

Górczyńska M., Witko D., *Research on the applicability of the best interests of the child principle as the primary consideration in detention decisions as well as the alternatives to detention*, UNHCR, 2018.

GRETA, *Raport z oceny. Trzeci etap oceny. Dostęp do wymiaru sprawiedliwości i skutecznych środków odwoławczych dla ofiar handlu ludźmi*, 2025.

GUIDE, *Ocena krajowych możliwości w zakresie rodzajów wsparcia udzielanego opiekunom dzieci migrantów bez opieki. Raport*, 2023.

Hawton K., Williams K., *The Papageno effect and gender differences in suicide*, „British Journal of Psychiatry”, nr 219(2), 2021, s. 419–425.

Instytut Badań Edukacyjnych, *Szkoła dostępna dla wszystkich*, 2026.

Instytut Cyfrowego Obywatelstwa, GEMUS, PDP, Polskie Badania Internetu, *Internet Dzieci 2026*, 2026.

International Rescue Committee Poland, *Protection Analysis Update. Urgent Needs Access and Legal Identity Child Protection Monitoring*, 2025.

International Rescue Committee Poland, *Raport monitorujący sytuację dzieci uchodźczych z Ukrainy*, 2024.

Jędrak J., Konduracka E., Badyda A.J., Dąbrowiecki P., *Wpływ zanieczyszczeń powietrza na zdrowie*, Krakowski Alarm Smogowy, 2018.

Kardas P., Mogilevkina I., Aksoy N., *Barriers to healthcare access and continuity of care among Ukrainian war refugees in Europe: findings from the RefuHealthAccess study*, „Frontiers in Public Health”, 2025.

Klaus W., Szulecka M., Wzorek D., *Detencja i jej alternatywy. Analiza orzecznictwa sądowego w sprawie umieszczania cudzoziemców w ośrodkach strzeżonych*, Warszawa 2024.

Kładoczny P., Wolny M., *Reintegracja wychowanków placówek resocjalizacyjnych. Uwagi o charakterze systemowym*, Raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, 2022.

Komisja Europejska, *The update of the nationally determined contribution of the European Union and its Member States*, 2023.

Komitet Praw Dziecka ONZ, *Komentarz ogólny nr 12 (2009) dotyczący prawa dziecka do bycia wysłuchanym*, CRC/C/GC/12, 20 lipca 2009 r.

Komitet Praw Dziecka ONZ oraz Komitet ds. Ochrony Praw Wszystkich Pracowników Migrujących i Członków Ich Rodzin, *Wspólny Komentarz Ogólny nr 23 i nr 4 (2017)*, CMW/C/GC/4–CRC/C/GC/23.

Komitet Praw Dziecka ONZ, *Komentarz Ogólny nr 26 w sprawie praw dziecka i środowiska*, 2023.

Koss-Goryszewska M., Ostaszewski M., Rostworowski M., Stanaszek A., Woźniak J., *Rekomendacje dotyczące doskonalenia zawodowego nauczycieli zawodu (raport)*, Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2025.

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur przy Rzeczniku Praw Obywatelskich, *Sytuacja cudzoziemców w ośrodkach strzeżonych w dobie kryzysu na granicy Polski i Białorusi. Raport z wizytacji*, Warszawa 2023.

Kuczyńska S., Sokołowska E., *Zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży – uwarunkowania i rekomendacje*, Instytut Psychiatrii i Neurologii, „Psychologia Wychowawcza”, nr 27, 2023.

Makaruk K., Drabarek K., Popyk A., Wójcik S. i in., *Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce* 2023.

Markowska-Manista U., Kołaczek M., Talewicz J. (red.), *Jesteśmy nigdzie. Sytuacja dzieci romskich z Ukrainy w świetle badań partycypacyjnych w społeczności*, Fundacja W Stronę Dialogu, Warszawa 2024.

Mędzyresortowy Zespół do spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, *Krajowy Mechanizm Referencyjny*, 2024.

Mędzyresortowy Zespół do spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, *Krajowy Plan Działań na lata 2025–2027*.

Ministerstwo Klimatu i Środowiska, *Krajowy Program Ochrony Powietrza*, 2024.

Mirga-Wójtowicz E., Szewczyk M., *Roma Civil Monitor. Civil Society Monitoring Report on the Implementation of the National Strategic Framework for Roma Equality, Inclusion and Participation in Poland*, European Commission: Directorate-General for Justice and Consumers, 2025.

NASK, *Dyżurnet.pl. Raport 2025*, 2025.

NASK, *Ze smogiem do szkoły*, 2026.

Narodowe Centrum Kultury, *Kultura w życiu dzieci i młodzieży. Podsumowanie materiałów z diagnoz wojewódzkich w ramach programu Bardzo Młoda Kultura na lata 2019–2021*, 2019.

Obreszt P., *Zwalczanie seksualnego wykorzystywania dzieci w Internecie na przykładzie CSAEM i OCSAE. Wyzwania technologiczne i metodologiczne*, 2026.

Ośrodek Rozwoju Edukacji, *Model funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)*, Warszawa 2023.

OSCE, *New Frontiers: The Use of Generative AI to Facilitate Trafficking in Persons*, 2024.

Osuch A., *Podjęcie victim centered a polska praktyka procesowa w postępowaniach karnych dotyczących przestępstw seksualnych wobec dzieci w cyberprzestrzeni*, 2026.

Parlament Europejski, *Redukcja emisji gazów cieplarnianych: cele i przepisy Unii Europejskiej*, 2026.

Parlament Europejski, *Zielony Ład: klucz do neutralnej klimatycznie i zrównoważonej UE*, 2026.

Penszko P., *Kompetencje cyfrowe uczniów w Polsce – co wiemy z badań międzynarodowych? Analizy IBE dla polityki publicznej*, Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy.

Pomarańska-Bielecka M., Wiśniewski M., *Analiza przepisów prawa definiujących i penalizujących handel dziećmi*, Fundacja Dzieci Niczyje, 2010.

Rada Ministrów, Załącznik do uchwały nr 120 Rady Ministrów z dnia 15 października 2024 r., „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo”. Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025–2030.

Regional Refugee Response for the Ukraine Situation, *Country chapter Poland 2025–2026*.

Rzecznik Praw Dziecka, *Ochrona dzieci z niepełnosprawnościami. Działania zespołu przy RPD*, 2026.

Rzecznik Praw Dziecka, *Perspektywa (dla) dzieci i młodzieży. Stan realizacji praw dziecka w Polsce*, Warszawa 2025.

Rzecznik Praw Obywatelskich, *Realizacja przez samorządy obowiązku dowozu uczniów z niepełnosprawnościami do placówek edukacyjnych. Praktyka, wyzwania, rekomendacje*, Warszawa 2026.

Rzecznik Praw Obywatelskich, *Wsparcie uczniów z niepełnosprawnościami przez nauczycieli współorganizujących proces edukacyjny, pomoc nauczyciela oraz asystenta osobistego ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich 2023, nr 4.

Save the Children Polska, *Dzieci bez opieki na granicy z Białorusią i w polskiej pieczy zastępczej w 2024 roku*, Warszawa 2025.

Stokłosa K., *Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych na nowych zasadach a obecne rozwiązania prawne. Wybrane zagadnienia*, „Zeszyty Prawnicze” 2020, nr 19(4).

Suda A., *Problematyka handlu dziećmi w Krajowym Planie Działania przeciwko Handlowi Ludźmi*, 2010.

Tymińska A., *Kto opiekuje się dziećmi „bez opieki”? Rozproszenie opieki nad małoletnimi cudzoziemcami bez opieki w perspektywie krytyczno-prawnej*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka”, Vol. 23, nr 2, Warszawa 2024.

United Nations, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, Resolution A/RES/70/1, 2015.

UNICEF, *Children's Climate Risk Report 2026*, 2026.

UNICEF, *Declaration on Children, Youth and Climate Action*, 2026.

UNICEF, *Legal study on the situation of children without parental care displaced to Poland*, 2024.

UNICEF, Plan International, Save the Children, *Raport z badania subiektywnego dobrostanu dzieci i młodzieży mieszkającej w Polsce w obliczu wojny w Ukrainie*, listopad 2023.

UNICEF Innocenti, *Guidance on AI and Children*, 2025.

UNICEF Polska, *Wykluczenie transportowe dzieci i młodzieży w Polsce. Raport z badań* (oprac. T. Komornicki), Warszawa 2024.

UNICEF Polska, *Prawa dziecka w Polsce 2024*, Warszawa 2025.

UNODC, *Global Report on Trafficking in Persons 2024*, 2025.

Valkenburg P.M., Meier A., Beyens I., Pouwels J.L., van Driel I.I., Keijsers L., *Social media use and adolescents' mental health: An umbrella review of the evidence*, „Current Opinion in Psychology” 2022.

Witkowska H., *Zachowania samobójcze wśród polskich nastolatków*, 2025.

Żytko M., Jasińska-Maciążek A., Zielińska A., Dobkowska J., Marchlik P., *Raport z ogólnopolskiego badania na temat ryzyka psychologicznego i stresu w zawodzie nauczyciela*, Warszawa 2026.

